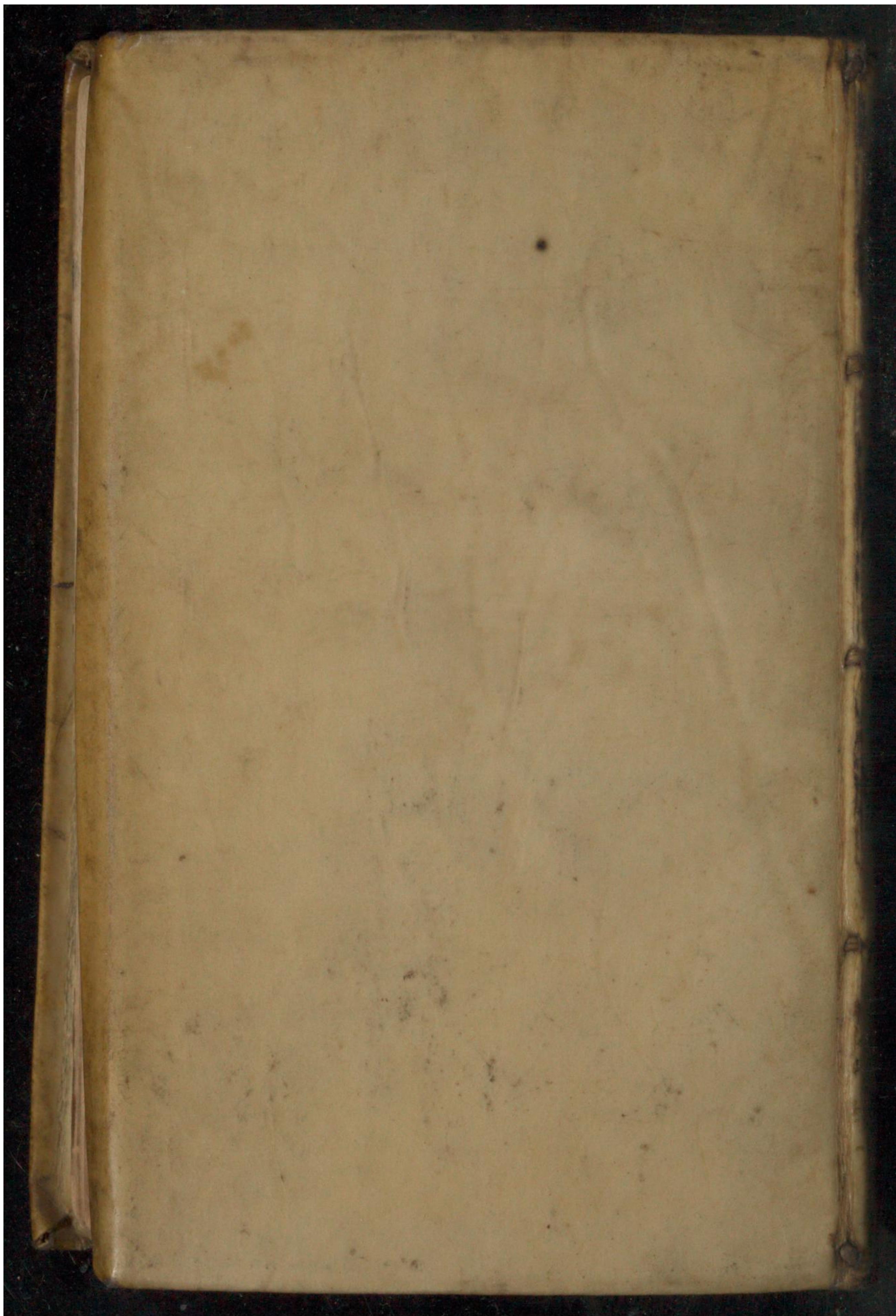

Berengari
1629

(1)
780/A/1

Christianus a
Steenevelt Chirurgus
Leydensis
Anno 1656

IACOBI BERENGARI
Carpensis
Chirurgiæ olim in Bononiensi Academia Professoris celeberrimi.

DE FRACTVRA CRANII LIBER AVREVS.

Hactenus desideratus.

Editio nova, ab innumeris mendis vindicata.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
cIↄ Iↄ. c. XXIX.

LECTORI.

IAcobi Berengarij de Fractura cranij librum hic tibi damus, Lector benevole: opus paucis hactenus visum, sed à plurimis desideratum. Fama certe maximi viri, & cui multum adeo res medica debet, quemvis ad lectionem monumentorum illus ingenij debuit allicere. Sed delituerunt illa jamdudũ tenebris prope obruta, sive sermo incomptior sive aliudquidpiam quo minus frequenter ederentur obstiterit. Namq; hæc pestis hodie lepidos multorum invasit animos, ut nisi omnia verba sesamo conspergas aut papavere, illos non habeas lectores. Adeo delicatis sunt auribus ut ad robustiorem voculam quæque paulò asperius membranam radit nauseent confestim & palleant. Digni hercles qui sonos meros audiant non voces. Sed in vocabulis mẽtis conceptus, in conceptibus veritatẽ quærit seriæ eruditionis consultus. Hanc si nanciscatur quacunque demum illa induta sit veste, lætatur ut qui amica potitur: in lucro deputat si nitidè eam videat excultam. Iccirco & nos indignum rati stulta adeo de causa perpetui situs damnari nobile hocce doctissimi viri opusculum, in lucem illud denuo producimus. In quo multa nova observata, multa obsoleta in artis usum postliminio reducta, omnia longa firmata experientia reperiuntur. Vt haud immeritò aurei titulo, tametsi non sine exemplo maiorum à nobis sit insignitum. Curavimus autem ut quam emendatissimè ederetur. Vnde infinita propemodum, quæ sive typographi sive seculi vitio erant commissa, aut correximus aut sustulimus: ita tamen ut infra audaciæ fines substiterimus, quam in ejusmodi negotijs haud pauci nimium quantum exercent.

Observat. Anotom.

HÆc auris ossicula antiquis Anatomicis (si eorũ scriptis fidẽ præstamus) ignota fuere, primusq; qui in lucem produxerit, fuit Jacobus Carpensis, primus quoque procul omni dubio Anatomicæ artis, quam Vesalius postea perfecit, restaurator. Nam in Isagoge anatomica, & in commentarijs in Mundini Anatomia, luculentam duorum ossiculorum mentionem facit, quorum historiam postea divinus Vesalius explevit.

IDEM *l. de morbo Gallico c. 76.*

Prima ratio empirica, qua sanatus est morbus in Italia, fuit ab argento vivo sumpta: quoniam cum cæperat grassari morbus, chirurgici qui nitebantur omnem lapidem movere, cum legissent hydtargyrum nimium valere ad scabiem rebellem, cumque primis temporibus lues hæc ulcera afferret, experti sunt argentum vivum. Et feliciter quidem: unde multi divites facti sunt. Inter quos Iacobus ille Carpensis, cum solus calleret secretam hanc medicinam, ita opulentus redditus est solo isto quæstu, ut testatus fuerit numeratam pecuniam 40000. scutatorum, præter argenteam materiam: quæ omnia Duci Ferrariensi reliquit; omnis enim aqua ad mare currit. Hic ita erat infensus Hispanis ut cum esset Bononiæ, geminos ex ijs laborantes morbo Gallico ceperit, & viuos anatomicis administrationibus destinaverit; qua de re profligatus Ferrariæ obijt.

MACCELLVS DONATVS *Hist. mirab. Med. l. 5. c. 4.*

Carpus in suo tractatu aureo de fractura cranij inquit: Quod contingat cerebrũ lędi & sanari.

IACOBI BERENGARI DE FRACTVRA CRANII LIBER.

PROOEMIVM.

SERMONEM facturus de capitis soluta continuitate (stricto modo sumendo caput) sive testæ, sive caluæ, sive cranij, dividam hunc tractatum in duas partes principales: Prima pars erit de causis à quibus veniunt nomina & species solutæ continuitatis. Secunda erit de signis & de prognostico sive judicio, curam etiam rationalem in se continens.

PARS PRIMA.

CApitis soluta continuitas duas habet causas, unam intrinsecam, alteram extrinsecam: de prima hic nihil vel parum intendo; secunda triplex est, sicut possunt esse tres modi notabiliter distincti. Primus modus est

à re incidente: Secundus eſt à re contundente: Tertius eſt à re perforante, atque ita erunt tres cauſæ quæ à medicis primitivæ appellantur, adeoque tres ſpecies in univerſali ſolutæ continuitatis, tria nomina habentes, à quibus ſpecies deſcendunt particulares, de quibus infra latius dicetur. Prima ſpecies erit inciſio, ſecunda contuſio, tertia perforatio,

Ad intelligentiam quarum noto quòd quarto Ingenij dicitur, quòd non uno vocabulo denominatur ſolutio imparis, ſi in carne vulnus, ſi in oſſe fractura. Et ſic dantur multa nomina. Et Theoricæ ab Haly diſtinguuntur ſpecies ſolutionis continuitatis penes tria: primo à natura particularum, quia quædam in conſimili, quædam in compoſito: ſecundo ab eſſe ſolutionis, quia aut ſimplex aut compoſita: tertio à proprijs differentijs ſolutionis, ut à magnitudine, parvitate, & id genus. Et Avicenna ſecunda primi, doctrina prima, ſumma prima, Capitulo quarto inquit: *quod ſolutio continuitatis multas habet ſpecies: ut eſt vulnus, ulcus, fractura, apertura, diſruptio, attritio, contuſio, ſeparatio, ruptura, & id genus aliæ.* Et idem doctrina ſecunda, ſumma ſecunda, capitulo ſecundo ponit differentias ſolutæ continuitatis penes cauſas efficientes; inquit autem: *Cauſæ quæ extrinſecus ſunt, ſunt ſicut corpus extendens, ut funis, & pondera, aut quod incidit ut enſis, aut quod adurit ut ignis, aut quod contundit ut lapis, aut corpus quod perforat ut ſagitta,*

gitta, & similia, aut quod mordet ut vipera & canis. Sed quia auctores prædictos & omnes alios sæpe video prædictis nominibus solutæ continuitatis abuti, unum pro alio ponentes, ideo de nominibus à me hic non erit cura, eò maximè quia alibi latius de hoc dicturus sum.

Et ita differentiæ solutæ continuitatis in capite, à me de præsenti sumentur penes causas efficientes, & hinc trahent nomina sua. Et quamvis possint causæ diversæ diversas facere species solutæ continuitatis etiam in capite, (ut ignis urere, & morsus viperæ & aliorum animalium continuum solvere, & malam qualitatem venenosam capiti inferre) de istis hic nihil vel parum intendo loqui, intendo tantum de incisione, de contusione, & perforatione, in qua finaliter sit læsio cranij & annexorum, & si aliqua dicerentur de incisione, & perforatione, & contusione sive cranij fractura, hoc erit ad majorem declarationem; per accidens tamen, quia titulus hujus libelli est de fractura cranij & annexorum. Quia igitur per me hæc tria nomina imposita sunt solutæ continuitati in capite penes causas, primò penes causam incidentem, secundò penes causam contundentem, tertiò penes causam perforantem: videndum est quid sit harum quæque penes definitionem essentiæ ipsarum. Dico ergo quod incisio eveniens capiti est solutio continui pauci numeri, facta ab aliqua re incidēte, ut ense, gladio & similibus: quæ quia est in osse,

fractura deberet voçari, ſed hic ſumit nomen à cauſa. Contuſio vero capitis eſt ſolutio continui multi numeri, facta à re obtuſa contundente, frangente, & conterẽte, ut à baculo, lapide, & id genus. Fractura verius nominata, ſi in ea contingat os lędi, ſive manifeſte frangatur ſive plicetur: quia nec plicatura eſt ſine aliquali fractura quamvis ſit valde occulta magis tamen in corpore ſicco; & hoc rimentur qui altiora petunt. Perforatio autem capitis eſt ſolutio continui pauci numeri facta à re perforante, ut ſtilo, ſagitta, & ſimilibus, ſuum nomen etiam trahens à cauſa. Reperiuntur à multis ſcripta eſſe diverſa nomina ſolutæ continuitatis in capite, quæ omnia poſſunt reponi ſub prænominatis nominibus, ſed diſputatio de nominibus parum aut nihil confert in cura ægritudinis, tamen ut junioribus ſatisfaciam, has pono ſpecies magis in particulari.

Primò dico quod capiti accidit inciſio parva, vel non penetrans ad inferiorem ſuperficiem cranij: vel penetrans & tamen ſubtilis. Eſt & ſine læſione panniculi, quæ poteſt appellari Capillaris, & in cura ejus proceditur ſicut in cura veræ Capillaris factæ à re contundente ut loco ſuo dicemus; hæc vocatur nono Practicæ ab Haly cap. 3. Ragamia, & in Pantægni nono Practicæ cap. 97 nominatur Darcam ſive Rhagamia, à ῥαγὰς, id eſt ruptura.

Alia eſt ſpecies in qua os eſt inciſum ſuperficialiter, cum remotione primæ ſuperficiei oſſis,

offis, quæ ab Haly ſupra vocatur Aberia, in Pantægni vero dicitur Angin.

Eſt alia ſpecies in qua totum os eſt remotum uſque ad panniculos, quæ ab Haly dicitur Apoſtatiſmos, in Pantægni Cutomatos & Apoſtatiſmos. Hanc ſpeciem Albucaſis vocat Axialem, eo quia axia inſtrumentum ſic operatur in ligno. Crederem ego quod Alberia ſive Angini verius poſſet dici Axialis, quia carpentarij in lignis non movent axia niſi primam ſuperficiem ligni: in iſtis tamen nolo conterere tempus.

Eſt alia ſpecies in qua frangitur cranium in partes plurimas, & deſcendit ad Syphach infra os ſanum, ab Haly dicitur Empiaſma, in Pantægni dicitur Antiaca & Empiaſma. Ab eiſdem datur unus alius modus rupturæ qui eſt ſimilis iſti, de quo non curo ponere nomen.

Eſt alia ſpecies in qua os frangitur tantùm inferius verſus panniculum, & dicitur Maruſis ab Haly, in Pantægni vero Moneſis vel Maruſis. Hanc ſpeciem credo ego eſſe plicaturam oſſis; quando os plicatur, & intra tantum rumpitur & non extra.

Eſt alia ſpecies in qua os plicatur ad interiora, quemadmodum accidit vaſi plicabili cum durum corpus illud percuſſit, quæ accidit oſſibus mollibus ut puerorum. Hæc ab Haly vocatur Hæſena, & dicitur plicatura ſine ruptura cranij: in iſta credo ego aliquam ru-

pturam esse, occultam tamen, etsi corpus sit molle suo modo, maximè intra ipsum os.

Vnum scias volo lector, quod superius adduxi auctoritatem Haly nono practicæ, & nono practicæ adduxi in Pantægni ferè idem; sed nota quod Pantægni fuit compositum ab Haly, tamen à Constantino Aphricano mutatus est libri titulus, qui sibi Constantino tantos ascripsit labores, mutatis aliquibus contentis in libro Haly, qui Dispositionis regalis dicitur liber. Sed nuper quidam junior Symphorianus Camperius dictus, dicit Pantægni & librum prædictum Haly (qui idem sunt, mutatis tamen aliquibus) esse Isaac, dicens Isaac seipsum in libro de febribus allegare in Pantægni, quod verum est; sed credo quod sit alter Pantægni: sed quia idem dicit Rasim allegare Isaac in Continente, quod verum est, ideo dico hoc opus non esse Isaac, quia antequam esset hoc opus, erat Rasis, ut apparet in procemio libri Dispositionis regalis, ubi inter alios medicos, qui ante eum Haly fuerunt, laudatur Rasis. Ideo hac ratione motus teneo illud opus esse Haly, & etiam quia video tot & tantos doctos viros adducere auctoritatem Haly, & uni contra tot & tantos viros credere fatuum est, cui contradico habita licentia à prænarratis. Aliam habeo rationem quæ est, quod Rasis xv. Continentis adducit auctoritatem Isaac de sagittis extrahendis cum remedio ranæ suprapositæ: sed ubi nono practicæ

in Pantægni datur modus extrahendi sagittas, ubi sit amplissimum & optimum capitulum de hoc, nihil loquitur de rana, ideo dico istud Pantægni non esse Isaac, sicut dicit Symphorianus prædictus.

Reperio præterea alias species læsionis in capite, quæ carent peculari nomine. Vna est quod interdum non fracto cranio rumpuntur aliqui nervi cerebri, vel aliquæ venæ in panniculis ejus ex motu forti, vel ex casu & percussione cum re gravi, potente movere cerebrum, & maximè in corpore sicco, ut sunt corpora senum, quibus magis aptum est moveri & rumpi cerebrum propter medullam eorum exsiccatam & diminutã, ut patet sexto Aphorismorum per Gal. cõ. 58. super illo Aphorismo: *Quibuscunque cerebrum motum fuerit ab aliqua actione, necesse est sine voce fieri statim*. Et experientia hoc anno vidi in Magnifico D. Hercule de Marschotis, qui plures habuit contusiones à re ponderosa, & nullam habuit in cranio rupturam, & adhibita omni cura per medicos mortuus est tandem: & non dico tantum ex ruptura nervorum cerebri (quia isti sine voce fiunt, maximè si patiuntur nervi à quibus oriuntur nervi reversivi, qui dicuntur nervi vocis) sed credo quod in ipso fuerit rupta aliqua venula cerebri, & forte aliquis nervus, à qua venula inducta fuerit mors propter sanguinem ibi in loco non cognito putrefactum. Et ista species læsionis est mala, & interitus

causa, quia medici nesciunt locum venæ, quia si scirent, aperirent & mundificarent sanguinem & saniem, & ita posset ille sanari. Hanc opinionem de venis tenet inter alios Celsus cap. de curatione caluæ, istis verbis: *Aliquando tamen evenit ut os quidem totum integrum maneat, intus vero ex ictu aliqua vena in cerebri membrana rupta aliquid sanguinis mittat, isque ibi concretus magnos dolores moveat, oculosque obcæcet.*

Est alia species læsionis à me ter visa in actu practico in capite, à qua decipiuntur medici, sc. quòd osse non fracto interdum à re gravi contundente, vel casu ab alto, pars cranij (qualiscunque sit pars, an anterior, an posterior, an lateralis) percussa, percutit partem sibi oppositam: ita quòd commissura percutit commissuram propinquam, & etiam longinquam, (dico *longinquam:* quia possibile est quòd os frontis impellat ossa bregmatis, à quibus componitur in eorum medio sagittalis commissura in osse Laudæ) & quia à commissura qualibet exeunt villi nervorum, & ipsa dura mater conjungẽs se Almocati, & aliqua venula, nervi, & venulæ, & panniculus ipse inter duo ossa contunduntur, deinde in successu alicujus temporis putrefiunt, (*quia omne contusum necesse est putrefieri & in saniem converti*) & supervenit febris, & alia mala accidentia, & inde mors. Et in hoc hæsitant medici, & credunt aliqui, quòd stante cõtusione in una parte,

et-

etiam cum fractura illius partis vel ſine, quòd ſit fractura in oppoſita parte, per apparitionem ſaniei in oppoſito loco, ſine fractura cutis: quia ubi panniculus eſt coarctatus & contuſus à commiſſura, ibi fit à ſanie genita tumor aliquis, & ſaniei aggregatio: ut ego ter vidi anatomizando capita. Et ſimiles caſus reperi abſque fractura oppoſiti oſſis.

An autem os poſſit rumpi in oppoſita parte, ſuo loco dicemus; hoc ſufficiat de ſpeciebus ſolutæ continuitatis, quæ poſſunt eſſe ferè infinitæ reſpectu cauſæ: quia alia magna, alia mediocris, alia parva, & diverſarum formarum; quæ omnes poſſunt reduci ad ſupradictas ſpecies, maximè ab illis qui ſunt boni judicij & ſolertis rationis, ſine quibus ad hanc artem non accedant aliqui.

De nominibus ſpecierum aliqua dixi ad juvenum utilitatem, non quod in his ſit intentio mea, ſed in curationis modo tantùm intendo multa proferre. Sic igitur, quantum ſpectat ad primam partem, viſæ ſunt ſpecies ſolutæ continuitatis, & cauſæ ſimul & nomina. Ad ſecundam partem tranſeundum cenſeo.

PARS SECVNDA

CAPVT I.

SOlent Medici poſtquam de eſſentia morborum, & de ſpeciebus, & de cauſis eorum determinarunt, de ſignis alio loco dicere,

deinde de judicio ſeu prognoſtico, demum de cura eorundem.

De ſignis primo dico quod facilius medici veniunt in cognitionem ſolutæ continuitatis in capite facta à rebus incidentibus & perforãtibus an ſint cum fractura cranij, & panniculorum læſione, & cerebri, quàm à rebus contundentibus: & hoc conſonum ſatis eſt rationi & cuicunque experto.

Signorum ergo aliqua ſunt quæ ſignificant læſionem cranij tantùm, & aliqua quæ læſionem cerebri, & aliqua ſunt ſigna quæ ſignificant apoſtemationem, & aliqua ſunt ſigna quæ ſignificant materiam defluxam & gravantem panniculos ſive cerebrum, & aliqua ſunt quæ ſignificant cranium gravans ſive pungens cerebrum aut panniculos, & aliqua ſunt ſigna quæ ſignificant panniculum durum eſſe ſeparatum à cranio. Hæc ſunt ſigna de quibus in præſenti pro cognitione ſpecierum læſionum prædictarum intendo junioribus ſcribere.

Incipiamus ergo à ſignis læſionis cranij. Dicimus quòd ſignorum alia præſumptiva ſunt, alia ſenſibus manifeſta. Præſumptiva ſunt hæc, ſcilicet oculorum rubedo, bilis vomitus, loquelæ amiſſio, & caſus ad terram tempore percuſſionis ictus robore, & febris, & mentis ſtupor. Hæc enim non ſine oſſis fractura veniunt: poſſunt tamen evenire hæc in cerebri commotione, ut loco ſuo dicemus. Etiamſi nullum horum ſecutum ſit, dubitari poteſt

test an os fractum sit: quia non necessario ad ossis fracturam talia sequuntur, sed considerata rei lædentis qualitate, ut si lapide, ligno, telo, vel ferro percussum sit, & hoc ipso leni, aspero, an mediocri, an vastiore, leniter, an vehementer: quia quo mitior ictus fuit, eo facilius os ei restitisse credibile est.

Signa vero sensibus manifesta non præsumptiva sed verè vera, possunt tactu, vel visu, vel utroque certificari. Inquit Celsus: *Ergo qua plaga, est demitti specillum oportet, neque nimis tenue, neque acutum, ne, cum in quosdam sinus naturales inciderit, opinionem ossis fracti frustra faciat; neque nimis plenum, ne parvæ rimulæ fallant: ubi namque specillum ad os venit, & nisi lene & lubricum occurrit, integrum id videri potest:* si quid vero asperum est, ubi suturæ non sint, fractum os esse testatur; à suturis enim in fractura cranij se deceptum esse testatur Hippocrates.

Inquit Haly de signis fracturæ cranij: *Et cujuscunque fracturæ quæ capiti accidit cognitio ex corporis fit virtute, quod percutit capitis cranium pondereque & duritie. Et ex percutientis virtute, & ex accidentibus quæ percusso accidunt, sicut scotomia, vocis amissione, & casu subito, significatur hoc quoque cum os sub sensum cadit, maximè si fissura in cute pateat, & magna sit: si vero parva, intelligas hoc ex inquisitione, quæ cum organo fit inquirendi, & fracturæ speculatione. Cognosces etiam,*

etiam, inquit, *ex ſono ipſo, quia rauce ſonat*. Species autem fracturarum diſtingue prout ſuperius dictum eſt.

Adverte lector quod omnis ſpecies fracturæ eſt facilis cognitionis, excepta capillari, & excepta illa ſpecie quæ ab Haly Maruſis vocatur, in qua os plicatur ad interiora, & verſus duram matrem ruptum eſt, non autem verſus Almocatim: ſicut interdum contingit in ligno ſicco, vel in aliquo alio materiali, quod rumpitur intra manifeſte, & exterius non apparet niſi diminuta ad intra compreſſio; & hoc magis contingit in ſicco corpore, ſive ſit ſiccum per ætatem, ſive per complexionem, ſive per utrunque. Et ita interdum os Squirlis pungit panniculum, & interdum non pungit. Sed in interiori ſuperficie cranij magis manifeſtantur fiſſuræ, quam in exteriori: quia exterius interdum nihil apparet. Et hic caſus inter alios timendus eſt, quia medicus cum maxima difficultate poteſt judicare iſtam ſpeciem læſionis, maximè ſenſu, ſed judicio tantum præſumptivo judicabit, viſis accidentibus quæ ſequuntur ad talem ſpeciem, ſcilicet præratis, ſcotomia, vertigine, febre, vomitu, oculorum rubedene, & ſimilibus: addita cognitione cauſæ primitivæ, ut prius de mente Celſi & Haly dictum eſt; quorum opinionem multi alij, & recte, ſicuti ſunt, & maximè princeps noſter Avicenna capite de cranij fractura, verbo illo: *Illud vero, in quo declinatur cum exiſtimatione*

ad rectificationem. (Alia litera dicit *ad certificationem*) *est ut consideretur causa fracturæ, & ultimatio virtutis rei frangentis in gravitate sua, aut in sua magnitudine, aut in sua fortitudine, ut per illud sciatur ultimatio quæ oportet esse ex fractura; & similiter accidentia significant quandoque illud, ut apoplexia, vel scotomia, & destructio vocis, & quæ sunt eis similia.* Et notanter dixit *quandoque*, quia non semper, ut experto potest patere.

Nota quòd interdum rumpitur cranium & non cutis, & medicus ignorat locum, qui locus potest cognosci à medico, quia æger ipse tangit locum qualibet hora, ut inquit Avicenna verbo illo: *Et multotiens quidem significat locum infirmus ipse, quod tangit ipsum omni hora, & maxime quando infirmus non potest loqui, & in illo casu in quo os fractum est, & quid vel pungit, vel gravat cerebri membranas, patiens ipse præ dolore loci tangit manibus locum, quia naturale quoddam est.* Et hoc apparet in quocunque, quod ubi est aliquis dolor, patiens ipse statim succurrit saltem cum manu. Et hoc omnibus est notum: non mirum est ergo si Avicenna posuit tactum cum manu pro signo læsionis loci cui applicatur manus, sive æger sit in bono intellectu, sive non, & non saltem succurrit manu, etiam caput hinc inde movet quærens lenimen; utrum autem hic motus sit naturalis, vel voluntarius, alibi dicemus.

Sed quia superius dixi cutim non rumpi sed cra-

cranium, intelligas cutim non ruptam manifeste, quia eſt rupta occulte, quia contuſa eſt & ſoluta ſecundum numerum multum, tamen non eſt ſeparata manifeſtè. Et aliter nolo quòd intelligas, quia diviſa & ſoluta eſt ſæpe cutis in partes minutas, ſed quia eſt viſcoſa, remanet juncta ſimul, & non apparet ſoluta, maximè apud inſcientes hujus artis.

Sunt & alia ſigna à junioribus ſcripta, ſcilicet quod infirmus capiat filum inceratum dentibus, & quidam alter teneat filum manu, & tenſo filo percutiat filum baculo vel aliqua alia re, & ſi infirmus percipit dolorem in capite, maximè in ea parte in qua eſt læſio, dicunt omnino os eſſe fractum ſi non poteſt pati ſtridorem factum à filo. Aliqui dicunt quod aſtantes non poſſunt pati ſtridorem, quod ego non credo, pro ſigno ſint aliqui qui naturaliter non poſſunt pati talia. Et aliqui dicunt quòd ille ſolus qui tenet filum manu non poteſt pati ſtridorem: ſed ego credo ſi hoc ſignum habet veritatem, quod hoc ſolum contingat ęgro. Et aliqui capiunt filum manu, patiente eundem tenente dentibus, & violenter trahunt filum ictibus pluribus, ſi cauſatur dolor, ut prius, dicunt os eſſe fractum. Aliqui dant amygdalam, vel avellanam, vel nucem patienti, ut tentet eam dentibus rumpere, ſi dolorem cauſat in aliqua parte, dicunt in ea parte os eſſe fractum. Vel jubent aliquem nodum paleæ ſtringere, & tentare ſi eam poteſt rumpere, vel ſaltem bene

bene constringere, & si non potest, dicunt esse fractum. Inter alia signa Lanfrancus ponit in cap. de fractura cranij, hæc duo esse certiora alijs, scilicet si caput sicco & levi baculo percussum mutè & raucè sonat, & à filo incerato cum unguibus attracto ad altum, retentum, ut supra, stridorem faciat.

Ista omnia ego expertus sum, & istis signis parum credo. Vidi plures homines rumpere testas nucum, & avellanarũ, persicorum, & amygdalarum, & sine dolore, & tamen magnam habuerunt cranij fracturam, & ex eis nonnulli mortui sunt. Sed credo hæc experimenta causare dolorem, si fractura sit propè locum ubi alligantur musculi mandibularum, qui læsi pro parte non possunt bene movere membra solita, & ita simpliciter masticando cibum sentiunt dolorem in aliqua parte ubi magis musculi sunt læsi, vel materia fluxa, & propter vulnus vel contusionem magis est aggregata, impediens liberum motum musculorum, & consequẽter motum maxillarum; ut patet bono Anathomistæ qui scit loca musculorum dictorum; nec crederem quod stridor fili sit signum verum: quia ut supra dixi, multi sunt qui naturaliter non possunt pati stridorem dentium, nisi quæratur prius an hoc sibi sit solitum nocere.

Sunt præterea signa quæ docent cognoscere si fractura Capillaris penetrat totum cranium. Primum est appositio humiditatis nigræ supra

ſupra fiſſuram, & raſpatorijs videre ad quem locum terminatur fiſsura. Et hoc eſt efficax, & verum, & indubitatum ſignum.

Eſt aliud ſignum, quòd clauſo ore & naſo patiens toto conamine impellat aërem à pectore ad caput, & ſi rimula penetrat, videbis aſpiciendo aliquid exire ab ipſa rimulâ.

Eſt aliud ſignum, ſcilicet capiendo maſtichem pulverizatum, & albumen ovi contuſum tantum, quòd miſcendo ſit, ſicut mel, ſolidum, & hoc extendere ſuper petia vel corio, forma magna vel parva, ut poſſit poni ſupra os de quo dubitatur, & ſic dimittendo per diem: tunc ſi oſſis fractura penetrat, dicunt maſtichem eſſe in directo fracturæ magis ſiccum quàm alibi. Hoc eſt dictum magni Guidonis, & etiam Nicoli; ſed Bertapalea in ſuo libro de fractura cranij facit duo emplaſtra quæ applicat capiti, quibus cognoſcit non fracta cute an cranium ſit fractum: Vnum eſt hoc: *Recipe, thuris, ceræ, laudani ana. ℥ iij, miſce, & capiti raſo applica per diem,* & ubi os eſt fractum ibi cutis ſicca eſt. Aliud emplaſtrum: *Recipe ceræ, thuris, laudani ana lib. 1. terebinthi aceti, farinæ fabarum ana lib. med. fiat maſſa, & capiti applicetur,* & ubi cranium fractum eſt, invenies emplaſtrum ſimul cum petia perforatum, ſive emplaſtrum diminutum & exiccatum magis.

Contra quos diſputandi cauſa aliquid dico, & primò, vel nondum ſanies aliqua eſt apta

exire

exire per fiſsuram vel ſic; ſi non, dato etiam quod ſit penetrans, poteſt eſſe quod indirecto fiſſuræ exeant aliqui vapores calidi exiccantes maſticem in ea parte ubi eſt fiſſura, & maximè ſtante febre, & ita maſtix in directo fiſſuræ erit magis ſiccum: Si vero eſſet aliqua ſanies ſub oſse à virtute maſticis attractiva attrahitur ſanies per fiſsuram, & ita in directo fiſsuræ adeſset ſanies vel aliqua humiditas, & ita hoc ſignum poteſt eſſe fallax niſi diligenter ruminetur.

Oportet ergo in quacunque ſpecie fracturæ, advertere plura ſigna, & non uno, nec paucis contentari, ſed majori parte. Et ubi poteſt medicus, non ſolum ſtilo ſive proba ſive ſpecillo certificari, ſed digito etiam debet tangere, in quo eſt verus ſenſus tactus. Et ita ſi medicus accedat ad ægros, ſive ſit rupta cutis, ſive non, ſive notabiliter, ſive non, conſiderata cauſa ſi fortis ſit ſtatim prima hora aperiat cutem uſq; ad os, triangulariter ſive quadrangulariter, ut cognoſcat ęgritudinem, ſine cujus cognitione non curantur ægri. Etſi differat hoc opus, poſtea tum ex inobedientia ægri, tum ex timore forte aſtantium, vel alia cauſa non audet medicus aperire, & cranium detegere, & poteſt alius medicus ſuperveniens eum recte corripere. Et quia hæc ægritudo eſt acuta vel forte peracuta quæ non dat inducias, quanto citius poteſt aperiri, aperiatur, & ego laudo quod hoc fiat in prima hora, quia

tunc æger parum ſentit, ob cauſam quam ſcit quilibet, etiam quia poſtea medicus poteſt operari modo libero & convenienti, & non prolongabitur ægritudo. Et ſi ſecus fiat, forte accidet mors, & hoc pluries contingit. Et non ſolum medicus debet eſſe ſolicitus & celer in operationibus capitis, ſed omnium aliorum membrorum, quia ſi talis operatio poſtponatur, licet alia remedia fiant, nequaquam tamen proſunt, ſi talis operatio ut præmittitur neceſsaria judicatur. Et ut inquit Galenus v. ingenij cap. xv. tales medici ſunt ſimiles cuidam nautæ negligentiam ſuæ navi præſtanti, uſque dum frangitur, deinde dat unicuique tabulam jubens uti adjuvent ſe quatenus per eam poſſint evadere mortem. Hanc ſententiam ponit etiam Meſue, cum inquit: *Per omnia, ô tu corporumcuram gerens, auxiliari ne differas, quia ſemel pereunti nulla deinde ſuffragia proſunt.*

Audacter ergo quilibet aperiat, & detegat cranium: quia ex ejus detectione nullum ſequitur noculentum: ſed aperitur via ad operandum quocunque opere volueris operari, & trapanando, & raſpando, & extrahendo oſsa, & in omni negocio perficiendo. Nam cutis capitis eſt cum pauco ſenſu, exceptis partibus lateralibus & fronte, in quibus ſunt muſculi notabiles, quæ cutis ſi incidatur, paucum infert nocumentum, & cito ſaneſcit, ut inquit Celſus cap. de cura caluæ, inquit: *Nec tamen magno negocio cutis ſaneſcit, etiamſi in fruſta diſ-*

ſecta eſt. Tutius ergo eſt incidere cutem, & detegere cranium ſuſpectum, & etiam in fronte & in temporibus ſi contingat, cum cautela tamen, ſcilicet ſecundum longitudinem muſculorum, conſiderata tamen ægri virtute præ cæteris alijs conſiderandis. Nec ſit ex verbis meis aliquis audax nec temerarius, ſed menſuratis menſurandis tutè detegatur cranium.

Et hoc ſufficiat quantum ad ſigna cranij, ſed ubi de cura dicemus, dabimus etiam modum cautè procedendi in cranio & infra cranium, auxiliante nobis qui trinus & unus eſt.

CAP. II.

Vtrum percuſſo capite in una parte rumpatur os in oppoſito.

SEd antequam ulterius procedam, dubitatur utrum percuſſo cranio in una parte, poſſit fieri ruptura in oppoſita parte: ſuper quo dubio diverſas reperio opiniones. Primo Celſus loco prænominato, tenet quòd ſic, & expreſsè ponit hanc literam: *Solet etiam evenire, ut alterâ parte fuerit ictus, & os altera fiderit: itaque ſi graviter aliquis percuſſus eſt, ſi mala indicia ſubſecuta ſunt, neque ea parte qua cutis diſcuſſa eſt, rima reperitur, non incommodum eſt, parte alterâ conſiderare, non quis locus mollior ſit & tumeat, eumque aperire, ſi quidem os fiſſum reperietur.*

Sunt multi moderni qui volunt Avicennam hoc idem sensisse cap. de fractura cranij illo verbo: *Et ut curetur fractura oportebit ut findatur à cute cum quantitate qua non retineatur virus, nisi fueris securus de additione apostematis, & inveneris apostema ruptum, & appareat fractura una: quandoque enim accidit inde error magnus, putatur enim quòd non sit fractura nisi illa &c.*

Multi alij moderni sunt ejusdem opinionis, quòd percusso cranio in una parte, sit fractura in opposita, & inter alios est Nicolus Florentinus, qui recitat historiam, se vidisse quendam funaiolum, qui percussus fuit cum clavo in dextro tempore, & facta apertione cranium non erat fractum ibi, in vigesimo autem die supervenit ei rigor & febris, indie autem xxiij apparuit livedo in opposito tempore, & mortificata est ibi caro, & facta amotione illius carnis, repertum est cranium fractum: ille tamen mortuus est.

Nota tamen quòd prædictæ opiniones non negant si cranium rumpatur in opposito percussionis quin possit rumpi, & in loco percuso, & in loco sibi opposito: quia si concedatur oppositi ossis fractura, tanto plus in loco prius contuso potest esse fractura, & hoc planum est cuicunque ingenioso & experto.

Oppositas opiniones reperio contra prædictas, scilicet quòd percusso cranio in una parte in opposita non possit fieri fractura. Quorum

rum omnium fundamentum ſumitur à Paulo vi ſuæ chirugiæ, cujus opinionem recitat ille ſubtiliſſimus Dinus de Garbo, & Gentilis de Fulgineo exponentes tractatum Avicennæ de fractura cranij quinta quarti, tractatu tertio, cap. primo, ſuper verbis Avicennæ immediate à me adductis.

Et etiam hujus opinionis eſt magnus Guido de Cauliaco. Et multi alij. Gentilis tamen titubat, dicens ſe habuiſſe à fide digno contrarium. Et rationes Pauli ſunt hæ: quòd cranium non poteſt rumpi eo modo quo vaſa vitrea, nec eo modo quo cucurbita ſicca: primo, quia cranium non eſt ita frangibile nec ita ſiccum ſicut ea, nec ita vacuum ſed durius ac ſolidius, & cerebro plenum. Et quod plus eſt (& hæc ratio fortior eſt alijs) non eſt continuum, ſed commiſſuris diviſum, diſtinctum & ſeparatum. Et ita re vera hæc ratio concludit, ſcilicet quòd ab una commiſſura ultra aliam nunquam tranſibit ruptura. Et hoc conſtat cuicunque experto, quòd percuſſa quacunque parte alicujus corporis contigui nunquam tranſibit à parte ad partem læſio, tacta una parte tantum.

Viſa igitur inter tantos lite & controverſia, non quòd meum ſit inter ipſos componere lites, dicam tamen quid de hoc ſentio.

Et primo dico, magnam eſſe Celſi auctoritatem, & illi ſatis credendum, quia antiquiſſimus eſt author & magni ponderis, hic poſt

Hippocratem ex primis eſt. Ejus tempore alia medicinæ adhibebatur cura, quàm noſtris temporibus, & maximè parti chirurgicæ, ut teſtatur & noſter Raſis, & Averrois, & magnus Albucaſis: dicunt enim majorem partem chirurgiæ perijſſe, & eam eſſe proſtratam tempore ſuo. Ex hoc infero ante eos fuiſse optimos medicos, quorum nomina in hac arte recitat pro parte Celſus libro ſuo VII. capite primo, ubi recitat conditiones chirurgici, & qui in ea claruerunt. Et tempore Celſi erant optimi chirurgici: & quamvis prædictorum tempore eſſet in manibus ſtolidorum, tamen etiam Avicenna, & Raſis, & Averrois, non dedignati ſunt de ea tractare, ſicut de potione & de diæta, nam diæta & potio indigent chirurgiâ & econtra, teſte Galeno in libro qui introductorius medicorum dicitur c. x. vbi inquit: *curativa vero in diætä, chirurgiam, & pharmaciam; diæta quidem eſt ductio diaphoreticorum & compoſitorum, & digeſtivorum, aſſumpta in omnibus ægris, dominatur vero in febricitantibus; Chirurgia vero eſt pars curativæ per inciſiones, & aduſtiones, & eas quæ circa oſſa articulationes ſanans homines: Pharmacia vero eſt pars curæ per nuda pharmaca intrinſecus & extrinſecus paſſiones ſanans, indigens quidem alterutra, Diæta quandoque autem & chirurgia egens, ſicut & Chirurgia utitur Diæta, et Pharmacia &c.* Hanc opinionem tenet quoq; Celſus: Inquit enim de chirurgiâ hæc verba: *Ea non quidem medica-*

menta

mentanec victus rationem omittit, sed manu plurimum præstat: estque eius effectus evidentissimus inter omnes medicinæ partes; siquidem in morbis cum multum fortuna conferat, eademque sæpe salutaria sæpe vana sint, potest dubitari secunda valitudo medicinæ, an corporis beneficio contigerit: in his quoque in quibus medicamentis maximè utimur, quamvis profectus evidentior est, tamen sanitatem & per hæc frustra quæri, & sine his, sæpe manifestum est: sicut in oculis deprendi potest, qui à medicis diu vexati, sine his interdum sanescunt. At in ea parte quæ manu curat evidens est, ut aliquid ab alijs adiuvetur, hinc tamen plurimum trahere. Hæc autem pars cum sit vetustissima, magis tamen ab illo omnis medicinæ parente Hippocrate quàm à prioribus exculta est. Vides lector his verbis quid sit chirurgia, & quantum valeat, & cui parti medicinæ magis credendum. Sed credo ego, chirurgiam postponi propter labores in ea cõtentos, & quia pauci audent tractare requisita in ea, & talia non sunt sine nausea & abominatione; & de hoc satis dictum sit alibi. Latius de hoc.

Danda est etiam fides Gentili, ubi dicit se à fide digno habuisse per experientiam contra opinionem Pauli.

Dicam tamen quæ mihi in hoc occurrunt: & dico, quòd magis ego crederem Paulo & Dino & Guidoni & sequacibus quàm alijs. Nec dico authoritatem Avicennæ esse in favorem eorum, qui dicunt Avicennam dicere,

cranium rumpi in opposito contusionis. Sed implicita est illa authoritas, & potest in eos retorqueri, ut expresse declarat Dinus. Inquit enim Dinus quòd Avicenna in illa litera scilicet: *Et aliquando accidit error magnus, putatur enim quòd non sit nisi fractura illa*: intelligit, quòd interdum rumpitur cranium in aliqua parte propter aliquam contusionem, & non solùm est una fractura sed plures; tamen non est manifesta nisi illa, & sic oportet aperire locum contusum, quia interdum sunt plures una, sed non sunt oppositæ, nec multum distantes, sed aliqua earum est manifesta à re contundente, & lacerante cutem, quæ est talis & tanta quòd apparet fractura una, tamen ibi prope sunt aliquæ aliæ occultæ & in istis casibus debet medicus considerata magnitudine causæ, aperire & plures fracturas inveniet. Et hoc ego in actu practico pluries ac pluries feci, & prænarrata vidi: ideo concurro in hoc cum Dino ad expositionem literæ Avicennæ. Nec solùm hoc contingit, quòd sint plures fracturæ, sed una sola quæ satis est longior & major quàm fissura quæ est in cute: ideo optimum est semper ampliare fissuras & in latum & in longum, & ita operator fugiet errores & supervenientium medicorum calumnias, & ægro succedet quantum erit in medicina laudabilis finis.

Ad rationes adductas per Paulum, recitatas à Dino & à Gentili & ab alijs, dico: quod ratio

sicci-

ficcitatis, & continuitatis & vacuitatis in vasis vitreis & in alijs corporibus concludit, quamvis sint plenavento vasa illa posse rumpi in opposita parte, & in quacunque parte remota sive propinqua: sed ratio contigui concludit totum oppositum stante vera contiguitate, sive talis contiguitas sit in corpore plano sive in curvo: sed reperiuntur aliqua capita quæ veræ sunt contigua, divisa suis commissuris, sed aliqua reperiuntur quæ sunt continua vel quasi, ut ego pluries vidi mortuorum capita in cæmiterijs exiccata, aliqua enim sunt in quibus distinctæ patent commissuræ, aliqua in quibus cum magna difficultate videntur. Et si similibus capitibus contingat fieri contusionem gravem, credo & pono pro possibili, fieri rupturam in opposita parte. Verum est, quòd operantium tanta est ignavia, quòd unum interdum pro alio capiunt, ut ego vidi ter ut supra dixi illum modum læsionis in capite scilicet quòd inter commissuras contunditur panniculus versus oppositam partem, qui postea aggregat materiam, & hic loci fit tumor & medici ibi inveniunt saniem & carnem corruptam & rimam commissuræ, & credunt esse rupturam causatam à prima contusione, & ita multi alij medici secum decipiuntur qui pauca considerant & pauciora sciunt.

Contingit etiam interdum quod aliquis percutitur in una parte cum lapide, ligno vel alia re gravi, & in ea parte non rumpitur cra-

nium, & ſic forte ille cadit ad terrã in oppoſita parte, vel obviat cum capite in parte oppoſita parieti, vel alteri rei, & rumpitur cranium in oppoſito non rupta cute, poſtea vel ſtatim, vel ad tempus manifeſtatur ea ruptura, & multi dicunt quod cranium eſt in oppoſito ruptum à prima contuſione manifeſta. Et in hoc multi decipiuntur, & forte aliqui de ſupradictis decepti fuere. Non nego poſſibilitatem, ſed dico eſſe perdifficile, & dico quod multotiens dicunt medici fracturam eſſe in oppoſita parte, & dicunt purum mendacium: quia multi ad hanc artem accedunt qui ignorant prima elementa medicinæ.

CAP. III.

Signa, an panniculi ſint ſoluti.

VIſis ſignis cranij fracti, ſecundo loco dicendum eſt de ſignis panniculorum, ſi panniculi ſint inciſi, vel perforati, vel ab oſſe lacerati, puncti, & diſrupti; de apoſtematibus eorum, & quando gravantur à cranio, & læduntur à materia defluxa, loco ſuo dicemus. Signa ergo læſionis panniculorum ſunt hæc, ſcilicet ſi panniculi ſint perforati, inciſi, & lacerati, fit dolor notabilis capitis fixus, & intra caput, & dolent oculi, & ſimul cum percuſſione, vel parùm poſt, venit talis dolor, & natura doloris eſt quod ſit pungitivus, & fixus,

& ac-

& accidit vomitus choleræ, quia illa eſt magis nobilis: & hoc accidit per compaſſionem ſtomachi ad cerebrum per illos notabiles nervos deſcendentes, teſte Galeno tertio interiorum c. VII. Inquit: *quod ſtomachus ſequatur in paſſione caput, & caput ſtomachum, cauſa eſt magnitudo nervi deſcendentis à capite ad os ſtomachi: & propter hunc nervum os ſtomachi ſenſibilius eſt omnibus membris corporis, ideoque etiam ſemper ſequitur capitis fracturam, quæ venit uſque ad pelliculas cerebri, cholericus vomitus, & plurimum ſequitur paſſionem capitis qualiſcunque fuerit vomitus.* Et interdum fit colica propter eandem cauſam, & univerſalis inteſtinorum dolor: quia omnia inteſtina ſenſum habent à nervis prædictis, & appetitus dejectio, & digeſtivæ & expulſivæ debilitas, & omnium virtutum ſimul, propter eandem cauſam, & oculorum rubedo: tunicæ enim oculorum ortum habent à panniculis cerebri, & venit febris ex dolore quæ eſt ephemera ex agitatione ſpirituum animalium in cerebro, maxime ſi læſio eſt notabilis, & quod ſubito accidat febris; poteſt tamen evenire & putrida febris, ſed non ita ſubito ex putrefactione alicujus materiæ vel in venis, vel etiam extra venas, ſive ſit in capite, ſive alibi. Et puſtulæ in facie accidunt ex humoribus ad eam elevatis, & ſanguis ab auribus à palato & à naſo fluit, & etiam interdum exit ſanguis è partibus ſub oſſe contentis, ab aliquâ venâ in pan-
niculis

niculis læſa, & apparet nigredo linguæ, & etiam ſingultus, quod eſt peſſimum ſignum.

Et hæc accidentia ſunt majora & minora, ſecundum magnitudinem & parvitatem læſionis; & etiam ſecundum panniculum, quia majora ſunt accidentia, læſa pia matre quam dura: & ſecundũ locum læſionis, quia ſi lædantur iſti panniculi in loco in quo ſunt notabiles venæ in panniculis, (quòd difficile eſt aliter fieri, maximè in pia matre) à venis illis exit ſanguis qui putrefit, & facit ſæva accidentia. Et etiam raro læditur pia mater quin lædatur cerebri medulla: ideo ſequuntur apoplexia, deſtructio vocis, & rationis: quia lęſa pia matre patitur totum cerebrum. Nam pia mater pro majori parte fit ab arterijs & venis, per quas arterias deferuntur ſpiritus vitales in reti mirabili præparati, ſive, ſecundum aliquos, facti animales. Et hæc pia mater non ſolum tegit cerebrum extra & illud nutrit, ſed etiam intra ventres ejus ingreditur, & per orificia arteriarum ejus ingreditur ſpiritus prædictus ventres cerebri. Hac de cauſa accidit deſtructio rationis & ſcotomia. Et accidit in iſtis vulneribus tremor & rigor, quia contrahitur in ſe cerebrum, fugiens & expellens nocitivum. Et ex eadem cauſa fit ſpaſmus quamvis etiam ſpaſmus fiat à materia tranſmiſſa ad nervos, qui ſpaſmus eſſet de repletione, ſed poteſt eſſe etiam ſpaſmus non proportionatus ad materiam: & uterque ſpaſmus poteſt

in

in brevi tempore ſupervenire : & ita etiam fit paralyſis & tortura, & ſtupor membrorum à materia tranſmiſſa ad illas partes.

Nota quod Avicenna prima tertij dicit, *quod accidit laxitas in latere vulneris, & ſpaſmus in oppoſito ut in pluribus*, tamen dico quod contingens eſt evenire oppoſitum, ſcilicet in parte læſa ſpaſmum, in oppoſita autem paralyſim. Item contingens eſt evenire unum tantum & non aliud, nec horum aliquod, ſcilicet nec ſpaſmum nec paralyſim.

Sed cauſa propter quid accidit ſpaſmus in oppoſita parte, & paralyſis in eadem, eſt: quia pars propinqua vulneri eſt magis debilis, ideo relaxatur quia non poteſt contrahi, oppoſita vero poteſt contrahi.

Item alia eſt cauſa, quia ad partem læſam currit major materia & ſubtilior quia primo movetur ad partem debilem poſtea ad fortem. Et ſubtilior eſt mobilior, ideo citius ad partam læſam currit, & ſic mollificat : groſſa autem oppoſitam partem ſpaſmat.

Et accidit apoplexia à materia oppilante venteres cerebri : & ſyncope ex compaſſione cordis, cor enim compatitur cerebro, & econtra.

Hæc omnia ſigna veniunt ſubito vel quaſi, ſi panniculi ſint læſi, ut ſupra. Si vero iſti panniculi eſſent contuſi inter commiſſuras exeuntes, quia dura mater eſt ibi, talia accidentia

ſunt

ſunt debilia, & veniunt ad notabile tempus tardius & citius, ſecundum magnam vel parvam læſionem, & ſecundum corpora munda & immunda, fortia & debilia, & ſecundum tempus anni, & ſecundum ætatem, & ſecundum regionem, & ſecundum regimen rerum non naturalium, & ſecundum modum curæ adhibitæ.

Sed accidentia, quę ſequuntur ad prędictam contuſionem inter commiſſuras, non ſunt per contuſionem tantum, ſed ſunt etiam per putrefactionem panniculi læſi, vel quod aliunde illuc tranſmiſſa eſt materia, quæ non regulata à natura putrefit, & per modum continui ſe ipſam augmentat, quia quod tangitur à putrido putrefit, & cum venit ad certam quantitatem determinatam, incipit febris & alia accidentia, & tandem ſequitur mors niſi cito ſuccurratur, quamvis etiam tunc ſit difficile ſuccurrere, & dato etiam quod res à principio eſſet nota, & eſſet talis ut ſupra: ſed tanto plus eſt difficilis, quantum eſt occulta ſenſibus, & non cognoſcitur hoc, niſi jam facta ſanie in loco, à principio enim eſt occulta, & neſcit medicus quid agere nec ubi agere debet, quia ignorat ægritudinem & locum. Et talis ſpecies læſionis eſt inter alias mala & difficillima ad cognoſcendum. Adſunt etiam vigiliæ, & anguſtiatur æger, & eſt totus proſtratus.

Hæc ſunt ſigna læſionis panniculorum; tamen interdum talis & tam magna eſt fractura

cra-

cranij, quod medicus non ſolum iſtis ſignis cognoſcit læſiones panniculorum, immo certificatur viſu & tactu.

CAP. IV.

Signa cerebri ſoluti.

SIgna læſionis cerebri ſunt eadem quæ dicta ſunt de læſione piæ matris, addito hoc, quod exit medullaris cerebri ſubſtantia: quamvis ſit poſſibile quod cerebrum ſit læſum, maximè à re ſubtiliter perforante, vel à re incidente ſuperficialiter & diminutæ tamen, & non exeat aliqua pars medullæ cerebri; exit tamen in pluribus, & teneas hoc eſſe cerebrum, ſi exit aliqua ſubſtantia alba quæ appareat medulla: quia non poteſt eſſe niſi cerebrum, & maximè ſi exit in primis diebus ante tempus generationis ſaniei: quia interdum aliqui dicunt cerebrum exire à vulnere, & eſt forte ſanies. Non negamus quin & poſt notabile tempus, & etiam tempore quo adeſt multa ſanies, poſſit exire ſubſtantia cerebri: quia circa xiij diem vidi ego ſubſtantiam cerebri exire, & etiam ſupervixit ille.

Dico præterea, quod hæc ſigna à doctoribus ſcripta, habent veritatem in pluribus; tamen vidi ego læſionem in panniculis & etiam in cerebro, & non fuit febris, neque aliquod malum accidens, ut latius dicemus, quan-

quando de prognoſtico ſermonem faciemus.

Prædicta ſigna ſunt quando cerebrum læſum eſt à re incidente, contundente, & perforante, cum manifeſta cerebri & cranij læſione, & etiam cum occulta.

CAP. V.

Signa cerebri Commoti.

SEd quia interdum etiam contingit cerebrum lædi aliter, ut ſupra de ſpeciebus læſionis capitis diximus, ſcilicet quod cerebrum à caſu ab alto, vel contuſione vel alio modo concutitur, vel movetur, & aliqui nervi in eo rumpuntur, vel aliquæ venulæ, ideo hîc de iſto modo læſionis ſigna ponere intendo.

Et dico quod interdum contingit cerebrum moveri & agitari à cauſis prædictis non rupta cute nec cranio, vel interdum cute & non cranio, & rumpuntur aliqui nervi cerebri, & ſecundum nervos ruptos accidunt membris, ad quæ vadunt tales nervi, diverſa accidentia. Sunt enim ſeptem paria nervorum, quorum aliqui vadunt ad oculos, aliqui ad linguam, aliqui ad aures, aliqui ad ſtomachum, & aliqui ad inteſtina omnia, ad dandum ſenſum his membris (vel ſaltem ad panniculos eos tegentes) & epati, & ſpleni, & alijs membris, prout notum eſt in bona anatomia: & de iſta læſione nervorum mentionem facit. Gal.

7. aphor. commento 58. ſicut ego ſupra ipſum adduxi, cum de iſta ſpecie læſionis ſermonem faciebam. Et ſignum hujus læſionis ponitur à Galeno loco præallegato, dum dicit, *quod iſti efficiuntur ſine voce ſtatim.* Et ſic ſi ad manus tuas adveniat patiens qui loquelam ſubito amittat, & qui percuſſus fuerit à re potente movere cerebrum, vel quod ceciderit ab alto, cum conditionibus quæ te perſuadeant ipſius cerebrum potuiſſe pati, etiam non rupta cute, vel rupta cute & non cranio, vel etiam fracto cranio: firma judicium tuum ſub hoc, quod cerebrum poſſit eſſe motum viſis malis indicijs, non ſolum de amiſſione vocis, ſed etiam poſſunt evenire omnia accidentia prænarrata, quamvis ſubito non eveniant, & ita non ſolum judicabis rupturam aliquorum nervorum prædictorum, ſed forte rupturam alicujus venulæ panniculis contentæ.

Sed non ita cito veniunt accidentia venæ ruptæ ſicut nervorum ruptorum, ſed veniunt eo tempore quo ſanguis incipit poſtea ſub oſſe putrefieri, tardius & citius ſecundum quantitatem ſanguinis & etiam ſecundum locum: quia ſi inter cranium & duram matrem tardius veniunt accidentia, quam ſi inter duram & piam, & tardius inter piam & duram matrem quam inter piam matrem & cerebrum, cauſas non recito, quia per ſe notæ ſunt.

Et iſta ſpecies læſionis eſt difficilis cognitionis

tamen poſſibilis, maximè per expertos, conſiderata ægritudinis eſſentia, & cauſa, & accidentibus: ſed difficilior eſt cura, quia medicus fortè neſcit locum ſanguinis, & saniei, & neceſſario deſiſtit à rationabili cura & ſic moriuuntur pauperes ægri. Quod ſit difficilis curæ hæc ſpecies teſtis eſt Serapio primo breviarij cap. de ſoda à percuſſione; inquit: *Et quando homo cadit ex loco alto, forte accidit ut diſrumpatur aliqua ex partibus cerebri aut retis quæ dicitur ſecundina, & ſoda quæ accidit in ea eſt difficilis ſanationis.*

Tamen ſi datur, curandi ratio talis eſt, ſcilicet quod totum caput medicinis debitis tegatur, ut latius dicemus quando de cura fiet ſermo, quia ignoratur determinatus locus saniei ut prædixi, & etiam nervorum ruptorum ut plurimum.

Similiter ignoratur proprius locus in multis alijs capitis diſpoſitionibus, teſte Galeno interiorum cap. 3. 4. Inquit: *ſimiliter nullam ſignificationem inveniemus locum infirmum oſtendentem in melancholia, in mania, in epilepſia, in lethargo & in ſtupore quem moderni medici dicunt congelationem in ſpaſmo, & in titillatione, in quibus omnibus nullam ſignificationem invenimus eſſe quaſi fundamentam paſsionis, nec duritiem, nec tumorem, nec dolorem, nec caloris priſtini mutationem, nec aliqua de corpore egredientia &c.*

Adverte lector, quod accidentia prænarrata in

ta in læsione panniculorum & cerebri possunt fieri à sanguine putrefacto sub cranio secundum loca ad quæ vadit, & secundum quantitatem: ideo non mireris etiamsi non læsis panniculis nec cerebro, sed solum à venis ruptis, vel fortè nervis, accidant prædicta accidentia, quia etiam possunt accidere multa ex accidentibus prædictis non læsis panniculis nec cerebro, & maximè si contingat saniem aliquo modo descendere à superioribus per rimulam ossis, vel forte per porositates ossis resudare ad intra cranium, maximè quando sanies non habet à vulnere liberum exitum. Et hoc ego vidi in actu practico anotomizando capita mortuorum à simili casu, non rupto cranio, nec panniculo aliquo læso: à sanie enim descensa per poros cranij supra panniculos causatur febris & rigor, & vomitus & singultus, & alienatio, & alia accidētia similia prædictis, per compassionem membrorum inferiorum ad cerebrum & cerebri ad panniculos, propter saniem eos corrumpentem, & putrefacientem & tandem mors sequitur.

Sint ergo medici diligentes, & prudentes, & soliciti, quia periculum est in mora, & non dedignentur sæpe visitare ægros, quia per longam moram cum eis veniunt in cognitionem ægritudinis, & consequenter quoque curæ. Et hæc sufficiant pro signis commoti cerebri.

Cap. VI.

Signa cuiuslibet malæ complexionis capitis.

ALio loco de mala complexione cujuscunque modi, & de apostematibus cerebri, & ejus panniculorum, dicendum est.

Dico igitur quod ex contusione, perforatione, incisione in capite, diversimode tamẽ factis & diversis temporibus & secundum individua munda & immunda, debilia & fortia, & secundum eorum regimen tam præsens quam præteritum, & modum medendi exhibitum, accidunt capiti malę cõplexiones, & consequenter apostemata & alia accidentia has ægritudines necessario sequentia: quæ medicus totis viribus tenetur prohibere, ut inquit Avicenna; *nam de melioribus rebus quas intendimus in cura vulnerum est eorum apostemationẽ prohibere.*

Sed antequam fiat de apostematibus sermo, dicamus de mala complexione calida & frigida, sicca & humida, materiali & immateriali, capiti contingente.

Et dico quòd accidunt solutionibus capitis malæ complexiones omnium modorum, licet rarius frigidæ, materiales & immateriales: & eodem modo, apostemata çerebri & panniculorum omnium modorum, rarius tamen apostemata frigida contingunt quam calida; & ratio est duplex, primò: quia humores calidi sunt subtiles & primò mobiles, frigidi verò econ-

econtra : & quia poteſt fieri apoſtema in membro ſolido cujus poroſitates ſunt anguſtæ, & materia groſſa eſt inepta figi; ideo frequentius fiunt apoſtemata calida quam frigida : ut etiam contingit de pleureſi, quæ raro fit à materia frigida. Interdum tamen fiunt apoſtemata frigida in capite, & maximè in complexione apta ad hoc, licet non ſint verè frigida, ſed mixta, *quia raro datur apoſtema ſingulare*: ut inquit Princeps tertia quarti cap. de apoſtematibus in univerſali.

Sæpè tamen accidit capiti mala complexio calida vel frigida, ſicca vel humida, immaterialis & cum materia, ſine apoſtemate, in capitis percuſſione, & frigida ut plurimum accidit ex aëre frigido illam introducente, & hoc eſt ex parte regionis vel ex parte malæ cuſtodiæ, & inertiæ ægri, & aſtantium, & interdum ex parte impotentiæ ægrotantium, qui non habent loca clauſa & calida prout requirit anni tempus : quæ mala complexio introducta eſt cauſa apoſtematis, & eſt tanquam cauſa efficiens apoſtematis. Vnde ſi quæraratur; Quæ ergo eſt mala complexio quæ eſt in apoſtemate, cum non detur apoſtema ſine ægritudine ſimilari? dicitur : quòd eſt alia mala complexio introducta : quia primò in apoſtemate currunt humores qui ſolvunt continuum, & materia ibi retenta (quamvis etiam eſſet laudabilis in quanto & quali) acquirit ebullitionem, quia eſt extra venas &

non ventilatur, & sic causat malam complexionem; vel fortè, quod materia est talis, ut ex se sine ebullitione inducat malam complexionem, & etiam cum ebullitione. Sed de hoc infra. Et sic una mala complexio erit tanquam causa, & alia erit ægritudo integrãs apostema.

Signa igitur malæ complexionis calidæ sine materia sumuntur à causa primitiva ut plurimum; quia sæpe inducitur qualitas calida ab aere accidentaliter calido ultra debitum, vel quia tempus, & regio valde calida sunt; vel caput tenet calidis pannis tectum: vel ab aliqua medicina valde calida locali applicata, ut hodiernis temporibus faciunt aliqui imperiti cum aqua vitæ, composita ex diversis calidis simplicibus infusis & cum illa distillatis: vel cum emplastris & unguentis calidis indebite approximatis: vel ex ira & aliquibus animi passionibus: vel ex motu corporis: vel quia actu medicinæ debito calidiores approximatæ sunt. Et hoc contingit in complexione calida de facili, & tardius & citius, secundum causarum concordantias.

Habitis istis causis apparet etiam ad sensum caliditas faciei & totius capitis. Adsunt etiam vigiliæ, sitis, & oculorum immobilitas, & omnium animalium operationum agilitas, nisi sit quod impediat.

Inquit Avicenna prima tertij cap. XIX. *Ipsam significant inflammatio, & privatio gravitatis, & vigiliæ & inquietudo in motibus, & permu-*

permutatio in imaginationibus, & agitatio, & velocitas in ira, et rubedo oculorum, & iuvamentum ab infrigidantibus, & nocumentum à calefacientibus.

Signa autem qualitatis frigidæ ſunt ſibi oppoſita, & in totum contraria, niſi quod adeſt gravitatis privatio; unde Avicenna ubi ſupra cap. 11. inquit: *Sentitur frigus cum privatione gravitatis, & pigritia & tepiditas, & albedo coloris faciei & oculi, & diminutio in imaginationibus, & declinatio ad timorẽ, & juvamentum à calefacientibus, & nocumentũ ab infrigidantibus*

Signa vero ſiccæ complexionis ſine materia, eſt levitas & anteceſſio evacuationum, & exiccatio narium, & multa vigilia.

Signa vero malæ complexionis humidæ ſine materia: adeſt pauca gravedo, & pigritia, & tepiditas tactus, & quod effluit eſt paucum, adeſt oblivio & ſomnus multus.

Si vero iſta ſunt mixta ſigna ſunt mixta ſecundum qualitates prædictas, & illas indicabit qui eſt boni judicij, ideo ſilentio tranſeundum putavi.

Scias tamen volo lector, quòd omnia nec poſſunt ſcribi, nec licet, quia legentes tædio afficerentur, nec hæc ignaris ſcribimus, ſed eis qui alios viderunt authores, & qui naturali pollent ingenio. Inquit Damaſcenus: *ingenium naturale adiuvat artem & naturam regentem.* Iſtis ergo ſignis ſint contenti legentes, & ad alios tranſeant autores, de labore tamen

nostro secundum merita gratiam referant.

Signa autem malæ complexionis panniculorum & cerebri, omnium modorum, cum materia, sunt ferè eadem cum signis apostematum.

Avicenna ubi supra cap. XXIV & XXV de signis dominij materierum calidarum, inquit: *Cholericæ quidem: gravitas non superflua, & mordicatio, & inflammatio, & adustio vehemens, & siccitas, & strictura narium, & sitis, & vigilia, & citrinitas coloris faciei, & oculorum rubedo. In sanguinea: augmentum gravitatis, & fortasse pulsatio, & inflatio faciei & oculorum, & exuberatio venarum, & fortis somnus.*

At de signis materiæ frigidæ est frigus sensatum, longitudo læsionis, & assiduatio ejus, paucitas rubedinis faciei, oculorum pigritia & tepeditas, albedo faciei & oculorum, pravitas citrinitatis cum gravitate sensata. Sed in materia phlegmatica major est pigritia, & subet fortis, & oblivio, & plumbeitas coloris in facie & oculis; In melancholica: gravitas minor & vigiliarum plures & alienatio & cogitatio corrupta & tenebrositas oculorum & faciei.

Et ita etiam, si materiæ sunt mixtæ signa sunt mixta, & signa dominantia arguunt etiam materiam dominantem, ut infra de apostematibus dicetur.

CAP. VII.

Signa apostematum interiorum capitis.

SEd apoſtematum ſigna, incipiendo à calidis, ſunt hæc: continua febris, cujus calor non multùm fortis eſt ſub tactu, ſecundum Haly in nono Theoricæ ç. 3. ſed tranquillus & mediocris facies & caput calidiora reliquo corpore tactu, & mentis alienatio, & vigilia, & nonnunquã ſomnus accidit à quo excitantur cum clamore & ſaltu, & lingua nigreſcit, & eſt aſpera, & de veſtibus quaſi legunt aliquid propter phantaſiæ corruptionem, nonnunquam lachrymantur oculi, quandoque ophthalmici quandoque ſicci. Sed ſigna prædicta ſunt ut ſupra, & maximè febris, ſi aliquid phlegmatis ſanguini vel choleræ, vel utriſque mixtum eſt.

Cui autem ſanguineum accidit apoſtema, inſunt prædicta accidentia cum riſu, ſopore, & oculorum dolore, & garrulitate, & ineptia, & febris eſt intenſior, & faciei color rubeus. Cum vero ex cholerico humore, façiei color ad croceum declinat, & inſania comitatur, & ſaltus, & caloris tactus eſt acutus & pungens. Si vero ſit aliquid melancholiæ illi mixtum, fiunt ineptiæ ac garrulitatis copia timorq; & fletus. At ſi adeſt notabilis phlegmatis admixtio, fit obſtupefactio non continua. In iſtis tamen omnibus pulſus eſt debi-

lis parvus & durus, & varietas multa anhelitus, & spiritus quandoque angustia sequitur, & subversio stomachi, & tument ad sensum panniculi, & exeunt per fissuram cranij colorati colore materiæ, & efficiuntur immobiles.

Apostema vero frigidum capiti eveniens est à prædominio phlegmatis sicut calidum à prædominio sanguinis & choleræ, & lethargia vocatur à nomine accidentis eam sequentis. Hujus signa sunt febris modica debilis & non acuta, stupefactio & sopor, & ægri non respondent nisi vix & raro si interrogentur; est etiam illis oscitatio multa & mentis confusio, & ora eorum aperta sunt tanquam claudere illa sint obliti, aliquibus est ventris solutio phlegmatica, & interdum constipatio ventris, & urina eorum turbida est ut asinorum, tremor extremitatum, & sudor, & facies livida & tumida, magnus pulsus & fluctuosus, ut peripneumonicorum, & anhelitus tardus & varius.

Inquit idem Haly, ubi supra; *quod obstupefactio ipsa accidit ex mala complexione frigida & humida, cerebro accidenti aut ex phlegmatica materia acutæ febris causa, vel percussione quæ lacertis facta est temporum, aut oppressione quæ cerebro accidit, aut à fractura ossium capitis aut laminarum quæ sub fracto osse ponuntur, cum istud curare vult medicus. Pervigilatio autem ex mala fit complexione sicca quæ cerebro accidit, aut materia melancholica aut cholerica.*

Sed

Sed per *obstupefactionem* hic author intelligit lethargiam à prædominio: *per pervigilationem* verò intelligit phrenesin. Et ita inquit, quòd interdum componuntur calidi humores cum frigidis, & humidi cum siccis: & sic signa sunt composita. Inquit: *cum vero quæ pervigilationem faciunt causæ cum obstupefactionem facientibus componuntur, passio inde oritur quæ cuma vocata est, scilicet obstupefactio pervigil; & si phlegma amplius sit obstupefactio maior est, si vero siccitas superat, pervigilatio erit maior, cuius pervigilationis sic composita signum est æger, quod nec dormit nec vigilat oculi sunt aperti, & mens confusa, & omnino sunt composita ex signis phrenesis & lethargiæ.*

Avicenna Haly secutus est, de tali distinctione apostematum: nam prima tertij tractatu secundo cap. 4. inquit: *apostema à quo venit soda, quandoque est in velaminibus cerebri & quandoque est calidum & vocatur sirsin, & quandoque est frigidum, & nominatur lethargia, scilicet oblivio: & quandoque est compositum, & vocatur dispositio habentis dormitionem, vigilativam & quandoque est durum, & quandoque fit in ipso cerebro.*

Quod autem cerebrum posset apostemari, probat princeps contra Serapionem in multis locis, & maximè tractatu tertio, prima tertij cap. *de carabito sive sirsin, sive phrenesis; idem enim est, quamvis secundum aliquos phrenesis magis denotet accidentia quam morbum.*

An autem carabitus & ſirſen ſit apoſtema panniculorum cerebri, vel ſubſtantiæ ejus, vel utriuſq; vel alterius membri, vide Avicennam ubi ſupra : quia hic de iſtis multa proferre non eſt mea intentio.

Signa autem carabiti ſunt: ſcilicet quòd ſuperfluit alienatio, & quandoque abſcinditur: aliâ vice eſt abominatio loquelæ, & pigritia ab ea, & permixtio intellectus: & plurimum horum circa quartum diem contingit; & in quinto extremorum frigus & agitatio: & ſpiritus agitatus inordinatus & magnus, & extenſio oſſium pectoris ad ſuperiora, & tremor & ſaltus membrorum cum ipſo prænunciat ipſum, & ſomnus inquietus quandoque, & excitantur ab ipſo & clamant, & quandoque vigilant & quandoque dormiunt cum phantaſiis & ſomnijs corruptis cum voce diverſa, & ſunt illic inverecundia, audacia, & ira: & abhorrent radios: & agitantur linguæ eorum, & quandoque apoſtemantur: & multoties abſcinduntur eorum voces: & deſiderant aquam & bibunt ex ea parùm, & eorum extremitates infrigidantur abſq; frigore extrinſeco faciente hoc: & urinæ ſunt tenues; & pulſus duri propter apoſtema in membro nervoſo, interdum autem ſunt magni, & frequentes, & diverſi, & tremuli, & ſpaſmoſi. Prçcedunt autem carabitū oblivio rei propinquæ, & triſtitia ſine cauſa, & ſomnia mala, & ſoda multa, & gravitas & repletio, & exiccantur

cantur oculi, deinde accidunt lachrymæ unius oculi tantum, & venæ oculorum ſunt rubeæ, & quandoque inquirunt villos & colligunt clauſis oculis, & accidit deſtillatio urinæ cum cogitatione ipſorum aut ſine, & obliviſcuntur dolores ſi aliqui ſint in membris ipſorum, immo ſi membra ipſorum dolorosè tangantur non ſentiunt.

Quod ſi apoſtema eſt in anteriori parte capitis, corrumpit imaginationem, & tunc incipiunt colligere villos & paleas & ſimilia, & imaginantur quæ non reperiuntur; ſi in medio, corrumpit cogitationem; ſi in poſteriori, obliviſcuntur ita ut quandoq; petant aliquid quod ſi eis præſentetur non recordantur ſe quæſiviſſe; ſi autem apoſtema ſit ſuper omnes partes, apparent hæc omnia.

Et ſi cum eo apoſtemetur cerebrum rubet facies & oculi, & exeunt oculi multùm, ſi materia eſt ſanguis; ſi vero eſt cholera, ad citrinum tendunt. Et ita res apparent rubræ & citrinæ ſecundum humorem prædominantem; Quod ſi ſit à cholera aduſtâ eſt illud quod perimit: ſigna autem ſunt quòd communitas accidentium ejus accidit cum dæmonio, odio, & rixa, & oculi ſunt conturbati.

Nota unum lector, quòd communiter doctores ponunt frigiditatem advenientem panniculo groſſo ſive ſit ex aere, ſive applicetur actu, aliquid frigidum, cauſare calidum apoſtema, quamvis poſſit cauſare alia accidentia.

dentia. Et hoc sensit Rasis authoritate Pauli. l. xv. Continentis cap. 3. in fine istis verbis: *accidit apostemã calidũ panniculo grosso ex osse pungente, & pondere pannorum, aut ligatura dolorosa, aut à frigore affligente, aut eo quod non attenuatur regimen, & ex potu vini.* Hoc quoque sentiunt multi alij & maximè Avicenna, & causa potest patere consideranti.

Superius de carabito ad mentem Avicennæ posui signa apostematum calidorum in panniculis & in cerebro; nunc de signis frigidi apostematis ad mentem ejusdem sermonem facio. Et fortè mirabitur aliquis quod sim ita longus in ponẽdo signa talium apostematum, hoc tamen facio quia est magna utilitas in istis signis: benè enim cognitâ ægritudine illa facilius curatur. Pono autẽ tantũ signa Haly & Avicennæ aliorum fugiens doctorum commercium, quia quidquid bene dictum est ab istis medicinæ patribus miro ordine & industria dictum est, & omnes alios excedunt in signis & causis; rogans quemcunque hoc opus nostrum lecturum, ut non solum hæc signa à nobis posita videat, sed ad prædictos fontes recurrat, ubi inveniet sermonem plenũ de carabito, & de phlegmone, & erysipelate cerebri, & quid sit sibare sive dæmonium cerebri, & quid sit lethargus, & quid sit subeth asahari, quod est apostema compositũ ex calido & frigido humore, quod apostema ab

Haly

Haly suprà vocatur cuma: quia hîc de essentia talium ægritudinum nihil pono.

Signa igitur apostematis frigidi in capite, (licet raro contingat, tamen possibile est) sive à causa antecedente sive à primitiva, (à qua primitiva rarius contingit) sunt ista: primo est soda lenis & febris lenta *necessaria enim est febris ab humore putrefacto in cerebro*, inquit Avicenna, & propter hoc separatur à subeth.

Adverte lector, quod quamvis in apostemate phlegmatico vel alio morbo frigido non sit vera putredo, tamen hîc loci Avicenna videtur velle, quòd apostemata frigida phlegmatica, de quibus hic est mentio, sint à phlegmate putrefacto, prout ipse testatur prima tertij cap. de signis lethargiæ, inquit: *enim quòd est febris lenta & quòd necessaria est febris in omni apostemate ab humore putrefacto in membro principali, verùm est lenta quoniam ejus materia est phlegmatica.*

Vel vult, quòd in omni apostemate sit aliqua putredo quæ faciat febrem, maximè si apostema sit in membro principali, & hoc sensit Dinus *tertia quarti*, inquit enim: *quòd in omni apostemate etiam frigido est quædam caliditas præter naturalis propter conculcationem materiæ*; super illo Avicennæ verbo: *Et omne apostema aut est calidum aut non calidum*. Recurrant igitur ad Dinum, non tamen ubi supra, sed *in principio tertiæ quarti*, ubi distinguit quid

quid ſit apoſtema & quomodo fiat apoſtema, & quid prius fiat in apoſtemate, an tumor an ſolutio cõtinui, an mala complexio, ubi dicit, *quod propter conculcationem ultimo loco fit mala complexio*, quæ judicio cujuſcunque bene ruminantis erit calida per oppilationem ibi factam, quantuncunque ſit materia frigida.

Credo ego, quamvis ſit aliqua mala complexio calida modo prædicto in apoſtemate, quò etiam ſit mala complexio frigida à frigiditate humoris eam facientis; & ſic erunt duę malæ complexiones in apoſtemate frigido, ſed, quia frigida eſt major, in cura illi magis eſt vacandum, tamen cura apoſtematis, in quantum eſt apoſtema, nõn eſt vacare malæ complexioni, maximè in materiâ frigidâ. Sicut in calida, puta in eryſipelate in qua materia ſubtilis eſt & pauca, magis vacamus qualitati quam quantitati; ſed in frigidâ, quia materia eſt groſſa, cura eſt extractatio materiæ apoſtematis, & hoc fit cum reſolventibus puris & mixtis, ſecundum tempora apoſtematis. Et ita, quantumcunque ſit pauca caliditas in membro tali quale eſt cerebrum, neceſſario adeſt febris. Et iſta eſt mens Avicennæ ſecundum aliquos in loco prædicto de carabito cum dicit, quòd neceſſaria eſt febris.

Cui opinioni adhærent aliqui cum teſtimonio Hippocratis, dum inquit: *ſi in ventrem ſanguis effuderit neceſſe eſt putrefieri & in ſaniem converti:* qui volunt Hippocratem non

ſolùm

ſolùm intellexiſſe de ſanguine, ſed de quocunque alio humore non regulato à natura, qui ſtatim incipit habere aliquem modum putredinis cum eſt extra venas, & maximè ubi eſt concluſus non habens eventationem, modò ibi non ſit ordine naturæ, ſicut in apoſtemate: alias enim haberet modum putredinis phlegma in ſtomacho & in inteſtinis & in juncturis, ſi eſſet concluſum & eventatione privatum.

Et ſane ſi quidem in iſtis membris eſſet putredo talis ut prædictum eſt, non tamen eſt tanta ut poſſit cauſare febrem: quia ut efficiatur febris oportet ut ſit notabilis putredo, vel in loco propinquo cordi, vel in locō quo facilè poſſit poni cor in calefacto eſſe: quia aliter non contingit febris nec continua, nec alterius modi. Et ita credo quòd in nodis & ſcrofulis ſit aliqua putredo modo prædicto acquiſita.

Et non eſt inconveniens, quod in uno apoſtemate ſint duæ malæ complexiones, puta in apoſtemate frigido: quia eo modo quo acetum dicitur calidum & frigidum, eodem poſſunt dici humores in apoſtematibus; & in veritate hæc eſt mens Dini loco præallegato.

Verum quidem eſt quod in apoſtemate valde duro, ad naturam lapidis converſo, ſit longè minor putredo, ſed talia apoſtemata non adveniunt panniculis neque cerebro. Quamvis Avicenna prima tertij tractatu

lib. 2. cap. 4. dicat, quod apostema capitis quandoque est durum, quia noluit negare possibilitatem, nec forte quòd in illo sit aliqua febris: sed cap. de lethargia inquit, quod plurimum ejus fit in meatibus, id est anfractibus cerebri, absque quòd fiat in velaminibus cerebri, propter rationes superius adductas: & quòd raro fit in substantia cerebri, quia est viscosa, densa, & humor phlegmaticus non potest penetrare corpus densum: tamen inquit, quòd est possibile ut veniat in velaminibus & in substantia cerebri. Et ego credo, quòd talia apostemata frigida non fiant nisi per modum paulatinæ congestionis, quia per modum defluxus non possunt fieri: si tamen fiant, hoc erit per choleram illi mixtam, subtiliantem phlegma, & illud facientem penetrare; aliter non contingit hoc apostema per defluxum. Credo tamen, quòd etiam in cerebro, sive per fluxum sive per congestionẽ, si fiat apostema quòd possit esse tale, ut non adsit febris, considerata qualitate & quantitate materiæ, & loco & tempore apostematis, & considerato modo terminationis ejus. Hæc dixi gratia juvenum.

Et hæc quidem febris, sed in prædicto apostemate, quandoque non sentitur & fit cum eo subeth gravis, & habet gravedinem in aperiendo & claudẽdo oculos & fit cum eo oblivio, & spiritus rarus, tardus, & debilis, & oscitatio multa, & singultus propter commuitatem

tem ſtomachi ad çerebrum, & albedo in linguâ, & tarditas in loquela & in motu palpebrarum, & permixtio rationis, & egeſtio humida, & urina ſicut aſinorum, & tremor & ſudor extremitatum, & pulſus magnus, rarus, tardus, tremulus, ac undoſus, ſicut in peripneumoniâ: minores tamen iſtis prædictis ſunt pulſus in apoſtemate cerebri quam in peripneumonia, quoniam nocumentum cordis in ea factum eſt minus & eſt cadens in medio.

Et ſi melancholicum eſt apoſtema dolor fit fortior, & rixa, & alienatio, & oculi aperti fixi in unum locum intuentes; & cum lethargus eſt in ſubſtantiâ cerebri ſubeth eſt fortior, & difficultas motuum major, & oculi ad exitum tendunt; ſi vero in velaminibns, dolor eſt fortior, & motus ſunt leviores, & adeſt retentio urinæ propter oblivionem & debilitatem lacerti urinalis.

Si vero ſit apoſtema calidum & frigidum mixtum, ſigna ſunt compoſita ex phreneticorum & lethargicorum ſignis, ut ſupra diximus ex mente Haly.

Signa autem omnia ſuperius poſita ab Avicenna ſunt etiam poſita ab Haly, quem Avicenna ſecutus eſt. Pauca dicuntur ab Avicenna quæ prius non ſint dicta ab Haly, qui fuit primus qui poſuit ordinem medicinæ, cujus anima ſit benedicta de tanto ingenio & labore.

Signa ſuperius poſita de apoſtematibus non

tantum ſunt ab apoſtemate facta ex percuſſione & læſione capitis : ſed ſunt quocunq; modo fiat apoſtema, an per communitatem, an per eſſentiam, an per cauſam primitivam, vel per quamcunque aliam cauſam. Et ſignis apoſtematum capitis finem impono.

Sed quia accidunt in capite alia apoſtemata; ſcilicet quòd interdum apoſtematur caput extra cranium, ſcilicet ipſa cutis tegens caput, quæ pro majori parte eſt pauci ſenſus, quia in capite non ſunt nervi, maximè in exteriori parte, neque muſculi niſi in temporibus qui movent mandibulas, & in fronte qui faciunt ad motum ſuperciliorum : & interdum apoſtematur etiam pericranium; de iſtis ergo apoſtematibus aliquid dicamus, ut de apoſtematibus capitis nihil intactum relinquatur.

Eſt communis opinio, quod extra cranium in pericranio accidit apoſtema calidum & frigidum & mixtum ſicut in alijs membris. Et panniculus exterior non eſt tanti momenti, ſicut interiores, nec quo ad accidentia ſequentia, ſi bene conſiderãtur cauſæ accidentium, nec quo ad curam teſte Galeno l. 4. ſag. cap. 7. inquit : *nam fortiora conveniunt vulneribus interioribus quàm eis quæ exterius ſunt ne medicina illorum antequam ad ea deveniant deficiat : unde debemus eam adeo confortare ut in via non poſſit deficere.*

Et ut patet 1. Tert. apud Avicennam tract. 3. cap.

cap. 11. iſtis verbis: 1. *Tert. Cura ipſum medicamine leviore ex cura ſirſen ita tamen quòd ſis ſecurus in adminiſtratione fortioris in ipſo*. quæ verba declarans fidelis expoſitor Iacobus de Partibus, quo ad curam dicit leviora localia conferre parti extrinſecæ magis quam intrinſecæ: quia de facili medicinæ virtus vadit ad extrinſecum, nam pars intrinſeca plus diſtat à medicina, & cranium eſt durum & ſolidum & groſſum & intermediat ei, igitur non poteſt penetrare virtus niſi ſit fortis. Ideo virtus debilis plus convenit parti extrinſecæ quam intrinſecæ: & major eſt labor, id eſt majus periculum, in virtute forti quam debili. Apoſtema igitur extrinſecum non eſt tanti momenti.

Adducit Iacobus, ubi ſupra, aliam rationem dum dicit, quòd pars extrinſeca fortiores ſuſtinet medicinas, quia minus periculum eſt adminiſtrare eas exterius quam interius: quia fortis medicina forte poteſt inferre nocumentum; quod ſi inferatur melius eſt (id eſt minus malum) ut inferatur exterius quàm interius.

Conſequenter ergo dicamus, minoris eſſe nocumenti apoſtemata extrinſeca quam intrinſeca, non ſolum non per rationes prædictas ſed ratione nobilitatis membri & loci.

De apoſtematibus ergo panniculi extrinſeci claudam ſermonem, quia rariſſime fit, & ſi fit credo quòd fiat à forti cauſa, quæ etiam cauſa ut in pluribus cauſabit apoſtema alio-

rum panniculorum per fortem colligantiam, (ut lumen majus offuscat minus) & ita medicus non vacabit signis apostematum pericranij, nec ejus curæ, sed majori ægritudini.

Si autem contingat, quod possibile est, signa de facili habentur, habitâ causâ an fiat à causa primitiva, & ita cura. Si vero fiat tale apostema à causa non primitiva, recurras pro signis & curâ ad principem nostrum Avicennam ubi supra.

Sed quia non tantum fiunt apostemata in cranio, sed interdum etiam aggregatur & aquositas & ventositas in capitibus, & maximè puerorum, etiam ibi habebis integram cognitionem & essentiæ, & causarum, & signorum, & curæ.

Et hæc sufficiant de apostematibus panniculorum & cerebri, maximè quoad signa. De prolixitate autem veniam imploro.

Cap. VIII.

Signa materiæ supra panniculos.

Signa vero, materiam defluxam supra panniculos, vel ibi genitam demonstrantia sunt hæc. Scilicet quòd adest febris intensa, tremor & destructio rationis, & alia accidentia prænarrata in læsione panniculorum & cerebri, sicut inquit Avicenna *cap. de fractura cranij in principio* istis verbis: *Et accidunt ante saniositatem aut post ipsam ægritudines malæ*

malæ ex febribus & tremore & destructione rationis & alijs. Alia litera dicit, *& aliæ* scilicet ægritudines, quæ accidunt apostematibus capitis, quia ante saniositatem in apostemate panniculorum & cerebri sunt prænarrata accidentia.

Posito enim quod apostema in capite non veniat ad saniem, adsunt & febres & tremores, & alia prenarrata accidentia; & ita à sanie contenta sub cranio potest fieri paralysis, & spasmus, & apoplexia, & aliæ ægritudines à nobis dictæ superius: sicut etiam ait Princeps loco præallegato istis verbis: *Et cum verificatur necessitas extendendi* (id est fricandi) *os, & extrahendi ipsum, tunc festinetur & non expectetur complementum generationis saniei* (scilicet, in fractura vel sub osse) *quoniam pus est causa malorum accidentium.*

Verum est, quod apoplexia non evenit nisi ex oppilatione coarctoria à materia defluente ad ventres cerebri; & hoc potest fieri si panniculi sunt fracti, vel alio modo sanies sit in cerebro, puta si in pia matre sit rupta vena quæ causet saniem apoplexiam causantem.

Et ita etiam causabit diversa accidentia secundum loca ad quæ transmittetur hæc sanies; & secundum quantitatem & etiam qualitatem saniei efficientur majora & minora accidentia, & secundũ quod talis sanies habet exitum liberũ: quia stante etiam tali materia, quæ non expurgatur, faciet mala accidentia.

Vt ego Bononiæ in Reverendo D. Priamo de Peppulis, qui habebat fiſſuram capillarem in cranio per quam deſcenderat aliqua materia. Et adhibita cura cum inſtrumentis, ut videretur an rimula penetraret interiorem ſuperficiem cranij, inventum eſt quod ſic cum raſpatorijs, & per fiſſuram dilatatam exivit modica & ferè nulla saniei quantitas, & ceſſavit febris ſtatim acutiſſima, & inquietudines, & vigiliæ, & omnia mala accidentia quæ aderant; & hoc vidi etiam in quampluribus alijs.

Cap. IX.

Quibus ſignis dignoſci poſsit an accidentia ſint ab apoſtemate, an à ſolutione continui, an à ſanie.

SEd dubitatur in judicando, an accidentia talia ſint per ſolutionem continui in panniculis & cerebro, an per apoſtema, an per ſaniem contentam ſub cranio: cum prædicta ſigna ſint communia omnibus prædictis diſpoſitionibus.

Vt ergo removeantur tales dubitationes medicus ſit prudens & diligens in judicando: quia talia accidentia ſi veniunt ſubito, fiunt per læſionem panniculorum & cerebri. Et dicimus, illa neceſſario eſſe ex illa cauſa, etiamſi veniant parùm poſt.

Et ultra hoc, medicus oculata fide videt notabilem

tabilem fracturam, vel incisionẽ, vel perforationem; vel si non videt certę considerata causa lædente, si fortis fuerit judicabit illa accidentia sequi solutionem continui. Et quilibet est certus quòd si talia accidentia veniunt subito, vel parum post, quòd ibi non sit sanies aggregata, vel apostema; ergo fiunt per solutionem continui. Et ultra hoc accidentia prædicta veniunt fortia, & sunt subito in suo statu, & sic non contingit in accidentibus apostematum nec saniei contentæ, quia in illis talia accidentia habent principium, augmentum, & sua tempora longiora.

Sed quia accidentia saniei & apostematum, maximè calidorum, sunt, ut supra diximus, similia, & etiam conveniunt in hoc quod non veniunt nisi ad tempus notabile, erit etiam dubium an sint per apostema an per saniem. Pro quo dubio noto distinctionem accidentium prædictorum, & dico, quòd accidentia apostematis sunt majora quam saniei contentę intra cranium: quia apostema est majoris nocumenti cerebro & panniculis quam sanies, ut patet cuicunque ingenioso. Et ultra hoc dico, quòd medicus cognoscit esse saniem, quia aliqua sanies subtilis rusudat à fissura cranij si qua sit, & cranium est malè coloratum: ut latius dicemus infra de signis separationis panniculi ab osse: maximè si sanies sit multa & malæ conditionis, (de qua sanie hic intendimus,) & si fissura sit angusta vel

fortè nulla ſit fiſſura. Interdum enim eſt multa ſanies ſupra panniculum, laudabilis tamen, & non facit mala accidentia; ſicut contingit in vulneribus & fracturis, in quibus magna oſſis pars eſt amota, & panniculus eſt detectus, à quo ſanies liberè exit, & benè mundificatur & expurgatur. Sed ſanies, faciens prædicta accidentia, eſt mali odoris. Sanies etiam labiorum eſt mali modi & majoris copiæ quam in apoſtemate: quia in apoſtemate labia ſunt ſicca & mali coloris. Caput quoque eſt calidius in apoſtemate quam in ſanie.

Quando verò ſanies eſt infra cranium, ipſo non fracto, per venulam aliquam ruptam in panniculis, cranium eſt malè coloratum, & æger ſentit gravedinem in ea parte in qua eſt ſanies, & interdum ſanies exit per palatum per nares, & per aures.

Vltra alia verò ſigna medicus conſiderare debet cauſas apoſtematis, & cauſas saniei; ut: an corpus fuerit pletoricum, & qualiter regulatum, & cum quibus medicatum.

Et inter omnia, ſi medicus dubitat de ſanie, debet aperire fiſſuram anguſtã, vel ſi non eſt, fiſſura debet cranium perforare & certificari an ſit ſanies: quia in omni fere ægritudine ſunt ſigna dubia, ideoque cum diligenti ſolertia & cautelâ, & ſine mora debent medici talia facere.

Dico, tamen quod in iſtis ſignis diſtinguendis eſt magna difficultas, & non cognoſcuntur

tur nisi à valde experto qui conjectura aliqua hoc cognoscat, quia hæc signa non possunt integrè scribi; sed solum à bono ingenio diligenter ruminante, dividente & componente, & longo tempore in similibus experto, possunt comprehendi & judicari: quia multa sunt in medico quæ non possunt scribi, ut continuè videmus.

CAP. X.

Signa ossis gravantis vel pungentis panniculos & cerebrum.

SEquuntur signa ossis gravantis seu pungentis cerebrum & panniculos, quæ sumuntur à multis: & primo à natura rei lædentis; quia si causa fuerit sagitta, vel stilus, vel aliquid tale perforans, ut plurimum aliqua ossis frustula parùm infra cranium descendunt serrata à cranio, vel etiam separata. Fit autem hoc eo modo quo contingit aliquam laminam ferream vel æneam, ab aliquo stilo pluribus vel uno foramine perforatam, in parte extrinseca effici pungentem & asperam, ita ut pungat quicquid ei obviat. Tale est instrumentum commune ad triturandum panem, & caseum, ad usum quotidianum: quod à recentioribus Latinis scabula appellatur, à scabo scabis descendens, vel Græcè τυροκνῆστις id est casitera, quod linguâ Bononiensi dicitur gratusa.

Vltra conſiderationem hujus cauſæ, patiens ſentit dolorem pungentem continuum, fixum in loco læſo, & ſtatim. Vel cauſa fuit contundens, rumpens cranium, & intra ipſum plicans; vel rumpens taliter ut medicus oculata fide judicet cranium ingravare & pūgere panniculos, cum relatione patientis ſi loquitur; ſi enim non loquitur tangit locūm manu omni hora.

Et interdum ita comprimuntur panniculi & cerebrum ut inde accidat apoplexia, ut teſtatur Raſis, cujus autoritatem recitat Nicolus Florentinus; Inquit: *retulit mihi quidam, qui vidit quendam in quo panniculus groſſus erat læſus, & quotiens oppreſsio fiebat ei inferebat apoplexiam, & dimiſſa illa oppreſsione revertebatur ad diſpoſitionem naturalem.* Et ſubdit, fuiſſe tunc tempus æſtivum; quod ſi hyems fuiſſet, ſtatim illata fuiſſet apoplexia, cui nulla fuiſſet cura.

Nota lector quòd ex frigiditate fit apoplexia, quo modo fiat credo per compreſſionem, vel fortè per mortificationem & extinctionem ſpirituum animalium, & ita fit mors.

Quod etiam compreſſio, non tantum oſſis, ſed etiam alterius rei comprimentis, poſſit cauſare apoplexiam, inquit Rabbi Moſes Part. 24. Aph. 60. his verbis, autoritate Galeni: *Dixit etiam: quadam vice, per extractionem oſsium fractorum capitis, neceſſario ſuppoſui*

illis

llis osſibus, ſalvationis via, inſtrumentum, ſalvatorium pellicula cerebri nominatum: & ſi inſtrumentum parùm magis ipſe impreſsioni & retentioni cerebri adduxiſſem, amiſiſſet patiens tunc ſenſum, & omnem voluntarium motum. Amittere vero ſenſum & voluntarium motum non eſt niſi apoplexia.

Vides modo, quàm diligens debeat eſſe operator tali in opere.

Sed interdum contingit etiam, quòd ex contuſione ſic comprimente non accidit apoplexia, nec talia ſæva accidentia. Dicunt tamen quidam quòd oſſe plicato ad intra, abſque ruptura cutis & cranij accidunt ſomnia mala(ſcilicet, quod ſomniant hoſtes ſuper ſe,) unde ſurgunt & clamant dormientes, & fugiunt, & arma invadunt ac ſi vigilarent; & hoc faciunt, quia eorum imaginationes læſæ ſunt per gravamen à cranio. Nicolus etiam dicit quod hoc eſt, ſi infirmus eſt puer, & ſi compreſsio eſt magna, quia apoſtematur dura mater & fortè cerebrum, & ſequuntur accidentia mala.

Ego tamen vidi compreſsionem magnam & notabilem, in alia ætate quam in pueritia, abſq; fracturâ oſsis manifeſta, & non erat rupta cutis, erat tamẽ concavitas in capite notabilis, & per emplaſtra ſanati ſunt, & non fuere mala accidentia aliqua. Nunc quoque habeo puerum unũ in cura cui os eſt depreſſum depreſsione magna, & nullum eſt malũ accidens.

Et

Et quod accidant ſomnia mala in compreſſione interdum ego ſum teſtis, quia iſtum caſum ſemel vidi in quodam Ricio auriga dominarum de nobili familia Piorum de Carpo; qui à gravi clavi in capite percuſſus habuit plicaturam cranij, & erat annorum 25, & non tantùm in ſomnijs habebat talia accidentia ſc. quòd credebat hoſtes invadere eum & clamabat, & interdum dormiens, interdum etiam in quiete erat ſine clamore. Viſis iſtis ſignis aperta fuit cutis à patre meo (quia nulla erat in cute fiſſura, ſed ſola erat contuſio cum aliquali tumore) & oſſe detecto inventum eſt os ruptum & plicatum. Et altera die cum ſerra ſubtili facta fuit operatio in cranio, ſecundum quòd exigebat modus curæ, & extracta certa quantitate oſſis ſuppoſitum fuit inſtrumentum quod dicitur elevatorium, & totum os compreſſum, quod erat fruſtum maximum, fuit elevatum ad ſitum naturalem, qui remanſit in loco ſuo. Et ſic in media hora redijt ad priſtinum intellectum, & poſtea reſtitutus eſt ſanitati, adhibitâ reſidui curâ.

Admiraberis lector, quia dixi magnum oſſis fruſtum eſſe elevatum quod erat depreſſum, & ad ſitum naturalem reductum & ibi remanſiſſe; ſed eſt verum, & pluries hoc contingit ut magnum oſſis fruſtum in fractura cranij, vel inciſione à re gravi non ſubtiliter incidente, plicetur, & inferius notabiliter deſcendat, quod indiget elevatione, & elevatur,

vatur, & ſtat in loco ſuo ut prius.

Cauſa autem eſt quia poteſt nutriri: nam undequaque non eſt ſeparatum, quamvis ſit plicatum in una vel in duabus partibus, ſed alibi adhæret cranio ſano, & ab illo trahit nutrimentum; vel non eſt ſeparatum à dura matre, à qua trahit nutrimentum, quia cranium nutritur à venis duræ matris & pericranij. Et ſemper dura mater in ſanitate (id eſt dum caput non eſt fractum, vel apoſtematum) eſt alligata cranio per totum, ut latius infra dicemus, & ſic ab ea nutritur & conſolidatur, uti ſcis.

Quòd verò cranium nutriatur à dura mátre vidi ego experientia Florentiæ in quodam puero, ætatis annorum 12, vel circa, filio cujuſdam tinctoris, qui fuit percuſſus à quodam mulo pede, & cranium erat fractum ad quantitatem hoſtiæ magnæ, & ad intra craſſitie unius cultelli compreſſum, & undequaque ſeparatum: Et ego cum Magiſtro Alexandro de Ripa Phyſico & quodam Tanfura dicto qui erat Chirurgus, fui vocatus ad curam & viſo oſſe depreſſo, inſtrumentis aptis volebamus elevare totaliter illud, ſed in elevatione vidimus unam notabilem venam ruptam, à qua multa ſanguinis quantitas exibat, in qua cognovimus periculum magnum: & dimiſimus os, quia retinebat ſanguinem, cogitantes illud deinde ſuo tempore removere: & curantes vidimus os ſemper eſſe vividum, neque

que aderant ulla mala judicia. Et sic proceſſi poſtea ego ſolus in cura, & vidi os à lateribus, mediante horosboth, conſolidari; & reliqui os, & ſic perfectè ſanatus eſt. Videram & alios prius, & vidi poſt, quos brevitatis cauſa relinquo narrare.

Vidi præterea compreſſiones plures in capitibus puerorum, à caſu, aut per inertiam obſtetricum factas alia ratione, quæ curatæ ſunt quodam meo ceroto capitali (cujus inventoris anima requieſcat) quod non habet ſibi in orbe par in vulneribus capitis & fracturis; (deſcriptionem ponam ubi de cura læſionum capitis agetur) & tamen in illis pueris non erant ſomnia illa, credo quia non erat compreſſio tanta ſufficiens facere talia accidentia.

Contingit etiam os pungere & gravare panniculum, in notabili fractura cranij, non tantum à re contundente, verùm etiam ab incidente; (quia arma non ſemper ſubtiliſsimè incidunt.) Nam quia oſſa ut plurimum ſunt frangibilia & vitrea, fiſſura notabili facta in cranio introrſum penetrante, aliqua fruſta oſsium cadunt deorſum ſupra panniculum, & notabilia ſunt, quia ſunt majora, id eſt cum majori fractura in ſecunda vel inferiori tabula, cranij, quàm in ſuperiori: & pungunt ſive gravant panniculos. In ſimilibus debet medicus ſerrare cranium lateraliter, & fiſſuram ampliare, & illud os extrahere: quia aliter non curatur talis diſpoſitio.

Et

Et hunc caſum ego habui notabilem in quodam Philippo Donello de Carpo, qui vixerat annum cum magno fruſto oſsis ſub cranio. Vulnus erat notabiliter longum, & conſolidatum integrè, niſi quòd extrema vulneris nunquam potuerint conſolidari & perfectè claudi, erant enim ibi duo parva orificia, à quibus reſudavit ſanies ad minus per ſex menſes. Fuerat autem curatus à fratre ſuo, qui erat ſatis bonus operator, & à meo patre. Sed ego ſuperveniens aperui totum vulnus ſecundum longum, & dilatavi in latum, & ſerra amovi partem lateralem cranij, & inveni fruſtum longum & groſſum ſupra panniculum, quod extraxi, deinde mundificavi panniculum, & liberè ſanavi eum, vivitq; adhuc in bono ſtatu.

Nota etiam, quòd ſæpe ſub oſſe ſunt fruſta oſsium, etiam notabilia, & non pungunt neque gravant panniculos. Et hinc eſt quòd non adſint accidentia ſæva; ſed, ſi medicus eſt expertus, aliquo indicio cognoſcet an oſſa ſint ſub cranio, maximè quando viderit curam ultra debitũ prolongari. Et cum viderit ſaniem ſub oſſe exire, & non viderit accidentia ſæva, tunc judicabit ſaniem illam eſſe ex fruſtulo oſsis curam impediente: quia ſi ſanies eſſet ex alia cauſa adeſſent accidentia ſæva.

Et pluries ego à vulneribus capitis extraxi oſſa de ſuboſſe in ſimili caſu, ſed ſi foramen eſt apertum natura ex ſe expellit talia oſſa, tardè tamen, ſed melius fit ſi ab arte juvetur.

Per alium modum etiam descendunt frusta ossium infra cranium. Nam interdum dum trepanatur cranium, instrumenta medici, non apta ad illud, rumpunt cranium, & ingrediuntur inter panniculum & cranium ossis frustula, & sic pungunt vel non pungunt, ut supra dictum est; atque ita gravant secundum quantitatem ossis, vel secundum modum per quem obviant panniculo: quia interdum secundum planiciem ossis tangunt panniculum & sic non pungunt, vel obviant panniculo cum acutie aliqua & sic pungunt, vel gravant si sint magna, sic trepanando tamen non possunt multum gravare, quia frustula sunt parva & levia.

Et istum casum, de descensu osiculorum per trepanationem, vidi, excelse Princeps, in tuo capite, cujus curæ præfui. Nam per absentiam instrumentorum facta fuit trepanatio qualis potuit fieri, & tandem osis aliqua portio subivit cranium, Dei tamen gratia adjuvante os eductum est, & sanitati es restitutus. Absentia autem instrumentorum erat ex ignorantia essentiæ ægritudinis: quia ego fui advocatus, ut & aliqui alij, ad centum quinquaginta milliaria, equo præcipiti, non narrata ægritudinis essentia. Atque ita non habebantur hîc loci instrumenta ad tale negotium apta, ob quod evenit error in trepanando. Duce tamen divino auxilio sanus evasisti.

Ex prænarratis potest patere quanti ponderis

deris & momenti ſit os pungens & gravans, quia vel per ſe, vel aliunde poteſt inducere ſævißima accidentia & mortem.

CAP. XI.

Quod dura mater adhæreat cranio.

NVnc autem de ſignis ſeparationis duræ matris à cranio dicamus. Sed antequam de iſtis ſignis agam, dico quòd non poſſum non mirari, quòd ſint aliqui auctores & non pauci, qui tenent duram matrem ſemper diſtare à cranio, exceptis commiſſurarum locis, in quibus omnes conveniunt quòd ibi ſit alligata. Sed illi ſunt in puro errore, quales quales etiam ſint quia purum fatentur mendacium.

Quod ſit verum apparet autoritate Galeni, cujus autoritatem adducit Raſis l. xv. Continentis cap. III. circa medium capitis, iſtis verbis: *Aut pars fracturæ perveniet in toto ſub eo, et fortè removebitur os à panniculo ſolido, aut forte non &c.* In iſtis verbis ponit cranium alligari panniculo duro.

Sed & l. 9. de juvament. membr. c. 5. in fine ponit quod neceſſario debet alligari cranio. Dicit enim: *Et quia impoſsibile eſt, ut coopertorium ſpiſſum non ſit applicatum cum teſta propter remotionem eorum ad invicẽ, & fuit neceſſarium ut applicarentur, oriebantur ei ligamenta. Et iſta ligamenta ſunt coopertoria tenuia, quæ oriuntur à coopertorio ſpiſſo; & via eorũ, per quam exeunt*

à teста, est porus testæ capitis, & cum exierint quodlibet eorum expanditur super locum ex quo exit, & expanduntur omnes super manifestum testæ, & occurrunt & copulantur ad invicem, donec fiat ex eis omnibus coopertorium unum, quòd continet manifestum totius testæ; & sic ligat coopertorium spissum cum testa.

Hoc idem tenet Haly, & Avienna cap. de fractura cranij quamvis forte alibi aliter sentiant. Et inter alios hoc idem tenet Paulus cujus autoritatem allegat Rasis cap. præall: post autoritatem Galeni qui est ejusdem opinionis; & multi alij, qui bene sentiunt duce experientia; nam hoc pluries ego monstravi in anotomiâ publicâ.

Et ita quilibet inveniet, si cranium circumquaque ferret (ut fit in anotomia communi) deinde incidat totum panniculum & cerebrum totum suaviter, ut separetur pars capitis ab alia parte sine violentia; & ita apparebit dura mater alligata per totum æqualiter.

Pluries quidem tentavi videre an magis adhæreat ipsa dura mater cranio in loco commissurarum, quam alibi, sed oculata fide fateor, quòd non. Dicant quid velint alij, credo per porositates ossis undique exire ligamenta, prædicta per Galenum & pericranio alligari, seu panniculum ipsum facere, & ita utrumque eorum pari modo reperiri alligatum cranio.

Dico tamen, me pluries fecisse anotomiam

fœtuum quatuor vel quinque mensium; in ijs commissuræ nondum sunt propinquæ, ut in perfectis, sed dura mater & pericranium sunt conjunctæ simul conjunctione forti, per totum ubi nondum est os. Atque ita indies natura augmētat & indurat os capitis inter pelliculas, sive ex materia prima spermatum parentum, sive ex alio nutrimento aliunde transmisso, & concocto & illi assimulato. Apparent ergo in loco commissurarum necessariò panniculi magis alligati & uniti, quia, in loco commissurarum, inter duram matrem & pericranium non intermediat substantia cranij.

Credo quidem quòd à principio, antequam cognoscatur esse cranium inter panniculos (qui completive priores sunt cranio) ligamenta ipsorum prænarrata sint per totum æqualia; sed remanent magis annexa & propinqua, completo capite, in locis commissurarum: per quæ loca, secundum aliquos exeunt plures nervi & ligamenta quam alibi. Sed ego, ut supra dixi experientia, non distinguo sensu, nec possum excogitare rationem illud probantem. Quæ autem sit causa commissurarum non est præsentis negocij; sed in nostra anatomia hac de re longum proferemus sermonem.

Et credo quòd ob istam causam multi dicant duram matrem per commissuras alligari panniculo exteriori, & per commissuras exire nervos & venas; Et sane est quia ita dura ma-

ter est tota nervea & venosa sicut sunt alij panniculi. Credo tamen quod sit nervosa æqualiter: quia nervi in panniculo non sunt distincti, nec invenio rationem propter quam debeant esse majores nervi in una parte panniculi quàm in alia. Et isto prædicto modo exeunt nervi per commissuras.

Verum etiam est quòd venæ & arteriæ in panniculis sint majores, in una parte quam in alia: quia semper debet esse paratum nutrimentum prope membra nutrienda, & sanguis non potest stare extra venas quia putresceret. Quare dico, per commissuras exire nervos & venas modo prædicto; hoc tamen non obstat quin dura mater, & nervi in ea & venæ contentæ, non exeant poros cranij alibi.

Ponunt etiam isti periculum in operando circa commisuras: Profiteor tamen ego me vidisse vulneratos plures & curasse in commissuris & extraxisse frusta serratilia commisurarũ, qui evasere, nec vidisse in istis differentiam illam magnam quam ponunt multi, qui magni sunt medici calamo & verbo. Credo ego istos indiligenter vidisse anatomiam.

Dico tamen in commisuris magis panniculos alligari quam alibi, quia illic non intermediat os, & propter hoc bonum est in operando cavere à commisuris: quæ, propter quem finem sint factæ, alibi dicetur.

Quod autem prius sint panniculi quam osa testis est Galenus l. 2. complex. cap. 1. Inquit:

quit: *Existimamus ergo, animal jam incipere generari in matrice, ut sciamus qualiter est secundum ultimum humiditatis & caliditatis, & illud ideo, quoniam constitutio animalis prima non est, nisi ex sanguine & spermate. Et hæc quidem duo non sunt nisi calida & humida: quæ deinde incessanter & paulatim desiccantur, donec ex eis procreentur, primùm panniculi, & tunica & viscera; nam vasa postea generantur, postremo ossa & ungues, & cartilagines &c,*

CAP. XII.

Signa separationis duræ matris à cranio.

CVm autem maximum sit periculum in trepanatione, adhærente dura matre cranio per totum, ut dixi, & contingat sæpe eam separari (qua non separatâ non debet fieri trepanatio, ut loco suo dicemus) igitur signa separationis ponamus. Conveniunt autem illa aliquo modo cum signis commoti cerebri, cumq; signis materiæ contentæ sub cranio rupto vel non rupto; apertè tamen distinguũtur. Et quia os in fracturis multis reperitur separatum diversimode, ideò hîc intendo ponere signa separationis ossis à panniculo, quando non potest videri separatio (sc. cum os non est fractum, vel si est fractum, est cum capillari rimula) sanies tamen est inter os clausa: quia tunc debet fieri operatio.

Sed admirabitur aliquis, quomodo sit possibile quòd ose non fracto separetur dura ma-

ter à cranio. Dico, & tu lector bene nota, quod per contusionem interdum rumpitur in dura matre aliqua venula, inter eam & os contenta, à qua fluit sanguis qui ibi putrefit, & necessario putrefiunt ligamenta illa parva duræ matris ossi alligata, & sic separatur panniculus, & facit sæva accidentia & mortem, nisi succurratur.

Interdum etiam à contusione non rumpitur aliqua vena sed rumpūtur ligamenta illa duræ matris, à quibus resudat aliquid, atq; ita etiam à superioribus per eosdem poros virus descendit. Hisce vero nisi succurratur accidunt sæva accidentia & mors, ut supra quoq; dictum est.

Contingit etiam aliquam medicinam putrefactivam unctuosam adjuvare prædicta. Et hoc ego pluries vidi: sed inter alios modos nota istum. Contingit quòd à re superficialiter incidente removeatur aliqua cranij pars, nec multum profunda; ab hac facilius cadit dura mater: quia ejus (scilicet duræ matris) ligamenta quibus mediantibus per poros cranij alligatur almocati, sunt in profundum magis incisa, & consequenter relaxationi magis apta, & ita etiam superficies ossis remota quæ est densior quam pars dia, & consequenter sanies est magis apta medescendere.

In isto casu sæpissimè contingit mori. Primo quia qui sciunt hanc artem plerumque ignorant istam causam: & licet scirent non

tamen

tamen id prodest ægro, nam nostro tempore reperiuntur multi Physici hoc nescientes, qui volunt chirurgos operari ex suo præscripto, quia eis dominantur. Præterea opus, quod debebat fieri in isto casu est trepanatio, & medicus insciens non vult, vel si velit (aliquando enim reperiuntur Physici periti, qui in istis casibus concordant cum chirurgo) æger & affines & astantes timēt tale opus, & ita cum benedictione vulgari moriuntur. Et tales casus ego multùm timeo: quia apparet quòd ægritudo sit levis, cum tamen ardua sit & pessima, ex illa autē levitatis apparentia fit impedimentum in opere medici à causis prænarratis.

Ponamus ergo signa separationis prædictæ. Et dico quòd vel os incipit jam separari; vel jam separatum est, si incipit separari (puta per relaxationem ligamentorum prædictorum, vel per rupturam eorum) tunc os incipiet aliqualiter mutare colorem; quæ mutatio est per gradus diversos, modò multa, modo pauca, secundum quòd os fuerit sine adhærentia panniculi, quia panniculus vivificat ipsum os, mediantibus venulis & arterijs in ipso panniculo existentibus, à quibus nutritur & vivificatur. Est autem os sanum (scilicet illud cui adhæret dura mater) coloris albi mixti rubedini, & quo separatio est major, eò major ossis quantitas est mutata in colore.

Et oportet ut exerceatur medicus in cogni-

tione iſtorum colorum, quia quilibet non cognoſcit; ſed tantum ille qui eſt expertus & exercitatus in ſimilibus: ſicut experti çognoſcunt gemmas bonas à fraudulentis & non bonis.

Atque ita diſtat ille color ſanus à non ſano ſecundum qualitatem ſaniei contentæ ſub ipſo oſſe, & ſecundum tempus longum, breve, vel mediocre materiæ contentæ: quia vapor elevatus â ſanie exit aliquo modo per poros cranij, & ipſum colorat colore ſuo. Quales autem poſſint eſſe colores ſaniei, cuilibet notum eſt.

Vltra verò colorem cognoſcitur etiam os eo quod ſit ſiccius ſano. Eſt quidem major ſiccitas ſi panniculus ſit apoſtematus, vel ſi os ſit ſeparatum à dura matre, habente ſanie liberum exitum: quia aliquo modo vapores ſanie retentæ humectant os; Tamen in hoc caſu eſt ſiccius, quàm ſi non ſit ſeparatus panniculus ab eo.

Et ultra colorem & ſiccitatem, quando incipit iſta ſeparatio, incipiunt aliqua ſæva accidentia: ut febris, alienatio, ſtupor, vigiliæ, & accidentia prædicta in læſione panniculorum: quia incipit ſupra panniculum aggregari materia, quæ incipit corrumpi. Adſunt etiam dolores majores quàm ſi non ſit ſeparatus panniculus. Et ita paulatim augentur talia accidentia, ſicut paulatim aggregantur materiæ inter ipſos.

Ex

Ex prædictis potes colligere quæ ſint ſigna cum os incipit ſeparari, & quæ ſint ſigna cum jam ſeparatum eſt, quæ etiam accidentia ſequātur quantitatem & qualitatem materiæ, vel proveniant ſecundum naturam loci ſaniei. Nam ſi eſt propinqua alicui ex nervis cerebri, inducit ſpaſmum vel paralyſin illorum membrorum, ad quæ vadunt illi nervi. Non ignoret ergo medicus membrorum colligantiam, ut ſciat referre accidentium cauſas.

Poteſt autem interdum ſanies eſſe inter duram matrem & ſororem ejus, ex aliqua vena rupta in dura matre verſus piam, vel in pia matre. Et tunc ſunt majora accidentia propter nobilitatem loci. Fortè autem os non erit ſeparatum à panniculo, fortè vero erit ſeparatum. Et hic caſus eſt de his à quibus non evadunt aliqui niſi nutu Dei: nempe ſi panniculus durus ſit apertus ſive ruptus, & factâ aperturâ in cranio, à natura forti, & à medico diligenter operante ſanies exſiccetur.

Et ultra prædicta accidentia accidit etiam apoſtema calidum in panniculis ut dicit Raſis *l. 15. contin. cap. 3. in fine*, autoritate Pauli. Inquit: *Dico, debet dari ſignum fracturæ à qua removetur panniculus groſſus. In primo debes ſcire diſpoſitionem ſyphach: utrum ſit adhærens oſſi, an non; videlicet, ſi adhæſerit oſſi, non fiet in vulnere apoſtema calidum, & licet accidat, modicum erit, ærugo manebit de ea modica, & putredo erit digeſta: ſed ſi fuerit remotum, vehe-*

vehementiores erunt dolores & febres, mutabitur color ossis, & corrumpetur, & manabit putredo tenuis. Quibus visis celeriter fiat incisio ossis fracti: quoniam nisi hoc sequatur, peiores conditiones erunt primis ad modum spasmi, & vomitus cholera aruginosa, alteratio mentis, syncope & febris continua. Quod si hac accidunt noli curare eum.

Prædictam sententiam ponit quoque Avicenna cap. de fract. cranij de verbo ad verbum, quam credo eum accepisse à Paulo istis verbis. *Si ad cerebri usque membranam plaga pervenerit, omissa rasura, utrum membrana ab osse recesserit, an etiam dum affixa permaneat, considerandum est. Si enim manserit membrana mediocris inflammatio vulnus affligit, æger febri paulatim liberatur & pus maturum apparet: si recesserit cruciatus augentur, & febris similiter, os alio colore tingitur, pus tenue & incoctum fertur: & si negligat medicus nec statim perforatione utatur graviora accidentia superveniunt, verbi gratia, bilis vomitus, convulsio delirium & febris acuta, quibus manuum administratio recusanda est.*

Prædicta etiam signa recitat Haly lib. 9. pract. cap. de fract. cranij: quibus signis in casibus prædictis ego addo rigores, quos nunquam vidi sine separatione prædicta, sive sit fractura cranij manifesta, sive occulta, prout longo tempore observavi. Observent ergo prædicta signa operantes, ut sciant tem-

tempus aperiendi cranium, ut suo loco dicemus.

CAP. XIII.

Signa prognostica læsionum capitis.

NVnc vero ad signa prognostica sive ad judicia transeamus in quibus laudabilis medicinæ finis existit, cum actor in singulis futura perpendit, quamvis omnes minime curare possit. Et hæc est sententia divi Hippocratis lib. 1. Progn. Cujus prognostici utilitatem Galenus monstrat. cap. 1. lib. 1. Prognost. Inquit: *tria sunt juvamenta in prognostico; quorum unum est quod medicus quando utitur prognosticatione recipiunt infirmi ab eo quod eis præcipit: aliud est, quia quando prius cognoscit quod accidit infirmis in futuro antecedit ad illud tempore longo, & præparat se ad opponendum ei: tertium est ne existimetur de eo quod ipse sit causa mortis eius qui moritur ex infirmitate.* Eandem sententiam ponit libr. de constitut. art. medic. cap. 16. Inquit: *Prognosticatio enim inculpabilem ostendit de morte medicum, & obedientem exhibet laborantem, & ante multum præparat eum ad tempus auxiliorum.* Inquit etiam lib. 1. Progn. cap. 4. *medico possibile est omnino, ut antecedat & resistat omnibus accidentibus quæ accidunt, sicut sapienti navis gubernatori qui timet insultum commotionis maris super se.*

Igitur

Igitur rogo ſummum Deum ut me dirigat ad vere prognoſticandum: quia nil ſolidius, durius, aridius, & difficilius eſt in medicina quam judicium rectum exponere. Vnde magnus ille Cous, cætera poſtponens, dixit *judicium difficile.*

Et primo dico quòd medici ſint cauti in prognoſticando de læſione capitis: quia etiam levis læſio non caret ſuſpicione, primò quia læſio eſt in nobiliſſimo membro, & de ſimilibus vidimus multos periclitari. Nam pluries accidunt leves læſiones corpori cacochymo, & tali non adhibetur diligentia, vel ex ſe, vel aliunde, ex quo ſequitur malus finis. Interdũ enim non vocant medicum peritum, ſed quilibet eis eſt ſufficiens: vel ſi vocant, non credunt de periculo prognoſticato. Arbitrantur multi medicum hoc agere honoris vel pecuniarum gratia, & inobedientes fiunt non ſolum chirurgico inſtrumento; ſed etiam dietæ & potioni & alio debito regimini. Et ex hoc ignarum vulgus detrahit medico quamvis malus ſequatur finis remota omni medici culpa.

Non caret etiam ſuſpicione capitis læſio propter operatores hujus temporis: quia rari ſunt boni Chirurgi aut Phyſici. Dij boni quanti & quales reperiuntur medici! certè in hac ſola arte evenit, ut cuicunque ſe medicum profitenti credatur: cum ſit periculum in nullo mendacio majus. Reperiuntur multi qui magno

magno boatu diſputant, & morientibus ægris Hippocraticos nodos Tulliano ſtamini permiſcentes, ſiniſtro quamvis eventu, ſuperbiunt: nec rerum effectibus, ſed inani verborum elegãtia gloriantur. Hi quia non conſilio ſed eloquio pollent & velut inſidiatores vitæ & venefici vitari debent.

Hodiernis temporibus medici dedignantur Chirurgi apellari: ſed, ut pecunias extorqueant prædicant ſe hanc artem ſcire quidem puſillanimes autem eſse in operando; ut tamen lucri participes fiant ſecum ducunt chirurgulos: & ita cœcus cœcũ ducit & ambo in foveam cadunt. Verum ſalva ipſorũ pace, iſti non ſunt medici: quia veri medici pollent triplici inſtrumento, & ut habet Guido de Cauliaco, uſque ad tempus Avicennæ omnes medici fuerunt chirurgi & Phyſici. Equidem credo, multos de prædictis medicis operaturos ſi ſcirent modum operandi; ſed potiſſima cauſa ob quam non operantur, eſt, quia neſciunt operari. Nemo enim eſt peritus chirurgus qui à pueritia non vacavit huic arti.

Teſtatur Diodorus Siculus, quod Chaldæi excedant alios in ſcientijs, quia pueri à patribus, progeniem ſecuti, addiſcunt philoſophiam, omni aliarum rerum cura poſthabita: atque ita, tum quia à teneris annis in ea doctrina erudiuntur, tum quia diutius in ea perſeverant, doctiſſimi evadunt. Idem dico de arte chirurgica, quoad agilitatem manuum in

ſuendo

ſuendo, ligando, ſecando, urendo, & alias chirurgicas operationes faciendo. Sed quia rari reperiuntur tales, maximè literis imbuti, ideo tanta eorum nunc temporis eſt penuria. Et propter hoc dicebat Hippocrates quod chirurgorum nomine quidem multi, opere autem fuerint pauciſſimi.

Verùm, ut par eſt, major eſt adhibenda fides Phyſicis præſentibus quam chirurgis, quæ eſt turba rudis & indigeſta & quò debeat ſe vertere neſcia. Parcant igitur mihi qui de Hippocratis ſtirpe ſunt medici: de uno vel pluribus dixi non de omnibus: ipſorum autem nomina ad ſydera eveho.

Signa prognoſtica ſequendo, dico prænarratis, quod omnis læſio in capite eſt verenda, regulariter tamen operando dico quòd non. Affirmo enim quòd vulnera & contuſiones, non penetrantes cranium & etiam penetrantes, abſque læſione tamen panniculorum & cerebri, non ſint mortales, adhibita diligenti curâ. (Cum dico mortale hîc & alibi, intelligo mortale ut plurimum.) Sed, ſi ſint cum læſione prædictorum, dico quod tales læſiones ſunt mortales plurimum, non quod ſanentur aliqui ex eis.

Hujus dicti teſtis eſt Galenus lib. 6. Aph. illo: *Veſicam inciſam, cor, cerebrum, renes, epar, & inteſtina gracilia, mortale*; qui inquit ſe vidiſſe quendam in provincia ſanari in civitate Nubiæ qui notabilem habebat læſionem

in

in cerebro; & l. 8. de uſ. part. cap. 10. meminit alterius cui unus venter cerebri erat perforatus, & ambo ſanati ſunt.

Et tamen Iacobus de Partibus exponens capitulum de plaga capitis 1. tert. autoritate Zohar 19. Theiſir cap. 1. inquit hæc verba: *Et quam nobile eſt dictum Galeni cum tractavit de fractura panniculi cerebri* (nam notum eſt apud omnes, & ſemper & ubique) quòd impoſſibile eſt vivere illum cujus panniculus cerebri fractus eſt: *Et videns Galenus quendam cuius panniculus fractus fuit & exinde liberatus eſt, dixit ipſum à Deo liberari ſumma potentia atque ſapientia.*

Hoc dictum eſt valde jejunum fortè quia Galenus quando dixit prædicta nondum viderat majora; & credo ita eſſe, quia alibi aliter ſentit, ut patuit ſupra. Dicimus tamen, dictum ipſius à Zohare hic adductum, habere veritatem ut plurimùm & magis in pia matre quam in dura.

Prædictam Galeni primam opinionem tenet Avicenna quarta quarti, dum inquit: *Membra, in quæ cum cadit vulnus & magnificatur nocumentum interficit ut plurimum, & non niſi raro non interficit, ſunt veſica, cerebrum, renes, epar, & inteſtina gracilia, quamvis ſalvetur ſuper ea cum vulnus eſt leve.* Item, quarta quarti c. de diſrup. & extract. ſagit. Vbi ita ait: *quod ſi ſagitta fixa fuerit in aliquo membro principali, ſicut cerebro, aut corde, aut pulmone, aut*

ventre, aut intestinis, aut epate, aut matrice, aut vesica, & apparent signa mortis; tunc oportet ut abstineamus ab attractione sagittæ, quoniam fiet inde inquietudo plurima: ne superveniat nobis locus sermonis stolidorum, cum hoc quod parum conferimus infirmo. Si autem non apparuerint signa mala ex quibus timeamus de accidentibus tunc permittemus sermonem in perditione quæ accidit ut plurimum, deinde incipiemus in curatione. Multotiens enim de eis, in quibus accidit illud, salvatur aliquis absque spe mirabiliter. Et multotiens egreditur pars epatis, & aliquid de siphach quod super ventre & Zirbo, & matrix tota, & non accidit inde mors. Verum si nos demiserimus iterum in his membris principalibus, accidet mors secundum omnem dispositionem, & proportionabimur ad paucitatem misericordiæ. Si autem abstulerimus sagittam fortasse salvabitur infirmus quandoque.

Tenet etiam idem Avicenna quòd non solum cerebrum patiatur solutionem continui, sed quod etiam accidat cerebro apostema, suppuratur, & quod non moriatur, licet æget implicite hoc dicat, si tamen ruminentur eius dicta ponit possibilitatem salutis, ut patet tertia quarti cap. de exitur. calid. Vbi inquit: *Et laudabilior eruptio eius est ad ventriculum membro proprium cui est via currens ad exteriora, sicut exitura stomachi. Vt enim rumpatur ad interiora eius & ipsius concavitatem melius est quam ut rumpatur ad exteriora eius & ad ventri-*

ventriculum continentem mirach: ſicut eruptio eius quæ ad duos in cerebro ventriculos anteriores laudabilior eſt, quoniam ambobus ſunt meatus ſicut naſus & nares. Sed Avicenna hoc totum accipit à Galeno lib. de mala complexione diverſa cap. 4. dum Galenus inquit: *Quod ſi fuerit illud in partibus ſtomachi, laudabilior erit collectio quæ erit in amplitudine, quam quæ in exterioribus eius exiſtit, & ad quam ut plurimum fit ſaniei eruptio; collectio vero quæ fit ſub ſiphac eſt mala. Et cum fuerit illud in partibus cerebri tunc collectio in duobus ventriculis eius anterioribus erit laudabilis; ſed collectio ſub duabus matribus & ventriculo qui eſt in poſteriori cerebri, facta, eſt illaudabilis & prava.*

Idem reperitur à Raſi lib. 13. contin. c. 4. iſtis verbis: *quod ſi exitura fuerit integumentis cerebri, congregatio eius & putrefactio laudabiliores erunt ſi fuerint ad concavitatem prædictam quoniam manabit ad narem & palatum & ſi congregatio eius fuerit ſub matre pia & in concavitate poſteriori cerebri malum.* Sed forte nec Galenus nec Raſis ibi intelligunt exituram in ſubſtantia anteriori cerebri factam; quidquid verò ſit quod intelligatur ad minus eſſe in panniculis imo ſufficit nobis Avicennæ ſententia.

Quod etiam contingat cerebrum lædi & ſanari, tenet Conciliator differ. 171. & cum ipſo multi alij: quod autem aliqui teneant contrarium eſt, quia pauca viderunt & minus ſciunt. Ego mihi ipſi credo, & fateor,

 quòd

quòd vidi uſque ad hunc diem ſex homines à quibus notabilis quantitas medullæ cerebri exivit & ſanati ſunt. Licet vero ex ijs aliqui non multo poſt tempore mortui ſunt apoplectici, aliqui maxime duo, ſemper paſſi ſunt paralyſim unius lateris: vixerunt tamen per duos annos.

Tres illorum vidi & curavi in terra Carpi, dum adhuc eſſem ſatis juvenis, & pro ætate non fui deceptus, nam habui fideles & peritos Phyſicos in ſocietate; in prima autem vel ſecunda viſitatione extraxi è labijs vulnerum magnã cerebri partẽ quæ ſponte ſua cranium exierat. Vnum vidi in civitate Piſtorij, quem curabat quidã Angelus Hebræus, ſatis expertus chirurgus & ſanatus eſt. Duos ipſe curavi Bononiæ: unus fuit quidem dominus Vincentius Ragacia: alter fuit dominus Paulus, nepos Cardinalis Strigonienſis. Et apud hunc habui multos nobiliſſimos & doctos teſtes. Extraxi nam in prima viſitatione aliquã portionem cerebri, deinde 13. die exivit alia notabilis portio & tandem uſq; ad ſexageſimum devenit diem ſine aliquo malo accidẽti. Erat verò foramen in cerebro valdè profundum: quia cauſa fuerat cuſpis runchæ: & remanſit tale fruſtũ in cerebro perpendiculariter per diem eratq; longitudinis quatuor digitorum, quod tenaculis magno labore extraxi, quia vix poterat videri & capi. Et in eodem foramine tenui tentam per quinquaginta dies vel circa: quia ſemper emana-

emanabat humiditas aquoſa & multa; tunc tamen ad nihilum deducta fuit ipſa humiditas: & tunc extraxi tentam, quæ erat cannulata: & tentavi conſolidare vulnus. Circa ſexageſimum diem, ob materiam in cerebro contentam, ſupervenit maximus paroxiſmus epilepſiæ, cum maximo omnium membrorum tremore & rigore. Hoc ego videns, juſſi ipſum pedibus elevari & capite deprimi: & cum ſtilo paulatim aperui foramen illud prædictum ſub cranio, in quo inveni magnam quantitatem materiæ aquoſæ colore lacteo coloratæ, qua evacuata ſtatim ceſſavit epilepſia, & æger ſibi redditus eſt. Id videns, iterum poſui cannulam, & lotionibus ſyringabam ita ut exiccaretur illa planè humiditas. Et reſtitutus eſt ſanitati, vixitq; poſtea longo tempore, & aſcendit ad apicẽ Epiſcopatus. Deum autẽ teſtor quòd ipſe juraverit ſemper etiam à principio læſionis habuiſſe coitum cum quadam ancilla etſi non ſingulis diebus, alternis tamen, bibiſſeq; tres phialas aut quatuor malvatici ſingulis diebus à principio læſionis. Vnde credo ego iſtum fuiſſe ſanatum nutu Dei. Iuro etiam quod unus illorum prædictorum quos ſanavi in terra Carpi, cujus nomen erat Rumpha eratque villicus, comederit, tempore quo deterius ſe habebat, ſingulis noctibus, carnem ſalſam in magna quantitate cum pane & melle. Nam hic tempore noctis clam ſurgebat, & capiebat carnes ſalſas non lotas nec à ſale

expurgatas, & sub prunis coquebat eas, & habebat magnam mellis quantitatem sub lecto & sic nemine sciente triumphabat.

Hæc dixi, ut contradicerem ijs qui non credunt cerebrum posse sanari, quos rogo ut velint dictis nostris acquiescere scio enim dignoscere & cerebrum & saniem, & alias medullas.

Quomodo autem vulnera sint letalia, & quæ sint letalia aliqualiter dictum est in suprà narratis. Signa tamen aliqua iterum, salutem vel mortem indicantia, addam.

Itaque inter alia signa, cum medicus videt febrem & aliquod malorum prædictorum accidentium, cum depressione labiorum vulneris, & malo colore, sine sanie, arguat indubitatam mortem.

Et si videat denigrationem ossis, quæ non removetur ferro eam fricando, signum est quod non sit ex medicina: sed arguit saniem malam & corruptam sub cranio, quæ si corrupit os etiam corrupit panniculum, quia facilius est panniculum corrūpi quàm os. Præsentibus ergo prædictis signis prædicetur mors.

Vel, si panniculus est niger, & non est nigredo à medicina, sed quia corruptus est panniculus, tunc medicus arguat mortem.

Et hoc signum est positum à Paulo cujus autoritatem recitat Rasis & Avicenna cap. de fractura cranij in fine.

Nota tamen, quod possit contingere ut os sit

ſit nigrũ, & non à medicina, nec propter corruptionem factam à ſanie contenta inter os & panniculum: & non erit ita periculoſum ut ſuprà. Quia contingit ut contundatur cranium in aliqua parte venoſa cranij à qua rumpuntur venulæ illæ quæ ſunt in poroſitatibus cranij, & fractura non penetrabit interiorem tunicam cranij, & ſanguis in meditullio cranij, id eſt in poroſitatibus & ſpongioſitatibus ipſius, putrefiet, & ita fiet nigredo in oſſe, quæ non removebitur levi fricatione cum ferro. Itaque cum medicus videt talem nigredinem cum qua non ſint ſæva accidentia, ſit ſolicitus in aperiendo os & in removendo omne quod denigratum eſt, ne illa corruptio deſcendat: poteſt enim ſanari, ſi vero mora interveniat ſuccedet malum.

Sane poteſt, fortè ſanguis ille à medicina exiccari & maximè in corpore mundo & obediente, os tamen illud denigratum neceſſario cadit, id eſt natura expellet (ut communiter facit alia oſſa alterata abire) & à ſanie & à medicinis: vel medicus debet removere uſque ad partem ſanam cum raſpatorio vel alio modo. Tutius tamen eſt aperire donec removeatur totum os dubitatum & cauſa nigredinis tollatur, ſi poſſibile eſt. Nam ſi eſt à ſanie vel panniculo corrupto, facta apertura poteſt expurgari ſanies, & ita fortè ſanabitur; poteſt etiam mundificari panniculus. Quia pluries ego vidi panniculum detectum in no-

tabili quantitate, & alteratum in ſuperficie, ubi cum mundificantibus proceſſum eſt & ægri ſanati ſunt. Et hoc apud me fuit verificatum & etiam apud alios operantes, quos ego vidi oculata fide. Non relinquantur ergo tales curæ, quia interdum ſanantur aliqui abſq; ſpe; ut ſupra dixit Avicenna.

De ſignis prognoſticis dixit Albucaſis: *Conſidera ſigna, & ſi videris ex accidentibus quæ ſignificant ſignificatione manifeſta ſuper timorem, ſicut vomitus choleræ, & amiſſio intellectus, & abſciſsio vocis, ſyncope & febris acuta, & egreſſus oculorum, & eorum rubedo & ſimilia ijs accidentibus, in pluribus diſpoſitionibus, mortem poteris prædicere, nam moritur æger. Sed ſi videris accidentia non terrentia ſpera ſalutem; & incipe curationem eius.*

Sed, ut inquit Nicolus, *non febriat, non intenſum patiatur dolorem vel gravedinem cum caput elevaverit, nec tunc patiatur ſcotomiam, benè dormiat; benè ſe habeat ad motiones corporis, & mente lætetur bene appetat, digerat, & aſſellet: Hinc autem ſperans ſalutem incipe curationem.* Hanc ſententiam dat etiam nobis Hippocrates dum inquit: *Lætari mente, & bene ſe habere ad oblationes bonum.*

Dicit quoque Nicolus autoritate quorundam, quòd ſtupor univerſalis & deſipientia, ſi magna fuerint & perſeverarint, ſint ſigna mortis; & nos habemus aphoriſmum Hippocratis qui idem inquit: *In vulnere aut percuſſione ca-*

ne capitis stupor aut desipientia malum. Et ratio est in promptu: quia non fit nec stupor, nec desipientia sine nocumento cerebri; quæ nocumenta si magna sint arguunt mortem. Vnde Ioannes Mesue in c. de stupore inquit: *& si est à percussione aut vulnere non curatur.*

Idem Nicolus inquit, quod rigor in vulneribus capitis, sive cum fractura sive sine fractura & similiter in vulneribus nervorum nobilium eveniens, spasmum futurum prænunciat & mortem. Nam rigor in his casibus causatur ex materia quæ fluxit à cerebro ad nervos, ubi & spasmum faciet &tandem sequitur mors.

Nota tamen quod possit esse rigor in aliquo corpore,in quo sit solutio continui in capite, & non erit signum mortis:quia fieri potest ut rigor sit in tali corpore ab alia causa quam à soluta continuitate, nempè à sanie vel aposternate. Possibile enim est, ut sit febris, & continua, & interpolata in tali subjecto, & febris sit ægritudo, & non accidens ad prædicta; & ab istis febribus, causabitur rigor.Et quèvis verè rigor sit à materia extra venas: (sic enim accidit in interpolata febre) stat tamen etiam ut sit cum continua: quia interdum est tanta materia, ut natura partem aliquam expellat extra venas. Et sic fit rigor in continua, rigor autem ille aut erit criticus aut paroxismalis qui venit secundum naturam paroxismi; criticus autem aliter, qui

quandoque bonus, quandoque malus: bonus est præcedentibus bonis signis, malus autem econtra. Nota tamen quòd nunquam fit bonus in die mala, puta in secunda vel in sexta, & in alijs malis diebus.

Et rigor aliud non est nisi motus concussivus lacertorum involuntarius, ad rem nocivam expellendam, ut docet Galenus 5. de accidenti c. 5. & per totum in libro de tremore & rigore; fitque à materia & calida & frigida, vel ut Galenus docet ex motu acutæ materiæ impetuoso super sensibilia membra. Nota tamen lector quod quamvis materia sit frigida, sit tamem acuta, quia putrida.

Conciliator autem probl. 29. primæ particulæ, probl. illo: *propter quid autumno & hyeme adustiones magis fiunt in frigidis temporibus, æstate vero rigores*; dat istam distinctionem, quòd rigor horripilatio & frigus sunt quædam dispositiones antecedentes paroxismos febrium, quarum materia continetur extra venas, quæ vocantur communi nomine typi, de quibus Avicenna prima quarti dicit: *Horripilatio est dispositio in qua invenit corpus diversitatem in frigore, & punctionem in cute, & lacertis. Frigus vero est, ut sentiat in membris suis & dorsis lacertorum suorum frigus purum. Rigor est ut non possit continere membra sua ex commotione & tremore eveniente in eis motibus involuntarijs: & fortassè est frigus forte.*

Magi-

Magiſtraliter quoque dicitur quatuor eſſe typos: ſcilicet rigorem qui eſt à cholera, horripilationem quæ eſt à melancholia, & frigus phlegmatis, & timorem communem typum omnibus modis febrium. Et de hoc ſunt hæc carmina:

Eſt triplex typus: rigor, horripilatio, frigus;
Frigus ubi phlegma eſt: rigor eſt cum cholera pungit;
Cumque poros claudit fex ſanguinis horripilabit.
Atque tremor quartus circuit omne genus.

Attende etiam alia ſigna de rigore; nam qui rigent ſunt plumbei coloris ſive lividi: quia eſt abſentia caloris in membris, & ita ſanguis nigreſcit, quia quaſi congelatur teſte Ariſtotele, octava particula problematum problemate primo ubi inquit: *Propter quid rigentes lividi fiunt? an quia ſanguis congelatur propter frigus, congelatus autem nigreſcit?*

Attende etiam alia ſigna, quod qui rigent eorum extrema plus alijs membris frigida ſunt; cauſam reddit idem, eadem particula problemate quinto dum inquit: *Propter quid maxime extremitates rigeſcunt? an propter coangustationem? nam pori in ipſis anguſti exiſtentes pauci ſanguinis ſunt, ſanguis autem calidus.*

Attende etiam quòd pingues à leviori cauſa rigent quam alia corpora, teſte eodem dum l. Cit. probl. octavo inquit *Propter quid*

pingues

pingues vehementer, pinguedine calida existente, rigescunt? an propter magnitudinem passionis ab interiori calido longe fiunt extrema exterioris frigidi propinqua.

Conciliator exponit sic hoc problema; *per magnitudinem dicit passionis Aristoteles intelligit pinguedinem: quia pinguedo reddit animalia de facili passibilia & senescentia, maxime cum fuerit superflua, ut apparet secundo de partibus animalium. Aut quia in se facile est passibilis. Nam pinguedo quamvis sit calida tamen comprimendo & coangustando venas impedit calorem venire ad exterius, & propter frigiditatem talem pingues rigescunt de facili.* Inquit etiam, quod quia pinguedine abundantes modicum habent de sanguine, ideo sint frigidi, at tales de facili rigescunt & extinguuntur teste Hippocrati, qui inquit: *Crassi valde secundum naturam citius gracilibus moriuntur.*

Rigentes etiam habent aliud signum, scil. quod eorum voces tremunt & etiam non sunt dearticulatæ, si sit notabilis rigor, teste etiam Aristotele l. cit. ubi probl. 13. inquit: *Propter quid rigentium lingua sicut ebriorum peccat? utrũ à frigore congelata, & indurata, difficulter mobilis fit? hoc autem accidente non potest explanare. An exterioribus condensatis, propter frigus intrinsecum confluens humidũ humectat linguam, propter quod non potest lingua quod sui est officij facere, quemadmodum dictum est de ebrijs. An propter tremorem qui est à rigore inordinato*

motu

motu existente, non potest quæ dicuntur articulare lingua, & propter hoc peccat.

Quid etiam sit rigor, vide l. 4. Aph. 29. *quibuscunque in febribus sextanis existentibus, rigores fiunt discreti sunt*; & eadem particula. Aphor. 58. *A causone habito rigore superveniente solutio fit*; & ibidem Aphor. 62. *quibuscunque in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur*. Ibi à Galeno & à Iacobo Foroliviensi, & ab Hugone Beneio Senensi & à Turrisano Monacho comment. 11. l. 3. Tech. XI. copiose est explicatum quid sit rigor, qui & rigor est mortalis, & qui non.

Sed rigor factus à vulnere in capite, stante læsione cerebri, vel panniculorũ, & stante sanie contenta sub osse, arguit virtutis debilitatem, & consequenter mortem, si perseverat.

Similiter autem dicunt de contractionibus evenientibus in nervis, sic de rigore. Et ego dico quòd etiam potest talis materia causare paralysim, eo modo quo dictum fuit supra, & quòd stante virtute debili contingit indubitata mors, & maximè si vulnera sunt sicca absque sanie, natura seu virtute existente debili. At si natura est fortis, potest adjuta ab arte expellere materiam illã ad nervos transmissam ad vulnus, & æger allevari & sanari; qui vidit dedit de illo, testimonium. Hoc ego vidi. Vnde licet adsint sæva accidentia, si tamen virtus sit fortis & labia sint convenienter tumida, & sanies exeat multa & bona, non est desperandũ.

Hinc

Hinc dicebat Hippocrates: *laxa bona : cruda mala*. Et iterum dicebat: *in vulneribus fortibus tumore non apparente malum*, talia autem ſigna non ſolum habent veritatem in vulneribus capitis, verum etiam in omnibus aliJs vulneribus.

Inquit Avicenna prima tertij de plaga capitis: *ſeparatio eveniens in dura matre & in ſervativa eſt mala; ſed cum non pervenit ad ventres ſed ad terminum velaminis ſubtilis eſt magis incolumis, & ſi inciſio pervenerit ad cerebrum, & accidit vomitus cholera, & febris, non ſanatur niſi raro, & ſanior eſt ex iſtis illa quæ cadit ad duos ventres anteriores: illa vero quæ accidit in duobus ventribus poſterioribus eſt peior: omnibus tamen peior eſt quæ eſt ad ventrem medium.* In iſtis verbis concedit etiam Avicenna vulnera cerebri poſſe ſanari.

Signa vero prognoſtica in dolore capitis, arguentia malum ex alia cauſa quam à ſoluta continuitate, ſunt urinæ ſubjugales: quia arguunt ultra vulnus ebullitionem humorum & pletoricam cacochymiam quæ ſi eſt cum vulnere aguit malum. Inquit Hippocrates lib. 4. Aphor. 71. *Quibus urinæ velut ſubiugalium fiunt, his aut capitis dolores ſunt, aut aderunt.* Et Galenus in commento dicit: *Vrina ſubiugalis arguit conturbationem in humoribus: & urina prius turbida eveniens alba ſine allevatione patientis arguit phreneſin futuram.* Vnde 4. Aphor. 72.

Qui-

Quibus urinæ limpidæ fiunt aut albæ malum: maxime vero si in phreneticis appareant. Si vero in dolore capitis (fiat, à quacunque causa velit, dummodo non fiat à ventositate) & exeat aut sanguis, aut aqua, aut aliud per nares vel os vel per aures, sanantur si natura si fortis.

Inquit primus magister 6. Aphor. 27. *caput dolenti & circundolenti sanies aut sanguis aut aqua per nares, vel per os, solvit ægritudinem.* Et Galenus commento dicit: *si apostema vel humor causat dolorem sequitur alleviatio: si autem fit à ventositate non sequitur illa.*

Vigiliæ & somnus superfluus in vulneribus capitis malum. Vnde 2. Aphor. 3. somnus & vigiliæ utroque modo facta, malum dicitur.

In phrenesi si contingat fluxus hæmorrhoidum bonum. Vnde 6. Aphor. 11. *melancholicis & phreneticis hæmorrhoides innatæ bonum.*

In phrenesi si urina aquosa malum. Inquit Avicenna quod qui habet in phrenesi urinam aquosam non evadet à tali ægritudine.

Hippocrates in capsula eburnea *si super pollice phrenetici vesica oritur certissimum est signum mortis.* Et 7. Aphor. lib. dicitur:

Quibuscnnque cerebrum sphacelatum, id est corruptum, est, id est jam incipiente mortificari vel gangrenari cerebro, *in tertia die pereunt: si vero, hos effugiunt sani fiunt; si vero sit lethargia & sudor multiplicaverit & illa non minui-*

minuitur, tunc ſignum eſt mortis, & ſi ſudor eſt frigidus.

Inquit etiam Philonius: *ſi ſanguiſugæ fronti appoſitæ illi non adhærent adhibita diligentia ſignum eſt mortis, & ſi applicentur ſternutatoria & non fiat ſternatatio mortale eſt.*

Inquit Raſis l. 15. Continentis. Quod ſi percutiatur aliquis ſuper caput & ei accidat inde ſyncope & vomitus, & ceſſabit inde emanatio ſanguinis & non mitigabitur vitium ſyncopis, morietur.

Nec te fugiat illud ſignum de facie Hippocratica, utrum ſit ſimilis ſano & ſibi ſano: vel ſi nares acutæ, oculi concavi, tempora plana, aures frigidæ & contractæ, & pulpæ earum inverſæ, frons arida & tenſa, & totius faciei color viridis, ſeu niger, ſeu plumbeus, ſeu lividus, aut pallidus. Iſta ſigna in primo die, non præcedente fluxu notabili ſanguinis arguunt malum: ſignificant enim cerebrum pati & panniculos. In tribus etiam diebus, non præcedentibus vigilijs aut ventris ſolutione aut vomitu aut jejunio, ſi accidant iſta ſigna eſt malum, & neceſſario ſequitur malum.

Per bona ſigna vero in facie apparentia, ſcilicet ſi aſſimiletur ſano & ſibi ſano, non neceſſario ſequitur bonum: poſtea ſequuntur diverſis de cauſis mala accidentia & mors.

Nec te lateat hoc, quod in vulneribus capitis ſæpius contingat ægrum venire uſque ad 20. diem ſive 21. ſine aliquo malo accidenti: at cir-

at circa tale tempus superveniunt pessima accidentia, & moritur æger, & hoc ut plurimum contingit, à sanie retenta in profundo capitis.

Et ego miror, & aliqui alij, cur non ante superveniant talia accidentia quæ judicio meo, salvo semper validiori, non veniunt. An quia forte sanies tunc, vel parum ante, incipit aggregari, à superioribus descendens per poros cranij: vel ex malo regimine ægri in potu vel cibo, vel aëre, vel passionibus animi: vel forte à medico operante indebite: vel forte à virtute illius diei inter alios dies criticos & à similibus. (Et super hoc die & alijs diebus vide Conciliatorem, qui multa de crisi notat differentia centesima quarta) vel quòd à principio materia cucurrit in locum, quæ prius non est putrefacta fortè per medicinas applicitas vel à virtute illam regulante, & tunc incipit putrescere, & febrem & prædicta accidentia inferre à quibus causatur mors.

Eadem verò de causa Petrus de Argelata in suo de fractura cranij inquit: *& carissimi fratres in fractura cranij non faciatis judicium per pulsum de morte vel de salute: quia multotiens eritis decepti*. Ego vero miror de tali dicto, dico enim medicum debere semper advertere pulsum ægri: quia in ipso cognoscitur & salus & mors, immò (quòd plus est) â pulsu cognoscitur hora mortis, si benè ser-

ventur requiſita in pulſu, cum cautela & prudentia. Ipſe enim memini, & habeo in præſenti hora hîc Bononiæ multos Doctores teſtes, me feciſſe prognoſticum de præciſa hora mortis cujuſdam filij Magnifici Domini Iacobi Mariæ de Lino, obſervata regula de pulſu incidente & decidente à doctoribus tradita, judicio tamen exiſtimativo. Non poſſum hoc integrè tradere ſcriptis, niſi quòd ſic proceſſerim : menſuravi primo virtutem in tactu pulſus, & ſingulis ferè horis viſitabam ægrum, & judicabam ſemper pulſum decidere ; deinde conſideravi horam ſtatus accidentium & febris : & ponderando virtutem ad decidentiam, addita etiam qualitate diei criticæ venturæ, quæ erat quartadecima, & per indicia habita judicavi ipſum moriturum inter ſecundam & tertiam horam noctis, per ſex dies ante; quia hora illa erat hora ſtatus accidentium & febris. Atque ita revera contigit, licet libentius voluiſſem oppoſitum judicaſſe.

Sileat ergo Argelata noſter, & dicat ipſe & alij, quod pulſus indicat eo modo quo facies; nam bona facies non ſemper bonum, ob cauſas prædictas, & ita pulſus : mala vero facies & malus pulſus malum ſignificant. Et fortè ſic intellexit Argelata prædictus : aliter tamen ſonat literæ ſententia.

Ideo pro honore artis caveant medici à prognoſtico determinato, ſed dicant illud aureum dictum Damaſceni in ſuis aphoriſmis :

Si

Si interrogatus fueris, semper velociter respondeas, dubitandum est. Et ante omnia ita dicatur coram vulgo: nec præsumat aliquod prognosticum facere nisi modo prædicto, quia idiotæ intelligunt unum pro alio: unde si aliquid, sinistri eveniat, ut contingens est, soli medico imputatur interitus causa.

Non tamen obliviscatur medicus alium Damasceni Aphorismum, dum inquit: *Oportet autem te infirmo salutem promittere semper: nec unquam illum à spe deponere etsi ipse desperes; complexio enim corporis animi affectui semper inhæret.*

Non minus præterea in prognosticando aspicias oculos ægri quam faciem. Inquit idem Hippocrates: *Etenim si lumen effugerint nolentesque lachrymas effuderint, aut foras tanquam suffocato prominuerint, aut alter altero minor apparuerit, aut alba eorum in sanguinea commutata fuerint, aut tanquam venæ nigriores intus in se fuerint, aut extra nimis extiterint aut intus multum delituerint, aut tota facies horribilis apparuerit: hæc omnia periculosa & letalia judicabis. Oportet etiam te videre, quid de oculis in somno videatur. Si enim sola alba videantur, subclausis palpebris, nec solutio aut per se aut per catarticum præcesserit, neque ex consuetudine hoc evenerit, mortis signa timebis. Si vero palpebræ inversæ fuerint aut lividæ, siq; labia similiter fuerint livida, aut nares distortæ, his signis, sive solis sive cum prædictis, mortem pro-*

ximam judicabis, çum conditionibus tamen à me ſupra dictis.

Ex modo jacendi etiam judicatur malum & bonum: jacere enim modo ſano bonum econtrario vero malum &c.

Claudendi rivos de ſignis prognoſticis jam tempus adeſt: ad majores fontes vadant qui majora quærunt: ſed ad curam, ob quam prædicta diximus, tranſeundum.

Cap. XIV.

Læſionum exteriorum capitis cura.

QVia contingunt capiti vulnera parva & magna, & contuſiones, & perforationes, telo, ſtilo, vel ſagitta, etiam ſine læſione cranij, primo eorum cura eſt ponenda, à debilioribus inchoando, ut nihil vel parum intactum relinquatur. Attende tamen lector, quòd de contuſione non eſt confidendum, ſicut de perforatione, & de inciſione: quia ſemper ab ea decipiuntur medici & ægri. Dantur tamen etiam contuſiones in capite ſine læſione cranij & pericranij, ſed difficilius cognoſcitur contuſio quam inciſio & perforatio.

Ad quam çognoſcendum fiat conſideratio cauſæ lædentis. Contuſionum autem aliquæ ſunt cum diſruptione cutis magnâ vel parvâ: quamvis raro ſit magna diſruptio quin attingat ad pericranium & ad cranium. Et aliquæ

ſunt ſine diſruptione cutis, quamvis cutis ſit ſoluta ſecundum numerum multum: quia cutis eſt viſcoſa, & denſa, & non ita facilè rumpitur, ac ſi eſſet dura, vitrea, ſine viſcoſitate, ut os.

Incipiamus ergo à contuſione ſine diſruptione cutis. Vbi obſervandum quòd qui recte vult curare læſiones capitis tam leves quam fortes, debeat conſiderare totis viribus an patiens ſit fortis vel debilis, & ætatem, & regionem, & tempus anni, & regimen præcedens, & an ſit boni capitis & ſit aſſuetus peti dolores capitis, & à qua cauſa, & quæ ſit ejus complexio totius, deinde quæ ſit complexio capitis ejus; & ſecundum prædicta ſe gerere in cura, quantumcunque ſit levis.

Superveniens ergo medicus levi contuſioni ſine diſruptione cutis, prima horâ abradat pilos, eos humectando oleo roſato cum vino, vel cum oleo communi, vel cum altero eorum, & abraſio ſit longe major loco contuſo. Et quia in talibus contuſionibus ſine diſruptione fit tumor ſtatim major vel minor ſecundum cauſam fortem & debilem, huic tumori ſuccurrendum eſt iſto modo.

Primo fiat diverſio phlebotomiâ, vel ventoſatione, vel fricatione partium capiti propinquarum, puta ſpatularum, inferius deſcendendo ad brachia & per dorſum ad crura: &, ſi corpus ſit plethoricum, prius evacue-

tur quàm fiant fricationes, cujus causa est nota: prius tamen applicata aliqua medicina locali in loco contuso, ut melius possint cum quiete ægri fieri prædictæ diversiones.

Advertat tamen quilibet, quòd impossibile sit ut medicus superveniat contusioni prædictæ, quacunque hora adveniat, quin reperiatur materia actu fluxa in locum. Ideoq, non est puris repercussivis procedendum: quia hic tumor arguit apostema esse in augmento notabili, quoad cursum materiæ.

Neque enim dubitet aliquis, quod hic non sit apostema: cum hîc sit tumor & solutio continui, & etiam mala complexio; super quo dubio hic nolo conterere tempus.

Nec etiam repercussivis est utendum: quia canonem habemus universalem, quod apostema factum à causa primitiva non debet repercuti, propter clausionem pororum, & majorem conculcationem materiæ in loco.

Nec etiam debemus in istis uti resolventibus, primâ horâ, dum adhuc materia est in cursu; sed intentiones debent esse mixtæ. Unde communiter practicantes primâ horâ capiunt ovum, seu vitellum & albumen simul: (quia hic non requiritur sanguinis constrictio ut solum capiatur albumen) cui addunt aliquid olei rosati, & simul conquassatis, cum stuppa infusa, capiti applicant, prius loco inuncto oleo rosato tepido. Et in primo die naturali bis mutant talem medicinam, & est

val de

valde bonum : quia istam mutationem non impedit sanguis, nec aliud quidquam. Et ita sedatur dolor, & ex parte repercutitur cum ovo & oleo, quæ magis dicitur loci confortatio quam repercussio. Et mediante vitello ovi fit levis resolutio, quia est temperatæ complexionis : quamvis aliqui dicant vitellum esse calidum, & albumen frigidum, & totum temperatum. Cui opinioni ego assentio : dico tamen vitellum non multùm esse calidum, ut caliditate resolvat. Et ita isto modo ego processi diebus vitæ meæ: & semper mihi bene successit.

In secunda visitatione (sc. in secunda die) addatur aliquid cymini, cum prædictis : & in forma emplastri applicetur actu calidum.

Elapsa quarta die, capiatur mel coctum secundū artem, & in eo ponatur cyminum prędictum, & forma emplastri applicetur capiti usque ad finem curæ, & erit conveniens. Hęc cura ut plurimum terminatur in decem diebus, vel parum ultra; nec dico plus de decimo die, quam de minori, vel de majori tempore, sed communiter prædictæ læsiones non transeunt tale tempus, vel ad summum 14. diem, sequens dictum medicorum, scilicet ut plurimum.

Alio etiam modo proceditur; scilicet à principio applicare oleum rosatum, vel camomelinum, infusis in eo tribus, vel quatuor pecijs, atque unam super alteram applicare

capiti. Vel oleum roſatum, ſolum tepidum, quocunque tempore, ut citius actuetur; hiemis tamẽ tempore magis calidum: atq; ita ligaturâ retentiva convenienti adhibita, pergere; deinde tranſactâ quarta, aliquod emplaſtrum vel ceratum reſolutivum loco applicare uſq; in finem curæ.

Et prædicta olea mutentur bis vel ter in die ſecundum neceſſitatem, nam ſi adſit fortis dolor in loco requiritur frequens mutatio, & non ſolum petias in oleo infundere ſufficit verùm etiam requiritur cum prædictis oleis embrocatio, quæ magis penetrat.

Et ſi dolor eſſet intenſus valde debet medicus conſiderare doloris cauſam, & illi ſe opponere. Nam ſi cauſa eſſet materia in loco aggregata & conjuncta, quæ multitudine ſua dolorem inferret, debet medicus cum mollitivis, & anodinis procedere: qualia ſunt decoctio altheæ, ſeminis lini, & fœnigreci: & cum tali decoctione embrocare, vel fomentare, & ex prædictis rebus, decoctis in eâdem aqua emplaſtrum conficere, & capiti applicare impinguando emplaſtrum cum oleo camomillæ, vel cum oleo aneti, vel cum pinguedine gallinæ vel anatis, & ſimilibus, vel oleo amigdalarum dulcium; talia enim aperiunt poros & ſedant dolorem ſedatione verâ.

Pinguedo enim gallinæ, ut dixi, dolorem ſedat, & etiam reſolvit, maximè ſi inveniat corpus mundum, fluxâ jam materia.

Vnde

Vnde inquit Galenus 3. memiri cap. de difficultate auditus, ubi reprehendit Herophilum, & Apollonium, de medicinis ad dolorem auris, quæ totaliter contrariæ existunt, hæc verba: *Gallinaceus igitur & anserinus adeps, siquidem invenerit corpus praevacuatum, & nondum influentem, operantem phlegmonosam dispositionem humorum, secundum duplicem rationem contulit, scilicet mitigativam & curativam. Si vero influente adhuc adducatur dispositione, in nullo quidē iuvat, mitigat vero syntoma doloris.* Et hæc omnia fiant non omissis universalibus sc. phlebotomia, ventosatione, pharmacia convenienti, vel clysteribus, secundum quod potest & debet medicus.

Convenit etiam applicare loco affecto lanam œsypi, cum aliquo ex prædictis oleis; cessato vero dolore & à debilioribus semper incipiendo, resolvenda est materia. Resolutivum autem leve hoc est:

Recip. œsypi humidæ ℥iii. olei camomillæ ℥ij. pulveris absynthij & betonicæ ana & fiat emplastrum.

Aliud fortius. *Recip. terebyntinæ ℥iij. œsypi humidæ* ℥ij. *betonicæ, matris silvæ ana ℥ß. cymini* ʒj. *& fiat emplastrum.*

Terebyntina etiam sola cum cymino est mirabilis; vel terebyntina cum tantundem ceræ citrinæ, & sufficienti quantitate cymini additâ, fac emplastrum & loco applica.

Vel *Recip. pulveris salviæ & maioranæ, stæ-*

chados arabici, calami aromatici, roſarum rubrarum, abſynthij ana partes æquales: & cum vino cocto & pauco melle, & modico therebintinæ, fac emplaſtrum & capiti applica.

Aliud etiam valde conveniens ſub forma ceroti, quo ipſe utor & appellatur à me cerotum betonicę. *Recip. therebintinæ, reſinæ pini, ceræ novæ ana* ℥iv. *pulveris betonicæ* ℥ij. *maſtichis, thuris ana* ℥ß. *mumiæ* ℥iij. *fiat maſſa ſecundum artem & extendatur ſuper corio & capiti applicetur.* Hoc cerotum dimittatur in loco per octo dies, antequam moveatur: deinde muta, aliud novum cerotum applicando, & videbis mirabilem operationem, etiamſi applicaveris prima hora, non exiſtente forti, dolore.

Aliud cerotum etiam conveniens, & expertum. *Recip. therebintinæ, ceræ, reſinæ pini ana* ℥iij. *liquefiant ſimul, deinde adde ſandarachæ, thuris, maſtichis ana* ℥ß. *miſce & utere prædicto modo, ſuper corio extendendo vel petia.*

Et convenit in iſtis caſibus inter alias medicinas meum cerotum humanum appellatum, cujus deſcriptionem ponam inferius, cui medicinæ non eſt par aliud etiam à principio. Iſta tamen reſolventia, rectius applicantur tranſacta quarta: ſed in primis diebus ſemper procedatur vel cum oleis vel cum ovo, ut in primis dixi.

Dico præterea, quod interdum erit dolor à materia calida quæ fluxit in locum affectum,

quæ

quæ fortè erit cholera, & tunc conveniunt valde frigida, ut oleum roſatum cum ſucco ſempervivæ, vel ſolatri, vel lactucæ, vel nenufaris, vel portulacæ, vel pſilij, vel polygoniæ, & ſarmentorum vitis, & uvæ non maturæ, maximè in regionibus valde calidis & in ætate cholerica, & in complexione cholerica, & æſtiva exiſtente hora.

Papaveris autem & mandragoræ ſuccum cavere oportet: non enim abſque nocumento infrigidant; valde etiam ſtiptica nocent, & ſi ſtipticantium neceſſitas occurrit, parum de eis ponatur. Et ita parum permiſcemus mali granati, vel citonij, vel meſpili; melior tamen eſt ſuccus granatorum acetoſorum, & etiam valet ſuccus cucurbitæ cum agreſta.

Et ſi timeamus aliqua corpora vehementer infrigidari ab iſtis (ſicut ſunt corpora mulierum, & eunuchorum, & infantium, & aliorum carnem mollem habentium, & album colorem,) loco olei roſati adminiſtramus oleum camæmelinum. Prædicta omnia ſunt antidota Galeni l. 2. Memiri c. de cephalalgia ex aduſtione, ubi dicit quòd etiam cephalea fit à curſu humorum & vaporum ad caput.

Prædicta autem remedia conferunt in omnibus prædictis caſibus: & convenit adminiſtrare aliquid aceti cum prædictis, ut medicinæ virtus penetret ad profundum: ſive miſceatur acetum cum prædictis oleis, ſive cum emplaſtris, ſive cum cerotis. Et maximè convenit

venit

venit acetum, ubi non eſt rupta cutis aliquo modo, vel ſaltem dura mater non eſt detecta, ut inquit Serapio de cura ſodæ à percuſſione: *& poſt illud*, ait, *ſi velamen retale durum fuerit detectum, fundemus ſuper illud oleum roſatum trepidum tantum: quod ſi non fuerit detectum, & algengemati fuerit ſana, addemus oleo roſato parum aceti, & appropinquabimus ipſam matri capitis, ut perveniat ad velamen durum retale; quod ſi apoſtema fuerit cum dolore, recedamus ab aceto: quod eſt, quia ſi cum apoſtematibus quæ fiunt in cute capitis, & panniculo circundante ſuper algengemati, non fuerit dolor magnus, tunc poſſibile eſt ut quieſcat cum oleo roſato & parum aceti.* Idem etiam dicit Haly lib. 5. Theor. cap. 10. mirabiliter enim acetum nocet nervis & capiti, ſi habeat viam latam penetrandi, ſicut eſt quando eſt plaga & diſruptio in capite. Celſus tamen cap. de fractura caluæ utitur aceto, lavando eo capitis membranas, de quo ſatis mirari nequeo, cum acetum ex ſe ſit aptum dolorem cauſare ſua acuitate. Et alij omnes auctores cavent ab aceto in capite, ſtante dolore & apoſtemate: tamen Avicenna & aliqui alij utuntur ipſo aquæ mixto, etiam cranio rupto, ad ſanguinē conſtringendum, ut dicetur inferius loco ſuo.

Galenus etiam ſecundo Memiri concedit acetum, etiam ſtante plaga. Dico tamen, quod Galenus acetum ſolummodo concedat, cum plaga eſt ſine detectione oſſis, & non eſt

magna plaga: *Secundum hanc igitur excogitationẽ*, inquit, *si ipsi grossa meningæ afferatur rhodinum (sicut in his, in quibus abscinditur aliquid ossis capitis, fit) solum afferimus purum tepidum facientes: quando vero, absque quòd denudetur os, volumus rhodinum, sano existente cranio, per bregma capitis transire ad meningem, permiscemus acetum ad id deducendum, cuius rursus virtutis vehementia exoluitur in via, & in permixtione rhodini. Quia igitur indeterminate Apollonius acetum rhodino misceri jussit, peccavit: cutis enim capitis vel pericranij, quæ est post ipsam, cum phlegminatio fortis fuerit, poterit utique juvari permixto modico aceto rhodino, offendetur autem cum fuerit magna: & dolorem inferet vehementem.*

Sed sunt aliqui qui credunt Galenum concedere acetum, stante disruptione magna in capite, cui opinioni assentio, quia vidi experientia acetum magnum inferre nocumentum, nec bene explicite litera Galeni prius posita, loquitur an adsit plaga. Dicit tamen Galenus quod acetum confert in principio, rhodino mixtum: & ego dico idem; sed etiam dico acetum conferre, alijs temporibus, quia si admisceatur medicinis status in casu prænarrato, & medicinis declinationis facit eas penetrare, & hoc est notum omnibus. Volo hæc prædicta sufficere de levi contusione sine disruptione cutis.

Si autem contingat lædi caput, à re contundente

tundente, cum ruptura cutis ſine cranij læſione, dico iſtam eſſe leviorē prima: quia ſanguis contuſus habet liberum exitum & poteſt facilius reſolvi, ſenſibiliter vel inſenſibiliter: nam ſtante plagâ exit ſanguis neceſſario. Et ſi non exit ſuffitienter, Medicus poteſt aliqua re aſpera labia vulneris confricare, & habebit intentum: quia hic modus ſatis juvat ſi venæ non ſint magnæ.

Et teſte Avicenna hic ſanguis multum confert: nam quarta quarti inquit: *& fluxus quidem ſanguinis, quantitate temperatus confert vulneribus: prohibet enim apoſtemationem, oppilationem, & febrem.*

Hic ſanguis etiam contuſus reſolvitur melius in ſaniem & vapores (ut patet cuicunque experto) ſtante plaga.

Factis ergo univerſalibus, videndum eſt an hæc lęſio ſit cum læſione pericranij, vel ſaltem cum detectione ipſius: quia interdum id quod eſt ſupra pericranium contunditur, poſtea putreſit, & cadit, & ſic detegitur panniculus, qui etiamſi ſit alteratus, leviter tamen, cum convenientibus medicinis ſervatur, & carne tegitur.

Si autem pericranium ſit læſum (quod cognoſcitur ſenſu & exiſtimativa) hæc cura non eſt poſt ponenda; ſed indiget medico legitimo, quia periculum eſt ne nocumentum tranſeat ad duram matrem, mediantibus ligamentis eorum, per totum.

Cura

Cura ergo ſit talis. In prima viſitatione apponatur clarum ovi cum ſtuppa, & tentæ ſive ſtuelli de ea ſint tales ut dilatetur diſruptio cutis, ut liberè poſſint intromitti medicinę & ſanies non retineatur. Et ſi cutis ſit (ut ſæpe contingit in tali caſu) in aliqua parte diſrupta, & in aliqua non, ſed tamen attrita ſit hinc inde, & pericranium non ſit detectum, & medicus conſiderata fortitudine cauſæ lædentis & magnitudine diſruptionis & attritionis dubitat an pericranium ſit læſum: ſtatim raſorio, vel alio inſtrumento, debet totam contuſionem dilatare, triangulari figura: quia fortè ſic operando inveniet cranium, de quo forte non dubitabat, eſſe lęſum, ſemper enim medicus judicat, quæ verè judicat; magis ſenſu quam imaginativa. Sed neque ferro, neque manu medicus amoveat pericranium à cranio in primo opere, verum detegat pericranium à carne contuſa.

In ſecunda vero viſitatione videat an pericranium ſit contuſum: & ſi poſſit dubitari de cranio, ferro, vel aliquo ingenio, ſeparetur pericranium ab oſſe, ut videatur quid infra illud ſit. Nec dubitet talia facere operator, quamvis ſit membrum ſenſibile: quia paucus ſit dolor ſtante prius forti contuſione. Hoc infinities ego feci, & ſic vidi ab alijs operatoribus fieri, & benè ſucceſſit.

Si vero eſſet læſio quæ non poneret dubium de çranio, relinquatur pericranium in

loco

loco ſuo, quia vel carne coopeṙietur vel cadet mundificando, ut requiritur in cura. Et facta tali operatione repleatur vulnus ſtuppa: ex qua fiant tentæ, ſtuelli ſive lychinia (quæ idem ſunt) & in ovo contuſo infundantur. In tali autem caſu, ubi ego non vereor magnum ſanguinis fluxum, capio totum ovum ſimul cum modico rhodini concuſſum, quia magis dolorem ſedat, & dimittantur per diem naturalem, ut ſtuppa bene exiccetur: quia cum magis exiccatur, labia vulneris magis aperta remanent. Et ita medicus melius poſtea operatur in aperto vulnere quam in clauſo & cum minori dolore patientis.

Et hoc ſemper obſervent medici, maximè quando intendunt trepanationem vel aliam operationem, ſcilicet ut labia ſint bene lata, ut operando in labijs non fiat contactus ab inſtrumentis. Ab illo enim contactu cauſatur dolor, qui eſt una ex cauſis cur infirmus nec velit nec poſſit pati tales operationes; imo quod plus eſt, ſi patiatur coactus & cum dolore, dolor ille poteſt eſſe cauſa mortis.

Memoretur etiam quilibet operator, in tali opere interdum incidi venam notabilem capitis; ideo habeat pulveres conſtrictivos & canones conſtringendi ſanguinem ſemper paratos.

Si autem medicus non dubitat de pericranio læſo, imo etiam cutis hinc inde eſt diſiecta & attrita, fracturis ſive diſruptionibus in-

æquali-

æqualibus, tunc ex omnibus fiat una eas aperiendo leviter ferro: vel in unaquaque earum ponatur tenta ut apertæ ſerventur, & inde ſanies libere expurgetur, & ut ſupra dictum eſt, cum ovo & ſtuppa in prima operatione curetur. In ſecunda vero viſitatione ad alia localia tranſeundum eſt: quæ localia triplici de cauſa applicantur, primò ad dolorem ſedandum, qui eſt de magis proſternentibus virtutem: ſecundò ad confortandum membrum ne recipiat materiam aliunde, unde fieret apoſtema: tertio ad dirigendum materiam conjunctam, & labia vulneris etiam dirigenda.

Et iſtæ intentiones reperiuntur omnes in oleo roſato omphacino, aromatico & recenti, quod anno illo confectum eſt ut inquit Galenus ſecundo Memiri cap. ſecundo de cephalalgia ex aduſtione. Quod oleum roſatum ſedet dolorem notum eſt omnibus: quia hoc facit ſua unctoſitate poros aperiendo. Quod confortet membrum ſua ſtipticitate, eſt etiam clarum propter immaturitatem & virtutem roſarum, quæ eſt ſtiptica leviter, & ſicca & aromatica. Quod digerat etiam planum eſt, ſua unctuoſitate & temperie, quia convenit in materia calida & frigida. Calefacta enim membra infrigidat & infrigidata calefacit. Digeſtio autem non eſt niſi æquatio qualitatum & ſubſtantiæ in humoribus penes medicos, igitur oleum roſatum, eſt digeſtivum,

quia perficit prædicta in vulneribus.

Convenit etiam oleum rosatum, stante apostemate, in augmento. Nam in talibus contusionibus semper est tumor, qui in secunda die potest dici, & etiam in prima, augmentum apostematis : & oleum rosatum in tali augmento est medicina præcipua sicut inquit Galenus in libro de simplicibus distinctione tertia capitulo quinto & ultimo loquens de rosa & de oleo rosato. *Oleum vero rosatum,* inquit *quoniam in natura sua est medium, inter oleum & rosam, tunc est de melioribus quibus medicantur ista apostemata in hora augmenti eorum, & suæ ascensionis. Et illud est, quoniam oleum rectificat ea, & confert eis in hora status eorum, sicut iam ostendi ex eo per experimentum, & dicam causam de hoc in libro de ingenio sanitatis. Verum oleum rosatum, propterea quod est medium inter duas medicinas simplices ex quibus componitur; confert in hora media inter duas horarum, in quibus conferunt. Et illud est, quoniam in principio horæ apostematum oportet ut prohibeatur materia, & abscindatur attractio eius, & in hora status eorum oportet ut resolvatur resolutione cum qua non sit mordicatio, sed in hora augmenti & ascensionis oportet prohibere quòd effunditur de materia, & resolvere quod collectum est ex ea simul. Et hæc est res, quam cum homo audierit, non considerans de eo quòd præmissum est de ratiocinatione quam diximus, fortasse non recipit neque veridicat eam. At cum*

præmissa

præmissæ sint ista duæ ratiocinationes, necessario non scio aliquem qui perveniat ad hoc ex ignorantia sua ut neget hunc sermonem, & non recipiat ipsum & vindicet ipsum. Et oportet cum hoc necessario, ut significatio sumpta ex ipsa ægritudine, secundum illud quo medicantur in hora augmenti horum apostematum & eorum ascensionis, significet super duas res contrarias. Et id est, quoniam permutatio subita de rebus stipticis, quæ aggregant substantiam membri, & stringunt ipsum, ad res quæ mollificant & resolvunt, est horrida neganda. In hora etiam quæ est inter principium apostematum & eorum statum, propterea quod sunt in dispositione augmenti, non est conveniens ut medicetur cum rebus quæ prohibent & abscindunt attractionem penitus, sicut fit in eis in principio ipsorum: neque ut medicentur cum resolutivis rebus, sicut fit in eis in hora status ipsorum; immo sicut in horis ægritudinis est medium inter duas horas unicuique earum partium: similiter oportet, ut sit medicina quæ administratur in illa hora, media. Non ergo facit stipticitatem, sicut faciunt medicinæ quæ administrantur in principio: neque resolvit, sicut est resolutio medicinarum quibus curatur in hora status, omnis autem res quæ est media inter duo contraria, est permixta ex utrisque & ita est oleum rosatum.

Vides lector ex verbis Galeni quantum valeat oleum rosatum in prædicto casu, si bene rimeris prædicta. Oleum rosatum ergo est

de melioribus medicinis ad prædicta vulnera capitis: nam ſedat dolorem, & confortat membra, & reſolvit. Et tale oleum adminiſtratur purum, infundendo petias in eo, & fila. Et totum caput inungitur, maximè per totum tempus augmenti apoſtematis.

Sed dicit aliquis nonne etiam confert oleum roſatum in vulneribus alijs in quibus non eſt contuſio, & conſequenter in eis ubi non eſt talis prædictus tumor? quia Avicenna & alij doctores utuntur oleo roſato etiam in detectione panniculorum, ut non fiat apoſtema: immò Galenus in fine ſexti Therapeuticæ, laudat medicinam doloris ſedativam in vulneribus capitis, ut eſt oleum roſatum, & dicit medicos Romanos eo fuiſſe uſos.

Dicendum eſt: quòd oleum roſatum conferat etiam in alijs vulneribus, quamvis non ſit ibi apoſtema. Nam in vulneribus capitis, & aliorum membrorum, requiritur doloris ſedatio & repercuſſio humorum à membro, & membri confortatio, & materiæ in labijs vulnerum contentæ aliqua digeſtio; & talia ſunt in oleo roſato; igitur eſt præcipua medicina in prædictis vulneribus. Sed convenit in principio vulnerum, quod principium extendit ſe in vulneribus magnis uſque ad ſecuritatem apoſtematis, & parum ultra, quod tempus eſt circa decimum diem. Et hoc ego intelligo in vulneribus quæ non ſunt compoſita cum alijs ægritudinibus, vel aliquo acci-
dente

dente curam impediente. Sed de isto modo administrationis olei rosati latius dicemus infra suo loco.

Notanter autem dixi, in magnis & notabilibus vulneribus: quia parva vulnera parvam habent cõsiderationem, quamvis etiam oleum rosatum conferat in parvis. Hæc principalius dicta sunt pro magnis quia parva facile curantur. Et si bene hic de parvis vulneribus sit sermo per ea hæc non sunt dicta: sed magis disputandi & veritatem inquirendi gratia dicta sunt quæ etiam medicinæ pro majori parte conveniunt stante fractura cranij.

Nota tamen quod sint multi qui à principio utuntur in istis vulneribus oleo rosato & vitello ovi, & in forma unguenti, applicant loco, & circumcirca cum oleo rosato inungunt vulnus; quod ego non multum laudo, quia ovum est facilè putrescibile, & quantum possumus debemus in vulneribus capitis putredinẽ aufugere, & prohibere ne putrefiant panniculi, igitur plus laudo oleum rosatum purum. Neque verò convenire ovum poterit nisi tantum, in digerendo labia vulneris. Nullo autem modo debet administrari in profundo, osse detecto: sed potest applicari in vulneribus, & perforationibus, & contusionibus quæ sunt sine cranij detectione. Et hoc fieri vidi pluries & bene successit. Plus tamen laudo oleum rosatum purum in quocunque casu.

Sunt aliqui alij qui utuntur therebintina mixta cũ vitello ovi à principio. Sed etiam ille modus non eſt bonus: quia in therebintina eſt aliquid nitroſi & aperitivi, nec eſt virtus ſtiptica in ea, nec fit repercuſſio ab ea, quæ eſt neceſſaria in omnibus vulneribus capitis, ut patet conſideranti. Quamvis ergo therebintina ſit de melioribus medicinis ad vulnera nervorum, non tamen eſt judicio mea conveniens in tali caſu, maximè ideo quia etiam non reperio aliquem ex antiquis medicis qui uſus fuerit eâ in vulneribus capitis. Parcant igitur qui ea utuntur. Etſi autem benè cum ea ponerent oleum roſatum, vel circa vulnus uterentur oleo roſato, therebintina tamen non placet mihi à principio propter prædicta. Et quamvis aliquibus bene eveniat hoc eſt per aliud, quia etiam errore ducti interdum ſanant.

Reperiuntur & alij, qui utuntur emplaſtris ſuis calidis, & etiam ſiccis à principio, quos ego non laudo propter prædicta. Sunt & alij qui certis diſtillationibus calidis cum aqua vitæ utuntur quos etiam deteſtor: (quamvis aliqui ægrorum evadant.) Nam hi non ſolum peccant in localibus, verum etiam exhibendo dietam groſſam cum vino & carnibus.

Cum vero prædicta vulnera ſunt ſecura ab apoſtemate carne repleantur, lavando ea vino mellito & applicentur unguenta carnem generantia quale eſt unguentum baſilicon, &

unguen-

unguentum rasinum, id est citrinum usuale; vel meum unguentum capitale infra describendum de matrisilva appellatum; pulveres item carnem generantes qualis est pulvis factus ex sanguine draconis, myrrha, aloe, farina orobi, & sarcocolla & thure & myrtilis: & his similia. Cum vero sunt carne repleta debet administrari aliqua medicina cicatrizativa, sicut est unguentum de minio, vel de litargyrio, vel de tuccia, vel de cerusa, coctis talibus unguentis, & ad formam ceroti deductis. Non debent autem administrari talia unguenta, nisi vulnera sint carne repleta totaliter. Quia etiam interdum caro crescit superflua, debet medicus illam superfluam carnem cum unguento apostolorum removere, vel cum alumine zucarino, vel alumine usto, quod longè melius est cæteris prædictis. Nam alumen tale ustum leviter aspersum carnem superfluam exiccat & cicatrizat, supraposito postea aliquo ex prædictis unguentis.

Sed ego sæpè utor aliquo ex prædictis cerotis, vel meo ceroto humano, vel aliquo alio ceroto, (puta ceroto de betonica, quod est singulare) usque quo completa sit sigillatio: & ita factâ cicatrice relinquo per octo dies aliquod prædictorum unguentorum vel cerotorum super cicatricem, ut ingrossetur & plus induretur illa caro callosa.

Et sic sit finis de vulneribus capitis, & de contusione sive fractura cranij.

Cap. XV.

De cura læsionum carnis & cutis capitis.

QVia contingit etiam caput vulnerari sæpè sine lęsione cranij, cum deperditione cutis & carnis, curam ipsius ponere destinavi. Et primò dico quod præmissis universalibus, & constricto sanguine, & sedato dolore, administretur medicina mundificativa lenis, sine mordicatione, sicut est oleum rosatum & mel rosatum, minuendo simul quotidie de oleo usque quo veniatur ad mel rosatum purum. Meum etiam unguentum capitale est singulare, Valet etiam unguentum Basilicon majus & minus. Facta autem mundificatione simul cum melle rosato ponatur aliquid mastichis & sandaracæ, vel thuris, vel de omnibus, ut vulnus carne repleatur, cum verò est in termino ut possit consolidari sive cicatrizari, administrentur cicatrizantia prędicta.

Replent etiam carne ista vulnera successu miro: sanguis draconis in lachryma sic appellatus, thus, farina orobi, & similia mixta cum therebintina, cerâ & oleo rosato vel mirtino, & cum prædictis pulveribus unguentum facere est valde conveniens.

Possem ego hîc multa unguenta & emplastra ponere pro vulneribus capitis, sed illa suo loco relinquo: quia ponam & potiones, & aquas, & emplastra, & cerota, & pulveres, & alia

alia necessaria infra in cura vulnerum capitis, ubi ponetur cura per instrumentum potionis.

Scias tamen lector, quod in vulneribus capitis & etiam in alijs membris, possit administrari medicina in forma pulveris, maximè si intendit medicus cito ea carne replere, quia citius replentur à pulvere quam ab alia forma medicinæ (& hoc experientia longo tempore vidi) verùm oportet ut vulnera sint talia, ut pulvis possit poni in fundo ipsorum. Vnguenta enim, & aliæ medicinæ in forma liquida, petunt fundum statim cujuslibet vulneris & ulceris, pulvis autem non; sed sed si pulvis potest poni in omnibus vulneris partibus citius generatur caro quam alia medicinæ forma.

Et hoc considerans Avicenna quarta quarti c. de nascentia carnis in vulceribus, dixit: *& creatio quidem carnis in eis cum emplastris convenientior est & tardior: sed cum pulveribus difficilior & velocior.* Vbi notat Dinus, & bene quidem, quod Avicenna dixerit difficilior ob rationem à me supra dictam nempè quia cum difficultate medicina in forma pulveris petit fundum & alias partes vulneris, ideo carnis generatio cum unguentis & emplastris est convenientior & facilior, quia unguenta penetrant melius in quamcunque partem ulceris. Ponantur ergo in ulceribus superficialibus pulveres & non alibi.

Si autem contingat vulnerari caput non

amota carnis ſubſtantia, nempè ſi cutis pars magna ſit inciſa ſed non totaliter remota à loco, & quidem ita ut vivat cutis prædicta, conſideret medicus figuram vulneris, & ſi indiget ſutura, ſuatur in decliviori parte, relinquendo tamē aliquod orificium apertum cum tenta, ut ſi aliqua ſanies generetur poſſit liberè mundificari. Et hoc intelligitur ſi vulnera non ſint in ſuprema capitis parte, quia ſi eſſent in ſuprema parte, ſanies poſſet multa inducere accidentia, nam hoc loco ſanies non expurgatur ſicut à lateribus. Teneantur autem tentis aperta ſecundum artem ſine ſuturâ.

Intelligas tamen, cum talia vulnera ſint ſine cranij læſione, quod curentur ut vulnera ſimplicia, ſemper præponendo univerſalia & capitis abraſionem, ut localia poſſint applicari loco affecto. Itaque oleo roſato omphacino, in quo ſit quarta pars therebintinæ vel olei abjetini, tepido in quocunque tempore, magis tamen calido in hyeme, inungatur vulnus: & circum circa & ſuper ſuturam, ſi ſutum ſit, ponatur pulvis conſolidativus vulnerum ſimplicium, & conſervativus ſuturæ, qui fit ex mumia, ſanguine draconis in lachrymâ, & thure: hic enim mirabiliter conſervat ſuturam & conſolidat vulnera recentia. Sunt qui addant pilos leporis & maſtichem: alij & myrrham, in duplo tamen ponunt de ſanguine draconis & mumia. Atque ita con-

ſolidan-

ſolidantur talia vulnera, ſed adhibita conveniente ligatura citius conſolidantur; quamvis enim non benè in capite poſſit fieri ligatura incarnativa propter formam capitis rotundam tamen etiam in capite medicus diligens & legitimus facit expreſſivam & incarnativam ligaturam, quamvis ſit aliquo modo mendoſa. Tales pluries ego vidi fieri, & feci: melius tamen fiunt tales ligaturæ in alijs membris.

Sunt qui non laudant ſuturam in capite, quamvis cranium nec almocati ſint læſi: dicunt enim quod raro conſolidentur talia vulnera ut ſimplicia, & quod ſit periculum maximum ſi generetur ſanies in illis vulneribus ne illud corrumpat panniculum & cranium; quare volunt debere fieri unionem labiorum non completam cum ligatura levi, & vulnus tenendum eſſe apertum cum tentis, & ita curandum ratione prædicta ſicut vulnus compoſitum: Nam facilè ſic curari.

Huic parti ego reſpondeo, & dico me vidiſſe curare & curaſſe plures ſimiles caſus cum ſutura & ligatura, orificio tamen dimiſſo in parte declivi, ut prædixi, & iſto modo operando, cum cautela, benè ſuccedet. Quod autem ſutura poſſit fieri in vulneribus exterioribus eſt clarum quia etiam fit ſutura ſi talia vulnera ad intra penetrent nam l. 15. Continentis cap. v. in fine autoritate Tabri dicitur: *quod ſi ruptum fuerit os & apparuerit pan-*

niculus

niculus qui est super cerebrum, fiat effusio super fissuram de oleo rosato tepefacto: deinde extremitates vulneris suantur, & aspergatur super illud de pulvere prædicto, & involvatur pannus in albumine ovi & adhæreat ei: deinde ligentur super ea pallotulæ infusa in vino & oleo ex utraque parte, & dissolvatur quolibet die bis aut semel.

Prædictam sententiam ponit ferè per eadem verba Serapio de cura sodæ à percussione: *quod apparet* inquit, *quod os sit fractum tunc non est possibile ut redeat ad dispositionem naturalem: oportet ergo ut ingenietur in re eius cum rebus quæ stent ei statione incarnationis, & est ut calefacias oleum rosatum & fundas ipsum super locum eius, & connectas duo labia fissuræ quæ est in cute aut panniculo adinvicem, & suas ea cum filo setæ grossæ aut lini, post suturam vero administra hunc pulverem cuius præmissa est rememoratio, & permisce cum vino pontico aut albumine ovi, & line ex eo super pannum lini, & annecte super locum dolentem post suturam, & constringe locum constrictione bona, & solvatur in omnibus duobus diebus, & fac cum eo illud donec resolvantur apostemata, & conglutinetur percussio &c.*

Quia superius dictum fuit, aspergi debere pulverem post suturam, hic est pulvis descriptus à Rasi: *Recip. de aloe, vitriolo, camphora, sanguine draconis, & de balaustijs*; non ponitur dosis. Hic vero est pulvis Serapio-

nis

nis: *Recip. aloes & ſarcocollæ ana* ℥j. *farinæ thuris (i.e. furfuris corticum thuris)* ℥ij. *ſang. draconis* ℥ß. aliqui ponunt omnium æquales partes *&c.*

Sed ut ad noſtrum revertar negotium credo ego ſuturam à prædictis autoribus factam eſſe periculoſam, etiam ſtante in parte declivi vulneris orificio aperto, ut fit in alijs vulneribus, maxime ſi adſit notabilis fiſſura in cranio: in exterioribus verò vulneribus poteſt fieri ut apparet per dicta & dicenda.

Sed medicus, ſic operando cum ſutura, debet ſuere à lateribus capitis tantum & non ſupremâ parte in qua facilè retinetur ſanies propter ſitum, in lateribus vero ſuapte ſponte expurgatur: debet etiam eſſe intentus ad accidentia, puta an ſuperveniat febris, vel apoſtemetur locus, vel retineatur ſanies, & illis viſis removeat puncta ſtatim, & res benè ſuccedet. Quamvis etiam generaretur aliqua ſanies in loco, & retineretur à ſutura, hinc tamen non moritur æger, maximè ſi cranium ſit detectum; ſed facta diligentia in extrahendo ſaniem ſanabitur. Suatur ergo ſi ſutura indiget, & ut ſupra dictum eſt procedatur.

Quod autem ſanies retenta à ſutura non ſit ita verenda ſicut dicunt aliqui, patet expreſſe: quia nos videmus multa apoſtemata fieri, maximè in capitibus puerorum, in quibus eſt multa ſaniei quantitas, nec per hoc moriuntur, nec etiam illis venit febris, de quibus apoſte-

apoſtematibus ego perforavi pluſquam mille & ſanavi. Tanto autem plus dico ſaniem non eſſe verendam, cum videam pueros illam pati ſine prædictis accidentibus, & tamen ipſa ſanies ſit magis apta lædere pueros propter mollitiem ipſorum, & alias cauſas quas brevitatis cauſa ſilentio prætermitto.

Nota tamen lector, quòd dixerim ſuturam fieri debere ubi os non fuerit læſum aut pericranium: quia, ſi in tali caſu fieret ſutura, ſtante oſſe læſo eſſet mortis cauſa: debemus enim detegere & aperire, non autem claudere & ſuere vulnera. Deum tamen teſtor, me vidiſſe unum caſum quem narrare vix audeo ob magnitudinem. Dum eſſem juvenis accidit Carpi ut quidam Bernardinus Spacinus vulneraret Bernardinum Vicentinum (ambo autem erant milites Illuſtris Domini Marci Pij de Carpo) telo vulgo dicto roncha, & totaliter os frontis à ſuperiori ad inferius uſque ad ſupercilia ſepararet, ita ut cranium eſſet annexum cum cute frontis, cutis tâmen circa ſupercilia non eſſet ſeparata totaliter, ſed inciſa in ſuperiori parte tantùm & à lateribus. Et ita os & cutis frontis cooperiebant oculos patientis. Ad hunc vulneratum acceſſit genitor meus, & ſtatim amovit os à cute frontis: & os illud erat latum & longum ſicut tota frons & dura mater non erat in aliqua parte læſa. Eſt ſtatim amoto oſſe ſuit cutem frontis in loco ſuo, ſine aliquo ſpiramine, & ap-

poſuit

posuit albumina ovi cum stuppa. In secunda visitatione applicuit meum cerotum quod humanum appellatur, à me inferius describendum, & consequenter simul in die mutabat cerotum; & in decem diebus hic fuit sanatus, tanquam si fuisset vulnus simplex. (Certè apparent interdum miracula in natura) & iste vixit longo tempore, & semper apparuit motus diastoles & systoles in loco in quo deficiebat os.

Hæc dixi ut faciam medicos animosos in curandis ægris, quia ipsis interdum magna contingunt, sivè hæc accidant à medico sive ab ægro propter aliquam siderum qualitatem, vel aliundè: multum enim, ut inquit, Celsus confert fortuna in curandis morbis. Sint ergo medici prompti in operando, & non desistant à necessarijs propter causas prædictas ab Avicenna cap. de sagittis extrahendis, ut supra diximus.

Si autem vulnus esset tale ut non indigeret suturâ, & esset simplex, curetur curâ vulneris & simplicis prout vulnus est. Sed quia talia vulnera simplicia transeunt sæpe in ulcus & fiunt composita, quia alterantur ab aëre, tunc curentur ut composita. Vt autem hæc rite fiant recurrant medici ad principem nostrum Avicennam ubi de vulneribus & ulceribus facit propria capitula: hîc principalius tractatur de cranij fractura.

Quod si vulnera sint à sagitta & à re perforan-

forante alterius ordinis curentur ut ſimplicia quia talia vulnera ſimplicia & non compoſita appellantur, ſi ſint (ut dixi) ſine cranij & pericranij læſione, & ſi ſint recentia ſine aëris alteratione, & ſine alia cauſa vel accidente vel ægritudine mixta.

Laudat autem Albucaſis in talibus vulneribus ſimplicibus oleum roſatum cum vino ſtiptico. Et Galenus tertio catagenis, ut dicitur lib. 15. Continentis, inquit: *ſi plaga eſt modica curatur myrrha, aloe, & ſecura fiet conditio apoſtematis.*

Inquit Serapio: *ſi plaga fuerit in cute capitis, tantum ſuper aſpergatur pulvis ireos, & ſanabitur: quod ſi fuerit concava uſque ad os, curetur cum mirto, myrrha, thure, & aloe, & ligetur & non diſsolvatur niſi in quatriduo.*

Dixit Avicenna cap. de fractura cranij. *Vulnerum autem capitis uſque ad terminum almocati cura eſt illa quæ iam dicta eſt in capitulo ulcerum & ante ipſum* ſcilicet capitulum: quia ante ulcera tractat de vulneribus; in quibus capitulis ſtat omnis bonus modus curādi prædicta vulnera & etiam aliorum membrorum.

Et idem Avicenna quarta quarti tractatu primo cap. 12. & ultimo de curatione vulnerum Alſchigi (id eſt capitis) inquit: *regimen quidem oſsis in eis, & quid accidat ex accidentibus eorum timidis, iam dictum eſt in cap. oſſium, & algebra verum in incarnativis ulcerum eorum, & quæ ſunt extra ea, ſufficiunt qualibet*

medi-

medicinæ exiccativæ, leves pulverizatæ ſuper ea ex medicina. & medicina quidem eſt facta ex aloe, myrrha, olibono & ſanguine draconis: & ſimiliter medicinæ leves prædictæ in vulneribus. Quod ſi fuerit illic curſus ſanguinis, tunc curetur cum eo quod diximus in capitulo fluxus ſanguinis.

Albucaſus etiam inquit: *ſi talia vulnera ſunt parva pulverizes ſuper ea de olybano partem unam, de ſanguine draconis duas, de calce viva tres; conſtringatur vulnus & ſuprapone pulverem & non ſolvatur: quia ſi non apoſtemetur citò, curatur, & calx ſola facit illud.* Sed talis pulvis convenit hyeme magis.

Galenus etiam in Catagenis laudat farinam hordei, cum unctuoſitate lanæ humida (id eſt œſypo) farino hordei, & mentaſtro montano. Laudatur etiam calamenium montanum.

Nicolus inquit quòd interdum accidat ut in contuſione cutis à cranio ſeparetur: & eam ſanant, & faciunt adhærere loco ſuo folia olivarum contuſa, & cum vino optimo emplaſtrare locum.

Dixit Avenzohar: *ſi vulnus vel contuſio venerit uſque ad panniculum exteriorem capitis, & non ceſſet dolor per appoſitionem olei roſati cum lana, adde medietatem ſui de oleo vitellorum ovorum.* Et inquit, *quod læſio talis panniculi ideo ſolicitè attendenda ſit ne fiat apoſtema.*

Laudatur etiam decoctio corticum glandium, vel caudæ equinæ in aqua çum melle,

vel in vino: si & hæc vulnera laventur & supra ponatur unguentum de palma.

Quidam laudant vinum cum sale tantum. Alij faciunt emplastrum cum cymino, aniso, baccis lauri, & pulvere thuris & mastichis, deque istis parùm & furfuris multum cum prædicto vino miscent, & totum caput tegunt.

Sed & vidi ego multos Germanos solo sale replere sibi vulnera capitis etiam magna, & sanati sunt brevi tempore.

Prædicta volo sufficere pro cura vulnerum læsionum prædictarum exteriorum capitis; & si ibi supra dicta sunt aliqua quæ etiam spectēt ad curam intrinsecarum læsionum, illa dixi quia non magna est differentia inter medicinas utrisq; convenientes, imo interdū constat medico solùm de læsione extrinseca cum adest etiam intrinseca. Non enim absurdum est prædictis medicinis tam intra quam extra uti, ut constat perito & experto medico.

CAP. XVI.

De diæta in genere observanda in vulneribus interiorum capitis partium.

EXpedita cura solutæ continuitatis exterioris capitis, ad læsiones particularum intrinsecarum deveniamus, Primò ponendo curam per diætam: Secundo per potionem: Tertio per opus manuale, seu per chirurgiam.

Exordium autem capiam à diæta quę aliud non eſt niſi ordo. Dico diætam hic loci in ſe continere regimen & nutrientia, quæ à medicis dicuntur res non naturales, & ſunt ſex, quibus ſi debitè utatur homo in quantitate & qualitate, in tempore & ordine res conſervabit naturales; ſi autem aliter, fiet illi morbus, & ſi æger eſt, ejus conſervatur & augmentatur morbus.

Horum omnium teſtis eſt Haly l. 5. Theoricæ cap. ſcil. *Dico ergo* (ait) *quod non naturales res quædam ſunt & cauſa quibus homo indiget ut vita eius duret, & ſunt ſex. Primum omnium eſt aer corpora circundans: Secundum eſt motus & quietis genus; Tertium eſt ciborum & potuum genus: Quartum ſomni & vigiliarum: Omnium evacuationum naturalium & conſtipationum: Sextum animalium accidentium eſt genus.*

Porrò ſub evacuationibus naturalibus balneum continetur, & coitus, & urina, egeſtio, emunctiones, & ſimiles his evacuationes naturales; ſub animalibus autem accidentibus, gaudium, ira, triſtitia, cura, timorque concluduntur. Hæ etenim res, quemadmodum minimè naturales ſunt, nec generationi hominis cooriginales: ſic & minimè extra naturam nec coalienæ. His ergo ſiquis quemadmodum oportet utatur & juſta proportione in ſingulis corporibus, in quantitate, qualitate, tempore & ordine, res conſervantur natu-

rales in ſua habitudine, & generales illis fiunt, roboraturque corporis ſanitas uſque ad naturalis horam corruptionis; ſi autem aliter quam oportet quis illis utatu, naturalẽ egreditur habitudinem, fitq; illi morbus, & ſi quidem infirmum eſt, ejus ſtatuitur morbus & augmentatur. Turiſanus tamen tertio comment. Technes 7. vult tantum duas conditiones in rebus non naturalibus eſſe attendendas, ſcilicet qualitatem & quantitatem debitam: tempus verò & ſubſtantiam, & modum offerendorum reducit ad prædicta duo, quia tempus in medicina nihil facit niſi ut ab eo, tanquam à ſigno, exhibeamus debitam qualitatem & quantitatem.

Prædicta omnia recitat Galenus medicorum dux 3. Artis commento quinto. *Eſt igitur* inquit, *unum quidem ex continente nos aere: alterum vero ex motione & quiete & totius corporis & ſecundum partem: tertium vero ex ſomno & vigilijs: quartum ex his quæ offeruntur: quintum ex his quæ egeruntur & retinentur: ſextum ex animæ paſsionibus &c.*

Prædictas etiam ſex res numerat Princeps Avicenna ſecunda primi ſumma prima cap. de cauſis, in fine.

CAP.

CAP. XVII.

Regimen aëris, in vulneribus interiorum capitis partium.

CVra igitur vulnerum capitis per diætam incipienda eſt ab aere ſicut prior eſt poſita in ordine ab Haly, & ab alijs. Dico autem aërem eſſe eligendum calidum, ſivè ſit calidus ex ſe ſive per accidens, quia omne frigidum eſt ſummè nocivum membris capitis teſte Avicenna cap. de fractura cranij, qui inquit: *Et ſtude ne frigus accidat velamini*, alibi etiam in eodem capitulo dicit: *in omni diſpoſitione oportet ut vehementer caveatur frigus etiam in æſtate, quoniam eſt in eo timor magnus*; frigiditas namque aëris poteſt cauſare apoplexiam & multa alia ſæviſſima accidentia de quibus aliquid meminimus ſupra locis ſuis, & etiam cauſabit apoſtema calidum ſive per ſe, ſive per accidens, quia mordicando ponit humores in motu qui fluentes in capite faciunt apoſtema.

Vlceribus quoque frigidum mordax inquit Hippocrates, & Galenus ibidem: *ſenſus horrens ſua contraria monſtrat, et ubi ſunt ulcera per cutis abſentiam de facili frigiditas penetrat ad ſenſuum membra & mordet, & ita fit humorum agitatio, & tandem* (ut ſupra dictum eſt) *apoſtema cauſatur, & fiunt rigores ſpaſmi, tetani, & febres.*

Inimicum etiam eſt frigus nerveis membris

teste Hippocrate lib. 4. Aphor. 18. Vbi inquit: *Frigidum vero nervis inimicum, ossibus, dentibus, cerebro, & spinali medullæ: calidum vero utile & amicum.* Nam inter alia nocuméta prædictorum membrorum, quia exanguia & frigida naturaliter sunt frigus calorem eorum naturalem suffocat, exterminat, & extinguit.

Per frigidum autem nocivum ulceribus, vulneribus & prædictis membris intelligas frigidum actu, non autem potentia: in potentia enim frigida, quia ipsis sunt similia, amica sunt: complexio enim capitis frigida est.

Et quia sæpissime in prædictis membris ulceratis est lapsus ad calidum, convenit frigida medicina ut naturalem conservet complexionem, & lapsum contemperet vel removeat: sed actu sit calida, calidior tamen & remissior remporis mensuratâ qualitate.

Quod à frigido causetur apostema calidum testis est Rasis lib. 15. Continentis autoritate Pauli: *dixit; accidit apostema calidum panniculo grosso aut ex osse acuto pungente; aut ex ponderositate pannorum & ligatura, quæ adsunt ei: aut ex frigore affligente: aut eo quòd non attenuatur regimen, unde superabundat nutrimentum, & quod potus vini fiat superabundans &c.*

Eandem sententiam ponit Haly lib. 9. Theoricæ cap. 85. qui inquit: *hoc autem apostema huic accidit operimento, aut causa frusti alicuius osis quod ipsum suo pungit acumine:*

aut

aut ligationis & constrictionis vi, & lychniorum quæ apponuntur: aut cibi multi copia: aut ex frigore vel calore.

Prædicta omnia etiam memorat Princeps capitulo præallegato. *Et non accidit* inquit, *apostema calidum siphac nisi, aut propter os eminens sub eo: aut propter gravitatem tentarum: aut propter frigus: aut propter multitudinem cibi vel vini: aut propter aliam causam occultam.* Vbi Avicenna *per causam occultam* intelligit causam intrinsecam humoralem, puta repletionem; vel forte causam corporalem, puta malam complexionẽ vel forte utrumque.

Et quamvis dictum sit frigiditatem causare apostema, non tamen propterea debemus uti aliqua re valdè calida, quia caliditas excedens etiam calidum inducit apostema teste Haly loco citato.

Sit ergo aer tepiduus ad calidum declinans, sicut meminit Rasis, ubi supra, Pauli autoritate, dum inquit: *& cura fiat celerior in loco tepido ne infrigidetur siphac cerebri &c.*

Et caliditas aeris non solum causat apostema panniculorum & cerebri, sed etiam ephemeram & putridam, faciendo humores ebullire: quin ab eodem fit æstuatio & resolutio virtutum. Quod considerando Avicenna secunda primi capitulo primo inquit, *aer calidus dissolvit & laxat.* Ideo & l. 3. ingenij dicitur: *considerandus est aer circundans infirmum, quoniam affligit corpus medicina.*

Debemus ergo uti aere in vulneribus capitis non frigido, ne contingant prædicta: nec multum calido; consideratis semper complexione, ætate, regione anni, tempore, & alijs similibus. cõsideretur etiam an febriat an calidũ patiatur apostema, & similia, quia indigemus alteratione ad contrarium, cum omnis cura perficiatur contrario, sed sæpe indigemus aere temperato, in quantum servatur complexio si sit æqualis. Si vero complexio est inæqualis aer ex parte sui debet esse talis ut sit sufficiens æquare. Vnde inquit Avicenna secunda primi capitulo quarto de judicijs temporum: *unumquodque etiam tempus complexioni ægrotæ conveniens ipsius contrarium est.*

Testis etiam hujus rei est Galenus dum l.c. commento 10. & 11. inquit: *quando vero distemperatum fuerit continens, in tantum & contemperantias minui oportet in quantum & eucrasia corrupta fuerit, considerationes vero contemperantiæ in continente hæc quidem sunt, neque rigere per frigus neque sudare per æstum.*

Adverte lector, quod quamvis sententia Galeni adducta sit de sanitate conservanda, potest tamen etiam reduci ad ægritudinem removendam; quia, sicut simile administratum simili debito modo conservat in suo esse sibi simile: sic in remotione contrarij contrarium efficax est. An verò id fiat formaliter aut effectivè, optime determinat Hugo quarta primi. Et quamvis Galenus in prædictis

magis

magis exemplificet de aere contemperando secundum eucrasiam mutatam, tamen etiam intelligit de alijs sex rebus non naturalibus, ut inquit Haly Rodoam prædicta exponens, licet aliter sentiat Plusquam commentator.

Sed quia prædictam sententiam seu regulam non possumus servare in vulneribus capitis, nec in vulneribus nervosorum membrorũ nec frigidorum, ideo tale dictum intelligatur cum cautelâ: quia si ponatur quòd sit vulnus in capite cum febre, non debemus uti uno & eodem aere, sed stante febre aliqualiter declinabimus à caliditate aeris, sine febre vero aliter ad alia accidentia respectum habendo: sed nunquam concedimus aerem frigidum, sicut fit in febribus, sine vulnere capitis.

Attende tamen quod stante febre, tempore in quo caput est tectum, & bene coopertum eligendus est aer remissior in calido, quam in tempore in quo medicatur & caput nudum & discoopertum est. Istam tamen viam medicandi remitto peritis Physicis, & ideo laudo, ut alias prædixi, ur chirurgi vocent peritum Physicum, ne contingat error qui incorrigibilis est ob causas pręnarratas, etiam non stante febre.

Et ubi timetur aeris frigiditas chirurgi experti semper tegunt caput aliquo capitio calido levi, ex pelle agnina vel alterius animalis, vel aliquo capitio laneo, vel stuppa & multis petijs, ita ut caput maneat tepidum,

& si conqueratur patiens de nimio calido vel de pauco, si sit in bono sensu, addant calidum & minuant secundum narrationem ipsius patientis. Si vero æger sit, ut sæpe contingit, desipientia involutus hoc remittatur existimativæ medici, qui aliter procedet in hyeme, aliter in æstate, aliter in temporibus medijs, aliter in capite naturaliter calido, & aliter in temperato vel frigido.

Quin secundum regionem etiam variabit aerem, quia regio etiam non parum variat hanc curam. Nam aliqua loca sunt in quibus aer est calidior, aliqua in quibus frigidior, grossior, & subtilior, quæ omnia diligentissimè sunt consideranda.

Nam. 1. Meteor. dicitur triplicem esse aerem, cujus pars infima dicitur esse calida & humida non solum essentialiter sed etiam accidentaliter. Humidus quidem & accidentaliter est aer propter vapores aqueos secum mixtos, & quia sic est in sui natura sicut etiam est calidus. Redditur autem & calidus per accidens propter vapores & exhalationes ad ipsius inferiorẽ regionem pervenientes ab aqua & à terra, qui quadã caliditate participant ratione agentis à quo producuntur quod est cœlum. Est etiam calida talis regio propter radios solis, à terra & ab aqua, ad ipsam reflexos, quorum est generare caliditatem.

Superior vero regio calida est & sicca; calida per se & per accidens; sicca vero per accidens

cidens tantum. Et talis redditur ex vicinitate ejus ad elementum ignis, & ex vicinitate ejus ad cœlum, à cujus motu circumducitur, & in ea caliditas augmentatur. Et talis regio non eſt habitabilis.

Media vero regio eſt frigida & humida, partim privatione cauſarum alias regiones calidas reddentium; ad eam enim non perveniunt radij ſolares à terra & ab aqua reflexi, ſed illic incipit ſecunda regio ubi finiuntur radij reflexi, & ibidem finitur prima regio: eſt etiam ſatis remota hæc ſecunda regio ab elemento ignis, & ideo non calefit ab eo: eſt etiam remota à cœlo quare non movetur circulariter motum diurnum inſequendo ſicut ſuperior facit regio. Redditur etiam frigida poſitivè à vaporibus aqueis in ea ad ſuam frigiditatem reverſis: & per antiperiſtaſin dum calorem ſuperiorem & inferiorem fugit tanquam ſuum contrarium ipſa frigiditas. Talis media regio ſemper eſt frigida & humida, inferior vero non ſemper calida quia hyemali tempore & alijs temporibus etiam redditur frigida. Nam interdum à cœlo immediate redditur talis, interdum à pluvia, à nive, à grandine, à pruina, à glacie, & à ventis, & à privatione radiorum ſolarium, ſive ſit ex nubibus ſive noctis tempore: caliditas tamen aliqua eſt in hac inferiori regione magis & minus ſecundum prædicta. Seneca tamen in quæſtionibus naturalibus aliter ſentit de

quali-

qualitatibus aeris contra Aristotelem.

Visa aeris qualitate ad regionem deveniamus, & dico quod locorum habitabilium notabilis pars est circa inferiorem aeris regionem, & ista regio extendit se circa radices montium vel parum supra. Media autem regio est pars habitabilis, montosa, & alta, ac elevata satis, sicut sunt montes. Italiæ & similes altitudines. Tertia est supra istam, ad quam attingunt summitates aliquorum altissimorum montium. Sed ad hanc summitatem Arist. 26. problematum prob. 25. dicit ventos non pervenire, sicut & Albertus ubi de ventis agit. Hujus signum est quoniam antiqui in summitatibus talium montium certo tempore sacrificabant facientes ignem & cineres, anno vero sequenti prædictos cineres reperiebant in consimili dispositione sicut ipsos dimiserant, quòd non contigisset si venti usque ad illum locum ascendissent.

Loca igitur omnia in media regione aeris sita sunt frigida, & consequenter vulneribus capitis suspecta & mala. Ideo varianda est cura ex parte regionis quantum ad regimen aeris. Et talia loca in Italia secundum aliquos sunt Perusia, Florentia & tota fere Tuscia & Hetruria, & alibi in locis montosis similes istis. Tamen credo ego, etiam talia loca esse in prima aeris regione, quia tamen propinqua sunt mediæ regioni sapiunt ejusdem regionis qualitates. Vnde Averroes. 1. Meteor.

dicit

dicit, quod in magnis montibus eſt frigiditas & humiditas propter propinquitatem eorum ad locum frigidum. Et ita puto eſſe prædicta loca frigida, propter eandem cauſam.

Dicunt etiam aliqui quædam loca eſſe mala vulneribus capitis propter ſubtilitatem aeris loci, & dicunt ventos ſubtiliare aerem reſolvendo & exterminando vapores ab aqua elevatos, & ita ſubtilitatem frigiditati mixtam nocere quia aer talis magis quam groſſus penetrat,adeoq;citius imprimit frigiditatem.

Dicunt etiam aerem infrigidari à qualitate ventorum. Et hoc contingit Bononiæ, quæ non eſt montana quamvis montibus propinqua, nec infima eſt & depreſſa, habet tamen aerem ſubtilem & frigidum, non quod ibi ſit media aeris regio, ſed quia à boreali vento per reverberationem montium quibus propinqua eſt, aer efficitur frigidus & ſubtilis; hinc eſt quòd ibidem capita fracta cum difficultate à tali qualitate tuentur.

Sunt tamen aliqua loca plana etiam montibus propinqua, in quibus aer calefit à vento auſtrali ultra vapores à terra elevatos & ab aqua in eo exiſtentes. Et talia loca ſunt Roma, Piſæ & loca infima auſtrali vento ſuppoſita.

Et ideo, ſicut recitat Mapheus de Laude, quidam medicus in capite vulneratus fecit ſe transferri Florẽtia in Vrbem & ibi ſanatus eſt. Florentiæ certè eſt aer ſubtilis & frigidus,

quia

quia eſt in montibus ubi venti ſubtiliant aerem, & eſt frigidus propter rationem prædictam: tamen interdum ibi flant venti auſtrales qui calefaciunt interdum aerem, ſed boreales ibi minimè poſſunt, niſi valdè à longo altè ſupra Apenninum ſufflando, qui etiam frigiditatem inducunt.

Comparando tamen aerem Florentiæ ad Bononienſem dico, frigidiorem eſſe Bononiæ. Cujus ſignum eſt, quòd longe citius matureſcunt fructus & ſemina & omnia olera Florentiæ quam Bononiæ. Sed aliqui dicunt hoc eſſe, quia Florentia eſt magis propinqua æquatori, & citius ad illam regionem venit caliditas ſolaris, ideoque citius ibi matureſcere fructus & alia.

Sed ſunt aliqua loca quæ ſunt media, in quibus aer eſt medio modo, niſi per accidens calefiat vel frigefiat, ſicut fit Romæ & Bononiæ, ubi deberet eſſe aer temperatus, quia ſunt inter infimam & mediam regionem.

Loca vero calida ſunt loca infima & valloſa, ſicut Ferraria, Venetiæ, Ravenna, & ſimilia loca, in quibus debet eſſe aer calidus niſi mutetur ab aliquo accidente.

Hæc eadem comparatio aeris poteſt fieri reſpectu cujuſcunque alterius loci ad locum, cæteris paribus, in qualibet regione: quælibet enim regio quantò magis meridionalis calidior eſt, quanto vero magis ſeptentrionalis frigi-

frigidior eſt. Vnde in Germania magis, quam in Italia aer eſt groſſior propter frigiditatem, cujus effectus eſt ingroſſare. Hinc ibidem rarius moriuntur qui in capite ſunt vulnerati quam in Italia, quamvis forte hoc etiam contingat robuſtæ & fortis virtutis cauſa. Galenus enim lib. 10. Ingenij cap. 4.l. 10. inquit: *fortis virtus contemnit & ſuſtinet omnia, imbecillus verò ſuccumbit.*

Medici ergo ſint diligentes in conſideranda regione, & contemperent aerem, quia meum non eſt hic particulariter loca deſcribere.

Hoc unum obſervetur, quòd loca valloſa & plana ſunt calida: & montoſa, alta, ſunt frigida; niſi à ventis mutetur eorum qualitas, ut prætactum eſt: & media medio modo ſeſe habent.

Dicunt aliqui, omnia loca ſaxoſa eſſe valdè frigida tempore frigido, & calida valdè tempore calido, propter ſubjectum denſum. Quid ſubſit veri per te conſidera, quia hoc facile ſolvitur.

Poſſunt tamen aliqua loca eſſe frigida & calida à natura particulari loci: puta ſi ibi thermæ ſint & mineræ, quæ qualificant aerẽ. Quia aliquę ſunt ferreæ, aliquæ æneæ, aliquæ nitroſæ, aliquæ ſulphureæ, aliquæ aluminoſæ & alterius generis, prout conſtat in natura, & ſic ab eis alteratur aer. Vel fortè cœlum in alìquo loco particulari, mediante aliquo ſidere fi-

re fixo, influit aliquam qualitatem, quæ non est à causis prædictis.

Quod autem aer mutetur à prænarratis causis testis est Joannitius: *aeris* inquit *mutatio fit quinq; modis, scilicet temporum mutatione, ortu stellarum & occasu, ventorum impetu, terrarum situ ac fumositatibus vaporosis.*

Mutatur etiam aer in sua complexione per anni tempora. Aer enim Veris ponitur à Galeno & sequacibus esse temperatæ complexionis, ab Aristotele & à multis Philosophis calidæ & humidæ: Aestatis verò calidæ & siccæ; Autumni frigidæ & siccæ: Hyemis frigidæ & humidæ.

Mutatur etiam aeris complexio à partibus diei & hoc fit virtute solis. Vnde Haly lib. 5. Theor. cap. 3. in fine inquit: *& sciendum quoniam inter diei & anni tempora est proportio quædam & similitudo, diei etenim principium simile est matutino tempori, æstas meridiei & confinibus, Autumnus ultimo eius, vesperæ scilicet, & nocti hyems &c.*

Experientiæ loci ergo est standum, habeatque medicus pro indigentia ægri in locis frigidis cameras calidas benè clausas & angustas. Nam ubi aer est minor est calidior teste Aristotele sect. 25. *probl.* 18. *propter quid* quũ inquit, *est quod aer minor calidior est mater & coangustationes calidiores? quia moveantur magis, multus motus autem facit frigidum; signum autem quia calida mota infrigidantur.* Ex

isto

Ex isto problemate fortificantur rationes à me adductæ superius, quare Florentiæ & Boniæ, sit aer frigidus, est hoc scilicet propter aerem motum à ventis additâ qualitate venti.

Hic esset movenda quæstio in dictis Aristotelis, quia dicit ibi, motũ causare frigiditatem, alibi vero dicit motum causare caliditatem: sed quia hæc quæstio clarificata est in scientijs physicis, ad illas recurrendum est, ne tædio afficiantur chirurgi; multa enim diximus contra eorum propositum, quæ magis honesti sunt ocij causa quam ad chirurgos spectantia.

Tales autem cameræ in quacunque regione eligantur in loco infimo, & depressiore, quia alta loca supposita sunt ventis & eventationibus unde causatur frigiditas, teste Aristotele ibidem problem. 21.

Tempore etiam frigido teneantur cameræ calidæ cum igne; *non sit autem ignis carbonum* inquit Nicolus. Sed ego dico, quòd talis ignis debet esse ex ligno dulci bene digesto, à quo non elevatur aliquis malus fumus: quia vidi ego pluries carbones in locis clausis inducere stuporem, & sæva accidentia, & interdum mortem. Et semper teneatur aliquid ferri vel vitri supra prædictas prunas, quia à prædictis fit purificatio mali vaporis. Vitentur etiam omnia sternutamentum inducentia.

Tempore vero quo medicatur æger teneatur aliqua portio ignis non multum diſtans à membro læſo. Et inter alia ſint quatuor vel quinque candelæ notabilis magnitudinis accenſæ circa caput, quę ſuo lumine faciunt medicum videre forte aliquid occultum, puta pilos, vel ſaniem, vel fiſſuram capillarem, vel talia : & ultra hoc calefaciunt aerem.

Ego inter aliam actu medicandi utor, vulnere exiſtente detecto, tribus vel quatuor pannis lineis mediocriter groſſis & albis calefactis, ſupra caput ponendo modo unum, modo aliud, dum opere manus mundatur vulnus & medicatur : quia à tali actuali caliditate multum juvantur ægri, calidum enim actu digerit & calorem naturalem conſervat & confortat.

Sit autem iſta caliditas conditionata complexioni, tempori, ætati, regioni & ſimilibus ; conſideratis etiam accidentibus, puta febre, apoſtemate, & alijs venire ſolitis, & conſiderata cauſa talium accidentium, quia fortè caliditas augeret pręd icta.

Et non ſolum debet eſſe conditionatus aër in caliditate, prætactum eſt, ſed etiam debet eſſe purus ab omni fætore & malo vapore, quia poſſet ſic conditionatus eſſe interitus cauſa. Vnde Avicenna ſecunda primi capitulo quinto inquit : *aer bonæ ſubſtantiæ eſt cui non admiſcetur ex vaporibus neque ex fumis res extranea.*

Debet ergo eſſe boni odoris & ſuavis, quam-

quamvis dicant aliqui quòd aromatica repleant caput. Credo ego præmiſſis univerſalibus, & bene mundato corpore, & tranſacta ſuſpicione de apoſtemate, aromatica temperata conferre in cura vulnerum capitis & quocunque tempore, ſtante debilitate virtutis factæ à reſolutione ſpirituum, quia indigemus tunc inſtauratione. Eſt autem præceptum Hippocratis & Galeni, quòd cum volumus citiſſimè virtuti ſuccurrere ſuccurendum ſit aliquo ſubtili boni & multi nutrimenti. Et hæc ab Avicenna quarta primi de ordine cibandi, & in capitulo de his quæ proveniunt ex eis quæ bibuntur & comeduntur, ponuntur eſſe vinum, & aqua carnis, & ova ſorbilia. Cum autem citiori tempore volumus hoc facere fiat per odorationem, quia ſubitò reſtaurantur & generantur ſpiritus ex aëre.

Nutrit etiam aër boni odoris plus quam aer purus. Vnde Avicenna de medicinis cordis dicit: *duarum medicinarum æqualium in virtute dulcior* (id eſt melior) *eſt aromatica.* Item docens ſuccurrere ſyncopi; *Laboretur*, inquit *cum eo quod nutrit ſpiritū ex odoribus bonis, niſi in ſyncope ex præfocatione matricis facta, quia virtus membrorum attractiva ipſam recipit fortius & ſpiritus inde celerius nutritur ſi potentiam habeat nutriendi & ab ea celerius patitur in quantum eſt medicina.*

Et inter alios odores mihi placet aqua roſata cum gariophyllis, ligno aloes, roſis, ſandalis,

dalis, & parum ambræ: ſuperaſperſis iſtis alicui laminæ ferreæ leviter ignitæ in camera clauſa: vel ut bulliant in aquâ. Hæc aromatica & alia multa dantur à doctoribus, & ita plures modi odorum; qui adminiſtrantur prout requirit diſpoſitio, modo cum calidis modo cum frigidis, modò cum miſtis, prout videtur medico experto, dummodo aer tẽdat ad ſiccum, omnia enim vulnera & ulcera, inquantum talia ſunt, indigent exiccatione quadam, & maxime illa quę in capite ſunt: quia in ulceribus & vulneribus à contuſione factis utimur mollificantibus & putrefacientibus & tali modo procedere in capite eſt periculoſum, procedatur ergo cum exiccantibus. Ita ergo aer tendat ad ſiccum in vulneribus capitis.

Et inter omnes res ego laudo, quòd ponatur in camera notabilis panis quantitas à furno noviter cocti, quia calefacit aerem & mirabiliter confortat, ſicut notum eſt ex hiſtoriâ Democriti, qui vixit per certos dies ſolo panis odore.

Quod autem odores nutriant & poſſint nutrire, hoc fulcitur ratione: quia omne mixtum eſt nutrire aptum, excepto veneno, maxime corroſivo & putrefactivo, quale eſt ſublimatum & arſenicum & multa alia venena, omiſsâ hiſtoriâ de puella veneno nutrita. Hæç de aere ſufficere volo, omnia remittens prudenti & legitimo medico.

Cap.

CAP. XVIII.

Regimen cibi & potus, in vulneribus capitis partium internarum.

AD narrationem ciborum & potuum transſeundum putavi, quæ ſtrictiori aliquo modo diæta poteſt appellari; & dico prædictis diſpoſitionibus læſos diætari ſeu cibari & potari debere ſecundã naturam læſionis, & ſecundum virtutem, & ſecundum accidentia: ut ſimul adhibeatur cura ætati, conſuetudini, & complexioni, & tempori anni, & tempori ægritudinis, & regioni, & his ſimilibus.

A natura læſionis incipiendo dico, in qualibet capitis læſione diætam debere ſubtiliari, & in quanto, & in quali, ne expletoria accidant apoſtemata, febres, & alia accidentia ſolita evenire in ſimilibus: quia ſi natura non ſit occupata in cibo digerendo, regulabit alia ſuperflua ſi qua ſint. Nam quamvis ſolutio continui ſit ægritudo immaterialis, componitur tamen ſæpe cum materiali. Atque ita æger evitabit naufragia & evadet.

Et quia læſiones diverſorum ſunt modorum, magnæ, parvæ, mediocres, minimæ, & majores, ita varianda eſt diæta ſemper ad ſubtilitatem declinans uſq; quo medicus cognoſcat ſecuritatem accidentium. Et, ut prędixi, non audeo ego dilatare habenas ægris meis præſentibus etiam bonis indicijs, niſi

transacta illâ notabili vigesimâ & vigesimâ primâ die, diu enim observavi, & multoties vidi circa talem diem portenta apparere. Quod si ægris meis aliquid concedo hoc facio cum protestatione & prognostico dubio. Et sic facientes sunt laudandi.

Meminerint medici aureæ illius Galeni sententiæ lib. 1. Aphor. super illo verbo *tempus acutum* id est timorosum : *non enim medicus est carpentarius, sed operatur in humano corpore : nec operatur in lapide, nec in corio, in quibus cum artificialiter laboramus nulla corruptio ferè subsequitur, si in eis facta non bene successerunt artificia, sed si hoc contingat in homine, subjectum destruitur, nec unquam potest refici.* Dixit præterea *judicium difficile*, ex quo infero medicum debere diætare ægros suos taliter ut videatur judicium habuisse, & non moriantur ægri ex grossâ diæta, quia neminem ægrum vidi ego fame & esuritione, mori. Habeat ergo medicus virgam serpente involutam manu, i. e. sceptrum & verum dominium super ægros cum prudentia, & non errabit sed salvabit se & alios.

Et consideranda est inter omnia virtus quæ conservatione indiget sine qua nulla prosunt suffragia. Si virtus est fortis non est latior danda quam requirat dispositio; quælibet enim dispositio cum cranij læsione est verenda propter prænarrata, tantò magis si læsio sit infra cranium. Subtilietur ergo regimen, cavendo

vendo à vino & à carnibus, & ab omnibus calidis cibis: quia ut prætactum est de mente Pauli & Haly & Avicennæ, cibus multus vel vinum sunt causa apostematis calidi. Transeant igitur viginti dies cum subtili diæta propter ea quæ supra narrata sunt.

Ante omnia autem meminerit medicus canonum cibationis febricitantium, primæ quarti Principis Avicennæ, quia raro sunt tales læsiones sine febre: & canonum ejusdem tertiæ primi, de regimine ejus quod comeditur & bibitur. Illis enim observatis regulariter diætabitur quilibet.

Debent igitur esse cibi paucæ quantitatis, & pauci nutrimenti, & facilis digestionis; nec debent esse evaporativi ad caput, ut illud repleant: & sint paucarum superfluitatum, & repressivi vaporum, & infrigidativi, & humectativi, & extinctivi caliditatis extraneæ.

Corroborat prædictas autoritates Pauli, Haly, & Avicennæ dictum Albucasis dum inquit: *caveat sibi à repletione & vino & cibis grossis.*

Sunt tamen aliqui hodiernis temporibus qui in toto curæ processu dant vinum non solum in vulneribus capitis sed & pectoris imò in vulneribus omnium membrorum tam nervosorum quam carniformium. Sed hanc sectam debent omnes tanquam veneficam abhorrere & fugere; nam etsi aliqui sanantur id fortunæ est adscribendum, nec propter

hoc sequendus est talis modis.

Certè non reperio ego ratione nec autoritatem quæ hoc concedat nisi in uno casu, scil. stante virtutis debilitate maximâ ob resolutionem cum vinum sit velocissimæ penetrationis, teste Avicenna quarta primi capitulo primo, & Galeno l. 2. Aphor. comm. 18. ubi inquit: *omnium autem celerrime & subito nutrientium, potissimum est vinum.* Et cum virtuti intendimus succurre hoc potest, in prædicto casu, vino fieri, teste Avicenna eodem capitulo: *& nobis* inquit *est quidem necessarium nutriens quod cito penetret, cum casui virtutis animalis volumus succurrere, & eius resolutioni, & non potest stomachus & virtus tolerare, ut nutriens quod tardè digeritur digeratur.* Ista autẽ virtutis resolutio vel fit à qualitate vulneris si sit dolorosa, nam à dolore fit spirituum evacuatio & extinctio: vel fit à fluxu sanguinis superfluo in quo stat anima, unde cecinit Poeta: *purpuream vomit ille animam cum sanguine multo.*

Sed refecto vino virtute statim fiat abstinentia à vino, quia vulneribus inimicissimum est, & nullus est ex rationalibus medicis qui aliter sentiat.

Quod autem vinum conveniat in vulneribus in casu prædicto, testis est doctissimus Celsus libro 5. cap. de ratione victus & notis vulnerum curationibusque eorum, qui inquit: *multique etiam ex profluvio sanguinis intermorientes ante ullam curationem vino reficiendi*

sunt

sunt quod alioquin inimicissimum vulneri est.

Sed moderni audacius utuntur aliquo brodio bono vel caponis, vel phasiani, vel gallinæ, vel aqua carnis cum margaritis & floribus cordialibus & fragmentis de gemmis, & restaurant virtutem cum prædictis, cumque manus Christi perlato, vel alijs virtutem restaurare aptis.

Si tamen contingat dari vinum detur dilutum in quo prius fuerit mica panis infusa, quæ partes vaporosas possit amovere.

Vinum ego non laudo nisi cum conditione prædicta, & tantum quoad virtus sit refecta & relevata, quia est euaporativum ad caput, & subito nocet teste Principe tertia pri. capi. de regimine aquæ & vini. Haly l. 5. Theor. ait: *vini proprium est cerebro & nervis nocere*. Idem sentiunt multi alij. Non convenit etiam in febribus vinum, & rara sunt capitis vulnera ad intra penetrantia sine febre.

Fugienda est igitur exhibitio vini debentq; qui sunt læsi in capite, ubi imminet periculum, usque ad securitatem apostematis diætari ut supra dictum est, & deinceps cibus paulatim augmentari debet in quali & quanto maximè transacto die vigesimo.

Debent ergo in primis diebus vitari carnes omnes & ova sorbilia, lac, pisces, vinum, & omnes nuclei fructuum, quia replent caput, & omnia alia quæ possunt comprehendi ex dictis. Vnde dicitur primo Continentis: *di-*

dixit Oribasius, quod sodam inducentia sunt mora Celsi, & rubi, & poma paradysi, & pinus, & maiores dactyli, eruca silvestris, crocus, apium, cæpe, porrum, vinum odoriferum, & uvæ in fece vini servatæ &c.

Et particularis diæta à Nicolo laudata est mica panis lota, & Kist hordei: & uti farre & avenâ, & oleribus mollibus, ut spinachijs, atriplici, blito, lactuca (quamvis lactuca ab omnibus non sit approbata quia replet caput, ego tamen ea usus sum in similibus & optime profuit) & cucurbitis: & in secunda mensa malis coctis, & piris, & cytonijs, & granatis, & aurantijs similibus.

Et si adforet ventris stipticitas sumant patientes duo vel tria pruna recentia vel sicca, cum saccaro vel sine saccaro ut libet, in principio mensæ.

Quod si cogerit te aliqua causa ad exhibitionem carnis tunc exhibe carnes avicularum bonarum: ut pullorum parvorum, vel pullorum perdicum, vel phasianorum (alteratas tamen benè, imo à contritas potius quam solidas, quin melius esset facere contusas carnes) modico brodij & agrestâ, & similium. potus sit aqua hordei, vel sine hordeo cocta cum saccaro, & vinum granatorum secundum omnem modum exhibitionis, & berberorum, & juleb rosatum vel violatum, & miva citoniorum, & gelaticum marenatæ, vel diacitoites vel grana-

tina,

tina, (ideſt ſuccus granatorum in gelu præparatus cum ſaccaro) & ſimilia.

Avicenna vero quarta quarti capitulo de cura vulnerum alſehigi (ideſt capitis) inquit: *& oportet ut cibetur habens eam cerebellis gallinarum aſſatis quantum poſsibile eſt : ipſa enim, ſecundum quod teſtificantur quidam, confortant cerebrum & retinent fluxum ſanguinis, licet ſit in eis ſententia alia; & ſimiliter aqua granatì muzi*, id eſt vino talium granatorum. Vna litera dicit, *licet ſit in eis ſententia alia*, alia litera dicit *ſumma alia* : id eſt licet ſit in cura fluxus ſanguinis alia via curandi, ſicut exponit Dinus, aliter tamen ſentit Nicolus. Vide utrumque,quia parum refert ſic vel aliter eſſe.

Raſis etiam lib. 15. Continentis cap. 3. in fine, autoritate Orbaſij inquit: *dico, conferunt huic cerebella gallinarum data ei in cibo affluenter*; & in eodem capitulo circa medium, autoritate Pauli inquit in memoriali, ſcilicet in libro ſic nominato: *percuſſio ſi accidit ſuper caput, & exinde emittitur de cerebro ſanguis, dandum eſt ei de cervicibus in potu* (id eſt, de cerebellis gallinarum aſſis, in cibo toto) *poſce frequenter etiam de aqua granatorum muzorum*.

Sunt multi moderni, qui tranſacta ſuſpicione de apoſtemate & accidentium prædictorum, utuntur diæta groſſa & viſcoſa, ut fiat citius orosbot & durius. Talia cibaria ſunt ex pedibus & ex extremis vituli, hedi, & agni,

agni, item inteſtina prædictorum animalium, & triticum coctum, & ſimilia his.

Sed quia inter omnes medicinæ partes hæc pars quæ Diętetica appellatur indiget clariſſimo autore, teſte Celſo in principio ſui libri qui inquit: *ea autem quæ victu morbos curat longe clariſſimos autores habet, qui altius quædam agitare conati rerum quoque & naturæ ſibi cognitionem vendicaverunt, tanquam ſine ea trunca & debilis medicina eſſet*; ideo rogo hujus artis operatores, ut fidem ac peritum vocent Phyſicum, ut pluries prætactum eſt, cui relinquatur ſui lucri labor in diætando & pharmacando, aliaſque omnes intentiones medicinales ſimul communicent, ut concordes & unanimes ſint ad ſalutem ægrotantium. Et hæc ſufficiant ex parte nutrientium.

CAP. XIX.

Regimen motus & quietis, Somni item & Vigiliæ in cranij vulneribus.

CIrca motum & quietem ſint prudentes ægri; motus enim corpora debilia turbat & fatigat, & movet humores qui de facili poſſunt currere ad locum debilem & cauſare apoſtema & alia mala accidentia.

Vnde Nicolus autoritate autoris compendij inquit: *quietum eſſe infirmum præcipe*. Item: *æger non debet ſe frequenter de latere in latus revolvere, nec ſe de loco ad locum præcipitare, ſed jaceat*

jaceat patiens ſuper latere læſo, quia inde melius vulnus expurgatur niſi aliquid impediat.

Et ante omnia caveat à motu capitis hinc & inde, & à motu membrorum ſuperiorum; quia peripſum materiæ fit ad caput attractio, motus vero & fricatio inferiorum membrorum divertit à capite. Ego utor continuè talibus fricationibus, & applicatione ventoſarum circa nares uſque ad ſecuritatem apoſtematis ſine ſcarificatione. Atque hæc ſint de motu & quiete ſatis.

Circa ſomnum & vigiliam contemperent ſe ægri. Nam Raſis primo Continentis inquit: *dicitur in libro problematum, longæ vigiliæ inducunt ſodam, quia impediunt digeſtionem & faciunt aſcendere ad caput vapores calidos: & longus ſomnus ſimiliter inducit ſodam, quia facit digeſtionem extendere, et replet caput humiditate.* Fugiant quoque ſomnum diurnum, niſi hoc ſit in conſuetudine, ut inquit Nicolus, aut niſi malè de nocte æger dormierit & quieverit; & non dormiant poſt cibum niſi tranſactis ad minus duabus horis, ut non repleatur caput à vaporibus cibi.

Attende tamen quòd ſæpe in vulneribus capitis dubitatur de ſubetia, ideoque bonum eſt ut non permittantur ægri profundari in ſomno, niſi corpus ſit optime mundum, vel ex ſe (puta quòd ſit paucorum ſuperfluitatum) vel ab arte; ſed quia nunc temporis major pars corporum eſt plena multis & malis humoribus,

bus, ideo medicus in hoc ſit prudens. Sed ſi corpus ſit mundum dico ſomnum conferre, dummodo non ſit nimius, digerit enim & reſolvit ſuperflua, & calor interior redditur fortis, unde, expellit ſaniem & alia nociva. Cujus ſignum eſt quod ſemper omnia vulnera, comparando noctem ad diem & ſomnum ad vigiliam, emittunt majorem ſaniei quantitatem & meliorem in nocte & in ſomno, quam in vigilia & in die.

Si vero medicus videat principium ſubetiæ nullo pacto ſinat eum dormire, ſed ligaturis doloroſis, & depilationibus, & clamoribus, & alijs remedijs in ſubetia fieri ſolitis evigilerur æger, quia ſi permittatur in ſomno profundari, & cauſa ſit fortis, replebitur caput & apoſtemabitur, & ſuccedet ſuffocatio. Cætera relinquo medico prudenti pro cura ſubetiæ.

Cap. XX.

Regimen evacuationum & repletionum in vulneribus cranij.

QVia ſub conſideratione evacuationum & conſtipationum continetur balneum, coitus, urina, ſudor, egeſtio, emunctio & ſimiles evacuationes, de his dicamus.

Balneum confert in læſionibus capitis ut plurimum divertendi cauſa. Aqua enim pura calida pungens extremis applicita divertit à capite

capite humores, & si adsit nimia vigilia somnum inducit, divertẽdo & evacuando aliquos vapores à corpore qui vigiliarum causa sunt.

Vel fiat decoctio in aqua pura ex corticibus papaveris albi, & ex violis & floribus camomillæ, & ex folijs vitis, & ex frondibus cannæ, quia hoc balneum extremis adhibitum inducit somnum. Confert etiam hoc balneum ad resolvenda apostemata cerebri, & communiter practicantes cum intendunt resolutionem apostematis, vel alterius materiæ in capite à qua veniat dubium de apostemate, faciunt balneum prædictum, vel aliud, addendo & minuendo, prout intendunt. Sinunt autẽ in illo bullire arietis vel agni pulmonem, deinde vel embrocando vel cum pulmone fomentando caput, vel cum spongijs vel alio modo procedunt. Et isto modo dicimus balneum conferre læsionibus capitis. Quamvis enim talia fortè etiam pertineant ad instrumentum potionis, hic tamen inserta sunt ut de balneo aliquid dictum sit, quamvis raro fiant talia.

Eodem modo quamvis de coitu (hoc est de spermatis emissione) magis spectaret ad partem potionis quàm regiminis, cum propriè sperma non sit superfluitas, sicut sudor, urina, egestio & similia, quia est superfluitas utilis: non prima superfluitas, sicut phlegma quod est primi alimenti utilis superfluitas sed secunda, cum sperma dicatur esse ultimi ali-

menti

menti ſuperfluitas utilis; ut tamen Haly ordo ſervetur, hîc de ſpermate ſeu de coitu inſerendus eſt ſermo, cui omnibus viribus adhibeant diligentiam medici, ne in eo contingat error, quia nullus eſt adeo prudens & continens præſtitâ commoditate qui medicinæ in eo negocio ſervet mandata.

Dico igitur, coitum ſummè prædictis læſionibus capitis nocere quia inter alia membra cerebro nocet, & nervis, & oculis. Nam teſte Hippocrate à venis circa aures mediante cerebro venit ſperma, oppoſitum tamen tenent aliqui, & de hoc alibi dicetur.

Sed coitus humores bullientes reddit & currentes, virtutem proſternit, ſuffocat & debilitat, ſtomacho prę cæteris nocet cujus communitate læditur caput, corpus totum reddit frigidum, debile & exangue. Vnde Princeps Fen. 20 tertij capitulo 11. inquit: *coitus evacuat de ſubſtantia cibi poſtremi, quare debilitatem affert cuius ſimilē aliæ non afferunt evacuationes: evacuat etiam de ſubſtantia ſpiritus rem plurimam propter delectationem; propter illud hi qui plus delectantur plus ſunt cadentes in debilitatem.* Inquit etiam: *reſolvit calorem innatum, & mortificat virtutem ſi ſuperfluat, & debilitat auditum & viſum, & facit tremorem in cruribus & dolorem, & inducit febres acutas, & tremorem, & nervorum debilitatem, & vigilias, & epilepſiam, & dolorem renum, dorſi, & veſicæ, & colicam.*

Tamen

Tamen in aliquibus casibus conceditur coitus, qua de re vide Conciliatorem differentia 186. & 129. quia omnia dicit juvamenta & nocumenta à peritis notata: dico tamen coitum in læsionibus capitis summe nocere, quia agitantur humores, & ponuntur in motu ad superiora, & possunt causare apostema.

Quod considerans Aristoteles sect. 4. probl. dixit: *propter quid coiens & moriens sursum ducit oculos, dormiens autem deorsum? an quia sursum calidum egrediens sursum vertit, ut quo movetur &c.*

Est etiam coitus nocivus quia debilitat virtutem, quæ debilitas non convenit alicui ægritudini in cura; ideo dixit idem problemate sexto: *propter quid exoluitur maxime animalium coiens homo &c.* Eandem sententiam ponit sect. 21. problem. cit. *propter quid coeuntes exoluuntur & infirmiores fiunt ut frequenter &c.*

Quamvis autem dicatur ab aliquibus quòd coitus infrigidat (quod verum est) non tamen propterea non calefit totum corpus in actu illo (à quo calore summè læditur caput per rationes pluries dictas) sed corpus redditur frigidum post actum coitus, maxime si sit nimius.

Sint ergo medici prudentes in obstando causis coitus, & custodiantur ægri die noctuque à tali actu. Atque hæc de coitu dicta sint.

Totis etiam viribus conetur medicus ex-

trahere ſuperfluitates primæ & ſecundæ digeſtionis à languenti corpore, ſi natura ex ſe non facit: & circa egeſtiones, ad minus ſemel, ſingulo die faciat clyſterem lenitivum, vel ſuppoſitorium ex melle vel lardo, vel raphani radice, vel aliquo ſimili. Vrinam quoque provocet ſi poteſt, verbis ſtimulando ægrum ut ipſe exoneret veſicam, quia interdum non poſſunt mingere quia loca illa ſunt mollificata vel ſpaſmata, vel ipſi ſubetici & ſomnolenti ſunt & obliviſcuntur mingere. Non poteſt autem ita facilè retentioni urinæ medicus ſuccurrere ſicut egeſtioni, propter cauſas notas medico perito, ideo confricentur loca pectinis, & fomentetur locus confortantibus & mollificantibus, & reſolventibus, pro ut eſt cauſa quæ requirit curam.

Et valet à proprietate oleum ſcorpionum circa pectinem, & fomentatio ex parietaria, butyro, & prædicto oleo: vel ponatur aliquid in capite virgæ quod ſtimulet naturam, ſicut pediculus. Finaliter autem currat medicus ad canones de difficultate emiſſionis urinæ.

Nec eſt inconveniens quòd patiens quantum poteſt emittat ſuperfluitatem ſputi, quia exonerat caput ab eo: expurget etiam ſibi nares à mucoſitatibus, cum levitate tamen in principio uſque ad ſecuritatem apoſtematis. Nam ſi aliquod os eſſet pungens & gravans nullo pacto utatur naſo in motu aeris, niſi inſpirando & expirando, cujus cauſa eſt nota cuivis.

cuivis. Sed in declinatione ego laudo ſufflationem cum naſo fortiorem: non multum fortem tamen, ne aperiantur aliquæ venulæ in capite. Nam temperata exſufflatio narium expellit ſaniem ſi qua eſt ſub oſſe. Et talis operatio fiat dum medicatur æger, ut medicus cognoſcat an ita agere juvativum vel nocium ſit.

De ſuperfluitatibus oculorum & aurium, quia non ſubjiciuntur voluntati, ſermonem claudo. Vnum dico tamen, quòd ſi caſu natura tentaret expellere aliquid nocivi per aures (puta ſaniem vel aquoſitatem) medicus debet juvare, abſtergendo & lavando cum appropriatis, & etiam medicinas attractivas applicando.

Et quia interdum accidunt lachrymæ involuntariæ, dico etiam medicum non debere impedire naturam ſtante pletora, ſicut faciunt aſtantes lavãdo oculos cum ſtipticis, puta cum aqua roſata & ſimilibus: ſed laudarem ego fomentationem cum aliquo levi calido puta cum aquâ calida pura, quæ attractionem juvat.

Quia etiam ſæpè vel critice vel ſymptomaticè natura expellit ſudorem, dico naturam non debere impediri ſtante pletora; ſed cum ſudor procedit à loco nimis calido, tunc medicus debet advertere virtuti & ægritudini, an ſit corpus plenum vel non, forte vel debile, & ſudori vel ejus cauſæ ſuccurrere.

A vomitu debet cavere totis viribus, quia

eſt contra Aphor. *quæ ducere oportet &c.* Hæc certè non eſt conveniens regio: etiam ſi ſit ſolitus habere vomitum ſingulis diebus, ut habent multi. Quieſcat igitur ab eo patiens uſque dum ſanus efficitur.

Quia etiam ſæpè contingunt læſiones capitis mulieribus lactantibus, hic gratia mulierum de eis aliquid dicamus. Et dico mulierem non debere lactari ſeu emungi aliquo modo uſque ad ſecuritatem apoſtematis: quia emunctio illa evacuat venas mamillarum, & ne detur vacuum à venis mamillas nutrientibus fluit aliunde in eas ſanguis, & quamvis per mirach aſcendant venæ ad mamillas ſanguinem illis à matrice deferentes à quo fit lac, tamen etiam à ſuperioribus venis circa coſtas ſuperiores pectoris veniunt venæ ad coquendum ſanguinem convertendum in lac, qui ſanguis eſt longè etiam calidior ſanguine inferiori. Illæ etiam venæ ne detur vacuum, tam ſuperiores quam inferiores, trahunt à ſibi vicinis venis, & ita ponunt humores in motu tam ſuperiores quam inferiores: quia ergo venæ prædictæ ſuperiores ſunt propinquę venis guiden & venis profundis quæ apoplecticę ſive venę ſomni nominari ſolent, ideo poſſunt caput replere & capitis ſanguinem ad motũ ducere; quia guiden venæ & apoplecticæ ſunt venæ à quibus omnes capitis venæ ortum habent. Ideo mulieres uſque ad prætactum tempus quieſcant ab emunctione.

Verum

Verum quidem eſt quòd facta evacuatione cum phlebotomia & ventris ſolutione, pro ut requiritur, emunctio tutius poſſit fieri: per hoc tamen non ſtat quin ponantur humores in motu. Securius ergo eſt ut tranſeant 20. dies prætacti, vel ad minus tranſeat quarta decima, antequam fiat emunctio. Fiant igitur evacuationes alia viâ & modo quam cum lacte.

Hoc de inanitione & repletione ſufficere volo.

CAP. XXI.

Regimen animi paſsionum in vulneribus cranij.

AD animi affectus, quæ eſt ultima res ex ſex nonnaturalibus deveniendum. Docet Nicolus, præcipiendum eſſe patienti iram ac odium fugere, non minus ac timorem, triſtitiam & furorem: item rerum gerendarum curam à ſe penitus expellere; quia hæc omnia ponunt humores in motu, à quo fiunt prætacta mala accidentia. Vnde quantum poteſt gaudeat & lætetur, omnemque animi lætitiam quærat; fugiat tamen jocos, cantus, & omnia humores movere apta.

Loca clauſa & obſcura ſint ne diſtrahatur animus à lumine: & caveat à locutione, quia *de magis trahentibus materiam ad caput eſt locutio plurima*, ut inquit Avicenna

tertia quarti in cura ſcrophularum : locutio autem ſit pauca & remiſſa.

Caveat etiam ab omni ſtrepitu & murmure, quia ab iſtis moventur etiam humores: caveat & à quacunque re horrorem inducente, quia ab ea triſtatur mens teſte Ariſtotele ſect. 7. problem. 6. ubi inquit: *propter quid ſi viderimus aliquem, cum inciditur aut cum aduritur, aut cum contunditur, aut cum patitur aliquid periculorum, condolemus mente? &c.*

Caveant ergo aſtantes loqui de omnibus contentis in prædicto problemate: caveant etiam à quacunque re ſtridorem inducente, quia horror inducitur & agitantur humores. Nam non ſolum fit paſſio animi per viſum ſed etiam per auditum, teſte eodem probl. octavo: *propter quid* inquit *quædam quæ ſunt triſtia per auditum horreſcere nos faciunt, ut ſerra cum acuitur, & pumex cum inciditur, & lapis cum mollitur &c.* caveant igitur aſtantes à prædictis, quia non ſolum ægri læduntur talia videndo ſed etiam audiendo.

Ante omnia autem infirmus confidat de medico, quia ægri confidentia multoties ſanat. Inquit Commentator: *de quo habetur fiducia quod ipſe ſit potens ſcire naturam ægritudinis, eſt fiducia etiam infirmorum cauſa committendi ſe magis; & de quo confidunt infirmi, & illi cuius manibus ſe committunt, talis plus ſanat ægritudines.* Ideo dixit Galenus *plures ſanat ille de quo plures confidunt.* Vnde Avicenna inquit:

inquit: *actionem à confidentia dependentem efficaciorem fore quam id quod agit medicus medicinis suis.*

Inquit etiam: *sunt quædam animæ tam grandium & mirabilium operationum, ut non modo operentur in corpore proprio, verum etiam in alieno absque medio, quale est opus fascinantis oculi.*

Sed revera dicunt aliqui istam confidentiam dependere ab imaginativa forti quæ à cœlo movetur, non enim omnem imaginationem facere casum, sed illam quæ à cœlo movetur. Sed tunc causa causæ erit causa causati, ut recitat Albertus libro de mineralibus, ubi quærit causas imaginum in lapidibus.

Quidquid sit, credo ego confidentiam ægri conferre in cura ægritudinis, quia pluries mihi hoc contigit quod visitans ægros nihil penitus mutavi de aliorum remedijs, quamvis mutare finxerim, & statim melius se habuit res. Vidi hoc idem contingere multis alijs medicis. Vnde inquit Conciliator: *videmus non raro infirmos in grandem convalescentiam deduci propter spem famosi medici & diu affectati, in tantum ut non raro visum sit illum magis operari.*

Vult tamen ipse quòd diversimode confidentia conferat, multas ponendo differentias: inter cęteras tamen vult quòd secundum vel intellectum vel imaginationem, seu quacunque virtute interiori sensibili fuerit species

confidentiæ recepta, comparatione illius quod actualius operatur exterius, conferat. Inquit: *confidentia in intellectu fundata minus confert ad salutem quam in imaginatione situata, & adhuc in hac minus valde quam in re extera, quia quod magis imprimit est quod sensu comprehenditur particulari.*

Dicamus igitur confidentiam conferre, & maximè cum videamus indies in fide Christi tot languentes sanari. Ideo & Apostolus dixit: *fides tua te salvum fecit.*

Quod autem confidentia infirmi conferat ad salutem monstratur, quia corpus patitur ab anima. Nam Aristoteles in Physiognomia inquit, *quod animæ sequuntur corpora, nec sunt impassibiles à motibus & impressionibus corporeis apparet in ægritudinibus; sic & econverso corpus pati ab anima patet in timore, & in lætitia.* Vnde Galen. libr. de motibus liquidis inquit: *corporis immutatio imitatur animæ mutationem, non in motibus tantum sed & alteratione coloris.*

Atque ita, si incantationes curant hoc solum fit per confidentiam, adeoque incantatio erit pars medicinæ, cum reducatur ad animi passiones quæ sunt una ex sex rebus nonnaturalibus antedictis.

Et sic finem impono primo instrumento medicinæ, scilicet Diætæ pro cura læsionum capitis: ad secundum, scil. ad potionem, sive ad medicinarum exhibitionem transeamus.

CAP-

CAP. XXII.

De fracturæ cranij curatione per pharmaca: Prima medicorum sententia.

CVm supra dictum sit secundum instrumentum medicinæ, hoc est pharmaciam, esse partem curativæ medicinæ per nuda pharmaca intrinsecus & extrinsecus passiones sanans, teste Galeno, & hic loci de ea parte sit intentio nostra tractare, ad intentum accedendum putavi.

Sed quia, ut inquit Nicolus, tres sectæ reperiuntur de modo curæ læsionum capitis, quæ secta magis approbanda & eligenda sit antequam ad medicinarum descriptionem deveniamus est videndum.

Vna est secta satis antiqua, non tamen rationalis sed empirica, maximè inter Hebræos vigens, de quibus multos ego novi, cui sectæ etiam adhæret aliqui juniores, inter quos fuit Vgo Lucanus, & Theodoricus, & multi alij, ut inquit Nicolus, non minuti chirurgi. Hi profitentur posse curari fracturam cranij cujuscunque modi & cum læsione panniculorum & cerebri, sive cum vulnere, sive cum contusione, sive alio modo factam, cum pigmentis & potionibus, quarum proprietas est mundificare, abstergere, resolvere, & exiccare, & consumere omnem cujuscunque modi saniem sive materiam salutem impedien-

tem. Imò non ſolum in capite ſed etiam in ſpiritualibus & naturalibus membris, & fiſtulas, & omnia mala ulcera prædictis medicinis ebibitis poſſe ſanari.

Ipſe dum eſſem ſatis puer vidi quendam Jacob Hebræum cui pater meus erat amiciſſimus, qui Iacob curavit divum Herculem Ferrariæ Ducē de peſſimo ictu ſpingardæ, ut dicitur, in pede, & tali pigmento ſanavit eum cum magno premio & honore. Sanavit & dominum magnificum Marcum de Pijs, armorum ducem, de fiſtula in dorſo, cum prædicta potione. Sanavit & alium quendam Antonellum Neapolitanum, equitum ductorem prædicti magnifici domini Marci, de ictu baliſtæ, id eſt ſclopeti in dorſo, cum prædicta potione, propter quam potionem exivit pila plumbea prædicti ſclopeti à vulnere. Et talis potio exibat per vulnus ita ut petiæ ulceri ſuprapoſitæ ſemper eſſent coloratæ colore potionis, & ſic redolebant ejuſdem odorem.

Hanc potionem Hebræus faciebat ſolus in aliqua camera clauſus, ſed credens ipſe me eſſe de familia præfati Antonelli duxit me ſecum ad prata & ad agros, & ego vidi omnes herbas per eum collectas talem potionem ingredientes, & argutè cognovi totum negotium, adeo ut ego pluries tali potione uſus ſim dum eſſem minorennis. Atque ita per ignem & aquam vidi modum prædictæ ſectæ, & aliarum etiam ſectarum modos, & ita non ſolum illum

illum Hebræum hoc vidi facere ſed multos alios de ejus lege ſic operari vidi, cum modo tali potionum: compoſitio tamen potionum erat diverſa, ſemper tamen ponebant folium caulis ſupra ulcera.

Dicunt autem ipſi prædictum modum operandi primum fuiſſe in natura ab eorum ſapientibus inventum, & ſic ſuis nugis & offutijs laudant ſe & ſuos ſectatores, qui etiam non ſunt pauci. Nam ut ego percepi à fide dignis, major pars chirurgorum in Germania cum iſtis potionibus curat vulnera cujuſcunque partis, nec ibidem à Principibus nec à vulgo doctis chirurgis aut Phyſicis, aliqua in ſimilibus diſpoſitionibus adhibetur fides; quòd quidem abſurdum horridum ac deteſtabile eſt. Certe iſta ſecta non debet audiri teſte Guidone, nam etſi iſto modo aliqui ſanantur hoc non eſt gratia potionis, ſed hoc eſt à forti & robuſta natura corporum illius regionis. Nam ſicut dicit Damaſcenus: *multi medicamina experientes arbitrati ſunt fieri id à proprietate quod plerunq;facit natura.* Sic ergo iſta ſecta & aliæ Empiriæ tanquam omnes venificæ fugiendæ ſunt, & maximè cum indifferenter ab Empiricis medicinæ adminiſtrentur omni complexioni, omni ætati, omni tempori, & omni virtuti. Et certè eorum medicinæ non ſunt totaliter renuendæ ſi per legitimum adminiſtrentur medicum, qui cognoſcat medicinæ & corporum conditiones. Ideo ſemper

per

per cum prædictis Empiricis sit ad minus unus peritus & expertus Physicus, qui suo temperato afflatu dirigat carinam in portum salutis.

Cap. XXIII.

De Curatione vulnerum cranij: Altera opinio.

Est etiam alia secta Empirica, quæ tenet læsiones prædictas capitis, sive sint cum fractura cutis sive non, posse sanari absq; cutis aperitione, & ossis aliqua elevatione, solum medicinis simplicibus & compositis extrinsecus capiti applicatis. Harum enim virtutē seu proprietatem dicunt esse sufficientem attrahere quod sub cranio collectum est, vel illud resolvere, consumere, evaporare, vel exiccare, & tandem ossa si qua sint quæ in loco existere nequeunt extrahere, & ultimo loco fracturam ossis & cutis consolidare & cicatrizare.

Adducam autem rationes quibus innituntur in medium. Et prima est hæc: quod potest fieri per pauca superfluum est per plura facere, sed uti solum medicinis est æque bonum, ergo eis debemus uti, quia etiamsi amovemus os requiruntur tamen & medicinæ

Secunda eorum ratio est, quòd illud debet fieri quod potest sanare, horrorem & alia virtutem terrentia non inducendo: sed tales sunt medicinæ, ergo eis utendum. Ossis enim amotio causat horrorem, dolorem, & agitationes,

tiones, & puncturam, & fortè rupturam, vel ſaltem compreſſionem aliquam in panniculis, & ſanguinis fluxum, & exponit panniculum aëris impreſſioni calidæ vel frigidæ vel alterius qualitatis curæ contrarianti, & cauſabit forte apoſtema & alia mala accidentia. Tutius igitur eſt uti unguentis & emplaſtris & alijs medicinis, quam oſſis amotione.

Tertia eſt. ad illum modum curæ eſt recurrendum qui melius removet curam impedientia & prohibentia: ſed medicinæ ſunt tales, quia emplaſtra & unguenta removent ſorditiem, & virulentiam, omnemque humiditatem & accidentia curam impedientia, caputque confortant. Hoc fulcitur autoritate & experientia; autoritate quidem Galeni per totum opus de ſimplici medicina, & de ingenio ſanitatis, & alibi: & Avicennę in quarto per totum de ulceribus, & in tabulis pictis; experientia etiam conſtat, quia indies mundificamus, & exiccamus, aliaque mala eis accidentia ſedamus & removemus, ac membrum confortamus. Ergo medicinis uti eſt melius.

Quarta eſt. qui intendunt oſſis amotionem, illam non intendunt niſi ubi eſt oſſis fractura (ſive magna ſive parva ſit, ut infra videbitur:) ſed novam fracturam addere fracturæ eſt malum malo addere, & iſto modo non ſanabitur æger, ſed totum fiet oppoſitum. Ergo medicinis uti eſt melius quam oſſis

ossis elevatione, vel amotione, seu incisione.

Quinta est. quòd etiam dantur medicinæ exiccativę fortes quæ saniem exiccant in exituris aliorum membrorum præter caput, quorum cutis tamen non est tantæ raritatis sicut ea quæ est capitis, ut constat de talibus medicinis l. 13. Continentis cap. 4. factis ex marcasita & aqua gummi Arabici. Nam ibi dicitur.: *prædictum unguentum est ad exiccandum saniem de exituris maturis, & dissolvendum quod remanebit in eis immaturum.* Et de marcasita recitat Galenus, se vidisse miranda in apostematibus, ac si arte magica fuissent facta. Et alibi idem Rasis inquit: *dico hoc est medicamen dissolvens saniem: teratur lapis marcasitæ ad modum collyrij, deinde distemperetur cum aqua in qua dissolutum sit galbanum, & superponatur, quoniam galbanum per se dissolvit saniem prout dixit Bulgeric, & lapis marcasitæ idem facit.* Similia multa alia ibi habentur apud Rasin. Ergo medicinis est utendum, & non ossis amotione.

Sexta est, quòd etiam dantur medicinæ attractivę fortes, quæ non solum possunt saniem extrahere sed etiam spinas, tela, & ossa. Quod hoc sit verum omnes codices testantur qui de istis sunt pleni. Inter alios Galenus 1. de virtutibus naturalibus cap. 14. inquit: *ego denique vidi quandoque infixam in pede iuvenis scolpam, digitis quidem trahentibus nobis violenter non consequentem, sed pharmaco apposito intri-*

intristanter & cito advenientem. Idem l. 4. ingenij cap. 3. & l. 11. cap. 15. dicit medicinam trahere sicut ventosa. Dicit etiam Nicolus autoritate ejusdem Galeni in catagenis, cōponi unguentum ad formam basiliconis, factum cum mollientibus & calidis, opoponace, aristolochia & modico euphorbij, quod est fortius alijs unguentis attractivis, attrahens ossa fracta & humores grossos ad exterius. Et Dioscorides ponit, betonicam extrahere ossa fracta à capite ad emplastri formam. Idem recitat Avicenna l. 5. Canonis de emplastro relato ab Andromacho. Poterit ergo sanies trahi si medicina trahit ut ventosa, & si trahit spinas & ossa. Ergo medicinis utendum & non ossis incisione.

Septima est, quòd si sanies est sub osse vel ibi est genita, vel per poros cranij aut per fissuram defluxa est. Sed quocunquè modo fuerit, natura ab ea gravata & irritata eam expellet, & tanto magis à medicinis adjuta. Quod natura hoc posit facere probat Avicenna in capitulo de exituris, tertia quarti cap. 20. & Galenus in libro de mala complexione diversa, capitulo quarto. & Rasis l. 13. Continentis c. 4. quorum verba formalia supra adduxi, ubi de prognostico locutus sum. Hi dicunt quòd natura expellit saniem exiturarum in cerebro per nasum, & nares, sive per palatum, ut dicit Rasis, maxime in parte anteriori capitis, & salvantur ægri. Quod etiam sanies expellatur

latur per membra ſolida patet per Galenum l. 5 Interiorum capitulo tertio ubi inquit: *ſed palàm videmus in fractura oſſis ſanguinem ad cutim exire, & ligamentum tingere.* Quare non erit negandum quod per ſubtiles panniculos poſsit penetrare, cum cutis ſit groſsior panniculis, ut ibidem parum ſupra ipſe dixit. Et l. 7. Aphor. commen. 55. ſuper Aphor. *quibuſcunque inter renes & ventrem phlegma*, dicit: *forti naturæ nihil poteſt repugnare in expellendis licet materia ſit groſſa & viæ ſtrictæ ſint; videmus enim quòd materia apoſtematis cum natura à quibuſdam locis eam expellat, oſſa etiam tranſit.* Ex hoc infertur quod etiam per cranium ſanies poſsit expelli, maximè cum ſit rarius cæteris oſsibus, & tanto plus natura adjuta à medicinis. Ergo medicinis utendum, & non oſsis amotione.

Octava ratio, quæ poteſt in favorem adduci prædictæ ſectæ, eſt iſta. Quia videtur Raſim. 6. Almanſoris c. 19. & in libro diviſionum cap. 3. de læſione capitis, tractans de ſoda à percuſsione, & Galenum in cura ſodæ factæ à percuſsione lib. 2. memiri cap. 7. & Meſuem de eadem ſoda in ſua Grabadin cap. 13. & Haly l. 5. Practicæ cap. 10. etiam de cura ſodæ à percuſsione, & Serapionem Breviarij cap. 12. & Avicennam in cura prædictę ſodæ prima tertij tractatu ſecundo cap. 26. quia videtur, inquam, illos omnes ubi eſt vulnus procedere cum medicinis, & non cum amo-

amotione ossis. Avicenna etiam quarta quarti in capitulo de fractura cranij *videtur velle concedere*, ut inquit Nicolus, *quod cum medicinis sit procedendum & non cum ossis amotione*, dum inquit: *in fissuris vero in quibus non est nisi fißura sed est plurima, & apparet cum ea illud inter quod et os nõ est nisi cortex, multotiens, sufficiunt strictura, & ligamentum, & emplastrum, & infrigidantia. Verum illud quod est rectius est, ut incipiatur & fundetur super fissuram oleum rosatum tepidum, deinde aggregentur inter se duæ extremitates vulneris, & sufficiat; etsi necessarium est illud, pulverizetur desuper pulvis capitalis, & ponantur super eas pulvilli imbibiti vino stiptico concusso cum oleo, deinde reliqua ligamenta, & quiescat infirmus, & fiat delitiosius, & fiat ut dormiat, & phlebotometur si indiget*. Et prima tertij tra. 3. cap. 14. & ult. de plaga capitis inquit: *& principium quidem consistit in emplastris & erit eius rectificatio velociter*. Cum igitur tam famosi medici cum medicinis procedant, ergo est dicendum procedi debere cum medicinis & non cum ossis amotione.

Nona ratio eorum dicta corroborans est ista: quod in cura carabiti & lethargiæ proceditur cum medicinis, quæ resolvunt materiam in panniculis contentam & inviscatam, ubi non est aliqua apertura nec in cute nec alibi: ergo medicinæ poterunt & hoc facere in prædictis læsionibus, ubi est via lata ad mate-

riam educendam. Ergo medicinis utendum, & non oſſis amotione.

Decima vero ratio in eorum favorem adducenda eſt hæc. Scilicet quòd prius ſolvitur continuum, deinde accidit mala complexio, & ſemper currunt ad locum læſum materiæ, & non curantur vulnera niſi prius introducatur bona complexio, (ut docetur tertio ingenij cap. 4. quarta primi, & quarta quarti) & reſolvantur humores curſi; malam autem complexionem & humorum curſum reſolvit & curat medicina & non oſſis amotio, immo prædicta auget. Ergo medicinis inſiſtendum.

Vndecima vero & ultima & magis ipſi ſectæ utilis & amica, eſt, quod ubique diffamatum ſit quòd multi curentur abſque inciſione & oſsis amotione: & quia ſic operando minus horreſcunt ægri, & aſtantes, & alij, ideo iſtis à vulgo magis creditur. Fama autem quam omnes vulgant non eſt omnino falſa, ut inquit Philoſophus. Igitur medicinis utendum & non oſsis amotione, nec tot laboribus medicinæ, ut ipſi dicunt, inſudandum.

CAP. XXIII.

De curatione vulnerum cranij tertia opinio.

TErtia eſt ſecta, rationalis dicta, quæ capitis prætactas læſiones ſępe intendit curare, nec aliter recte curari poſſe aſſerit, niſi oſsis amotione, inciſionę, & elevatione ſimulq;

ſimulque medicinarum debitarum applicatione; de qua ſecta ſunt illi qui famigerati habentur tam moderni quam antiqui medici, nam de duabus prædictis ſectis nemo adhuc reperitur qui ſit dignus aut famoſus autor. Neque verò ſatis poſſet quis admirari, ut inquit Dinus, quod antiqui medici, qui cauſarum ſublimium fuere indagatores ac effectuum earum inventores, non cognoverint tales medicinas ſanãtes prædictâ ſola earum applicatione. Sed quia doctis & expertis Medicis ſolum medicinis operari, ut infra videbitur, impoſsibile apparet ſanare omnes capitis læſiones ut, (qui de ſecunda ſunt ſecta, aſſerunt) ideo à prætactis famoſis tertiæ ſectæ autoribus alius modus & alia via medicandi eſt reperta, & approbata.

Ita Galenus 6. Ingenij cap. 6. & ultimo, loquens de inſtrumentis quibus removetur & aperitur capitis os, inquit: *nullum enim medicamen in oſsibus capitis utilius hoc cognoſco.*
Et ibidem etiam inquit: *item ſi medicamen huius actionis exiſtens inquirere vellemus, nullum quod nobis ſine ligamento ſufficiat inveniemus, qua neceſsitate oportet nos locum fracturæ ab omnibus quæ ſuper os ſunt diſcooperire, ut ſolum os remaneat, quatenus putredinem quæ in eo coadunatur mundificare & deſiccare poſſumus. &c.* Sed ligamentum non poteſt fieri in capite, ut ipſe ibidem inquit: *ligamenta quæ diximus in fractura oſsium corporis convenire*

non possunt in fractura cranij fieri, nec poßumus materiam ad illud venturam prohibere, neque cursam quam habet alio expellere, quæ duo nisi ab oßibus removeantur nullatenus sanari possunt. V. G. concedatur os brachij usque ad medullam fractum esse nec ligatum, sicut diximus extitisse, hoc sic existente cum sanies extrinsecus sub cute coadunatur & interius in medulla, dico medullam prius putrefieri, deinde totum os, quod plurimum evenire videmus ipso non ligato, secundum quod oportet, existente. Quapropter cum tale quid in osse brachij contingat, quanto magis in oßibus capitis, cum non poßit ligari. Ideoque, fracturam oßis capitis deßiccare non possumus quoniam cum ligamento comprimi non potest &c.

Avicenna etiam in capitulo de fractura cranij inquit: *& de illis quæ nocent ad illud, & faciunt esse necessarium, est, quod ab oßibus alijs præter ossa capitis convertit ligamentum redditionem* (id est retropellit materiam) *& hoc ligamentum non est poßibile super caput; propter illud ergo necesse est accipere os & fracturam cui est quantitas, donec egrediatur virus sicut est necessarium.* Et iterum: *si accideret virus inter os instauratum, ligatum ligamento opprimente & expellente materiam, cum iam esset generatum illud virus ex ipso loco, & penetraret ad medullam, esset nobis necessarium ut discooperiremus & mundificaremus* (supple in quocunq; membro alio à capite) *non esset igitur excusatio de hac collectione, & incisione, & detectione loci, & prohi-*

prohibitione incarnationis eius usque quo securus fueris. Ergo qualiter (id est quanto magis) *in hujusmodi membro.* scilicet in capite.

Et hujus rationalis sectæ ultra Galenum & Avicennam etiam est Haly lib. 9. Practicæ cap. 84. & Albucasis tertio suo libro de chirurgia capitulo tertio, Avenzoar lib. 1. sui Theizir, tractatu secundo capitulo primo qui inquit: *si incisio usq; ad profundum penetraverit, tunc omnino indiget chirurgo & operatione manus. Et hoc primo incipere debet* (scilicet panniculum à cranio excorticare) *faciendo incisionem forma crucis, & facta excoriatione & incisione removeatur os quod fractum esse reperitur.* Et Averroës lib. 6. Colliget capitulo 26. inquit: *& si fractura sit in osse cranij, ut penetret usque ad telam, tunc necesse est ut circa fissuram os removeatur, ut mundificari posit à sanie tela, ne tela corrumpatur. Nam si sic non fieret, sanari non posset. Sed hoc in loco modo non invenitur qui hoc facere sciat.*

Hi omnes, inter alios famigerati Medicinæ cardines, una convenire videntur, quòd interdum in fractura cranij, de penetratione suspecta & non suspecta, necessarium sit os removere nisi prius illud amotum fuerit sufficienter. Et hujus amotionis necessitatem probant inter alios Galenus & Avicenna per rationes ab ijs supra adductas. Quin dato quòd etiam posset fieri ligatura in capite, tamen non sufficeret pro cura, quia prohiberet

 mate-

materiam fluentem, vel etiam cursam expelleret, tantum ad extra caput, nequaquam autem intus fluentem impedire & prohibere posset, nec fluxam, si qua sit intra, ad alia loca trãsmittere esset sufficiens, sicut facit ligatura expressiva in alijs membris, quia fieret impedimentum à forma & à substantia capitis.

Cum autem ligatura hoc non possit facere (scilicet materiam intra fluentem prohibere, & fluxam ad alia loca transmittere) neque reperiatur medicamen sufficiens hoc facere posse, ut inquit Galenus, interim verò unum trium istorum modorũ, scilicet vel ligatura vel medicina vel ossis amotio, requiratur ad hanc perficiendam curam, necessario ad ossis amotionem deveniendum est, cum hoc non agat semper nec medicina, nec ligatura, nec utrunque simul, ut supra patuit.

Cap. XXIV.

Declaratio & examen trium de curatione vulnerum cranij opinionum.

AD dilucidationem igitur & declarationem prædictarum trium opinionum deveniendum putavi, cum non pauci momenti ac utilitatis sint non solum ægris, verum etiam medicis.

Et primo dico: superius visum est quid sint solutiones capiti evenientes, & quæ sint ejus particulares species: quid etiam sit cranium omni-

omnibus est notum qui hujus artis periti sunt & experti.

Secundo dico: curam fracturæ capitis, suspectæ & manifestæ, fieri debere per ossis amotionem, nisi ad sufficientiam amotum sit, & cum medicinis simul; quia puto nullo modo læsiones capitis prædictas ut plurimum curari posse, nec medicinis extra adhibitis solum, nec potionibus, ut asserunt duæ primæ sectæ. Non enim assimilantur tales fracturæ in cura fracturis aliorum membrorum propter rationes superius per Galenum & Avicennam adductas; sanies enim & virulentia sub osse existens exiccari & mundificari non potest nisi prętetur illi libera via per ossis amotionẽ, nec ad fundum læsionis penetrare medicina potest ad illam exiccandam. Sed & ex membri nobilitate hic loci non potest stare sanies quin inducat corruptionem membri, à qua sequitur indubitata mors.

Est tamen advertendum quòd sunt aliqui casus in quibus medicinæ solæ sint sufficientes sanare absque ossis elevatione & amotione. *Et tales casus sunt*, sicut dicit Dinus, *illi in quibus hæc concurrunt. Puta quod corpus sit bonorum chymorum in quanto & in quali: & propter bonam dispositionem non sit timor de fluxu humorum ad locum vulneris, de quo fluxu multum sit curandum: & cum hoc orificium in cute & in carne est benè amplum: & fractura etiam ossis est ampla: (quæ omnia faciunt ad liberum*

exitum saniei) & quod hic non sit os attritum, nec pungens, nec comprimens, sive gravans panniculos : & quod panniculus non sit attritus & contusus, quia postea putrefit : & quod virtus expulsiva sit fortis : & cum hoc quod exterius applicentur medicinæ mundificantes, exiccantes, & attrahentes, & dolorem sedantes, temporibus suis. Quando ista concurrunt dicimus quod non sit impossibile vulnus cum fractura cranij esse, quod curari possit cum medicinis absque alia operatione manuum in osse, dummodo æger in alijs sit obediens medico, & medicus sit legitimus.

Tamen talis modus curationis non est eligendus (scilicet cum medicinis) quia ut in pluribus non sufficit, propterea quia rarissime accidit omnia ista prædicta concurrere simul; quod si concurrant vel omnia vel saltem eorum major pars possibile est ut sanentur. Et hinc est quod isti empirici credunt sese sanare semper quia interdum talibus emplastris sanavere. Et hoc est quod decipit vulgares, inquit Gentilis, sc. isti cum emplastris curantes curavere tales læsiones in quibus erat magna fractura in carne & osse & patiens liberatus est: videtur autem interdum planè contrarium accidere in fissura capillari per ossis amotionem ; hinc nihil ultra considerantes arguunt: hic patiens per appositionem emplastri liberatus est & patiebatur fracturam tam magnam, ille autē parvam patiebatur & mortuus

est

est per ossis amotionem: & existimant quòd si ille qui est mortuus fuisset curatus emplastris non fuisset mortuus sed vixisset. Hoc itaque videntes & existimantes, emplastrum glorificant, & laudant operationem cum eo & medicinis solis magis quam eam quæ fit ossis amotione.

Quia ergo isti ignorant effectus causarum, & nesciunt distinguere dispositiones vulnerum, sed indifferenter administrant talia emplastra in quocunque vulnerum, multos interficiunt, quia *si scirent*, ut inquit Dinus, *distinguere sic non interficerent*.

Licet autem talis modus curationis sine ossis amotione sit possibilis, tutior tamen est modus per elevationem, & medicus rationalis debet potius ei adhærere. Et ratio est, quia ista illorum emplastra & aliæ medicinæ aut habēt virtutem attractivam, aut incarnativam, aut repercussivam & confortativam. *Sub pluribus enim intentionibus*, inquit Dinus, *non administrantur emplastra, nec aliæ medicinæ*. Si quidem habent virtutem attractivam, talium usus in principio est suspectus & malus, quia plures quam convenit trahent humores ad locum, & sic erit causa apostematis, quia in principio ex se currunt humores, & non indigent tunc attractione sed repulsione, & loci confortatione; nam hac de causa à principio oleum rosatum ponitur in vulneribus & læsionibus prædictis capitis.

Est etiam suspectus usus incarnãtium à principio, quia in pluribus non sumus securi de effusione humiditatis supra panniculum & inter partes osis fissi; quia ut plurimum corpora sunt immunda, & in pluribus non potest sic subita exiccatio fieri, quin aliquid humiditatis quæ est ibi, saltem in vulnere facto in carne, à superiori ad inferius defluat inter partes fissuræ, quæ humiditas nisi mundificetur & exiccetur putrefaciet alias partes. Et raro accidit ut tales læsiones non transeant in ulcera, propterea quia in capite, ex modo compositionis ipsius, non potest fieri ligatura constringens incarnativa appellata. Ergo ut plurimum transeunt in ulcera. In ulceribus autem continuè multiplicatur humiditas propter causam dictam à Galeno tertio ingenij capitulo tertio, qui inquit: *sed tamen cum in carne generantur quædam, duo efficiuntur, unum grossum & aliud subtile, quæ non in solis vulneribus, dum caro restituitur, oriuntur, sed etiam in toto corpore. Subtile autem quod de corpore dissolvitur aliquando dissolutione quidem occulta dissolvitur, aliquando palam. Causa autem est defectio caloris naturalis, aut multitudo cibi ultra modum suscepti, aut nimia & fortia exercitia virtutem dissolventia & prægravantia. Grossum vero lutum fit quod in nostris corporibus efficitur. Subtile quoque vulnus humefacit, grossum vero illud putrefacit, unde duo medicamina necessario conveniunt, desiccativum videlicet in hoc quod est humi-*

humidum, & mundificativum, eo quod putridum. Cum enim natura non deficiat à sua actione, necessario incessanter hæc duo in vulneribus oriuntur, igitur nullum tempus est in quo hæc duo medicamina non sint necessaria &c. Litera tamen Galeni est mala. Ideo ex prædictis concludendum est, quòd medicina incarnativa non convenit; quia non exiccat, nec mundificat tales humiditates, & ita incarnando(i.e. consolidando) tales materiæ ibi clauderentur, quæ postea putrescerent, & curam impedirent, & fortè mortem inducerent.

Si vero talia medicamina haberent virtutem repercussivam & confortativam, tunc usus talium sine ossis amotione esset etiam causa retentionis humiditatis, quæ jam est aggregata in loco à principio illuc fluxa & ibi retenta putrefiet, &, ut supra dictum est, mortem posset inducere.

Propter quòd dico usum medicinarum solum non convenire, quia non sufficit in pluribus: & maximè cum tales empirici semper procedant unâ medicinâ, tam in principio quam in medio & in fine, quamvis unus utatur una, & alter altera, quia tot sunt medicinæ quot sunt operatores. Et quia medicus debet semper eligere viam salutis & tutam, debet igitur hanc rationalem sectam imitari.

Ideo & prudens Avicenna dixit: *non est ergo excusatio de hac collectione, & detectione, & incisione, & prohibitione incarnationis, quousq;*

sis

sis securus; & si (id est dato) *etiam quod non sit timor cursus virus usque ad interiora ossis, tamen incidimus.* Ecce quod Avicenna dicit, dato etiam quòd materia non currat ad intra, caput tutius tamen esse adhuc aperire & detegere os, *nisi in casu*, ut inquit Nicolus, *in quo cura per amotionem oßis non posit fieri, aut quia non fuerit idoneus operator: aut quia patiens, & astantes, & affines omnino renuerint operationem chirurgi: aut quia æger multum debilis sit, & similia.*

Dicit autem Lanfrancus: *novi longo experimento quod multo plures curantur medicinarum modis quam perforantium trepanorum.* Et subdit: *ego autem non utor instrumentis ad removendum os, nisi in duobus casibus, primus est, si cranium adeo fractum fuerit ut pars fracta partem sanam subintraverit: secundus si aliquod frustulum ossis, quod duram pungat matrem, à cranio separatum fuerit.* Et subdit: *in his duobus casibus, quoniam dura mater compreßa est per casum primum, & puncta per secundum, dolores sentiens humores currentes suscipit & apostematur, quod est causa malorum accidentium & mortis; & sic cogor nocivum os instrumentis removere, in alijs autem fracturis alio modo procedo etc.* Subdit etiam: *Et cum mihi obycitur: quomodo potest sanguis & sanies sine ossis elevatione exiccari qui per rimulam supra duram matrem derivavit? respondeo: quod sicut materia phrenesis multotiens, & quod magis est lethargia,*

giæ, per emplaſtra exterius poſita reſolvitur, ubi non eſt crany fiſſura nec vulnus in capite, multo melius ſanguis levis & reſolubilis qui per rimulam deſcendit, cum eadem rimula via ſit, poteſt per eam melius exhalare; nec eſt ſanguis ille in duræ matris ſubſtantia, ſicut in apoſtematibus, inviſcatus, quare melius expulſioni naturæ meliuſque medicinarum obedit attractioni.

Nicolus etiam autoritate quorundam dicit, quod in duobus alijs caſibus eſt renuenda via medicaminum. Primus eſt quòd ſi in oſſe fuerit contritio (id eſt comminutio) in fruſta ſeparata, tunc cura cum emplaſtris eſt omnino renuenda, quoniam ſi os comminutum intus remanebit neceſſario putrefiet & corrumpetur: alter eſt, ſi fractura ſit arcta, ſtricta, & capillaris, quia non poteſt emplaſtrum, quantumcunq; ſit attractivum, ſorditiem deſubtus extrahere, obſtantibus anguſtiâ fracturæ & oſsis denſitate. Inquit etiam Nicolus: *ſunt multi aly dicentes curationem cum emplaſtris ſine alia operatione manus magis eſſe eligendam exceptis tribus caſibus. Primus eſt ubi cutis non eſt aperta, tunc enim aperiatur ſufficienter ante emplaſtri appoſitionem. Secundus caſus eſt in oſſis comminutione, in qua contingat fruſtum ab oſſe aliter ſeparari, ſive ab intra ſive ab extra, unum vel plura, quoniam requiritur ingenium ad illius fruſti amotionem quam emplaſtrum facere non poteſt, ſaltem ſi magnum fuerit; & etiam, ſi illud os, vel non ſeparatum vel ſeparatum*

pungat panniculos, est amovendum. Tertius casus est, si os esset placatum gravans, & comprimens panniculos; in hoc enim casu tale os est elevandum & à compressione prohibendum. Fatentur tamen illi quod nostri temporis operatores omnes cum emplastris sint idiotæ, imperiti, & ignorantes, & quomodo & quando & quo emplastro uti debeant nesciant, ideoque maximum esse periculum se ponere in manibus eorum; sed si reperiatur vir probus & in arte bene instructus qui sciret debitis & rationabiliter uti medicinis, ipsum magis esse eligendum quam manualem operatorem.

Conciliator etiam differentia 181. concedit emplastra posse sanare absque ossis amotione, exceptis tribus casibus. Scilicet, Primo quòd non conveniant ubi jam adsunt mala accidentia. Secundo, ubi propter contusionem ad intra supra duram matrem fluxi sunt humores fracto cranio: maxime si materia non habeat liberum exitum unde possit expurgari, puta quod ibi non sit foramen sufficienter latum vel si sit quod non sit in decliviori loco læsionis, à quo foramine non exeat libere sanies aggregata. Tertio quando fractura non penetrat & cursus factus est prædictus, quod ex accidentibus cognosci potest.

Pro declaratione aliquorum quæ superius dicta sunt, quia variæ recitatæ sunt opiniones de isto modo operandi, (quia aliqui volunt in aliquibus casibus detegendum esse os, aliqui non,

non, ut prætactum eſt) dico ego primo & ante omnia medicum debere eſſe virum prudentem & bene in arte inſtructum, & exercitatum, & debere ante omnia habere optimam cognitionem de compoſitione capitis per Anatomiam, & ſcire diſtinguere læſionem à læſione, an ſit ſimplex vel compoſita, & cum quo compoſita, & non confidere etiam ſibi ſoli, ſed debere habere ſecum alium medicum ſibi ſocium & amicum, ut inter ſe bene ruminent an caſus indigeat oſsis amotione vel non: nam ita operantibus ſuccedet bonus finis.

Quamvis autem Lanfrancus dicat ſolum in duobus caſibus prædictis debere os removeri: & quamvis Nicolus etiam autoritate aliquorum quorum nomina non dicit, excipit primo duos alios caſus, deinde tres: non obſtantibus etiam exceptionibus à Conciliatore prædictis, ſunt tamen aliæ ſpecies læſionum in capite in quibus requiritur oſsis amotio. Sub exceptionibus tamen Conciliatoris multa continentur.

Et ego in hoc conſentio cum ſolerti & didiligenti Dino, ſcilicet quòd tutius ſit ut fiat oſsis amotio in quacunque prædictarum læſionum, niſi in illis in quibus ſunt conditiones à Dino prænarratæ: quia nulla eſt ſpecies de prædictis à me ſupra, in qua aliquando non requiratur oſsis amotio, & ideò maximè, quia raro concurrunt conditiones prænarratæ à Dino, ſcilicet ut corpus ſit bonorum chymorum,

morum, & fissura ampla &c.

Dico quidem ego (& sic puto mentem esse Galeni & sequacium) quod interdum medicina ijs sufficiens (præsuppositis quæ à Dino supra ijs dicta sunt) sanare læsiones prædictas capitis absque ossis amotione; sed quod hîc dicitur contra empiricos dicitur, quòd non semper sit cum medicinis procedendum. Lanfrancus etiam & alij à Nicolo recitati & ipse Conciliator perverse sentiunt, teste Guidone de Cauliaco cap. de fractura cranij, dum aliquem modum rupturæ excipiunt, quamvis aliqua species fracturæ sit deterior altera.

Verum est quod Galenus & alij rationales medici procedunt in osse amovendo diversimodè, modo subito, modo tardè, modo tardius; & ego sum hujus opinionis & propositi medicum qui recte vult procedere & operari, debere prius uti medicinis & semper usq; quo cogatur ad ossa removenda. An autem sic vel aliter sit operandum indicabunt accidentia, ut latius dicemus quando de chirurgico instrumento fiet sermo. Et hujus opinionis est Celsus de cura caluæ, qui inquit: *in omni vero fisso fractove osse protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant quibus hoc excinderent, sed multo melius est ante emplastra experiri &c.*

Sileant ergo Conciliator, & Lanfrancus, & sequaces, cum dicunt amotionem ossis non faciendam nisi in certis casibus.

Vnum

Vnum tamen dico, quod medicinæ quæ debent applicari ante oſſis amotionem, non debent eſſe empiricæ, nec ab empiricis adminiſtratæ, ſed debent eſſe rationales & à medico rationale adminiſtratæ.

Et hoc eſt quod dicit Nicolus quorundam autoritate, quod, ſi reperiatur vir probus & expertus, qui ſciat uti medicinis loco & tempore debitis, ille modus ſit magis eligendus, quam operator in oſſe amovendo. Ego vero aliter ſentio, & dico quòd eligendus ſit medicus qui ſcit uti medicinis & uti opere manus in oſſe amovendo, quia, quando opus erit, utetur medicinis debitis.

Sed unum valdè præcipuum nolo operatores hujus artis ignorare ſcilicet de melioribus intentionibus ad lęſiones capitis eſſe, ut in prima hora vel ſaltem in prima die aperiatur taliter cutis ut ſi contingat os amoveri, talis dilatatio ſufficiat ad operandum, niſi prius ſit lata ſufficienter. Ex iſta enim dilatatione ſequentur juvamenta à nobis ſuperius alias narrata.

Sit ergo hæc noſtra concluſio, quod in contuſionibus & in perforationibus capitis habendus ſit legitimus medicus, cui obediant ægri & aſtantes.

CAP. XXV.

Solutio obiectionum primæ & secundæ opinionis.

EX his quæ dicta ſunt poſſumus ſolvere objecta maximè ſecundæ ſectæ. De prima enim ſecta parum vel nihil cogitamus quia in uſu non eſt, niſi apud deviantes à Fide Chriſtianâ. Certe in læſionibus capitis minus illis potionibus credo quàm illi Hebræi Chriſto, ſed in fiſtulis & malis ulceribus affirmo tales potiones conferre, & illis in hoc adhibeo fidem quia pluries eis uſus ſum, & illas in prædictis ulceribus laudo. In vulnere etiam ſpiritalium membrorum etiam illis ego uſus ſum, & vidi laudabilem effectum conſequi, maxime ſi in pectore ſit ſanies multa quæ exiccatione & mundificatione indigeat. Tales potiones ſunt tunc adminiſtrandæ, quia dubium eſt tunc de converſione talis diſpoſitionis in fiſtulam. Hiſce potiones hic infra deſcribam, cum in hoc ſecundo inſtrumento potionis, ut promiſi, de medicinis tam extrinſecus quam intrinſecus applicandis intendam determinare: ut ita aliquid de quacunq; ſecta in hoc noſtro opere dictum inveniatur.

Solutio ad primam rationem. Cum dicitur, *quod poteſt fieri per pauciora etc.* reſpondetur, quod fiat oſſis amotio cum medicinæ non perficiunt opus.

Ad

Ad secundam: *quod melius est sine horrore &c.* hoc est verum, sed tamen cum medicinæ non sunt sufficientes, ad opus devenitur manuale, in quo quæritur ut non fiat dolor nec ruptura nec punctura quantum fieri licet; interdum tamen dolor est medicina doloris.

Ad tertiam dicendum: quod medicinæ removent sorditiem & omnem saniem si possunt pervenire cum sua substantia ad profundum loci læsi, at alibi non; & longè melius penetrant & ad locum perveniunt ossis amotione facta.

Ad quartam, *malum malo addere est malum etc.* dico: quòd per amotionem ossis non additur malum malo, sed removetur malum à malo; nec etiam in osse operari est tam grande malum, ut putant aliqui.

Ad quintam, *dantur medicinæ exiccantes saniem in exituris etc.* sed velle expectare exiccationē saniei in profundo capitis, esset expectare mortem, propter mēbri nobilitatē; *in membris enim nerveis & nobilibus non expectatur præcata exiturarum maturatio*, ut inquit Avicenna.

Ad sextam, *dantur medicinæ attrahentes ossa & spinas etc:* hoc est verum; sed non ita subito, & periculum est de mora saniei, ut supra dictum est.

Ad septimam, *per poros & fissuram potest exire sanies etc.* dicendum quod non semper, aut quia multa & grossa, aut quia virtus expulsiva debilis est; nec tunc tempore debito

juvabit medicina, atque ita tardè exiret ſanies & ita ſequeretur mors.

Ad octavam *quod à Galeno, Serapione, ab Haly, & à tot peritis autoribus procedatur cum medicinis etc.* dicendum eſt, ut dicunt quidam, quod illi intelligunt cum medicinis procedendum eſſein illa fractura ubi ſufficienter oſſa amota ſunt, non autẽ in fiſſura capillari. At alij dicunt, quod prædictorum autorum ſermones referuntur ad ſolutionem capitis ubi cranium non eſt fractum. Alij dicunt quod prædicti autores ponunt talem modum cum medicinis, ut oſtendatur quod talis modus interdum ſit poſſibilis & dicunt quod etiam ſic intellexit Avicenna cap. de fractura cranij verbo illo: *in fiſſuris vero in quibus non eſt niſi fiſſura etc.* Dicunt etiam, qood præfati autores ubi loquuntur de ſoda, ponunt ſolum modum curæ cum medicinis, quia eorum intentio hic loci principaliter non eſt loqui de vulneribus capitis; ſed, quia præſupponunt ſufficienter alibi de eis fracturis dixiſſe cum operatione manus in oſſe amovendo, ideo hic tantum dixerunt de medicinis, intendentes tantum ad doloris ſedationem, hoc eſt ſodæ.

Ad illud autem quod dicit Avicenna *& principium quidem conſiſtit in emplaſtris etc.* dicitur; Avicennam velle quod à medicinis ſit inchoandum, quia citius per illum modum introducitur ſalus. Ita & ego ſupra dixi prius ab eis incipiendum eſſe & ſic uſque in finem proceden-

cedendum nisi sit quod talem modum impediat, bruscatio enim, & raspatio, sive incisio in osse tardat curam. Rectificatio igitur, (id est sanatio) erit velox si medicina solâ possumus uti.

Ad nonam *quod cura carabiti & lethargiæ est possibilis cum medicinis etc.* nego similitudinem, quia materia in apostemate non est ita putrida ideoque nec ita mala nisi veniat ad exituram sicut in vulnere, nec ita in uno loco unita & aggregata; ideo minus nocet & resolutioni magis apta est, nec caput est ita debile in expellendo, sicut ubi est vulnus.

Ad decimam *quod oportet prius bonam complexionem introducere et.* dico, ossis amotionem malam complexionem removere interdum melius quam medicinam quia præbet iter ad expurgandum materiam malam complexionem inducentem, & illa uti debemus ubi non confert medicina.

Ad undecimam dicendum est, ut inquit Dinus, quod in fama quam dant laici & vulgares, qui non cognoscunt ea quæ sunt artis medicinæ, parva est ponenda cura, quia est mendosa: nec tali famæ est credendum, nec aliquid veritatis in se habet.

Et sic ex istis solutionibus, & etiam ex aliquibus superius dictis, puto objectiones secundæ sectæ solvi posse, immo sufficienter solutas esse.

Cap. XXVI.

De evacuantium usu in cranij fracturâ.

CVram quæ fit per medicinarum exhibitionem continuantes fundamentum incipiemus à dictis Galeni lib. 2. memiri capitulo de cephalalgia à percussione, qui inquit: *Contingit autem multoties in ruinis ex alto scindi aliquam earum, quæ secundum cerebrum aut meningem sunt particularum; quo contingente cephalalgia fit fortior & tota dispositio difficilius curabilis, & periculum acutius & vehementius. Optimum igitur est his, si neque ætas prohibet, neque vitalis virtus infirma videatur, principium sanationis à phlebotomia facere, & successivis embrocationibus in capite uti, in oleo dulci infundendo lanas & ijs illud cooperiendo. Si autem prohibeamus propter aliquod horum, vel propter ambo sanguinis ablationem facere, evacuabimus ventrem per clysterem. Et quidem evacuandi gratia ea quæ in ipso sunt; magis tamen adhuc gratia antispaseos humorum, qui consueverunt ad patientes particulas ferri. Deinde his quæ ad phlegmonas, utemur auxiliis.* Hoc totum repetitur etiam à Rasi primo Continentis ejusdem Galeni autoritate.

Ex prædictis autem cognoscitur excellentia clysterum in læsione capitis: quia evacuant & divertunt, & hoc fortè non faciunt aliæ medicinæ.

Lau-

Laudantur etiam clysteres à Serapione in cura ſodæ à percuſſione, inter alias medicinas, ubi inquit: *clyſter igitur evacuat illud evacuatione meliori, quoniam inferius eſt longius locorum, & contrarium in rectitudine: quare attrahit materiam ad partem contrariam parti ægritudinis.*

Cura igitur à phlebotomia inchoanda eſt, niſi à vulnere ſufficienter fluxerit ſanguis. In qua phlebotomia facienda conſentiunt omnes autores & Serapio, & Haly, & alij, in cura ſodæ factæ à percuſſione.

Et *phlebotomia fiat in prima hora* inquit Paulus; id eſt quanto citius, tanto melius.

Sed Haly lib. 5. Theor. cap. 10. inquit. *Cui autem cephalea ex percuſſione aut caſu ſuper caput contingit, accelerãda eſt phlebotomia, ſanguiſque iuxta quod opus eſt educatur ut virtus conſulit. Sed hanc phlebotomiam præcedere debet ventris evacuatio, quæ fiat vel à natura vel ab arte.*

Inquit Nicolus voce aliena: *dicunt hoc, cum ſtatim poſt percuſsionem ad patientem veneris, conſidera an adhuc cibum indigeſtum in ſtomacho habuerit, & ſic vomitum provoca illius: ſi vero à ſtomacho deſcenderit, clyſterem lenitivum impera, deinde phlebotoma.*

Ideo dicitur lib. 15. Continentis: *Dico, horribilis eſt minutio ante digeſtionem cibi, qui eſt in ſtomacho meſeraicis venis: quoniam facta mutatione attrahitur aliquid de eo quod in venis*

& stomacho est ad epar, & meatus ejus ad respectum vacuitatis sunt stricti. Et incongruum est ut attrahatur crudum, ne fiat in venis humor crudus nocivus eis, qui non digeretur sed putrefiet & augebit febrem, aut inferet ei aliquod peius. Ideo expectanda est minutio, si opportunum fuerit, donec integre fiat digestio; cuius signum habetur per urinam croceam & allevationem corporis, suscitato modico appetitu cibi etc.

Idem dicit Avicenna quarta primi cap. de phlebotomia. *A minutione* inquit *praterea cavere debes super cibi repletione, ne materiam non maturam ad venas trahas loco ejus quod ab eis evacuasti: & oportet etiam ut tibi caveas ab ea in repletione stomachi & intestinorum, facta ex fece jam consecuta & propinqua. Immo in evacuando eam stude, & illud quidem quod est in stomacho aut circa illum vomitu: & quod in intestinis inferioribus, quomodo poteris, & si non alio, saltem clystere etc.*

Tamen communiter practicantes fugiunt vomitum in dispositionibus capitis, sed expectant integram digestionem, & præmisso lenitivo clystere, si natura ex se non operata est, phlebotomant.

Et phlebotomia, secundum Rasim lib. 1. Continentis, & Avicennam in cap. de cura sodæ, fit ex cephalica aut ex nigra. Dicit etiam Rasis quod quater phlebotomandus sit in duobus vel in tribus diebus: intellexit autem qui est debili corpore, seu ut inquit Nicolus,

qui

qui est consuetus phlebotomari & cui de vulnere multus exivit sauguis. In isto tamen casu moderni laudant ventosas, & aliqui sanguisugas: & ventosæ quidem in spatulis & in natibus communiter in tali casu applicantur, sanguisugæ verò circa venas ani.

Observant etiam moderni hanc regulam: quòd si non sit plethora minuunt cephalicam oppositæ partis, quãdò verò plethora minuunt nigram, & si major plethora prius nigram, deinde cephalicam. Aliquando fit de basilica vel de venis capitis longioribus, secundum quantitatem plenitudinis, quia quanto major fuerit plenitudo tanto plus à longo debet fieri. Nota autem quod non debet prolongari inter duos diametros, quia debilitaret & non educeret à loco læso.

Porro confert phlebotomia præ cæteris minutionibus ne fiat apostema sicut intenditur in principio omnium læsionum capitis prædictarum, & ab Avicenna in capitulo de fractura cranij docetur. *Quod si* inquit *apostematis calidi causa est manifesta tunc oportet ut abscindas causam illam velociter; quod si est ex causa occulta*, (id est humorum repletione) *tunc stude in separatione eius & administra phlebotomiam venæ si non fuerit aliquod prohibens etc.*

Et ratio Avicennæ est hæc, ut ibidem dicit Dinus: *quia sæpius apostema accidit ex fluxu sanguinis quam ex alio humore, tum quia sanguis maxime est aptus fluere, tum etiam propter*

abundantiam ipsius maiorem; tum etiam propter nobilitatem ipsius. Iterum: *etiam phlebotomia est evacuatio maxime distrahens; hoc autem à principio, quia apostema generatur maxime ex fluxu humoris: ideo competit illa: maxime autem competit distractionem facere ad partem oppositam. Et quia hoc maxime facit phlebotomia & cito etiam, hinc tanto supra frequentiorem facit Avicenna mentionem de phlebotomia quam de alio modo evacuationis.*

Conveniunt autem alij etiam modi evacuationum (scilicet per pharmaciam) maxime apostemate perseverante. Ideo ibidem parum infra dixit Avicenna: *quod si apostema calidum perseveret, & non sit aliquid quod prohibeat sumere medicamen solutivum, solvens semel fiat: ipse enim Hippocrates præcipit illud.* Et idem Dinus inquit: *competentia autem pharmaciæ plus est in apostemate perseverante, quia tunc per evacuationem quæritur eradicatio humoris, qui est in membro apostemato contentus.*

Et Avicenna dicit hoc pharmacum debere esse leve, soluens semel, ut non augeat inflammationem, sicut faciunt medicinæ fortes. Et tale pharmacum est sicut cassia fistula, manna thamarindi & similia: interdum tamen aliqui utuntur rabarbaro & agarico. Dinus tamen inquit, quod Paulus dicat solutivum debere esse cholagogum, id est, choleræ eductivum. Benè autem sentit Paulus, quia apostema quod generatur in panniculis

genera-

generatur de materia ſubtili, in qua vel cum ſanguine vel cum alijs humoribus ſemper eſt cholera: cholera ergo evacuanda eſt, cum medicina tamen levi, propter rationes prædictas.

Serapio & Avicenna in cura ſodæ à percuſſione, facta phlebotomia ordinant clyſteres etiam ſatis acutos cum ſale & cum colloquintide. Inquit enim Serapio, quod in clyſtere ſint duo juvamenta; ſcilicet evacuant & divertunt. Sint autem acuti ſi non adſit febris: ſi vero adſit febris dicunt clyſteres adæquari debere, ſcilicet ut nec acuti, nec etiam multum leves ſint quia alioqui non deverterent nec evacuarent. Et ſi clyſteres non conferunt jubent dari pilulas cochias non ſtante febre.

Dicit tamen Avicenna *quod ſi habuerit calorem qui febre ſit minor* (id eſt, ſi diminute febriat) *non prætermittas ipſarum potionem; neceſſaria enim eſt evacuatio, ut ſecuretur ab apoſtemate.*

Nota autem quod tales pilulæ & tales clyſteres non dantur niſi in complexione phlegmaticâ frigidâ, & in robuſto corpore, & in frigida hora, & ubi non eſt febris; ratio eſt tacta ſuperius. Verum eſt quod clyſteres æquati (id eſt, temperatè attrahentes) conveniunt mirabiliter vſque ad ſecuritatem apoſtematis; ultra vero illud tempus ſint lenitivi, ad feces remolliendas, quantum ad majorem

eorum

eorum virtutem, aliqualiter tamen trahentes: puta cum decoctione maluæ, bliti, & foliorum violarum, cum modico furfuris, addito parum mellis rosati, vel sacchari rubei, vel vini cocti cum oleo violato, sale & vitello ovi.

Quando autem dubitatur de apostemate, addatur mercurialis in decoctione, & aliquid hieræ picræ & cassiæ: quamvis etiam casia conveniat transacto apostemate. Si tamen intense febriat æger addatur lactuca & scariola in decoctione.

Quidam interdum faciunt clysteres fortiores addendo in decoctione parum stæcados, & parietariam, & diaphiniconis drachmas ij, & totidem de hiera: faciunt etiam fortiores addendo in decoctione colloquintidem, & alia mordicantia & attrahentia, maxime ubi dubitatur de apostemate, ante tamen quam fiat apostema.

Cap. XXVII.

De legitimo localium usu in cranij fractura.

FActis istis evacuationibus, ut corpus bene sit mundificatum, ad localia deveniendum est, non quidem quasi propter hoc medicus interea temporis debeat abstinere à rationabili cura sed quia rationabilius possunt applicari antidota mundato corpore quam ante. Et cura localis sit ista.

Primo

Primo & ante omnia ut inquit Avicenna cap. prædicto de ſoda, *ſi illic eſt vulnus, prius illud medicetur, & complexionem tempora.* Adverte autem lector quòd Avicenna & etiam Serapio ubi ſupra, non intelligunt de vulnere plus penetrante quam non penetrante, hîc loci cum dicunt: *& prius illud medicetur & complexionem tempora:* quia ibi magis intendunt curam apoſtematis & ſedationem doloris quam vulneris. Cum autem dicunt: *cura vulnus & complexionem tempora*: remittunt nos ad alia loca in quibus fuſius locuti ſunt de ſoluta continuitate in capite, & maxime Avicenna. Recurramus ergo ad capitulum de fractura cranij quinta quarti, & ad primam tertij de plaga capitis: quia ibi habetur modus curandi vulnus, & malam complexionem removendi; qui modus eſt à me dictus ſupra de cura vulnerum exteriorum. Nam quamvis ille modus à nobis ſit poſitus pro læſionibus, exterioribus convenit tamen etiam, ut ſupra diximus, læſionibus interioribus quantum ad localia multa.

Sed quia hic loci, ultra ea quæ dicta ſunt ſuperius de cura apoſtematum exteriorum, alia Antidota declarare intendo, de illis igitur ſermonem aggredior. Et ne ſim tædioſior in adducendo autoritates, hic loci maximè tantum ſumam autoritatem Avicennæ ex cap. de cura ſodæ, quia eadem remedia & eædem intentiones ſunt adductæ ab Haly, & à Serapione

pione quæ ab Avicenna. Ita autem loquitur: *quod si non fuerit,* (apostema) *emplastretur locus cum eo quod locum confortat. Qualia emplastra sunt quorum aquæ sunt sicut aqua mirthi & salicis, & quorum olea sunt sicut oleum mirthinum & liliaceum et rosaceum, & eorum permixtiones sunt, in quibus est stipticitas, subtilitas & resolutio pauca sicut rosa, camomilla, melilotum, calamus aromaticus, bolus armenus, & alumen iameni, cum vino odorifero. Et fortasse contentus eris oleis ex eis; recte autem agit qui eis utitur tepidis. sed fortaße dolor & timor apostematis facit necessarium ut parumper infrigidentur.*

Inquit etiam: *quod si locus incipit apostemari, tunc necesse est administrare frigida fortis stipticitatis & infrigidationis, sicut cortices granati, & balaustia, & lentes, & rosas; embrochando caput ex aquis eorum, & faciendo emplastrum ex fece eorum. Deinde post illud fiat permutatio ad illud in quo fit subtiliatio: qualia sunt cupreßus, mirica & citonia, & olibanum etc.*

Iste textus est bene masticandus, & judicio meo sic est intelligendus. Scilicet quod medicinæ ab Avicenna prædictę sint stipticæ omnes (quamvis olea sint minus stiptica) excepto oleo liliaceo quod non est stipticum; & istæ medicinæ sunt ex parte ordinatæ ad prohibendum cursum humorum ad caput, antequam incipiat fieri apostema, quæ medicinæ dicuntur loci confortantes non fortis stipticitatis: ex parte sunt ordinatæ ad prohibendum

dum ne fiat apoſtema dum jam incipit fieri, & ſunt fortiores in ſtipticitate: ex parte denique dum jam apoſtema factum eſt, hoc eſt, in declinatione, & ſunt ſubtiliantia, id eſt reſolventia.

Stante igitur tali ſententia in dictis Avicennæ eſt cogitandum quod apoſtematur caput vel ſtante plaga, vel non: Dicendum autem eſt quod non, quia per ipſum dictum eſt: *nam ſi illic fuerit vulnus oportet ut medicetur*: atque ita deinde dicit: *quod ſi non fuerit* (ſupple *vulnus*, ſicut dicit Jacobus de Partibus) *tunc emplaſtretur locus etc.* Dicatur ergo, quod iſta conveniunt ubi non eſt vulnus. Atque ideo ponit curam humorum currentium & facientium apoſtema, in contuſione capitis ſine vulnere. Neque aliter poteſt intelligi.

Dicamus ergo talia remedia debere adminiſtrari cum cautela. Quin dico, quod talia remedia non debent applicari loco proprio læſionis, quia prima horâ, non rupta cute in contuſione, ad extra caput currunt ſubito humores notabiliter apoſtemantes; ideoque non conveniunt talia in loco quia conculçarent materiam & eam redderent ineptam reſolutioni, & forte eſſent cauſa putrefactionis membri. quæ eſt ſatis verenda in capite, cum repercuſſio pura non conveniat augmento notabili, ſicut docet Avicenna quarta primi, & tertia quarti de cura temporum apoſtematum in univerſali.

Non

Non conveniunt etiam quia tale apostema est factum à causa primitiva: nam & ipse Avicenna quarta primi prohibet talia repercuti dum inquit: *ea autem quæ propter causas accidunt primitivas, ubi non est humorum repletio, medicari debent in principio rei, cum eis quæ fluxa faciant & resolvant etc.*

Apparet ergo quod tales medicinæ debent applicari circum circa locum & non in loco apostemato, quoad virtutem repercussivam. Crederem tamen ego factis universalibus medicinam repercussivam posse administrari in apostematibus capitis etiam intrinsecis, & aliorum membrorum, quantum ad eorum principium à causa primitiva factis, maxime si causa sit vulnus & non contusio: quia per repercussionem in vulnerato membro non retinetur nec conculcatur materia, à qua causetur membri corruptio, sed fit membri confortatio, & materierum facientium apostemata repulsio; in contusione autem semper est materia quæ indiget mollificatione & resolutione. Ideo dixit Avicenna *recte agit qui oleis utitur tepidis*, & hinc applicat oleum liliaceum cum rosato & myrthino, quia ex istis omnibus redditur medicina leviter resolutiva & leviter stiptica, & sic resolvit membrum confortando. Neque aliter sunt intelligendi autores nisi modo prædicto.

Apostematis vero intrinseci à causa primitiva facti una tantum est cura, scilicet prohibere

hibere ne fiat: quia si fit, raro evadit æger. Posita tamen est ab Avicennâ cura in capitulo de fractura cranij, quæ completur cum oleo rosato quantum ad localia, & interdum emplastris ibidem ab Avicennâ ordinatis, factis ex althea, fenugræco, & semine lini, & camomilla, item embrocatione cum decoctione prædictorum. Convenit etiam emplastrum ex farinâ hordei, & semine lini, & aqua & oleo etiam, cum adipe gallinæ vel anseris, lana: & distillare in aures olea anodina: & inungere caput, cervicem, & spondylia, & facere sedere infirmum in aqua calida, & ipsum inungere cum oleis prędictis. Evacuatio etiam tali tempore (scilicet in principio apostematis) confert cum levi pharmaco, ut supra tactum est.

Et hoc sit quantum ad ea quæ à nobis apparent dicenda super capitulo prædicto Avicennæ.

Quibus apostematibus, inquit Rasis primo Continentis autoritate Apollonij, *melior medicina est reddere ventrem fluxibilem, & minuere cibum & prætermittere vinum.* Et ibidem inquit de soda à percussione: *dico quod si cognoscis quod soda sit ab apostemate, melior cura est phlebotomia, & clysterizare, ut trahatur materia ad inferiora. Et si cutis est salva super ponatur oleum rosatum, & acetum: at si apostema & soda sunt magna cave ab aceto, sed est ponendum solum oleum rosatum tepidum. Et cum est in*

declinatione pone mollificantia. Et si apostema est durum pone in eis mentastrum, & absinthium, & similia.

Inquit etiam ibidem: *inveni scriptam hanc medicinam conferentem percussioni, in qua movetur cerebrum, & multotiens fui ipsam expertus, & inveni eam magnæ efficaciæ: tamen ignoro componentem ipsam. Recipe frondes mirthi, & vitis & mentastri, & sansucum terræ, & fac emplastrum, & capiti applica.*

Inquit etiam ibidem: *quando est soda causâ percussionis, si non adest vulnus curetur cum calefactorijs & oleo tepido, & caveat patiens à balneo, ira, vino, & cibis calidis.*

Inquit etiam ibidem: *Et in soda accidenti ex percussione fiat phlebotomia in principio: post accipe succum frondium salicis, & mirthi, & oleum liliaceum, & vinum odoriferũ, & mirrham, & melilotum, & calamum aromaticum, & alumen jameni, & lutum armenum: & fiat emplastrum capiti, & provocetur aßella, & subtilietur diæta.*

Inquit etiam ibidem: *cum soda accidit ex percussione calefac caput cum lana intincta in oleo calefacto: & provocetur fluxus leviter: & caveat à sole, balneo, potu vini, à labore, à cibis acetosis & acutis: & aspergatur super caput aqua calida, & si est in capite vulnus, pulverizetur desuper resina vel aloë, & thus mixtum cum melle, & bene ligetur.*

Vides lector quod medicinæ à Rasi positæ

non

non ſint à prædominio ſtipticæ; Apparet ergo textum Avicennæ, de ſoda à percuſſione, à me bene fuiſſe expoſitum.

CAP. XXVIII.

Digreſsio: cur Avicenna plurimis in locis non addiderit medicamentorum localium doſes.

VNum nolo ſilentio pertranſire: ſcilicet quod ſunt multi qui admirantur quod Avicenna in uno capitulo ad quamcunque ægritudinem ponat multas medicinas diverſarum complexionum, non ponat autem earum doſes, ſi contingat ex eis componi emplaſtrum, vel linimentum, vel aliquid aliud locale.

Quibus admirantibus & dubitantibus dicam quæ mihi occurrunt: Nempe ideo id factum eſſe quod medicus præciſe non poteſt ex ſimplicibus componere medicinam, quæ totaliter conveniat ægritudini, ut monſtrabitur: quia una medicina convenit uni ætati & alteri non, & uni complexioni & alteri non, & in uno tempore altero vero non. Quod conſiderans Galenus l. 2. memiri cap. de cephalalgia à percuſſione, inquit: *Diſpoſitio enim ſubnunciat nobis auxilia: quantitatem vero uniuſcujuſque & particularem in materijs differentiam, coindicat patiens particula, & craſis ho-*

minis laborantis, & cum his vitalis virtus deinde ætas & crasis continentis alijs alia fiens, secundum regiones & horas anni, & obtinentem constitutionem etc.

Non miretur ergo aliquis quod Avicenna non dixit doses medicinarum nec hic nec alibi: maxime cum etiam Galenus lib. 3. ingenij cap. 3. dicat: *quod autem non potest patefieri, nec in libro scribi, nec ab alio dici, unum quidem est, vera quantitas uniuscujusque particularis.* Subdit tamen Galenus *verum ad eas cum significationibus appropinquare possumus etc.*

Sit ergo discretus medicus, & prædicta consideret, & applicet calida calidis, & calida frigidis, & alias qualitates, modo contrarias modo similes, prout requiritur in conservando similia, & in removendo contraria.

Quod autem hoc sit verum medicum non posse præcisum gradum invenire in medicina, nisi veniat ad actum experientiæ, probatur per Avicennam in multis locis, & nominatim quidem quarta quarti, cap. 11. de medicinis facientibus nasci carnem in vulneribus, ubi inquit: *Et experimentum quidem est illud quod scitur quod est ex exiccantibus & stantibus aut ex nascentia carnis secundum processionem, vel continuitatem, aut ex sordidatione.* Ibidem inquit: *quando prohibetur medicina à juvamento declina ad aliam.* Ibidem *quandoque iterum est quibusdam corporibus proportionalitas cum quibusdam*

busdam medicinis, absque aspectu operationis earum. Ibidem: *scias quod sit quædam medicina faciens nasci carnem in corpore aut membro hoc & non sit faciens nasci in alio; & illud ideo: quoniam fortasse exiccat in hoc corpore & non exiccat in corpore alio propter complexionem diversam duorum corporum. Et secundum quod scivisti fortasse superfluit in corpore hoc, & non superfluit in corpore illo, neque est abstersio omnino; cum hæc medecina indigeat exiccatione quadam & abstersione mensuratis secundum corpus, non autem absolutis: & res mensurata est diversa cum impressione in rebus, quæ non sunt convenientis quantitatis in passione etc.*

Idem etiam affirmat quarta quarti tractatu tertio capitulo secundo, in canone curationis ulcerum: *medicamen* inquit, *unum quidem secundum quædam corpora facit nasci carnem, & secundum quædam eorum est corrosivum vehementis abstersionis, cum corpora illa sint levia valde etc.* Et ibidem *oportet ut audias sermonem communem qui est, quod de illis quæ sunt necessaria est illud quo curatur ulcus aut conveniens est aut inconveniens.* Conveniens licet non conferat in dispositione, tamen non associat ei nocumentum. *Et inconvenientia diversificatio aut est quoniam ipsum est debilius; & significat illud additio eius; quod est contrarium ei quod ex ipso expectatur de exiccatione aut mundificatione, aut alijs præter corruptionem aliam: quare oportet ut addatur in virtute ejus. Aut est di-*

versitas propter modos alios, nempe quia ipsum calefacit ultra quam necesse sit ei, quare facit accidere rubedinem & inflammationem: quapropter oportet ut minuatur de fortitudine ejus, & extinguatur de inflammatione ejus cum emplastro infrigidante etc. Ibidem: *multoties quidem non convenit medicamen, propterea quòd complexio infirmi est superflua in calido ejus cujus medicamen oportet esse fortius in contrahendo illud calidum, adeo donec reducat ipsum ad complexionem suam: aut est debilis in calido ei conveniente.*

Idem tractatu eodem tertio, capitulo tertio de cura ulcerum inquit: *cum tu administraveris medicamen & non inveneris humiditatem minui, aut videris eam augeri, tunc scias quod medicamen secundum illud corpus non est exiccativum, quare adde in confortatione ejus & maiore exiccatione, & adjuva ipsum cum abstersione pauca etc.*

In hanc etiam sententiam venit quarta quarti, tractatu primo, capitulo sexto, de regimine vulnerum habentium apostemata & dolores. *Oportet* inquit *ut observes illud ad quod convertitur dispositio apostematis Sicut situ administraveris unguentum nigrum, & videris vulneris ruborem vehementem fieri, & vesicari, declina ad infrigidantia & ad unguentum album: & si videris ipsum mollificari aut indurari, & tu iam administrasti album, administra nigrum, & alia.*

In

In prætactam opinionem incurrit etiam quarta quarti, tractatu quarto, capitulo secundo, in canone curationis solutionis continuitatis nervorum, dum inquit: *oportet ut observes in medicinis eorum ne calefaciant ultra quam sit necesse, neq; abbrevientur in calefactione necessaria, & similiter in abstersione, & exiccatione, & in contrario utriusque. Cum ergo videris quod iam calefactum est, tunc infrigida ipsum* (scilicet membrum) *cum mensura quæ minuat additionem ab eo quod est necessarium. Et quandoque experimur cerata facta cum euphorbio super crus hominis sani, similis infirmo in complexione, & forma, & consideramus an superfluant in calefactione, an non calefaciant ipsum gradu aliquo de quo sit curandum, an vero calefaciant ipsum calefactione temperata, & tunc secundum illam quantitatem postea administrantur super infirmum, & experiuntur super ipsum secundo.*

Ex prænarratis quilibet potest comprehendere qui fiat quod in uno capitulo Avicennæ sint diversarum complexionum & virtutum medicinæ descriptæ, & quare doses non sint positæ.

Hinc liquet medicum debere esse boni judicij: quia medicina non traditur scriptis nisi aliquo modo universali. Atque ita si nostræ medicinæ superius scriptæ & inferius scribendæ, ab aliquo ponantur in actu, poni debent præmissa mensuratione illarum efficaciæ, sicut dicit Diuus Avicenna & illas debet medicus

mutare, & eis uti prout indicat earum effe-ctus. Et ita acquiretur legitimi medici nomen.

CAP. XXIX.

Iterum de legitimo topicorum usu in cranij fractura.

NVnc autem ad residuum medicinarum, prædictis dispositionibus capitis convenientium, deveniamus. Et dico quod in quacunque læsione (ut supra latius dixi) debet præponi capitis abrasio, post quam statim fiat fricatio cum mantili calido, ut pori aperiantur, deinde totum caput unguento vel emplastro vel alia medicina tegatur, proprer rationes antedictas, & in petia, super qua ponitur tale locale, fiant incisiones & perforationes plures, ut vapores inde melius exeant, & aeris qualitate considerata, caput pannis, & capitio, vel alio ingenio, & ligatura dolorem non causante, tegatur. Nec talia nisi remisse calida, nec actu nec potentia, ponantur in primis diebus, & prius factâ evacuatione sufficienti.

Nicolus autoritate aliena inquit: *quod si fractura sit prope commissuras, quod illa melius sanatur, quam si distet, stante notabili apertione in cute & osse: quia ratione commissurarum melius resolvitur & evaporatur materia: ideo dicit quod ibi non requiritur tentarum oppositio, sicut alibi*

alibi maxime in cute sed quod in osse ponitur de cotone carminato etc. Et ego semper laudo tentas leves inter labia quia est tutior via.

Modus autem compositionis reliquarum medicinarum, læsionibus prædictis conferentium, est iste, primo est emplastrum relatum ab Andromacho, quod extrahit spinas, ossa, tela, & hujusmodi vulnera sigillat.

Recipe granorum quæ inveniuntur in fractu palmæ, quæ dicuntur armeli sive aumeli, & baurach rubei, salis armoniaci, aristolochiæ creticæ, rad. cucumeris asinini, terebintinæ, ana aureos 20. piperis, macro piperis, armoniaci, amomi, xylobalsami, thimi, mastichis, myrrhæ, resinæ siccæ, visci quercini, lactis arboris mori ana aureos 10: ceræ aur. 30; sepi caprini aur. 15. fecis olei quantum sufficit. Fiat emplastrum, & fiant magdaleones, qui malaxentur manibus inunctis oleo liliaceo, & serventur & usui administrentur.

Aliud unguentum Magistri Anselmi de Ianua, quod consolidat ossa fracta, & sanguinem sive saniem trahit de sub osse. Recipe terebinthinæ ℥vj, ceræ ℥iij. simul liquefacta in aceto ponantur, & malassentut per diem, post separa ab aceto & pone in lacte mulieris, vel vaccæ, vel asinæ (quantitas lactis sit lib. sem.) bulliant simul lento igne per mediam horam post adde succi bethonicæ ℥iij. pulveris herbæ de tunisi (i.e. cujusdã herbæ sic nominatæ Pisis, & est herba cujus radices assimilanter ra-

dici herbæ valde bonæ, nisi quia meditullium harum est coloris crocei & sunt aromaticæ, at valde bonæ non) Quod si non habeatur hæc herba non refert. Lento autem igne, vel in sole, fiat unguentum, & administretur ut supra.

Aliud quòd est expertum. Recipe gummi helleni ℨij: resinæ ℨiiij: ceræ ℨvj: olei rosarum ℨiv: armoniaci ℨij: terebinth. ℨiij: succi betonicæ ℨv: Fiat unguentum.

Aliud. Recipe terebinthinæ ℨiij: ceræ albæ ℨij: aceti, olei rosati, ana ℨiß: lactis mulieris ℨijß: succi betonicæ ℨv. Fiat unguentum.

Aliud quòd expertum est, & ut dicunt aliqui consolidat omnia vulnera, & inprimis vulnus cranij fracti. Recipe resinæ pini, ceræ ana ℥j: terebinthinæ ℥iij: betonicæ pulverizatæ, centaureæ, ana ℥ij: bulliant omnia in sufficienti quantitate vini ad notabile tempus, pòst cola, & adde lactis mulieris, succi betonicæ ana ℥iij: aceti ℥ij. Fiat unguentum.

Aliud Recipe ceræ, terebinthinæ ana ℥ijß: centaureæ majoris, matrisilu. ana ℥ijß: bulliant simul in vino, post cola, & adde olei benedicti ℥iv: & fac unguentum.

Aliud. Recipe resinæ lib. I: terebinthinæ ℔ß: ceræ ℔ß: mastichis ℥iv. betonicæ, pimpinellæ, mellum granæ berbenæ, vermicularis ana manip. iv. bulliant omnia in sufficienti quantitate vini: cola, & adde lactis mulieris ℔ß. Fac unguentum.

Aliud. Recipe gummi helleni ʒij. opoponacis bdelij ana ʒß. resinæ ʒj: ceræ q. s. & utere.

Aliud, quòd dicitur Emplastrum bovinum, quo communiter utebantur chirurgi Florentini, & à Petro de Argelata appellatur Vnguentum de matrisilva. Recipe terebinthinæ, ceræ, ana ℥iv. olei rosati ℥ij. matrisilvę pulverizatæ ℥iv. bulliant omnia in bono vino secundum artem, & fiat unguentum.

Aliud quod est expertum. Recipe succi primi floris, succi betonicæ, succi gariofilatæ, succi matrisilvæ, succi pimpinellę, ana ʒij. terebinthinæ ʒiv. bdellij ʒß. ceræ ʒij. boni vini ℥j. lactis mulieris ℥ß. bulliant omnia lento igne usque ad consumptionem succorum, deinde adde aristoloch. rot. betonicæ ana ʒij. & fiat massa.

Et hæc emplastra seu unguenta, hîc parum supra scripta, sunt à Dino & à Nicolo notata, & ab ipsis laudata. Multorum vero aliorum autorum ponam alia localia; sed illa localia quibus majorem fidem ego adhibeo in hoc toto opere reperiuntur scripta sic: *expertum est*: quia illa prius expertus sum.

Emplastrum de centaurea secundum Argelatam in capitulo de fractura cranij (sed est Guidonis) & *est expertum*. Recipe centaureæ majoris manip. vj: infundatur per noctem in vino: deinde bulliant usque ad consumtionem medi. vini: post colentur & bulliant usque ad spissi-

ſpiſſitudinem mellis. De qua capias ℥j. ceræ ʒij. lactis mulieris ℥ij. terebinthinæ lib. 1. ceræ ℥iij. reſinæ ℥ß. thuris maſtichis, gummi arab. ana ʒiij. & fiat emplaſtrum.

Aliud; eſt autem Emplaſtrum de betonica ejuſdem ibidem, ſed eſt Henrici & *eſt expertum*. Recipe ſucci betonicæ, ſucci plantaginis, ſucci apij, colatorum ana lib. 1. reſinæ, ceræ novæ, ana ℥iij. terebinthinæ lib. 1. Fiat emplaſtrum ſecundum artem. Hoc eſt per *me expertum*.

Aliud, Vnguentum gratia dei dictum, quod *eſt expertum*, & ſecundum Leonardum Bertapaliam etiam eſt expertum, & deſcriptum in medicinis carnem-generantibus: & valet in vulneribus capitis cum requiritur illud. Recipe ceræ albæ, reſinæ pini, armoniaci ana ℥vj. terebinthinæ ℥iij. galbani, olibani, maſtichis, mirrhæ ana ʒiv. rot. Ariſtol. ʒij. cum vino decoctionis berbenæ, betonicæ, & conſolidæ majoris & minoris, centaureæ, pimpinellæ, hypericonis, herbæ gratia dei, & bautiæ ana m. 1. Fiat unguentum, & malaxetur cum lacte mulieris. (Quid autem ſit herba gratia dei vide apud Luminare majus) Valet in fracturâ cranij, ad conſolidationem maxime.

Convenit etiam ſimilibus diſpoſitionibus Emplaſtrum Apoſtolicum chirurgicum appellatum, cujus deſcriptionem vide à Rolando in capitulo de cranij fractura.

Aliud emplaſtrum, quod eſt poſitum à Conciliatore

ciliatore pro cranij fractura differentia 181. ubi dicitur quod ſanat abſque amotione oſſis, applicando tertia vel quarta die tranſacta. Fit iſto modo. *Vinum ſuſcipitur Doricum ſive Malvaticum, & ſtuppæ in eo infunduntur, deinde exprimuntur, deinde habentur pulveres plantaginis & ſiliginis, non vehementer tritæ: primo quidem plantaginis pulveres ſuper ſtuppā paululum aſperguntur, deinde ſiliginis; ſed in maiori quantitate de plantagine. Quidam aliquam partem fabarum nigrarum, & grana toſta, contrita modo prædicto, ſuper hoc pulvillo addunt, & loco læſo applicant: multoſq; pulvillos, in eodem vino imbibitos & expreſſos, ſupra ponunt, & dimittunt per tres aut quatuor dies, maximè in hyeme. Demum, ut magis trahant extrorſum, ponunt emplaſtrum ex fermento; ipſius enim eſt materias ex profundo corporis evellere. Deinceps aliquo modo communiori conſolidant.* Hunc modum dicit Conciliator ſe vidiſſe valere, ſeque expertum eſſe.

Inquit etiam. *Eſt autem alius modus artificialior, utilior, & communior iam factus Saracenis, ut poſt ſanguinis hæmorrhagiam tale ſuper applicetur unguentum, quod expertum eſt. Recipe gummi helleni* ℥iij: *reſinæ puræ* ℥iv: *ceræ* ℥vj: *olei roſ.* ℥iij: *armoniaci* ℥ij: *terebinthinæ* ℥iij: *et* ʒß. *Fiat unguentum.* Et iſtud eſt Vnguentum gummi helleni Conciliatoris, quo ego etiam uſus ſum, & laudo.

Eſt aliud unguentum ibidem, huic ſatis affine,

fine, multum laudatum à Bertapalea in capitulo de fractura cranij, ſed ille non ponit opoponacum, nec bdellium : *eſt autem expertum.* Recipe gummi helleni ℥iij: opopanacis ℥ij: bdellij ℥ß: reſinæ pini ℥j: ceræ albæ. q. ſ. Fiat unguentum.

Aliud emplaſtrum per me *expertum* in contuſionibus capitis, ſi ſint ſine cranij fractura. Recipe farinæ ordei, calamintæ, origani ana manip. i. camomillæ, aſari, majoranæ, folij, ſtæchados Arab. foliorum lauri, abſinthij ana m. 1. & ß: (ſi fiat ſine folio non refert) cum aqua, & oleo roſ. & oleo camomillæ, fiat emplaſtrum. Et eſt mirabile, factis univerſalibus, & non repercutit ſed reſolvit, & confortat.

Aliud emplaſtrum Bertapaliæ ponendum ſupra alias medicinas ad confortandum: & *expertum eſt*. Recipe calamintæ, meliloti, camomillæ, ſtæchados, florum lauri, aſari, betonicæ, matriſilvæ ana manip. i. majoranæ, ſerpilli ana m. ß: farinæ hordei ℥iij: croci ℈ij: cum aquâ & oleo roſato, & camomilla, fiat emplaſtrum. Hoc ego laudo, quia eſt ſingulare ubi non dubitatur de caliditate.

Alios pulveres & liquores, & alia unguenta ut & meum cerotum capitale humanum appellatum, referam ubi de opere manus fiet mentio.

Nota quod Nicolus inquit. *quidam dicunt rem mirabilem expertamque; quoniam aliquando*

contin-

contingit cranium percussum ad interius comprimi & plicari & substantiam cerebri lædi, unde patiens loquelam amittit: tunc violas contere, & cum vino patienti da bibere: deinde considera, si dextra pars cranij læsa sit violas sic contritas iga sub planta pedis sinistri: Et si pars cranij sinistra læsa sit ponas sub planta dextra; statim enim miraculose os resiliet & loquela redibit etc. Hóc à me non creditur.

Repertus est etiam quidam alius modus primò à certis Hispanis nautis (ut retulit mihi fide dignus quidam) deinde à certis Ianuensibus in Italia, quem post multi sunt secuti & est cum aquis & pulveribus infra describendis. Illis indifferenter in omni ætate læsione, complexione, & tempore, & ut breviter dicam nullâ consideratâ differentia utuntur, semperque pinguem diætam cibi, & vini potum exhibent. Hic modus localium non totaliter in aliquibus casibus est vituperandus, convenit certe iste modus in vulneribus simplicibus ubi çita requiritur exiccatio & consolidatio: convenit etiã in lęsionibus capitis, si applicetur in capillari rima, ut exiccet humiditatẽ in ea contentam, etiam si illa penetret usque ad siphac. Complexio enim ossis & duræ pelliculæ talem potest pati medicinam, quia siccissima est, ut inquit Galenus. Sed non debent tales aquæ administrari in principio, nec in tempore calido, nec in complexione calida. Ideoque possunt hæc remedia administrari, utendo tamen

rationa-

rationabiliter diæta, & potione, & manuali operatione, prout ſupra dictum & infra dicendum eſt. Sed quia talia remedia carent legitimo inventore, & actore, à me totaliter reprobantur: nec eis aliquo pacto auderem uti.

Iſti autē qui ſic operantur iſto remedio nautico capiunt hanc aquam. Rec. aquæ vitæ ℔ ij: mirrhæ ℥j: aloes ℥ij: croci. ℈ij: ſarcocollæ, thuris ana ʒ ıij. (aliqui addunt granorum hypericonis ℥iv:) infundantur omnia ſimul, & dimittantur per ſex dies ſic infuſæ, deinde fortiter exprimantur: & ea aqua uſurpetur ut infra dicam. Sunt qui prædictam infuſionem noviter ſublimant ſive diſtillant per alembicum, & eâ utuntur. Sunt tamen alii, qui fingunt prædictam aquam multa alia ſimplicia ingredi, & in modū elixirii eam diſtillant; ſed decipiunt in hoc vulgares, & hoc faciunt ut ſuæ medicinæ habeantur in cariori pretio. Elixir autem illius talis eſt deſcriptio. Recipe gariophyllorum, calami aromatici, ben albi & rubri, aloes, thuris, mirrhæ, çinnamomi, galangæ, nucis muſcatæ, macis, ligni aloes, roſarum rubrarum & albarum, anthos, betonicæ camomillæ, matriſilvæ, ſandalorum alborum & citrinorum, cardamomi, ſpicę, cubebæ, nardi maſtichis, margaritarum fragmentorum, omnium corallorum rub. cardui. benedicti, diptami albi, Zedoariæ, tormentillæ, biſtorta, gentianæ ana ʒiß: ficus pingues 6: muſci, ambræ, ana ℈ß: dactylos numero 9: paſſu-

larum ℥vi: mellis ℥iii: zuccari albi ℥vi: aquæ vitæ lib. 4. diſtillentur: primò exit aqua clara, ſecundò lactea, tertio turbida, capitur ſecunda: in qua ponuntur maſtichis, thuris ana ʒvj: gummi elleni ℥iij: galbani ʒß: cinnamomi, ligni aloes, cubebæ, nucis muſcatæ, galangæ, ana ℥i: terebinthinæ ℔ß: aquæ vitæ lib. 4. diſtillentur; prima & ſecunda aqua erit clara, tertia ſubrubea, & iſta eſt ad vulnera, ut illi dicunt, quam ego deteſtor & abhorreo.

Vſus prædictarum aquarum eſt iſte. Ponunt in vulnere de tali aqua, quantum retinere poteſt vulnus, deinde implent prædictum vulnus iſto pulvere. Recipe aloes epatici ℥ii: mirrhæ ʒvi: ſarcocollæ, thuris, maſtichis ana ʒii: miſce, & fiat pulvis, & utere ut ſupra. Et ſic circa finem uſque curant: poſtea aliquo unguento conſolidativo ſigillant.

Hæc eſt alia aqua. Recipe aquæ vitę lib. 10: manlvatici lib. 4: granorum hypericonis matur. lib. 2: thuris ℔ß: infundantur per menſem: poſte a cola, & utere ut ſupra.

Alia aqua. Recipe aquæ vitæ lib. 10: malvatici lib. 6: aloës ℥iv: mirrhæ ℥iij: thuris, maſtichis ana ʒvi: radicum conſolidæ majoris l. 2: centaureæ lib. ſem. granorum hypericonis lib. 2: terebinthinæ lib. 2: miſce per menſem, & cola, & utere.

Sequitur alia aqua. Recipe aquæ vitæ lib. 6: malvatici lib. 2: granorum hypericonis, centaureæ, ana lib. 2: thuris, aloes, mirrhæ,

maſtichis ana ℥ij. miſce, diſtilla, & utere ut ſupra.

Hic eſt modus iſtorum hominum, quem pro majori parte damno; contra laudo iſtum liquorem infraſcriptum, quo & audacter utor, quemque *expertus* ſum, tranſacto tempore apoſtematis. Recipe vini malvatici lib. 1. aloes, mirrhæ, olibani, ſanguin. draconis, ana ℥ß: miſce, & infundantur per octo dies, deinde prius ſimul conquaſſatis omnibus utere ſecundum artem, ponendo duas vel tres guttas mellis roſati prius in fundo vulneris.

Alio etiam quaſi ſimili utor, cujus deſcriptio hæc eſt. Recipe vini malvatici lib. 1. ireos, farinæ orobi, thuris minuti, ariſtolochię rot. corticum radicis opoponacis, mirrhæ, ſarcocollæ, ſanguin. draconis, centaureæ, ana ʒi: infundantur, ut ſupra dictum eſt de alio, & eodem modo utere. Iſtum modum laudo: quia vinum conceditur in uulneribus & alijs læſionibus prædictis capitis, & ita etiam conceduntur prædicti pulveres ab Haly, Galeno, Avicenna & alijs in fractura cranij maximè cum adminiſtrãtur in hora ſua, ut prædixi.

CAP. XXX.

De ratione curandi per potiones quas vocant vulnerarias.

HÆc omnia ſufficere volo quantum ad medicinas extrinſęcus applicandas: ad modum

dum autem primæ ſectæ quæ cum potionibus operatur devenio. Dico autẽ idem quòd dicit Nicolus autoritate Theodorici, quòd audacius iſti curant cum potionibus infra dicendis, ſi vocentur antequam alia via & alter medicandi modus tentatús ſit, maximè in vulneribus ſive contuſionibus recentibus: in ulceribus tamen non curant ſi aliud actum ſit. Sentio tamen cum Guidone tales potiones non multum convenire in primis diebus.

Aliquas alias differentias ponit Nicolus, ad quas lectorem remitto: neque enim díu rei huic inherebo, quia ut ſupra dixi, paucam adhibeo fidem iſtis potionibus.

Dico tamen ego quòd ultra potionem ſi ſint & in vulnere & in ulcere, aliqua extranea, illa ſunt removenda (puta oſſa, tela, ſpinæ & hujuſmodi.) Labia etiam ſolutæ continuitatis debent juxta poſſe teneri aperta cum tenta aliqua, maximè cum ſtipite caulium facta, quia convenit cum virtute potionis. Imo ſi indigeant talia vulnera ſuturâ ſuantur & ligaturâ convenienti uniantur, & exprimantur, prout requiritur in cura: ſivè ligatura debeat fieri retentiva, ſivè expreſſiva, ſivè incarnativa, prout ſciunt operantes artis.

Potio autem à me viſa *& experta* in diſpoſitionibus à me ſupra narratis, eſt hæc quæ ſequitur. Recipe foliorum & radicum rubeæ tinctorum, radicum ariſtolochiæ longæ & rot. foliorum & rad. plantaginis foliorum & radi-

cum consolidæ maioris & minoris, foliorum & radicum gariophylli foliorum, & rad. centaureæ maioris, ana manip. 2. radicum altheæ, summitatum rubi, summitatum lapati acuti, atanaceti, millefolii, pimpinellę, pilosellæ, arthemisiæ, summitatum cannabis, caulis rubei, fragariæ, ana manip. 1. thuris albi ℥ii: sarcocollæ ʒi: vini albi bocalia. 15. ponantur omnia in vase terreo vitreato, cuius pars media remaneat vacua & tegatur ut non respiret, & bulliat per tres horas mediocri igne, & coletur: cui adde mellis lib. 6. & deinde bulliat usque ad quartæ partis consumptionem. Dosis est ℥iv: singulo mane, & totidem vespere, balneando vulnus cum eadem, supraponendo folium caulis.

Aliqui distillant, & dant tantum mane ℥iii: ego nunquam distillavi, sed primo modo factam dedi, & vidi quæ supra dixi.

Quidam Hebræus satis mihi amicus, & inter empiricos fide dignus dedit mihi infrascriptam potionem, qua utebatur sicut usurpatur præscripta. Recipe radicum rubiæ tinctorum, seminum cannabis, diptami albi, betonicæ, seminum apii, summitatum rubi, radicum peoniæ, foliorum pilosellæ, foliorum pimpinellę, foliorum matrisilvæ, foliorum matricariæ, radicum ciperi & acori, foliorum & radicum gariophyllatæ, radicum liquiritiæ, rad. gentianæ, foliorum & radicum fragariæ. foliorum capillorum Veneris, foliorum

rum caudæ equinę, foliorum agrimoniæ, foliorum centaureæ, foliorum caulis rub, foliorum & rad. consol, maioris, rad. aristolochiæ longæ & rotundæ ana ℥i: rabarbari ʒiv: squinanti ʒiii: mellis lib. 6: vini albi lib. 80: fiat potio ut supra.

Sunt etiam quædam aliæ potiones ab aliis descriptæ quæ parum laudantur à rationalibus medicis. Et inter alios Guido de Cauliaco, in capitulo de fractura cranii, totis viribus damnat hunc modum potionum istis verbis: *Non audiantur ergo verba illorum Theodoricorum, & Ianuensium, qui se iactant omnem fracturam capitis cum suis pigmentis & potionibus absque chirurgia & ossis elevatione curare etc.* Quia tamen superius promisi modum curæ cum potionibus & pigmentis, describere illas decrevi.

Inquit Theodoricus lib. 2. chirurg. cap. 3. de cura fracturæ cranii: *sicut enim in cute superiùs dictum est, talis fiat in capite ligatura ut calor intrinsecus evaporare non valeat, nec exterior possit aer intrare etc.* Hoc facto detur pulvis quem dominus Hugo sibi appropriabat cum pigmento, quòd ita fit. Recipe cinnamomi ℥j: zinziberis albi ℥ßiv: melleghetæ ʒj: galangæ, piperis longi ana ʒj: gariophyllor. numero 12: grana piperis numero 15: fiat pulvis. Vini albi lib. 5. mellis lib. 1. bulliat mel & vinum; paulo post de prædicto pulvere addatur tantum ut bene aromatizetur totum vinum:

&c iterum bulliant omnia ſimul, ut fiat pigmentum: poſt clarificetur colando, de quo capiantur novem ciathi parvi, cui miſce pulverem magiſtri Hugonis, qui eſt videlicet. Recipe piloſellæ, pimpinellæ gariofilatæ, gentianæ, valerianæ, de omnibus folia & radices, de gentiana radices tantum, ana (exceptâ piloſella, de qua capiatur, quantum de omnibus) ex eis fiat pulvis de quo ter, quantum poteſt tribus digitis capi, in prædicto pigmento ponatur; pro quolibet ciatho & crucis ſigno facto, in nomine P. & F. & Sp. S. & individuæ trinitatis, dicatur: *dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltavit me, non moriar ſed vivam, & narrabo opera domini.* Prædicta ſic fiant, prius facta devota oratione ad Dominum, ut per prædictum pulverem liberet infirmum. Modus autem exhibitionis prædicti pigmenti eſt iſte. In prima viſitatione cum infirmus comedere ceperit, cum potum appetit inter comedendum dabis unum cyathum prædicti pigmenti, modo prædicto, ſcilicet cum ſigno crucis &c. in meridie inter cænam & prandium dabis alium cyathum: in cæna alium: & ſi infirmus retineat prædictum pigmentum ſine vomitu non ſolvatur caput, ſi vero evomat ſolvatur. Et ſi tumor adſit vulneri fiant pultes tales. Recipe folia maluarum cocta in vino, cum furfure: fac emplaſtrum & ſuper pone cum ſtuppa, ſemel mutando ſingulo die &c. Idem Theo-

Theodoricus docet, quòd si fiat vomitus esse pessimum signum; recitat etiam alias nugas quibus fidem non adhibeo.

Decoctio stæchados sola multum laudatur: Libro etiam 15. Continentis mumia in potu data summè laudatur in fracturis. Aliam potionem ponit Nicolus, & dicit eam valere ad omnia vulnera, & sanare novem diebus, non mortalia tamen: abstergere quoque & ossa expellere. Recipe caulis rubei, fæniculi, petroselini, abrotoni, atanaceti fragariæ, foliorum rubi, herbæ Roberti, plantaginis, arnoglossæ, foliorum cannabis, apij, nucis muscatæ ana; in vino bulliant cum melle. Bibatur manè & vesperè, & balneetur vulnus extra cum eadem, & super ponatur folium caulis rubei: & isto modo procedatur.

Reperiuntur multæ aliæ potiones ab alijs etiam antiquis descriptæ ad vulnera sananda, quos ne tædio afficiam legentes hoc loco non recitabo.

CAP. XXXI.

De curatione læsionis panniculorum cerebri, per medicamenta.

SEd quia de læsione duræ & piæ matris, & substantiæ etiam medullaris cerebri, non reperitur aliquis curandi modus ab ullo autore descriptus, ut hoc nostrum opus magis pingue ac delectabile & utile sit, de vulneribus prædictorum

dictorum membrorum aliquid nobis erit dicendum: & maximè cum interdum (ut prædiximus) ad manus nostras talia vulnera devenerint, quæ duce divino auxilio ad laudabilem finem terminatę sunt.

Dico ergo, quòd si contingat vulnus esse in prædictis membris, ultra omnem aliam curam medicus totis suis viribus debet prohibere omnem motum fortem & animi & corporis ipsius patientis; nec debet fieri agitatio aliqua à medico, nec manibus, nec ferramento aliquo, nisi levissima in abstergendo, & lavando, & medicando, ut dicetur.

Neque sanies in labijs retenta debet abstergi opere manus: sed tantum aliqua lotione earum quæ infra describentur, quia ex tactu & agitatione violenta in tam nobili & molli membro, quale est cerebrum & pia mater, fit dolor, & fortè nova solutio, unde fit exitus magnus medullæ atque ita tandem mors: Sed si non tangatur nisi modo antedicto natura succurrit loco, & consolidat vulnus. Atque isto modo tactus prædictus ita levis ad minus sit, usque transactus sit dies decimus quartus. Deinde audacius potest medicus tractare prædicta vulnera; semper tamen hoc fiat leviter.

Et principio quidem constricto sanguine cum ovo & alijs rebus convenientibus, ponatur in fundo vulneris lac mulieribus ab ubere noviter mulctum, & cum lavatur vulnus bis vel

vel ter in omni medicatione, lac etiam ſit actu calidum: vel lavetur tale vulnus vino malvatico, in quo bullierunt roſæ rubeæ.

Deinde repleatur prædictum vulnus lychnijs, uno vel pluribus ſecundum magnitudinem vulneris, ante intinctis in prædicto lacte, quæ tantum repleant fundum; cætera vero lychnia, quæ ſint tanta ut repleant totum vulnus, ſint imbibita in oleo roſato omphacino: & poſtea ſupra vulnus ponantur duæ vel tres peciç linteæ, magnitudine unius palmæ, imbibitæ in prædicto oleo: deinde totum caput etiam ungatur prædicto oleo: denique pannis debitis & ſtuppâ & faſcia convenienti leviſſimè ligetur.

Iſte modus curæ fiat per quatuor dies, uſque ad ſex & non ultra: deinde capiatur aliquod unguentum capitale de prædictis & ponatur ſuper lychnia vel ſuper ſyndone, & talia lychnia cum unguento imbibantur in oleo roſato omphacino & melle roſato, partibus æqualibus, & ſic repleatur vulnus: fiat & de prædicto unguento aliqua petia magna & ponatur ſupra vulnus, ante tamen caput totum prædicto oleo roſato inungatur.

Et unguentum quidem quòd à me eſt uſitatum in iſtis caſibus & probatum, appellatur unguentum matriſilvæ, quod infra deſcribam cum meo ceroto humano & aliquibus alijs remedijs ſuo loco: hoc unguentum lavo lacte mulieris ter vel quater, illoque ſic loto

utor, ad minus transacta nonâ vel decimâ die.
Post illos dies utor prædicto unguêto non loto (quia tunc requiritur medicina magis calida) & sic pergo. Paulatim tamen amoveo aliquid olei rosati, & addo tantum mellis ut circa decimumquartum diem útar solo melle rosato; & sic deinde cum lotionibus & pulveribus & meo ceroto vulnus illud carne repleo. Lavando tamen, si opus est, vel cum spongia embrochando, vel cum syringa leviter impellendo ad fundum vulneris vel ulceris, fit ut exiccetur sanies, quæ interdum est tanta ut medici dubitent de ipsius exiccatione. Sed pro hac quidem exiccatione habeatur recursus ad curam ulcerum profundorum, quæ cavernæ & absconsiones appellantur ab Avicenna quarta quarti: quibus tandem carne repletis adhibeatur consolidatio.

Sed quia rarò reperitur oleum rosatum omphacinum bonum, capio ego oleum myrthinum & oleum rosatum partibus æqualibus, & illis utor: & mihi benè succedit.

Cap. XXXII.

De curatione contusionis à sclopeto facta per medicamenta.

NOtent etiam juvenes quòd interdum contunditur caput aliquâ glande sive pila alicujus sclopeti, vel alterius similis instrumenti, cui contusioni ratione sulphuris & ni-

tri

tri & ignis inducitur mala complexio calida in loco, & interdum eſcara: Talis læſio quantum opus manuale attinet curatur ut aliæ contuſiones.

Medicinæ autem locales debent eſſe tales ut conveniant & contuſioni & ignis combuſtioni. Ego inter alias medicinas ſæpe utor oleo roſato ſolo, quod optimè confert, tranſeundo ad exiccantia cum opus eſt. Inter alias medicinas vidi etiam iſtam valere. Recipe olei roſati ℥viij: olei vitellorum ovorum ℥ij: vitri albiſſimi ſubtiliſſimè pulverizati ℥ij: ceræ albæ ℥iß: corticis medianæ, virgultorum ſambuci manip. 1. bulliant omnia ſecundum artem & colentur. Habebis unguentum cui non reperitur par à principio uſque ad vulneris à carne repletionem. Deinde conſolidentur vulnera ut alia. Prædictum unguentum eſt mirabile in omni combuſtione ignis.

Sed in contuſionibus iſtis prædicto unguento ſolum eſt utendum, uſque quò mala qualitas calida ſit remota, deinde curantur ut alia vulnera. Multa alia remedia poſſem adducere, ſed volo medicos recurrere ad capitula combuſtionis ignis & contuſionis, & ſuo judicio componere curam læſionibus appropriatam, quæ facilis eſt legitimo medico.

CAP.

Cap. XXXIII.

Cur fortioribus medicamentis opus sit in interioribus capitis vulneribus: quaeve sint fortiora medicamenta appellanda. Digressio.

RЕſtat ſolvendum dubium à nobis ſupra poſitum de mente Galeni quarto ingenij capitulo 7. & de mente Avicennæ prima tertij tractatu tertio capitulo undecimo, ſcilicet cur fortiores medicinæ requirantur in vulneribus & apoſtematibus interioribus capitis quàm exterioribus.

Cujus quidem dubij ſolutio hęc eſt: ſcilicet, ſi medicina debet ad intra penetrare debet eſſe fortis, ne reſolvatur ejus virtus in via, & maximè in apoſtemate ſine vulnere, ubi eſt cutis denſa, & pericranium & cranium & alij panniculi denſi.

Sed & ubi eſt vulnus requiritur fortis medicina: quia illa membra ſunt ſolida & dura exceptâ cerebri medullâ, & longe ſicciora membris exterioribus. In vulneribus etiam exterioribus minor ſaniei quantitas aggregatur quàm in interioribus propter magnitudinem & profunditatem: ideoque ut ſerventur membra in ſuâ complexione, & ut exiccetur major ſaniei quantitas requiritur fortior & potentior medicina.

Medicina autem altero duorum modorum dici-

dicitur debilis & fortis: primo quia est raræ substantiæ, propter quam facilè resolvitur ejus virtus. Sicut se res habet in rosa, & camomillâ, & similibus. Secundo vero modo ratione qualitatum ejus dicitur medicina fortis & debilis. Medicinæ enim primi gradus vel temperatæ, dicuntur leves: aliorum vero graduum medicinę dicuntur fortes, sive sint ex mineralibus, sive ex plãtis, sive ex animalibus, magis tamen vel minus secundum eorum substantiam. Et hoc intelligit Galenus lib. 6. ingenij cap. 6. in fine, dum dicit: *est mirum si dura pellicula ablatis ossibus forte non effugiat medicamen* (id est, valde siccum) *si non habeat magnum apostema, quoniam eius substantia siccissima est.*

Sunt tamen multæ medicinæ à nobis superius positæ in cura vulnerum exteriorum, quæ sunt convenientes læsionibus interioribus, ponderatâ qualitate vulneris & diversitate cõplexionum capitis, quas considerationes relinquo considerationi periti & experti medici.

Notent tamen medici quod vulneribus intrinsecis in substantia medullari cerebri inquantum sunt vulnera non convenit medicina valdè fortis in exiccando ratione suę complexionis, sicut convenit panniculis solis læsis: ideoq; ad hoc toto suo ingenio advertant medici; qui quidem si sint legitimi, duce experientia prius, ut de mente Avicenna sæpe dictum est, invenient præcisum gradum medicinæ administrandæ.

Et si

Et ſic cum Dei adjutorio dicta ſunt quæ ſpectant ad ſecundum inſtrumentum medicinæ, cui idcirco finem impono.

Cap. XXXIV.

In fracturæ cranij curationes chirurgicas præloquium.

ARduum ac maximum omnium, ac ferè horrendum quod eſt in medicina, opus ſcilicet manuale, ultimum medicinæ inſtrumentum appellatum aggredimur; in quo, duce omnium rerum parente, non pauca utilia hujus artis ſucceſſoribus, juxta virium noſtrarum noſtræque experientiæ quantitatem condonabimus, ponendo ſolum curam ſolutæ continuitatis capitis cum cranij fracturâ, & modum in quacunque ſpecie obſervandum monſtrando.

Veni igitur ſancte Spiritus, & illumina non minus noſtram mentem quam audentium, ad bene & lucide dicendum, & intelligendum, ea quæ à nobis hîc de oſſis amotione, inciſione, & elevatione, ubi neceſſe erit, dicentur. Nullũ certè majus eſt periculũ in alijs medicinæ inſtrumentis, quam in iſto, maximè ſi indebite adminiſtretur. Si autem operari ut requiritur (ſcilicet debito ordine, modo, & tempore) contingat, ad tartara jam deſtinati revocantur ad ſuperos. Et hic loci non inveniuntur

tur Januensium nugæ, simulque nec aliorum à viaHippocratica deviantium jactantiæ.

CAP. XXXV.

Quo tempore ossis separatio instituenda sit.

SEd antequam ad aliquam operationem particularem deveniamus, videndum est prius, quo tempore fieri debeat talis in cranio operatio. Nam earum alia subito vel quam brevissime fieri debet, nullis interpositis temporis inducijs: alia vero tardius, prout cogunt accidentium signa.

Et de tempore quidem eligendo quo os debet amoveri, ab antiquis autoribus ad plenum dictum esse reperimus, ut infra monstrabimus; sunt tamen aliqui, dicentes quòd absolutè non potest scire medicus hoc tempus. Sed oppositum tenent Galenus, Paulus, Oribasius, Haly, & aliqui alij. Ego etiam sum hujus opinionis, quòd præcise cognosci possit tempus tale, maximè si distinguatur species solutæ continuitatis cum suis differentijs.

Sit illa species, quæ empiasma & antiaca appellatur, vel alia species marusis dicta sive monesis sive hessena: (quæ sunt species in quibus os pungit vel gravat siphac capitis, & cognoscuntur ex signis supra positis) amovenda

venda oſſa absolutè dicimus, in prima hora, vel parum poſt.

Sit alia ſpecies, rhagamia darcam ſive capillaris dicta, intus penetrans, in corpore cacochymo ægroq; exiſtente & debito regimini medicinæ inobediente: quamvis adhuc nullum ſævum appareat accidens, abſolute tamen os amovendum dicimus, & quanto citius tanto melius. Sit autem eadem ſpecies, corpore vero mundo & forti, & medico obediente: dicimus etiam abſolute ſciri poſſe tempus tale, ſcilicet expectanda ſunt accidentia, quę ut plurimum veniunt in hieme ante 14 diem vel circiter, æſtate vero ante ſeptimam.

Conſtat ergo ex prædictis, tempus abſolutè præcognoſci poſſe in oſſis amotione. Aliæ autem ſpecies eodem modo cognoſci poſſunt quo prædictæ.

Totis igitur ſuis viribus inſudet medicus differentias prædictarum ſpecierum velle cognoſcere, & ita abſolute ſciet an oſſis ſit facienda inciſio, & qualiter, & quando.

Inter alia autem neceſſitatem oſſis amovendi cauſantia, duo ſunt principalia, naturæ horrida & extranea, primò ſunt gravantia & pungentia, ſive alia aliqua extranea idem facientia, puta, tela, ligna, ſagittæ, & plumbi ſive ferri vel alterius rei extrinſecæ fruſtula. Secundò eſt ſanies non habens liberum exitum. De his igitur duobus principaliter fit ſermo. Ab ijs enim tota fere eſt ſumenda cura, quia

quia per chirurgicum instrumentum magis succurrere ijs possumus. Antequam autem id fiat probabimus optimis autoritatibus tempus amotionis ossis absolute cognosci posse.

Et primo dico autoritate Oribasij, quæ habetur lib. 15. Continentis, cap. 3. in fine, absolutè præcognosci posse tempus amotionis ossis in quacunque dispositione, qui inquit. *Debent sanari ossa in hora qua accidit fractura, quotiens pungunt, ex concordia chirurgorum: quæ nisi pungant, expectetur per tres dies, secundum quosdam, aut plus minusve, ut colligatur sanies, & removeatur cranium à matre dura. Et aliqui vident quod debet fieri expectatio in quo nulla erit punctio, sub dubio nocumenti æruginis manantis & nocentis cerebro etc.*

Certe ex hisce verbis Oribasij potest colligi absolutè tempus amotionis ossis in qualibet dispositione. Vult enim Oribasius, (& non solum Oribasius sed & alij) quòd ossa pungentia sint subitò extrahenda, si non secundum totum, ut tamen dicit Galenus, saltem secundum partem magis pungentem. Punctura enim est quæ facit accelerare hoc opus. Et si non potest fieri in prima hora saltem fiat in prima die.

Dixit hoc etiam Galenus ut apparet lib. 15. Continentis istis verbis: *In quo accidit punctio & infestatio, incidatur os in prima hora passionis, aut in ipso die; quod si non incidatur in toto, evellatur aliqua pars ipsius valde pungens.*

Consentit etiam Avicenna cum prædictis in capitulo de fracturâ cranij inquiens. *Cum vero verificatur necessitas extendendi aliquid, & incidendi illud, aut extrahendi ipsum: tunc festinetur, & non expectetur complementum generationis puris in loco. Et hoc quidem nisi ubi non est panniculus nominatus dura mater coartatus aut punctus; quoniam punctura facit in dispositione apostema & spasmum, & fortasse perducit ad apoplexiam. Quare oportet ut extrahatur illud os statim, & redibit statim sensus si fuerit apoplexia.*

Vides lector à quibus autoribus habeas quod ossa pungentia sint statim extrahenda: vidisti etiam caussam propter quam extrahenda sint, & hic & alibi; veruntamen si nulla sint ossa pungentia, non est ita festinandum: quod non tantum debet intelligi de osse pungente, sed & de quacunque alia re extraneâ.

Sunt tamen aliqui casus in quibus non debemus transire secundum vel tertium diem; puta si adsit manifesta perforatio, vel incisio talis & in tali corpore, ut necessario sanies aggregetur in profundo, & in osse non sit sufficiens orificium pro mundificatione necessaria: tunc enim quam scitissimè fiat apertio in osse, ut sanies possit expurgari, & medicinæ possint intromitti.

Sed quia communiter in prædicto casu sanies incipit generari tertia vel saltem quarta die, ante generationem ipsius debet aperiri

via,

via, ne inducantur sæva accidentia. Ideo aliqui jubent fieri istam ossis amotionem secundâ vel tertiâ die. Vnde Rasis loco citato autoritate ut credo Galeni inquit: *Id quod debet serrari de cranio capitis cum celeritate serretur, & non expectetur ut accidat de eo descendere aruginem; sicut faciebant expectantes ut compleretur putredo & separaretur dura mater vel matercula à cervice. Vnde cum cautela hoc debet fieri, & ante quis certus esse quod dura mater non pungitur ab aliquo osse fracto. Sed si pungitur non potest vel debet fieri expectatio donec fiat putredo : nisi tamen fuerit aliquod prædictorũ potest fieri expectatio in modo moderato ita ut non trãseat dies tertius; sed maior pars debet curari in die secũdo etc.*

Adverte tamen lector quòd superius dixi, me credere istam autoritatem adductam l. 15. Continentis esse Galeni. Hoc notanter dixi, quia credo Galenum fecisse capitulum aliquod quo caremus in fine sexti de ingenio sanitatis: quia re vera Galenus ibi in sexto capitulo incipit loqui de fractura cranij, & meo judicio non complevit modum curæ vulnerum capitis. Igitur credo quòd deficiat septimum capitulum ejusdem libri : maxime cum Rasis adducat autoritatem Galeni in septimo capitulo sexti libri, quamvis à Rasi non dicatur cognomen prædicti libri sexti. Et hoc maxime dico quia video Galeni posteros, Paulum & Oribasium ad plenum dicere curam de læsione capitis cum fractura cranij, & cum videam

Galenum adduci à Rasi loco citato, & quia ipse inter alios fuit indagator causarum & effectuum medicinæ. Quare judico nos non habere sextum librum Galeni de ingenio sanitatis completum.

Sunt præterea aliqui casus, in quibus possumus expectare ultra tertium diem, immo usque ad septimum in æstate, & decimumquartum in hyeme, & ultrà etiam secundum aliquos; qui casus sunt illi in quibus non sumus certi de ærugine seu sanie aggregandâ super panniculos, quod tempus potest præcise cognosci. Indicant autem hanc cognitionem principia accidentium à sanie venientium, quia certè sanies non potest stare in tam nobili loco, qualis est locus inter cranium & duram matrem quin faciat aliqua mala accidentia, puta febrem, rigorem, intellectus permixtionem, & his similia, maximè si sit ibi clausa sine ventilatione. Ideoque cum medici vident principia talium accidentium debent accelerare ossis apertionem & ipsius amotionem ut sanies possit inde expurgari. *Si autem confirmentur accidentia, spernenda est cura*, ut inquit Haly, *quia æger ad interitum tendit*. Galenus etiam dicit: *Si accidentia supervenerint* (i. e. si perseveraverint) *spernenda est cura.*

Et quia talia accidentia, ubi os non pungit vel non gravat, & ubi dura mater non est profunde incisa, non veniunt nisi à sanie contentâ, ut

tâ, ut ſupra dictum eſt, inter cranium & duram matrem: ideo autores dicunt determinatum tempus amotionis & inciſionis oſſis eſſe, cum dura mater eſt ſeparata à cranio. Et hoc prudenter dicunt: quia ſi fieret operatio talis ut requiritur in oſſe amovendo, dura matre cranio alligatâ, maximum eſſet periculum de inciſione ejus, immò impoſſibile eſt aliter eſſe quin lædatur, ſtante ipſius forti colligantia: quam colligentiam eſſe cum cranio per totum, contrà alios recentiores medicos oſtenſum eſt ſupra.

Oportet ergo ut medicus volens operari in oſſe cognoſcat tempus ſeparationis panniculi à cranio, quia aliter ęgris poſſet mortem inducere. Tempus autem ſeparationis eſt cum adſunt prætacta accidentia à nobis ſæpius dicta, nam tunc amovendum eſt os cum incipiunt accidentia: cauſa eſt, quia tunc remotus eſt panniculus à cranio, propter quam remotionem ſanies habet locum in quo moratur, quæ extractione indiget.

Advertant tamen legentes, quòd dura mater ad paucam diſtantiam circa læſionem eſt ſeparata, maximè illis qui ſanantur, quia ſi eſſet omni ex parte ſeparata ultra commiſſuras, ut tenent multi, rari ſanarentur. Neque enim poſſet exiccari ſanies in diſtantia tali, ſcilicet à commiſſura ad comiſſuram, ſed ſemper ſanies peteret decliviorem partem vacui, atque ita neceſſario ferè omnes læſi

cum fractura cranij penetrante irent ad tartara. Credant ergo dictis noſtris, & exerceant ſe in anatomiâ, non ſolis autoritatibus ſed experientiæ fidem adhibentes.

Quod autem (tunc ſcil. quando dura mater eſt ſeparata) debeat fieri oſſis amotio, probatur autoritate Oribaſij, qui loco prædicto ſubjungit talia verba: *Quæ niſi pungant expectetur per tres dies, plus & minus, ut colligatur ſanies & removeatur cranium à matre dura.* Inquit etiam: *Et aliqui arbitrantur quod debeat fieri expectatio in quo nulla erit punctio, ſub dubio nocumenti æruginis manantis & nocentis cerebro etc.* Hîc infert Oribaſius quòd, quando ſumus in dubio an debeat fieri apertio an non, debeamus expectare nocumentum æruginis, ſeu ſaniei, cerebro nocentis, quod nocumentum cognoſcitur ex accidentibus; ex illius ergo ſententia accidentia monſtrant duram matrem eſſe ſeparatam, & cum illa adſunt tunc os eſt incidendum.

Quod etiam talis inciſio non debeat fieri niſi ſit ſeparata dura mater monſtratur lib. 15. Continẽtis autoritate Pauli: *Requiruntur* inquit *ſigna ſignificantia remotionem panniculi, quæ niſi inveniantur, conſolidentur.* Ecce Paulus vult quod non debet fieri operatio alia niſi conſolidatio, ſi panniculus non ſit ſeparatus; quod quidem tempus ſeparationis vel aggregationis ſaniei, ſi debeat aggregari aliquid, cõmuniter ab autoribus ponitur eſſe in æſtate ante ſeptimum

mum diem, in hyeme autem ante 14.

Quod tempus ponitur à Paulo l. c. ubi statim subjungit: *& si invenitur* (scil. panniculus separatus) *incide os, sed stude ad incidendum os in his locis* (in ipsius regione) *hyeme ante 14. diem, æstate ante septimam, antequam accidant illa accidentia mala prædicta.*

Advertè bene lector, quod ubi Medicus aliquo judicio potest cognoscere ossis amotionem necessariam fore propter causas à nobis supra dictas, quanto citius aperitur tanto melius est, nec expectari debent accidentia; nec prædicti dies, scil. septimus aut decimusquartus.

Nota etiam prædictam autoritatem Pauli esse adductam à Nicolo pro autoritate Galeni: sed est Pauli, prout patet cuicunque legenti, & credo quod sit error impressoris Nicoli.

Nota etiam quod Haly concordat de tali tempore cum Paulo, nam nono practicæ capitulo de fractura cranij inquit: *Si autem siphaos separatus est, & contingit patienti vulnus hyemali tempore, oportebit partes ossium omnino educere ante decimum quartum diem, æstate autem ante septimum, priusquam quæ diximus illi oriantur accidentia.*

Cum istis etiam de tempore tali concordat Albucasis libro tertio suæ chirurgiæ capitulo tertio inquiens: *Et si vides accidentia non terrentia te* (id est, non multum fortia, qualia sunt

in principio quando ſanies incipit ebullire ſub cranio) *& ſperas ſalutem, tunc incipe curationem eius. Quod ſi venit ad te vulneratus primis ſtatim diebus, & eſt illud tempore hyemali, tunc oportet ut perficias ablationem oſsis ante diem 14. ſecundum omnem diſpoſitionem: ſi eſt in diebus æſtatis, tunc oportet ut properes removere os ante diem ſeptimum antequam corrumpatur quod eſt ſub oſſe ex panniculo, & adveniant accidentia illa quæ narravimus.*

Ratio autem quare citius in æſtate quam in hyeme operatio talis ſit inſtituenda eſt, ut inquit Dinus, Nicolus, & alij, quia in æſtate citius accidit ebullitio & putrefactio, in hyeme vero tardius.

Avicenna tamen viſus eſt diſcordare ab iſtis de tempore, qui inquit. *Oportet ut non tardetur illud æſtate ultra ſeptem dies, in hyeme autem ultra decem quanto autem fuerit citius tantò erit melius, & longinquius ab hoc ut accidant nocumenta magna etc.*

Sunt qui dicunt quod cum decima dies non ſit critica, textus Avicennæ ſit corruptus & malè traductus: quicquid ſit parum refert cum alibi dicat Avicenna; *quanto citius tanto melius etc.*

Miror autem quod Galenus dicat l. cit. quod major pars ſit curanda in die ſecundo. Certè à Galeno ponitur tempus nimis anguſtum: credo tamen Galenum loqui de magnâ fracturâ propter quam medicus judicat ſtantibus alijs

alijs conditionibus ulterius non posse curationem differri. Differentia hæc inter prætactos autores à bono medico facile dijudicatur.

Nota tamen lector, ad prænarrata accidentia inducenda & ad incisionem accelerandam, concurrere præter anni tempus aliqua alia, sc. ætatem, regionem, complexionem, humorum conditionem & similia. Credo sanè talia accidentia citius evenire in juvene & etiam tardius secundum corporis dispositionem quam in sene: & citius in complexione calida & humida quam in alia: & in humore calido & humido citius quam in alio. Causæ sunt alibi declaratæ. Ita autem & de regione est cogitandum, ideoq; dixit Paulus: *in his locis est facienda operatio:* scilicet in regione sua. Et fortè Avicenna dixit de decimo die, & non de decimoquarto quia ejus regio erat valde calida. Ex prenarratis etiã potest judicari qui fiat quod citius adveniant accidentia in uno quam in alio; licet ad accelerationem accidentium multum etiam concurrant conditiones læsionum: quia si magna est læsio citò veniunt accidentia, si mediocris veniunt & mediocriter & tarde accidentia, data vero paritate in læsione prædicta accelerantur & tardantur accidentia à causis antedictis.

Non est ergo mirum, si interdum potest transacta decimaquinta die fieri apertio in osse, sicut recitat Mapheus de Laude in sua quæstione de fractura cranij, qui post decimũ-

quintum diem amovit os certo Comiti in capite pro ſanie expurganda, qui ſanatus eſt.

Ad hoc propoſitum tamen dicit Nicolus. *Certe eſt putandum quod oſsis inciſio fieri non debet niſi neceſsitas cogat te: iſta autem neceſsitas determinatur ex inceptione aliquorum accidentium malorum, quibus viſis ſtatim ad inciſionem medicus debet devenire.* Et ita re vera eſt procedendum.

Adverte tamen lector quod interdum adveniunt accidentia prædicta, & tamen ſine oſſis inciſione ſanatur æger. Et iſtum caſum coactus vidi. Curabam me quaſi invito Bononiæ quendam Martinum boletarum nuntium, qui fuerat enſe vulneratus in capite. in cranio erat fractura ferè capillaris, major tamen, & intro penetrans ſine panniculi læſione. Circa decimam diem vidi accidentia ſeparationem monſtrantia: ſtatim ergo volui os incidere, & fiſſuram ampliare, ſed ille nunquam voluit conſentire: proceſſi ergo in cura cum attrahentibus, & ſemper per rimulam illam exijt notabilis ſaniei quantitas, cùm ei imperarem, ut impelleret à pectore ad caput aerem: ita enim ſufflando notabilis ſaniei quantitas exijt ſemper tamen habuit febres, & rigores, & inquietudines, uſque ad quinquaginta ferè dies. Tandem natura ſeparavit totum os capitis à dura matre uſque ad ſuperficiem oſſis, in quantitate hoſtiæ parvæ. Et ſic dura mater carne tecta & iſte ſanatus eſt. Erat autem ju-

venis

venis & fortis complexionis. Hoc dixi ut monſtrem quid poſſit facere natura etiamſi non fiat cura regularis. Vidi autem hoc etiam in alijs, & res bene ſucceſſit adhibitis medicinis attrahentibus, & maximè ſtante virtute regitiva totius forti.

Ex prænarratis igitur tam hic quam alibi ſupra, poteſt cognoſci tempus aperiendi & amovendi os. Dico tamen cum Nicolo quod os non ſit amovendum niſi neceſſitas cogat: quia ſępe ſanantur aliqui abſque oſſis amotione cum medicinis debitis quos medicus non cogitabat ſic ſanari poſſe; & hoc pluries apud me fuit verificatum, & apud alios etiam practicantes.

Quomodo autem iſta oſſis amotio debeat fieri infra dicemus particulariter, ubi ſecundum differentiam ſpecierum differentem ponemus modum amovendi os, monſtrando ſuis locis inſtrumenta ingenioſa ac ſatis tuta.

Antequam tamen ad hoc deveniam non nulla medicamina per me experta deſcribam ſuo loco. Ne autem expectes à me multitudinem medicaminum, ſed ſolum unum meum cerotum & unicum aliud unguentum, cum quibuſdam pulveribus & certis liquoribus & lotionibus quibus ego fere ſemper uſus ſum.

Quamvis enim multa alia expertus ſim, infra ſcriptis tamen nunc tantum utor, nec ad alias me converto medicinas ſequens mandatum Ioannis Damaſceni, qui in ſuis Aphoriſ-

mis

mis inquit: *Tu autem ea quæ palam ſunt & in quibus omnes conveniunt, & maxime quæ probaſti tene, quæ vero in dubio ſunt & in quibus diſſentiunt omitte.* Certè nullus rationalis medicus poteſt infraſcriptas medicinas corripere, maximè ſi ſuo tempore ut decet adminiſtrentur. Idem etiam inquit: *medicamina tibi pauca tenenda ſunt, niſi quorum iuvamenta ſæpius expertus ſit. Totius enim multitudinis notitia incomprehenſibilis eſt: nam cum per ſingula volueris inquirendo diſcurrere multiplici diverſitate ſenſuum diſtructus nulli poteris fidem habere. Rerum proprietas dubia eſt: ea namque multi olim experientes arbitrati ſunt fieri à proprietate quæ plerunque faciebat natura.* Avicenna etiam ſecundo canone & quinto inquit: *ſcias quod medicina experta melior eſt non expertâ & parum medicinarum melius eſt plurimo earum una intentione.* Haly etiam ſermone ſecundo partis ſecundæ inquit: *tutius eſt uti inventis quam uti novis experimentis; in experiendo enim medicamina in corporibus hominum periculum imminet animarum, in periculis autem communior & probabilior via eſt tenenda.*

Iſtis ergo motus contentus paucis remedijs ſum. Multa tamen remedia ſuperius notavi de mente autorum peritorum, quæq; per me experta ſint dixi, ut ſi contingat unam medicinam non haberi poſſit haberi altera, ita enim hoc noſtrum opus erit magis utile & acceptabile.

Ante-

Antequam verò ulterius procedam dicendum est etiam aliquid de loco in quo tutius operandum est in capite: deinde quanta ossis pars amoveri debeat, quænam item medicina magis conveniat sicca an humida videbimus: & tandem denique particulariter medicinas à nobis paulò ante dictas trademus.

CAP. XXXVI.

Quâ in cranij parte ossis remotio instituenda sit.

DE loco autem eligendo ubi in cranio apertio & ossis amotio debeat fieri, notant autores quod sint tres intentiones quæ determinant locum incisionis in cranio.

Prima, est situs loci: nam debet fieri in decliviori loco, quia melius inde expurgantur superflua; Secunda, est ossis qualitas, quia interdum aut nimis grossum est os, aut nimis durum: quamvis convenit ex parte situs. Tertia ducitur à novorum processionibus.

Huic rei attestatur Galenus lib. 6. Ingenij. *Vidi* inquit, *aliquem cuius cranium fractum, & os temporali passum erat: tunc tempora dimittens os quod erat in cranio incidi, & æger sanitati est restitutus & adhuc vivit. Quod si cranium neglexissem necessario pelliculæ quæ sub eo erant computruissent priusquam os solidatum fuisset: nam nisi saniem à superioribus ad inferius scivissem*

vissem semper descensuram incisio ossis non fuisset utilis &c. Inquit præterea: *alium vidi in capite sicut prior sese habentem: tunc arbitratus sum dimittere os quod superius erat, & incidere ea quæ iuxta illud erant, ut sanies haberet locum fluendi. Cumque grossiciem huius ossis & duriciem considerarem, vidi magis esse utile ut os quod superius erat abscinderetur quam ut in saniei studium imponeretur, quoniam timui ne cerebrum moveretur. Item recordatus sum quod si latum foramen fieret in ossibus lateraliter existentibus, huius causa cerebrum descenderet & foras exiret.*

Prædictum textũ recitat Guido sub alijs verbis dicens: *Vidi deniq; bregmatis quidem os fractum, quod vero est deinceps, os vocatũ temporis, ubi squamiformes immissiones esse accidit, usque ad multum maximã habens fissuram: quam fissuram nos omnino non tangentes sed solum abscindentes ea quæ circa bregma sunt curavimus hominem ut adhuc vivat ab annis multis. Si vero os bregmatis reliquissem us putrefacta fuisset utiq; supposita mirinx antequam porosaretur fractura.*

Adverte quod textus primus Galeni obscurus est, secundus vero à Guidone adductus lucidus & est clarus, idem tamen dicunt & amborum eadem est sententia. Dicit ibi Galenus quod habuit quendam casum, in quo cranium erat fractum & etiam os temporum: caput erat fractum in duobus locis (sicut etiam dicit litera textus Guidonis) scil. in suprema parte

parte capitis ubi ſunt oſſa bregmatis (quæ ſunt duo tantum, eaque cranium appellant medici, & maxime Avicenna prima primi c. de anotomia cranij) & in oſsibus temporum. Galenus in operando tantum incidit cranium non autem partem inferiorem: ratio fuit, quia in temporibus erat magna fiſſura, ſicut dicit textus Guidonis, à qua libere fluebat ſanies: in ſuperiori enim parte non ita libere poteſt exire ſanies ſicut à lateribus, ſed ſi ibi ſanies aggregetur illa corrumpit cerebrum, quia ſitus non eſt ita aptus ad expurgationem, ſicut ſitus temporum. Atque ita ille quidem ſanatus eſt.

Aliâ vice ſimilis ſeſe caſus obtulit, in quo Galenus volebat partem inferiorem aperire, ſed conſiderans os ibi in temporibus eſſe durum & groſſum, dubitans quoq; de motu cerebri & de ejus exitu ſi magnum fieret foramen, de periculo item læſionis nervorum ab iſto loco exeuntium: iterum aperuit in ſuperiori loco, (h. e. in cranio ſive bregmate) & iſte etiam ſanatus eſt.

Ideoque præter ſitum, etiam oſsium qualitas & nervi exeuntes à cranio variant locum inciſionis faciendæ. Nota tamen lector quod loca à quibus exeunt nervi ab oſſe capitis ſint valdè profunda, quodque oſſa temporum in aliquibus locis non ſint craſſa, etſi duriora ſint bregmatis oſsibus.

Quod ſi daretur caſus in quo ſolum os temporum

porum eſſet læſum ego non eſſem tantæ audaçiæ, ut in cranio (h. e. in bregmate) facerem perforationem, quia neſcio modum per quem ſanies aſcendere poſſet ſurſum tam remotè, tanto magis ſi ſanies ſit inter duram matrem & os temporum: quia ſanies ſemper aggregatur in loco percuſsionis, & non poteſt aſcendere ad oſſa bregmatis, quia eſt inter tempora & oſſa bregmatis dura mater alligata in aliqua parte cranij, quæ alligatio impedit aſcenſum saniei. Crudele etiam eſſet aperire cranium à temporibus ad verticem uſque.

Ideoque quamvis Galenus dicat ſeſe tempora non aperuiſſe propter duritiem & groſſitiem, & propter nervos exeuntes & propter exitum cerebri: ego tamen audacius aperirem oſſa temporum ſi ibi læſio adſit temporum, quàm bregmatis ubi non ſit læſio, obſervans prudentiam, & faciens honeſtum foramen, & poſt foramen ordinans ita ægro ſitum jacendi cum capite ut ſanies exire poſset & non cerebrum: fugiens etiam loca nervorum, & quærens locum in quo os ſit magis ſubtile; nam deinde bonis & tutis inſtrumentis operãti minus crearetur periculi, quàm obſervanti exempla prædicta malè intellecta à multis.

Dicunt alij eſse maximum periculum operari in loco commiſsurarum vel prope illum, quia per commiſsuras egrediuntur multi nervi & venæ & arteriæ, ſicut dicit Avicenna prima

prima primi cap. prædicto: immo si fissura sit continuata cum commissura; vel si sit prope eam, dicunt fieri debere amotionem ossis sani continuati cum osse læso longè à commissura.

Nota tamen lector quod quamvis arteriæ & venæ & nervi reperiantur inter commissuras non tamen, propter ea medicus semper debet commissuras fugere in operando: nam possunt reperiri aliqui casus in quibus non minus necessaria est ossis amotio in commissura quam alibi nempe si contingat caput lædi notabiliter in loco commissurarum ob quòd vel statim vel paulo contingat ibidem duram matrem esse separatam, tunc etsi commissuris operetur nullum fiet nocumentum venis aut arterijs, quia jam sunt separatæ & à cranio distantes.

Talem operationem ego pluries feci, nec cognovi differentiam aliquam ab alijs locis. Est itaque hoc modo operandum quia bene succedit res. Prudenter autem ad plura advertitur dum operatio in loco & ut locus bene expurgetur providetur.

CAP. XXXVII.

Quantam ossis particulam separare liceat.

DE quantitate vero amotionis ossis faciendæ notat Avicenna cap. de fractura

cranij autoritate Hippocratis & Galeni, non oportere incidi ex oſse niſi quod eſt infirmum, nam illud quod ex eo eſt comminutum vehementer oportere omninò auferri. *Quando autem* (ait) *extenduntur fiſſuræ extenſione plurima nam non oportet ut tunc conſequaris fiſſuras uſque ad finem earum. Et ſcias quod non accidit propter hanc cauſam res nociva modo in reliquis operationibus quæ oportet fieri fiant. ſecundum quod oportet etc.*

Hæc ſententia eſt etiam poſita à Galeno l. 6 Ingenij c. 6. *Si uero* inquit. *os totum fractum ſit neceſſe eſt totum auferatur, donec ad ſanum venias locum: ſi vero non ſit fractum neq; contuſum, non totum auferatur, ſed quod ſcitur eſſe nocivum & non poſſe manere. Hoc multoties ego feci & non incurri errorem.*

Nota tamen quod iſta oſsis quantitas menſuratur ab experto ſecundum quantitatem & qualitatem ſaniei contentæ: quia ubi eſt minor ſaniei quantitas requiritur minor via ad expurgandum, ſi ſit groſſa vel ſubtilis indiget magnâ viâ vel parvâ. Menſuratur etiam ſecundum quautitatem panniculi alterati, ut poſſit fieri abſterſio & mundificatio etiam actu cum operatione manus & medicinis ſimul in panniculis. Menſuratur etiam ſecundum quantitatem alienæ rei extrahendæ. Menſuratur etiam talis quantitas penes locum: quia in vertice major pars oſsis movetur quam ante & retro & à lateribus: nam ſitus

ſitus juvat ad expurgandum ſaniem. In inferiori etiam parte capitis multa quantitas oſsis non eſt amouenda, ne cerebrum foras exeat nevé ex magno foramine rumpantur nervi caput exeuntes, qui ſunt à lateribus & in parte poſteriori magis quam alibi.

Ideoq; dicit Nicolus; *non eſt niſi maximum periculum in parte poſteriori os removere, ut dicunt quidam, maxime cum dicant nunquam ſe vidiſſe nec audiviſſe aliquem qui evaſerit in quo oſſis amotio facta fuerit parte poſteriore.*

Dico tamen ego aliquoties me vidiſse oppoſitum. Et hoc inter alios vidi in Domino Paulo Vngaro, quem ſuperius adduxi pro exemplo de inciſione cerebri, qui inter alia vulnera habebat vulnus magnum in parte poſteriori capitis inferius verſus collum, à quo in prima viſitatione amovi notabilem oſsis partem, & tandem evaſit. Eſt etiam tibi notum inclyte Princeps, quod cum inſtrumentis magnam ſatis oſsis quantitatem in capitis tui parte poſteriori amoverim, & tamen optimè convaluiſti. Aliquos etiam alios vidi. Verum hæc ſufficiant de quantitate & loco amotionis oſsis.

CAP. XXXVIII.

Qualia medicamenta capiti sint applicanda.

Viso tempore & loco & quantitate osſis amovendi, ad medicinas quæ ſunt applicandæ eſt recurrendum. Videtur autem quod Galenus lib. 6. Ingenij capitulo ſexto in fine ponat dubium inter medicinas approximandas, ſcilicet an debeant eſſe complexionis ſiccæ vel humidæ, iſtis verbis. *Reſtat ut de medicinis oſsium capitis diſputemus, & qualiter poſt inciſionem ſit ſtudendum, notificemus.*

Dubitatur autem an oſſe capitis inciſo medicina quæ dolorem capitis mitigat imponenda ſit ſicut pluries medici fecerunt hoc tempore, an alia vero huic rei oppoſita i. e. ſicciſſima. Hanc certe Methos ſemper laudavit, ſimiliterque quidam ſenior in civitate noſtra ſolitus eſt facere; ſuper pelliculas namque quæ ſunt ſub cranio, quas denudabat ab oſſe, mox ponebat unguentum quod dicitur ethiſios, & ſuper hoc unguento ponebat mel & acetum mixtum. Atque hoc quidem ſenex frequenter utebatur hac medicina, ſed nec ab ullo eam in hoc loco fieri vidi, nec ego audaciam habui ut eam facerem. Hoc equidem illo ſene teſtabor plures ab hac medicina curatos in Aſia, quam ab illis qui medicinam doloris mitigativam ponebant. Qua propter volui eam probare cum in Aſia degerem: ſed nunc dum Romæ

mæ ſum eam poſtpoſui quoniam ſequutus ſum chirurgos Romanos. Sed cum inquiſivi eſſentiam naturæ rerum, recordatus ſum cujuſdam rei quam experimento probavi. Dico ergo foramen aurium ad quod auditus penetret non ſolum ad duram pelliculam aſcendere, ſed etiam ad nervum auditorium: quoniam ergo foramen illud iſti vicinũ eſt pelliculæ & nervo qui de cerebro oritur, & fortem ſuſtinet medicinam ſicut diximus, non eſt mirum quod dura pellicula ablatis oſſibus ferre poſsit forte medicamen, ſi non habeat magnum apoſtema, quia ſubſtantia eius ſiccisſima eſt etc.

Alexander etiam medicus commendat ſenem illum çum medicina ſicca, ut inquit Jacobus de artibus.

Sexto etiam magnæ artis capit. ultimo de fractura cranij ſcribitur: *feſtinanda ſunt quæ carnem ibi creent, quæ ſiccativa medicamina ſunt; ſed prohibenda ſunt quæ mollificant & putrefaciunt ſicut cera & oleum & ſimilia. Hæc niſi fecerimus non ſumus ſecuri quod non orientur moleſtiſsima & lethifera accidentia. Oſſa vero quæ ſunt expellenda cum magno timore & cautela extrahantur.*

Iſte ſuperior textus eſt adductus à Iacobo de artibus, & non habetur in noſtro megategni, laudatur tamen etiam in noſtro medicina ſicca.

Verum ad declarationem talis dubij eſt deveniendum, cum etiam reperiantur aliqui qui oſſe inciſo & amoto ſolum procedunt cum oleo roſato, ſiçut apparet apud Raſim lib. 15.

Continentis, ut autoritate Pauli inquit: *super siphac pone pannum infusum in oleo rosato & vino &c.*

Serapio etiam de cura sodæ à percussione inquit: *Si velamen durum detectum fuerit, fundemus super illud oleum rosatum tepidum tantum, quod si non fuerit detectum addemus ad oleum parum aceti.*

Avicenna etiam in capitulo de fractura cranij: *Amplius post curationem cum ferro accipe pannum lini extensum ad quantitatem oris vulneris, & infunde ipsum in oleo rosato, & cooperi cum eo os vulneris: deinde accipe pannum duplicatum aut triplicatum, & infunde ipsum in vino & oleo rosato, & linias vulnus totum oleo rosato.* Ordinat etiam ligaturam levem latam & regimen contra inflammationem, & alia similia, & denique carne repleri jubet.

Inquit etiam Albucasis, *Accipe pannum lini secundum quantitatem vulneris & submerge ipsum in oleo rosato & pone ipsum super orificium vulneris. Deinde accipe alium pannum duplicatum vel triplicatum & ipsum submerge in oleo rosato & vino, & pone ipsum super pannum primum & colloces istud quam levissime super illud ne gravetur siphac.*

Visis istis opinionibus contrarijs videndum est cui opinioni sit adhærendum, Galenus certè ad literam tenet medicinam exiccativam magis convenire in læsionibus capitis penetrantibus, prout superius ab illo dictum est ob

experimentum in Aſia viſum, & rationem complexionis membri quod eſt ſiccum. Idem etiam dicit Alexander & auctor magnæ artis ait: *dicimus etiam duram matrem eſſe nerveam, ſed in vulnere nervorum cum detectione ipſorum dato etiam quod attendamus ad prohibitionem apoſtematis, nunquam intra vulnus ponitur oleum roſatum quoniam putrefaceret: ita etiam dicimus oleum roſatum ſupra duram matrem non debere poni.*

Oppoſitum tamen tenet Serapio, Paulus, Avicenna ſcilicet, & multi alij: melius eſſe incipere poſt detectionem & in omnibus vulneribus intra cranium penetrantibus cum medicina doloris mitigativa (ſcil. cum oleo roſato) quam cum valde ſiccâ medicina. Ita etiam inquit Galenus tertio ingenij cap. 8. *prius eſt vacandum accidentibus quam ſolutæ continuitati, maximè apoſtemati & ſervanda eſt membri complexio; ſed quia in omnibus vulneribus capitis poſt oſsis amotionem ſtatim currunt humores & quidem calidi ad locum affectum, ideo cum frigidis & aliqualiter ſtipticis eſt procedendum: qualis proceſſius eſt cum oleo roſato.*

Avicenna etiam quarta primi cap. ultimo dicit: *quando invicem duo conjunguntur morbi, aut eſt ſuſpitio ut conjungantur, incipiendum eſt à curatione illus quod eſt magis ſuſpectum, vel illius ſine cujus curatione alter curari non poteſt. Sed in prædictis vulneribus eſt aptitudo ut eveniat apoſtema in panniculo cooperiente, & ſpaſmus,*

& alia quæ vulnere ipſo moleſtiora ſunt. Ideo poſt talem detectionem oſsis in talibus vulneribus, etiam ſine oſsis elevatione, melius eſt administrare ea quæ doloris & apoſtematis ſedativa ſunt maxime donec ſimus tuti à talibus accidentibus: & poſtmodum adminiſtrare ea quæ valde exiccant, ut ulcus carne repleatur & conſolidetur.

Attende tamen operator, quod licet tutius ſit incipere poſt oſſis amotionem cum oleo roſato propter rationes prædictas, in proceſſu tamen cum oleo eſt attendendum ut quam citiſſimè fieri poteſt removeatur ejus adminiſtratio, quia vulneri inquantum vulnus eſt non convenit, nec eſt conveniens complexioni membri. ideoque nimius ejus uſus inducit putrefactionem. Et in iſto caſu errant multi medici, ſed communiter doctores laudant per tres dies vel parum ultra uſum olei roſati tunc uti incipiunt permiſcere illi mel roſatum & vinum & alia exiccantia, magis & minus ſecundum accidentia viſa. Et ſic dicunt multi Galenum voluiſſe dicere lib. 6. ingenij, & Alexandrum, & autorem megategni.

Ad id autē quod dictum eſt, quod non ponimus oleum roſatum in vulneribus nervorum, dato quòd in ipſis ſit dubium de eventu apoſtematis, eſt dicendum: quòd quamvis panniculus ſit nervoſus non totaliter tamen convenit cum nervo, & in vulnere nervi non eſt tanta agitatio in humoribus ſicut in vulnere ca-

pitis

pitis propter commotionem factam in osse amovendo. Quarè convenit in capite magis usus olei rosati ut repercutiat & confortet, sed in vulnere nervi est alia ratio impediens, nempè ut plurimum materia est inbibita vel inbibenda in nervo, quia unde si administretur oleum rosatum fiet putrefactio illius materiæ & sic corrumpetur nervus; panniculus autem est subtilis in se paucam potens recipere materiam respectu nervi. Ideoque in capite convenit oleum rosatum in alijs vero membris ubi sunt nervi non. Atque ita apparet cur in principio conveniat olerum rosatum in fine vero medicina sicca. Et sic videtur esse responsum ad objecta.

Non semper tamen post ossis amotionem est ponendum oleum rosatum sed aliquando, & interdum etiam medicina sicca & abstersiva est ponenda prout requirit dispositio. Interdum enim medicus incidit os, & illud amovet, sub quo osse invenit panniculum sanum non alteratum notabiliter, & tunc procedit cum oleo rosato, ut supra dictum est. Sed interdum invenit panniculum alteratum, etiam paratum putredini, & tunc procedere supra panniculum cum oleo rosato esset extra propositum, quia augeretur corruptio & putrefactio. Sed tunc est procedendum cum mundificantibus & putrefactionem impedientibus, & talia sunt siccæ complexionis. Ideoque nonsemper est proceden-

dum cum medicina doloris ſedativa.

Quod ſi vero contingat ut ex commotione capitis & ex dolore cauſato in abſtractione oſſis currant humores ad locum affectum, illos divertimus alia via quam cum medicina locali doloris ſedativa, puta evacuatione & diverſione convenienti, & localia ponimus tantum circa caput, quæ ſint ſicut eſt oleum roſatum: aliter enim fieri non poteſt. Debens autem iſtæ medicinæ ſiccæ tunc adminiſtrandæ eſſe graduatæ ſecundum gradum alterationis panniculi: quia ſi non multa ſit corruptio apponimus oleum roſatum ſimul cum melle roſato, modo quidem plus de oleo roſato, modo verò plus de melle roſato ſecundum alterationum diverſitatem.

Rariſſimè autem fit quin ponatur aliquid mellis roſati in oleo, maximè cum raro amoveatur os quin ſub eo reperiatur ſanies aliqua, ſi operatio ſit canonice facta. Sunt enim aliqui qui interdum decipiuntur, ſcilicet ut amoveant os non admovendum & nihil ſub illo reperiatur ſaniei aut alterationis: & tunc non convenit mel roſatum ſed ſolum oleum roſatum. Interdum etiam canonice operatum eſt in oſſe amovendo & non reperta eſt ſanies in loco affecto, quia nondum erat ibi genita. Puta ſi fuerit facta oſſis amotio in prima hora, vel primis diebus læſionis propter os pungens, vel gravans, vel aliquid aliud, extraneum in capite fixum: aut ſi cito medicus amove-

amoverit os dubitans de necessitate an scilicet amoveri debeat.

In omnibus autem istis casibus, in quibus non est adhuc sanies, solo oleo rosato est procedendum, modo & via à nobis parum ante dicta. Et ita in qualibet læsione capitis, dato etiam quòd non requiratur ossis amotio, cum oleo rosato est, procedendum ut prohibeatur adventus apostematis, maxime in principio: atque ita per gradus veniendum est ab oleo rosato ad mel rosatũ sicut currit tempus in prædictis vulneribus. Et quidem prædicta omnia remittenda sunt semper prudentiæ boni & legitimi medici: quia accidentia venientia & non venientia faciunt talem curam variare.

Licet autem supra dixerim oleum rosatum solum non convenire nisi circa tertium vel quartum diem quia est putrefactivum, ego tamen sæpe usus sum eo ultra septimum diem, sæpe etiam usque ad decimum, non sine fructu. Licet etiam dixerim quòd debemus cum illo miscere mel rosatũ, modò plus modò minus secundum necessitatem mundificationis: nota tamen aliquos esse casus in quibus debemus cavere à melle rosato propter suam caliditatem & virtutem ipsius abstersivam, maxime ubi est periculum de fluxu sanguinis ab aliqua vena, vel in panniculis vel in labijs vulneris; & tunc enim utimur oleo rosato cum vino. Quod si item vereamur ne mel sua mordicatione in aliquo capite calido sit causa at-

tractio-

traxionis humoris ad caput, & ita sit causa apostematis & alterius mali accidentis tunc enim loco mellis rosati sumitur juleb rosatum, quod minus mordet & est minus calidum. Atque ita prudenti medico semper hæc remittuntur, quia in capite calido & in tempore calido tardius devenitur ad mel rosatum, quam in frigido capite & in tempore frigido.

Vnum volo non ignorare operatores hujus artis, nimirum quòd quacunque hora fiat talis operatio semper ponuntur humores in motu, etiam si fiat ultra decimumquartum diem: ideoque optime tali tempore quæritur humorum refrenatio & distractio, pharmaciâ, phlebotomiâ, fricatione, ventosatione, sanguisugarum applicatione, & convenienti diæta: (quamvis etiam de talibus aliquid ad sufficientiam actum sit à principio) quia nova causa indiget novo remedio, minus tamen & magis secundum conditiones læsionis & subjecti prout videtur rationali medico.

Hæc sufficere volo pro cognitione medicinæ, applicandæ in cura læsionum capitis ubi os inciditur & amovetur.

Cap.

CAP. XXXIX.

Descriptio medicamentorum quibus potissimum in cranij fracturis auctor ipsemet usus est, eorumque legitima administratio.

Visa qualitate medicinæ, administrandæ facta ossis amotione, videmur etiam sufficienter declarasse qualiter accidentibus sit succurrendum, reordinando universalia ut fecimus, & apostema sedando, si sit vel futurum fuerit, per localia tam hic in tertio instramento quam supra in secundo, ubi de medicinis localibus egimus, indicat.

Nunc vero ad superius promissa devenio, scilicet ad localia à me magis dilecta, & quibus continue utor.

Dico autem primo quod inter cæteras medicinas capitales exterius approximandas, nullam unquam cognoverim parem ceroto meo capitali, quod humanum appellatur: appellatur autem ita, quia in eo ingreditur notabilis pars humanæ substantiæ, vel mumia.

Et nota quod semper viderim & audiverim hoc observari ab antiquis de familia mea, quod illa mumia quæ ingreditur hoc cerotum debet esse de parte capitis hominis. Est autem mumia de qua loquor caro humana sicca: & vidi ego Venetijs, corpora ferè integra de tali

mumia,

mumia. Servabant autem majores nostri (prout & à patre meo accepi & ipse vidi) unum & alterum caput domi suæ hujus mumiæ, de qua capiebant quicquid ad confectionem talis ceroti requiritur.

Dicunt quidam quod propter similitudinem membri cum membro sit quædam symboleitas & amicitia, quodque magis juvet quam si de alio membro mumia illa acciperetur; quicquid sit ego vidi ab isto ceroto miranda præstari & credo quod si daretur via ad vulnera capitis sananda absque ossis amotiõne quòd hæc esset illa medicina sola, tanta est amicitia ejus cum complexione capitis. Revera enim sæpius vidi applicari tale cerotum capitibus, quocunque modo læsis, labijs siccis, & cum multis malis accidentibus, & cum sanie pessimæ conditionis: & prima vel secunda die applicationis vidi labia vulneris digeri, & saniem ad bonam qualitatem reduci, & accidentia remitti, & sic de bono in melius omnia succedere. Subintellige autem tales casus quorum cura non est desperata nec impossibilis.

Et de hoc solo rogo operantes si nunquam tale cerotum ab eis conficiatur, ut conficiant omni diligentia & bona custodia prout à nobis bono corde & læto animo in lucem clarissimam omnibus medicinæ fidelibus condonatum est. Deum equidem testor quòd pro isto ceroto viderim patri meo offerri ma-

gnam

gnam pecuniæ quantitatem: at ille plane renuit dicens, hoc cerotum non esse dandum alicui nisi proprijs filijs, quasi esset hæreditas quædam præciosa. Ego tamen (fortè nutu Dei) oppositum facio: sic autem facere credo multa bona mereri esse. Qua vero custodia & diligentia servari & confici debeat infra dicetur.

Ceroti autem illius hæc est descriptio. Recipe: terebinthinæ lotæ cum vino malvatico, resinæ pini colatæ, ceræ albæ, ana ℥iij: mumiæ ℥iß: liquefiant simul liquefacienda: postea adde mumiam paulatim cum spatula miscendo, usque quo omnia acquirant mixtionem perfectam circa ignem semper ne coaguletur: facta convenienti mixtione omnia projiciantur in vas argenteum vel alterius materię benè mundum, in quo sint l. 3. aceti rosati ex vino malvatico. Hic loci dimittatur per diem & noctem: postea manibus in eodem aceto bene malaxetur usquequo acetum totum expressum sit à ceroto. Deinde pone cerotum in vase vitreo vel terreo vitreato sine aceto, & in tali vase pone lactis mulier ℥vj: succi tormentillæ ℥j: succi pentaphylli ℥iiij: succi betonicæ ℥ij: succi bryoniæ, succi plantaginis ana, ℥iß: omnia lento igne bulliant super cineribus calidis, usquequo consumatur de prædictis liquoribus tanta quantitas quanta fuit lactis: postea adde succi verbenæ ℥j, succi pimpinellæ ℥iß, & pone omnia in ferventi sole,

ſole, eâ cautela ne à vento pulvere extraneo repleatur: cooperta itaque aliquo panno raro & ſubtili ſtent in ſole, per menſem ad minus: addatur ſingulo die lactis mulieris puellam lactantis ℥ij, ſucci betonicæ ʒj: & ſic ſi ſol ferveat ſemper lac & ſuccus conſumetur ſive exiccabitur. Oportet autem ut ſingulis horis bis vel ter aliquis revideat cerotum in ſole, & cum baculo ligneo mundo ſuccum, lac, & alia quam fieri poteſt optimè ſimul ducat, ut fiat optima mixtio. Si contingeret ut ſol non poſſet exiccare tale lac & ſuccum propter conditionem temporis (ſi videlicet aër eſſet nebuloſus vel aliter diſpoſitus) ſingulis diebus ponatur tale cerotum in aliquo cacabo mundo & terſo, & lento igne bulliant omnia uſque ad conſumptionem ſucci & lactis. Atque ita erit medicina confecta mirabilis.

Sed ſic perfecto ceroto ſolebant ſic facere noſtri majores: capiebant cerotum, & habebant lac mulieris prædictæ conditionis in aliquo vaſe, in quo tenebant cerotum infuſum per diem naturalem, deinde ſimul cum lacte illo malaxando optimè, manibus conficiebant magdaleones unciarum quatuor pro ſingulo, & ſic in charta pergamenâ involuebant, poſt hoc in aliqua pixide ponebant, intra quam ſubet ſupra, & à lateribus ponebaut pannum lanæ coloris granæ finæ, & poſtea in capſa aliqua benè clauſâ ſervabant.

Cum vero opus erat eo, utebantur iſto modo: ſci-

do: ſcilicet faciendo peciam magnam circundantem vulnus per quatuor digitos vel circa, pluribus foraminibus perforatam, & in vulneribus ſupra vel infra os (ſi amotum erat os) ſupra panniculum ponebant peciam parvam dicti ceroti extenſam ſuper ſindone. Et ſic aliqua alia tenta ſeu lychnio ex panno lini ſubtili & albo replebant vulnus, leniſſime tamen, & hoc cerotum applicabant circa ſeptimum diem, niſi ſanguinis fluxus impediret, lavando ſemper vulnus cum vino malvatico in quo faciebant bullire roſas rubras & ſic uſque ad finẽ hoc ſolo ceroto procedebant. Semper autem ponebant duas vel tres guttas mellis roſati bene cocti in fundo vulneris. Atque hic erat eorum & hic meus eſt proceſſus.

Sed quia prædictum cerotum ingreditur pimpinella & tormentilla aliæque herbæ à quibus cum difficultate exprimitur ſuccus, ſervabant iſtum ordinem: piſtando tales herbas ſemper irrorabãt eas bono vino malvatico, & poſtea cum torculari extrahebant prędictarum herbarum ſuccum ſed magno labore, poſt primam etiam preſſionem quæ fit cum ſacculo groſſo ſolido & denſo) aliter enim non exiret ſuccus) colabant ſuccos illos cum pecia munda, cujus poroſitates erant ſatis anguſtæ.

Et iſte eſt totus modus conficiendi iſtud cerotum humanũ: quo ego utor ſi ad manus eſt: ſed raro nunc ego utor, quia non ſum in loco in

quo possim habere tormentillam ad sufficientiam: ideoque jam loco istius ceroti utor unguento infra scripto, cui etiam magnam adhibeo fidem, vel utor ceroto meo betonicæ superius in alijs medicinis meis descripto, & dicitur cerotum betonicę expertum, ad quod habeatur recursus.

Descriptio vero unguenti prædicti de matresilva hæc est. Recipe, terebinthinæ, resinæ pini, ceræ novæ, ana ℥iv: olei rosati ℥viij: mastichis, thuris, ana ℥j: gummi helleni ℥ij: matrisilvæ & betonicæ pulverizatæ, ana ℥iij: matrisilva & betonica ponatur in infusione secundum artem in lib. 10. optimi vini per diem naturalem, postea adde omnia prædicta, excepto gummi helleni thure & mastiche, & bulliant omnia forti bullitione usquequo sit consumpta media pars vini, & donec sic bulliendo appareat hæc mixtura coloris viridis satis intensi, & tunc coletur & permittatur coagulari. Coagulatum à vino separa, & coagulatum totum accipe & pone iterum in cacabo, & bulliant ita ut partes vinosæ quæ remanserunt in unguento resolvantur: cognoscitur autem hoc isto signo, scilicet quod dum bullit non amplius facit spumam nec stridorem. Hoc facto iterum cola, in colatura adde gummi helleni, mastichem & thus, subtiliter pulverizata, & semper supra ignem lentum misce usquequo optimè omnia incorporentur, post hoc semper ducatur spa-

tulâ

tulâ in loco frigido usquequo coagulatum sit.

Hoc unguento utere conficiendo peciam maximam supra caput, ita etiam ut teneat talis pecia totum caput, & in labijs de eodem unguento pone super lychnia, procedendo continuo in fundo vulneris cum melle rosato mixto vel puro.

Simul autem cum isto unguento utor ego pulvere capitali descripto à Galeno, Haly, Avicenna, alijsque medicinæ inventoribus. Qui pulvis est iste. Recipe, farinæ orobi, ireos, aristolochiæ longæ, corticum opoponacis, corticum thuris, ana: & fac pulverem.

Alij addunt huic pulveri mirrham, sarcocollam, & sanguinem draconis: Brunus etiam & Lanfrancus addunt mirthi grana, & nuces cupressi: alij addunt & centaureum & hermodactylos. Ego autem prima tantum utor descriptione, mihique bene succedit: alia tamen adjuncta placent mihi, imò etiam ego cum video carnem super crescere pono hermodactylos solos, quia magis exiccant, & sic carnem aliqualiter minuunt, & si non sufficiunt addo aliquid aluminis usti. Prædictum autem pulverem pono transacta decimâ quartâ die cum jam incipit caro generari; & sic lavando cum malvatico, & melle rosato super posito, deinde superasperso pulvere prædicto, & replendo semper vulnus filis prædicto unguento linitis, usque ad tempus sigillationis procedo.

Interdum tamen lavo fundum cum decoctione infrascripta, maximè si contingat virulentiam & saniem aggregari in fundo talis læsionis, quin lavando etiam cum syringa si opus sit. Decoctio autem hæc est. Recipe vini malvatici lib. 4. rosarum rubrarum, betonicæ, pimpinellæ, matrisilvæ, centaureæ, stæchados aromaticæ ana m. ß: aristolochiæ longę, ireos, corticum thuris, ana ʒiv: bulliant omnia simul, usque ad duarum partium consumptionem: (sed rosæ bulliant bullitione una tantum) & colentur. Colaturæ adde mellis rosati optimè cocti ℥iv.

Ista lotio est mirabilis in sanie exiccanda in ulceribus profundis capitis. Et hæc est illa, Illustrissime Dux, quam ego ordinavi & feci manibus meis pro capite tuo: hoc liquore siringabam & interdum cum parva spongia embrochabam fundum ulceris tui capitis, à quo prius non parva saniei quantitas exibat. Et ab ista lotione fuit facta saniei exiccatio & carnis repletio, & una cum alijs auxilijs tandem consolidatio.

Admirabuntur forte aliqui istum modum procedendi in vulneribus capitis syringandi & lavandi: ut à nobis præmissum est. Sed non est quod quis miretur quia hæc non sunt admirationem inferentia, nam quilibet rationalis medicus hoc tenetur agere, vel istâ vel aliâ medicinâ, in ulceribus profundis, cavernosis, & occultis. Atque hæc est mens omnium peritorum,

ritorum, & maxime Avicennæ *c. de cura ulcerum*: & ita ego ſum ſolitus operari in alijs, lavando & ſiryngando cum opus eſt.

Notent tamen legentes eſſe iſtis medicinis non utendum à principio, ſed tranſacto tempore apoſtematis, tardius etiam in æſtate illis utendum eſſe. Sed à principio (ſcilicet tranſactâ quartâ) ego ſolitus ſum lavare unguentum matriſilvæ prædictum cum lacte mulieris, & eo ſic loto, utor per tres vel quatuor dies, quia non eſt ita calidum nec ita ſuſpectum de attractione materiæ ad caput: utor interdũ etiam aquâ roſatâ lavo maximè in tẽpore calido & capite calido, & ubi imminet periculum de fluxu ſanguinis, vel ubi adeſt febris intenſa & magna inflammatio in capite. Interdum etiam tali tempore lavo vulnera lacte mulieris, ut alibi dictum eſt. Vtrum hæc committo prudenti medico, qui ſciet uti calidis & frigidis & mixtis ſuo loco & tempore.

CAP. XL.

Deſcriptio inſtrumentorum chirurgicorum quorum in cranij vulneribus uſus eſt.

SEd antequam ad oſſis amotionem aliquam deveniamus, neceſſarium putavi inſtrumenta prius conſcribere, ut medici illa habeant parata. Sed quia diverſarum formarum & quantitatum debent eſſe talia ferramenta, eorum formas, ut promiſi, hîc ponam. Et quia

etiam aliquos auctores reperio diſſentire de modo operandi,(alij enim prius incipiunt cum inſtrumento lato, alij cum ſubtili & ſtricto) ſuper hoc etiam erit aliquid dicendum.

Et dico primo & ante omnia, quòd inſtrumenta ſeu ferramenta multis denominantur modis, ita ut interdum confundant audientes. Ne itaque operatores ambulent in tenebris, cuicunque inſtrumento ſeu ferramento nomen imponam. Atque ita invenies in pictura inferius poſita eorum nomina, quæ à nobis hîc in quodam catalogo in univerſali neceſſario circumſcribenda eſſe putavi.

Dico ergo à me omnia inſtrumenta à medicis deſcripta apta os capitis peforare & ſine quibus non poteſt os perforari, Trepana appellari; ſive ſint raſoria, ut ſunt ſcalpra & raſpatoria: ſive os terentia, ſicut eſt terebrum vel terebellum: ſive inciſoria, ut eſt ſcalprum vel ſcalpellus, & forceps, & incidens quod tenalia dicitur à vulgaribus, & ſerra parva incidens,& inſtrumentum lenticulare, vel colophyſos Galeni & ſimilia.

Sunt etiam alia inſtrumenta capiti neceſſaria ad elevanda oſſa, (quorum etiam nomina & formas ponemus,) quæ propria habent nomina: ſcilicet inſtrumenta elevatoria quibus elevantur oſſa depreſſa: quæ inſtrumenta ſunt etiam diverſarum formarum, ſicut ſunt & alia ferramenta, quia neceſſariò ad oſſa elevanda requiruntur diverſæ formæ propter diverſitatem

tem fracturarum & depressionum ossis.

Sunt autem omnium ferramentorum diversæ formæ propter diversitatem capitum & eorum partium: quia alicujus capitis os est grossius altero, & ita aliqua pars est grossior altera. Vna enim forma ferri convenit uni depressioni vel fracturæ, & alteri non, & uni capiti alteri non.

Atque ideo medicus prudens semper habet parata instrumenta omnium formarum, & multa numero, ut possit ubicunque opus fuerit ossa extrahere incidere, elevare, serrare, rodere & terere, atque ita ubique consequi finem laudabilem.

Sunt & alia instrumenta ad ossa extrahenda, quale est forceps non incidens sed tenaciter tenens qui serpentina appellatur à modernis quia in eo sunt dentes parvi sicut in ore serpentis; sed horum omnium nomina dicemus sive pingemus cum formis loco suo.

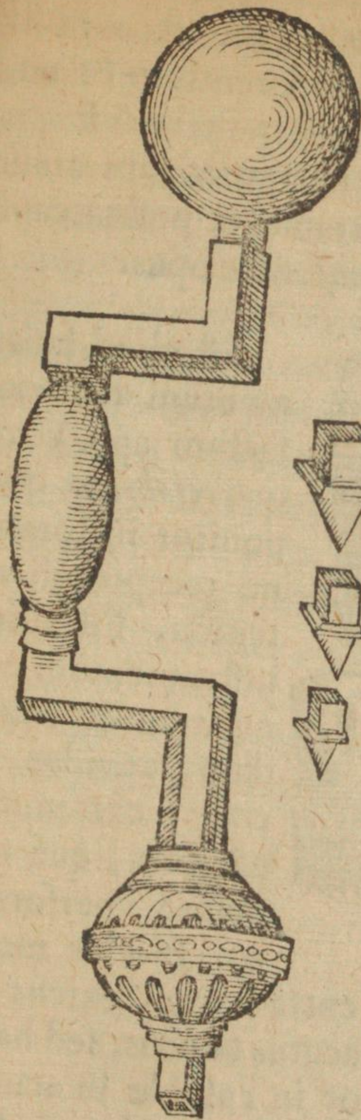
Sunt & alia multa instrumenta quorum nomina vel formas hic non ponam, quia ista sufficiunt: nam cætera committuntur prudentiæ medici, quia sicut dicit Princeps prima primi, *minimum quod necessarium est medico est id quod potest dari in scriptis.*

Non possum autem describere omnes formas instrumentorum, quia interdum venit ad manus medici casus nunquam visus; & ita medicus tunc præparat novum instrumentum pro casu illo. Et certè hoc pluries mihi

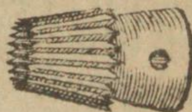
evenit, & ſtatim feci fieri, imò ipſe manibus meis feci nova inſtrumenta illi fracturæ apta, quibus poſtea nunquam uſus ſum, qualiaque ante nunquam videram.

Sic igitur de quacunque ſpecie ferramentorum ſint plura numero ſcil. minima, parva, media, magna & maxima. Ante omnia verò ſit medicus ingenioſus & boni judicij, quia tunc non deſunt inſtrumenta. Legitimi tamen medici habent vel habere debent ſcrinia plena prædictis inſtrumentis.

Sequuntur formæ ferramentorum.

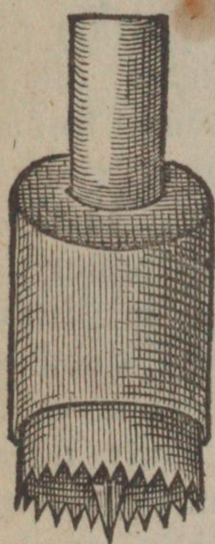
PRimum itaq; instrumentum sive ferramentum est illud quod primo loco vides, & *Vertibulum* a sive *Verticulum* à me dicitur, quia dum circũvertitur perforantur ossa secundum formam ferramenti in eo positi. Habet enim foramen unum in infima parte, quod est commune omnibus istis instrumentis parvis quę terebra appellantur: quia si unum

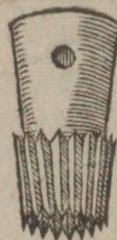
ex prædictis non sufficit ponitur aliud loco ejus, vel ejusdem speciei vel alterius, incipiendo semper à subtiliori & minori ad latius.

Primum autem hoc instrumentum appellatur receptaculum sive mater aliorum ferramentorum: quia in se recipit & continet alia

ferramenta ad trepanandum apta. In ſummitate ejus eſt quædam pila rotunda mobilis, ſuper qua tenetur leva operantis : & circa partem mediam prædicti ferramenti eſt quædam cannula mobilis, ut vertibulum melius circumduci poſſit. Ferramenta poſtea capiti affiguntur : atque ita perficitur opus.

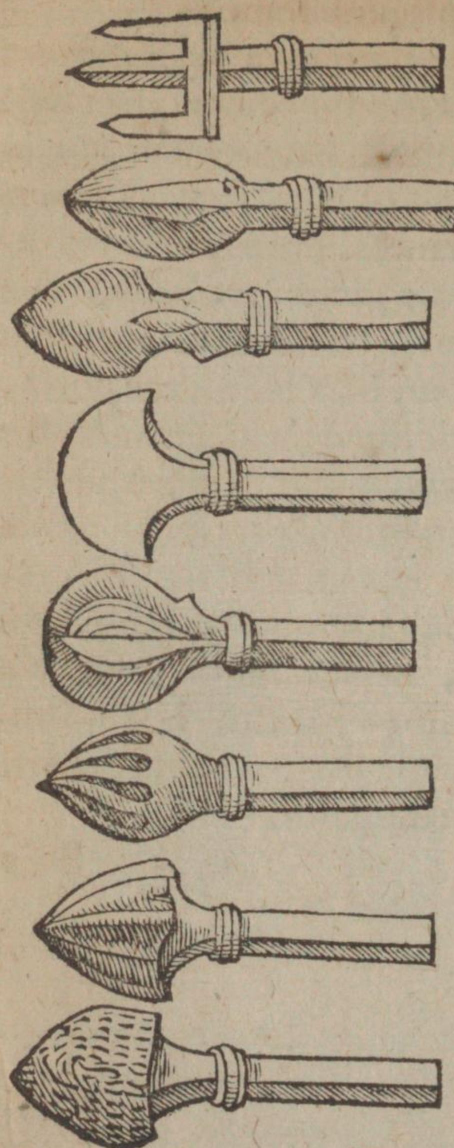
Eſt aliud inſtrumentum artificioſe factum appellaturque *terebrum*, quod ponitur in foramine receptaculi antedicti. Eſt autem inſtrumentum cannulatum & rotundum, ut vides, in cujus extremitate eſt ſerra, qua mediante perforatur os. In ejus medio eſt aculeus, paululum extra ſerram exiens : & non eſt talis aculeus acutus ut acus, ſed habet tria latera vel quatuor in cuſpide in acutum tendentia, à quibus ſicut à terebro roditur os ; & talis aculeus proprie appellatur terebrum, & mediante iſto aculeo ſerra figitur in oſſe facillime, & talis aculeus eſt taliter præparatus ut poſſit removeri ad libitum operantis, quia poſſet lædere ſiphac cerebri ſi

fieret

fieret profundatio ipſo non remoto.

Ideoque experti operatores vel removent illud cum jam penetrarunt medietatem cranij: vel habent aliud ſimile inſtrumentum ſine aculeo, & ſic perficiunt opus ad ſecundã ſuperficiem cranij penetrantes. Porro ſi hoc inſtrumentum aculeatum ſit dicitur *maſculus*, ſi ſine aculeo *fœmina*. Vlterius eſt hoc inſtrumentum ſpiculatum ſive alatum, ſicut hic videre potes, ejuſq; alæ ſunt ſubtiliſſimè incidentes: & iſtæ alæ faciunt inſtrumentum eſſe tutum à præcipitatione ſupra cerebrum, pars enim acuta penetraret niſi pars lata prohiberet. Iſto autem vel alio fere ſimili inſtrumento ſemper uſi ſunt Bononienſes, ſicut teſtatur Guido de Cauliaco. Et ſane, meo judicio, hoc inſtrumentum excedit omnia alia, ſi manu experti & diligentis medici dirigatur.

Sunt

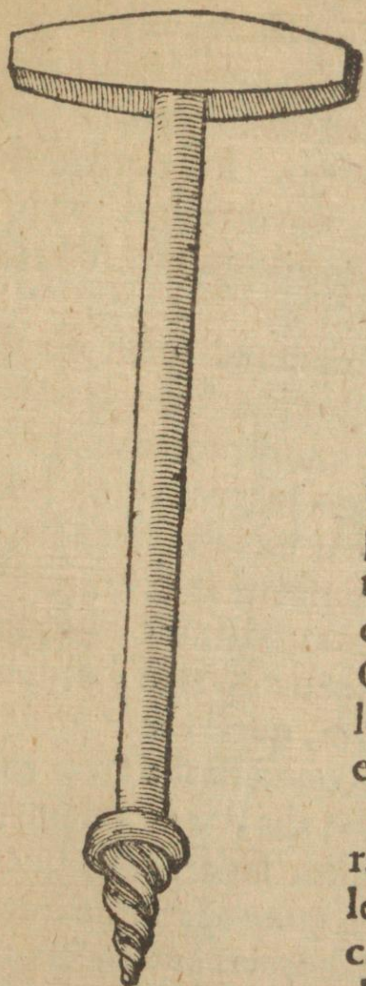

Sunt præterea octo aliæ ſpecies ferramentorũ, hic ut vides, depictorum quæ itidem *terebra* appellantur, inque eodem receptaculo (hoc eſt, in primo inſtrumento) ponenda ſunt, prout videtur operanti. Formam cujuſlibet ſpeciei vides hic. Porro, ut prius dixi, de qualibet ſpecie ad minus ſunt habenda quinque inſtrumenta; ſcilicet minima, parva, media, magna, & maxima.

Sciat vero Chirurgus ex iſtis octo inſtrumentis non niſi quinq; apta eſſe ad operandũ, ubi eſt prius aliqua fiſſura in cranio, propter ipſorum formam rectam linearem. Nam ſi linea recta ferramẽti eſſet in directo fracturæ præcipitaretur cum ſupra pãniculos, &

ma-

maxime fractura est figurâ lineæ rectæ Quod si verò esset semicircularis vel circularis, instrumentum etiam aliquod exprædictis posset administrari sine periculo præcipitationis.

Est præterea hic aliud instrumentum, ut vides, etiam *trepanum* appellatum non tamen profundans usque ad inferiorem ossis superficiem sed prope.

Hoc instrumentum, teste Haly dicitur terebellum estq; parvi capitis, ne forte ejus caput matrem cerebri perforet. Quare ejus capitis longitudo sit quanta est ossis spissitudo.

De isto etiam ferramento loquitur Galenus lib. 6. Ingenij cap. 6. *Medici quidam* inquit, *propter suspitionem foraminis talia fecerunt instrumenta quæ non nisi solam ossis substantiam penetrant. Quapropter multa & diversa sunt facienda, secundum quantitatem grossitiei uniuscujusque partis ossis.*

Hoc

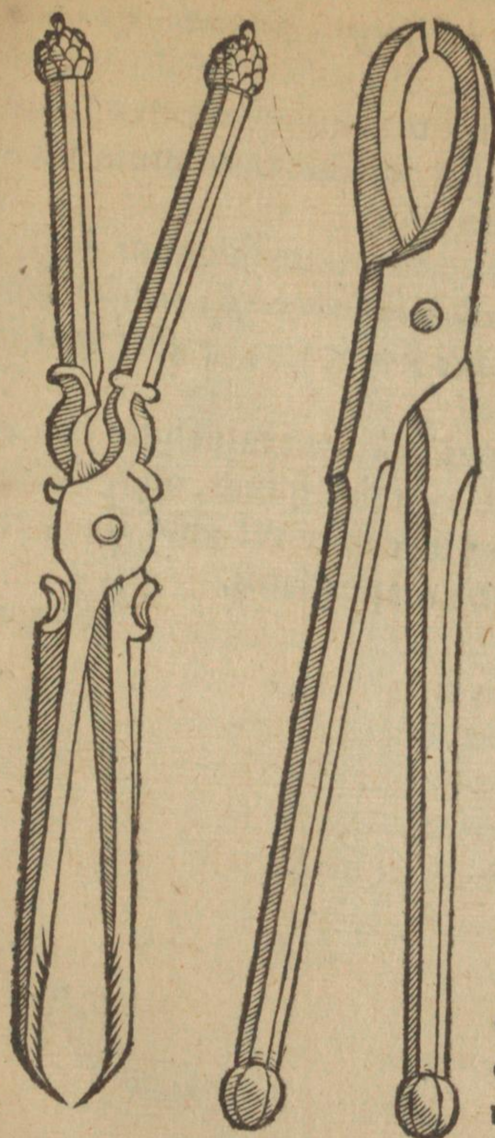
Hoc etiam instrumentum ab Avicenna nominatur *trepanum & perforatorium non profundans.*

Ab Albucasi etiam dicitur *terebrum non profundans, quia,* sicut ille loquitur, *non pertransit terminum cranij ad illud quod post ipsum est:* (id est siphac) *propterea quod habet extremitatem rotundam & circulum parvum prohibentem terebrum submergi.* Et ita est instrumentum hic pictum. Credo quod hoc sit illud instrumentum de quo loquitur Albucasis & Avicenna, & Haly.

Præterea modum operandi cum eo dant Haly, Avicenna, & Albucasis: sed ego non auderem operari cum isto instrumento nisi coactus, mihi autem magis placent prima instrumenta & quædam alia ex infradicendis, sed hoc instrumentum posui ut monstrarem saltem ferramenta quibus utebantur antiqui.

Laudat porro Galenus certum instrumentum colophisos dictum, quod à modernis non reperitur: sed credo quod sit illa serra rotunda superius posita sine alis, qua etiam nunc temporis multi utuntur satis bene, quamvis non habeat alas: est tamen ferramentum periculosum, sed si habet alas antedictas tutius est instrumentis cæteris prædictis.

Sunt

Sunt præterea hic ut vides duo instrumēta quæ forcipes appellantur. Vnum est ad incidendum ossa, & dicitur *forceps incidēs*, quo quidem instrumento valdè indiget operator. Et certè si eo sciat medicus rectè uti brevi tempore perficiet omne opus ossis amotionis, maxime si locum invenit ejus usus, quia oportet ut prius huic instrumento sit pręstita via, ut possit figi in loço in quo queritur opus.

Cæterum hujus instrumenti facit mentionem Avicenna in cap. de fractura cranij dum inquit: *si os fuerit debile ex natura sua, aut ex*

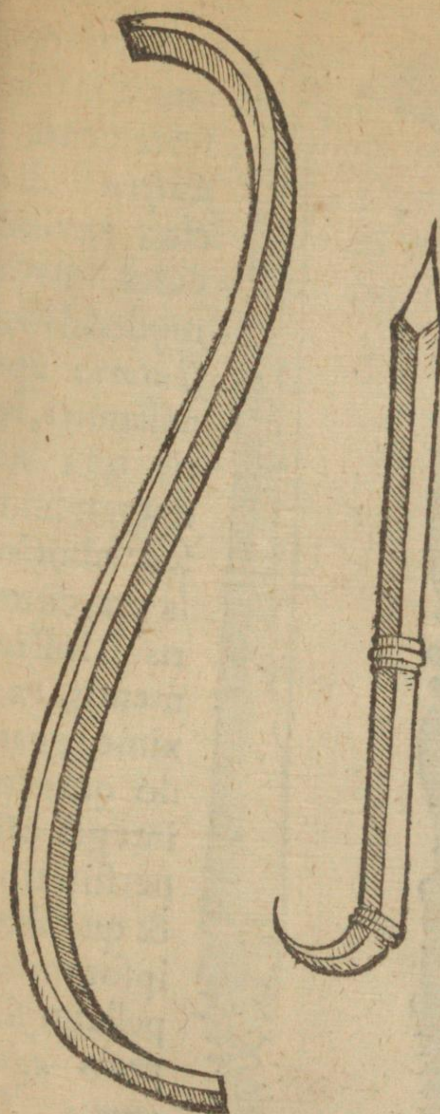
fractu-

fractura quæ accidit ei, tunc oportebit ut auferas ipsum cum incisoriis, ponendo quædam incisoria contra alia. Ista autem incisoria certè sunt forcipes sive tenaliæ incidentes supra dictæ, quia in hisce instrumentis unum incisorium est contra aliud.

De isto ferramento etiam loquitur Haly, dum inquit: *si os subtile inveneris, incidas cum incisorio quod falci simile est, positis ipsis in opposito &c.*

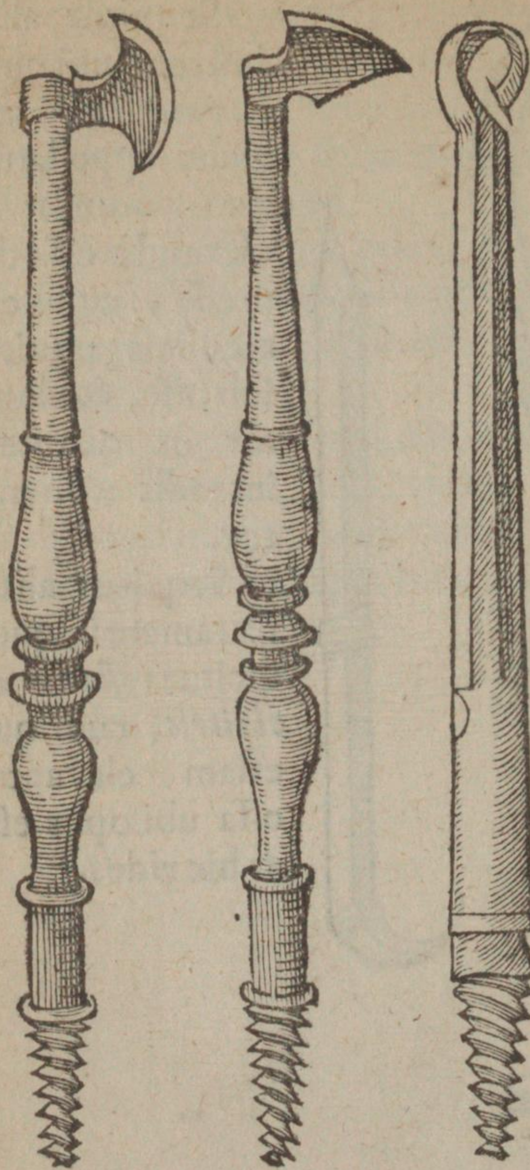
Est alius forceps aptus ad capiendas & extrahendas sagittas, tela, spinas, ossa, & hujusmodi extranea in capite vel alibi fixa, *tenalia* sive *serpentina* appellatus.

Sequi-

Sequitur aliud instrumentũ quod *elevatorium magnum* appellatur: quo utimur ad elevanda ossa depressa, cujus extremitas ponitur sub osse, & elevatur os quantum intendit operator.

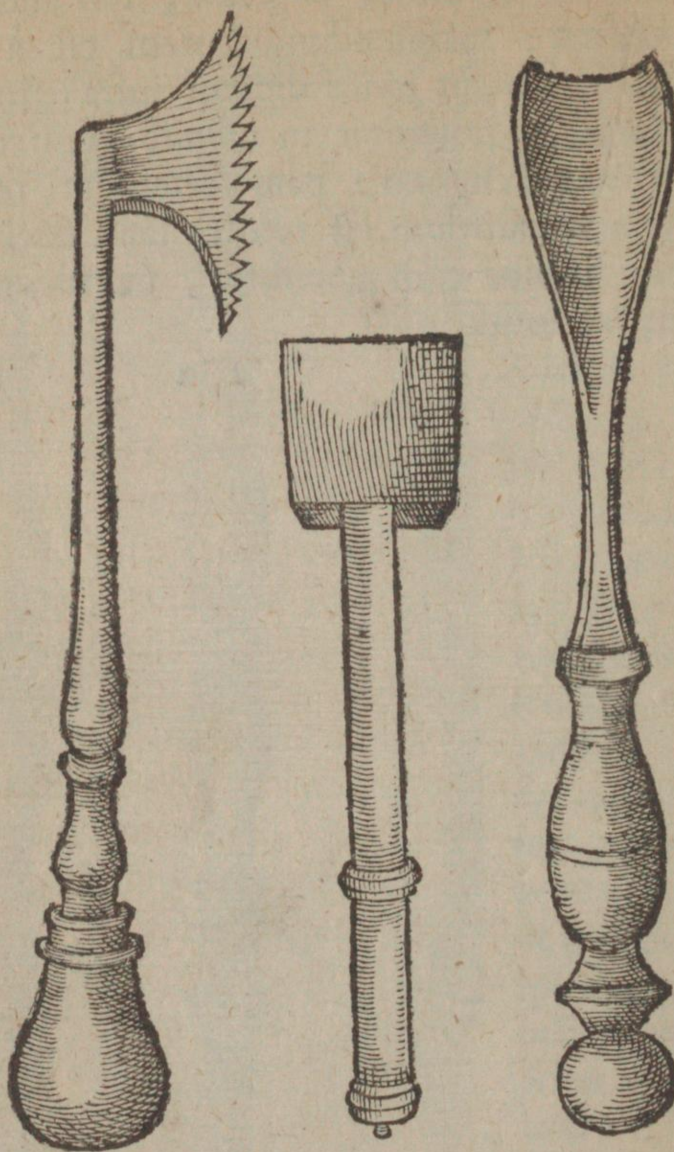
Sequitur aliud ferramentũ, quod dicitur *rostrum accipitris*, cum quo etiam elevantur ossa ubi opus est, ut hic vides.

Sunt etiam alia tria ferramenta *ſcalpra* dicta, ut hic vides, quæ à modernis *raſpatoria* appellantur, ſatis tuta ad operandum ſed laborioſa præ cæteris inſtrumentis, maxime quando quæritur integra oſſis perforatio: & quodlibet ipſorum appellatur *ſcalprum aduncum*. Sed ſcalprum interdum capitur pro novacula ſive raſorio: interdum pro phlebotomo, vel quocunque ferramento carnem & membra mollia incidere apto.

Iſtis autem ſcalpris aduncis debent operatores

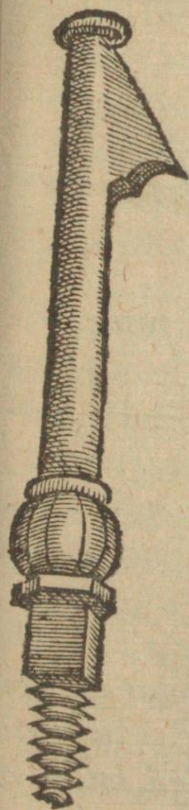
tores uti in fiſſura capillari, tentando an penetret; incipiendum autem eſt à lato ferramento, ut latius dicetur infrà. Inſtrumenta hæc ponuntur in manubrio oſſeo vel ferreo vel ligneo: pars ferramenti ingrediens manubrium eſt retorta ſicut cochlea, ut ſit firmior cum manubrio, ut vides in picturâ appoſitâ.

Sunt ultra prædicta instrumenta alia quatuor, ut hic videbis, quorum unum est ad formam serræ, quæ à lateribus est aspera, rodens ultima, ut hic vides.

Alterum ferramentum dicitur Scalprum rectum, sive Scalpellus, estque aliqualiter con-

connexum & concavum in cuſpide, ut vides hic, quod inſtrumentum eſt præcipuum ubi oſſa ſunt petroſa, in quibus alia ferramenta non poſſunt adminiſtrari propter ſtrictum orificium vulneris, & maximè quando medicus non intendit integre os perforare. Hoc inſtrumentum percutitur malleo plumbeo hic inferius picto, ut vides.

Quartum inſtrumentum eſt *lenticulare* ſive *lentiticium*, à Galeno valdè laudatum inter alia inſtrumenta. Hoc etiam malleo plumbeo percutitur ut minorem inferat ſtrepitum, cujus gratia minus læditur cerebrum pacientis. Habet hoc inſtrumentum in cuſpide portionem parvam ferri ſimilem grano lentis ne pungatur ſiphac cerebri: & iſto inſtrumento æquantur aſperitates oſſium capitis ne pungant panniculos, & inciduntur oſſa ſi opus ſit, maximè ſi prius ſit in oſſe via & fiſſura qua mediante intra os poſſit poni tale ferramentum. Eſt autem hoc inſtrumentum deſcriptum ab Albucaſi & Avicēna ſatis diffuſe ex mente Galēni: Galenus tamen capitulo ſexto lib. 6. Ingenij non dicit de tali inſtrumento ea quæ dicta ſunt à prædictis autoribus quarè

in primam ſententiam devenio, ſcilicet nos non habere ſextum librum de Ingenio ſanitatis completum, ſed eſſe mancum, ſicut ſupra dixi, ad minus carere nos ſeptimo capite ejuſdem ſexti libri.

Et ſic cum Dei adjutorio finitæ ſunt formæ ferramentorum noſtrorum: qui vult majora & plura ad alios recurrat codices. Hoc ſolum repeto quod omnium ſpecierum ferramentorum prædictorum ſint diverſæ magnitudines ob rationes ante adductas.

Cap. XLI.

An oſsiculi ſeparatio lato vel ſtricto ferro ordienda ſit.

Viſis nominibus & formis inſtrumentorum ſive ferramentorum læſionibus prædictis convenientium, videndum eſt quibus utendum primo loco ſit: maxime (ſicut ſupra dictum eſt) cum reperiantur qui prius utuntur ſtricto & ſubtili deinde lato ferramento.

Inter eos & Albucaſis eſt qui dicit: *ablatio oſsis fit uno duorum modorum; & modus quidem unus eſt ut incidas os cum inciſorio ſtrictæ aciei, deinde adminiſtres inciſorium aliud latius & poſt inciſorium ſecundum aliud eo latius. Sit autem diverſorum medico copia inciſoriorum quorum alia aliјs ſunt latiora &c.*

Inquit etiam: *ſint illa in ultimo acuitatis, & ex*

ex ferro Indo, & fiant cum facilitate ne commoveatur caput (id eſt cerebrum) *&c. Modus autem ſecundus eſt ; ſi os eſt forte & durum tunc oportet ut perfores in circuitu eius, antequã tu administres inciſoria ,cum terebris , quæ nominantur terebra non profundantia Porro ita nominantur quia non pertranſeunt terminũ oſsis cranij ad illud quod eſt poſt ipſum , propterea quod terebro ſuper illud quod eſt ſub capite ejus acuto ſimilis margini eſt parvus circulus, probibens ſubmergi & pertranſire ſpiſsitudinem oſsis. Et convenit tibi ut accipias ex iſtis terebris numerum multum , quorum unumquodque conveniat quantitati ſpiſsitudinis oſsis, donec præſens ſit terebrum, cujus extremitas acuta & quantitas in longitudine & brevitate ſit ſecundum quantitatem ſpiſsitudinis illius cranij &c.*

Oppoſitum tenet Avicenna, ſcilicet quod lato ferramento prius ſit incipiendum & deinceps ad ſtrictum deveniendum, nam in capitulo de fractura cranij inquit : *ſint apud te fricatoria diverſarum quantitatum, adminiſtra porro primum lata, deinde quæ ſequuntur illa :* ſcilicet ſtricta. Ibidem etiam inferius paulo dicit : *ſi os fuerit debile ex natura ſua aut ex fractura quæ accidit ei , tunc oportebit ut auferas ipſum cum inciſorijs, ponendo quædam contra alia : incipiendo autem ab eo quod ex eis eſt latius fiat permutatio ex ijs ad inciſoria ſubtilia , deinde pervenias ad capillaria, ſive ad ſubtiliſsima vel ſtrictiſsima &c.*

Nicolus etiam dicit ad literam, quod modus illorum qui incipiunt cum ſtrictori inſtrumento ſit abjectus etiam in fiſſura capillari & ſtricta. In favorem ſuum adducit autoritatem Albucaſis talem: *oportet ut adminiſtres in abraſione tua, quia in primis radis os, latiusillorum raſoriorum, deinde utere poſt ipſum ſubtiliore & non ceſſes facere illud ſecundum continuitatem, donec pervenias ad adminiſtrandum tenuiſsimum & ſubtiliſsimum eorum omnium.*

Præter etiam auctoritatem Albucaſis dicit Nicolus, quod ratio propter quam debemus incipere à lato inſtrumento ſit iſta: quia orificium ſuperius debet eſſe latius profundo propter periculum putredinis, quia melius expurgatur virulentia ſi orificium latum ſit, melius etiam in eo ponuntur medicinæ & lychnia ſive tentæ.

Adducit etiam autoritatem Galeni ſexto ingenij capitulo ſexto dicentis: *oportet incipias cum lato inſtrumento* (id eſt à latiori & majori) *donec ad ſubtilem* (id eſt, ad minimum) *pervenias &c.*

In favorem ſuum adducit etiam Nicolus auctoritatem Avicennæ à nobis paulo ante poſitam, omnino inferens & pro concluſione ponens lato inſtrumento eſſe incipiendum.

Sed adverte lector; Albucaſis & Avicenna & Galenus optime ſentiunt cum dicunt lato inſtrumẽto incipiendũ eſſe, optime etiam ſentit Albucaſis cum dicit quod ſtricto incipiendum ſit.

ſit. Sed Nicolus male expertus in operatione manus non diſtinxit modum, quando ſit procedendum cum lato, quãdo cum ſtricto inſtrumento, ideoque dixit ſolum lato eſſe incipiendum. Ne ergo hoc noſtrum opus legentes confuſi & involuti remaneant, dicendum eſt in quo caſu prius lata, & in quo caſu prius ſtricta inſtrumenta conveniant ad operandum.

Propterea dico quod lato inſtrumento ſit incipiendum operari in fractura cranij, quãdo fractura non penetrat interiorem ſuperficiem ſive tabulam cranij, tunc enim medicus cura tentativa magis procedit quam vera cura, intendit tunc cum talibus inſtrumentis ad totum penetrare os. Ideo lato inſtrumento incipit, quærens ſolum rimulam capillarem detegere & videre an penetret, prius in ea poſito atramento vel alia humiditate nigra: cum & non penetrat quærit talem fiſſuram ampliare in ſuperficie, ne ærugo in ea retineatur, & cauſet aliquod malum accidens.

Quod hoc ſit verum expreſſe ponit & Galenus & Albucaſis. Galeni verba hæc ſunt. *Fiſſura autem quæ penetrat uſque ad locum qui inter utraſque partes cranij eſt ſubtilibus quidem opus habet, diverſa tamen adſint inſtrumenta, ut primum incipias à lato, deinde à minus lato, donec ad ſubtile de neceſſitate pervenias.*

Albucaſis inquit: *ſi fractura oſſis non penetret uſque ad panniculum & in illud quod abſcinditur ab oſſe eſt facies ejus, & remanent in ipſo aſ-*

so asperitas & satagiæ subtiles, tunc oportet ut radas illam asperitrtem & eradices illas satagias cum rasariys subtilibus: quorum copiam diversarum quantitatum præparasti, ut sit tibi possibile administrare ex eis in omni loco & hora illud quod maxime est conveniens & rectum, secundum illud ad quod perducit te operatio, & ipsum os fractum, & figura eius. Et oportet ut administres in rasione tua, qua primum radis os, latius illorum rasoriorum, deinde utaris post ipsum subtiliore &c.

Vltra prædictas auctoritates quæ de facto præsupponunt incipiendum esse à lato ferramento ubi fractura non penetrat, est ista ratio: quod cum lato instrumento operantes semper vident ad quem terminum intra cranium debeant profundare ferramenta, quod non viderent si uterentur prius subtili & angusto instrumento.

In fissura autem ad intra penetrante sufficit medico habere instrumēta apta ad penetrandū totum cranium, cum non nisi os removere intēdat, & semper panniculus sit separatus à cranio quando medicus trepanationem intendit, (sicut monstratum est superius) sive ossa pungant, sive gravent, sive sanies sit defluxa, quæ omnia panniculum separant. Tunc an medicus utatur instrumento subtili ante latum non refert, quia mensuravit jam grossitiem loci cranij perforandi ad ferramentum, & sic non dubitat de panniculo. Sed ubi os non est fractum nisi fissu-

fissura stricta medicus metuit ne penetret & panniculum lædat, ideoque vult ante se habere viam latam ne incurrat aliquem errorem, & maximè cum talis operatio fiat & fieri debeat ante tempus separationis panniculi, ne sanies per rimam illam descendat & per cranij poros penetret & panniculum separet: quia alia de causa non fit operatio in osse fissura non penetrante, nisi ut sanies, ibi in rima aggregata vel aggregari apta, non descendat vel os corrumpat.

Est & alia fortior ratio quare medicus debeat uti instrumento angusto & subtili prius, dum intendit facere integram perforationem & ossis amotionem usque ad interius, hæc videlicet: medicus posset incurrere periculum de morte ægri prius operando cum lato instrumento: nam cum instrumentum habèt viam latam ante se, facilè potest penetrare introrsum & præcipitare & cadere supra cerebrum, quia non habet à quo sustineatur nisi à manum medici, quæ sustentatio fallax est.

Ideo ab angusto prius est incipiendum, cum volumus totum os penetrare: & sic intellexit Albucasis quando dixit, prius à subtili incipiendum esse.

Porro quod hoc sit verum tu jam probasti excelse Dux in capite tuo: quia quidam noster socius operari avidus prius incepit cum mediocri quodam instrumento, deinde usurpavit strictum & subtile ferramentum, & tandem

ferra-

ferramentum violenter introſit ſub cranium tuum; quamquam verò illæſus evaſeris non tamen non fuiſti in aliquo periculo.

Sic ergo caveant operantes ab inſtrumento lato incipientes, dum intra cranium volunt penetrare cum inſtrumentis.

Quod autem potius incipiendum ſit à ſubtili quam à lato ferramento dum totum os intendimus penetrare, patet experientia in omni alio artificio mechanico, ſive quis operetur in ligno ſive in lapide vel in alio corpore ſolido: ſemper enim artifices utuntur terebro ſubtili & parvo prius, deinde lato, & deinde latiori, quia etiam ſic operando melius & citius perficiunt quicquid intendunt.

Ex prænarratis ergo videtur, Albucaſin Galenum & Avicennam bene ſenſiſſe & optime dixiſſe: monſtratum enim eſt quòd ſint aliqui caſus in quibus prius lato, & aliqui in quibus prius anguſto & ſubtili ferramento incipiendum eſt.

Credo etiam quòd ſit incipiendum modò cum ſubtili, modò cum lato, ſecundum varias ſpecies ferramentorum: quia ſi fit operatio cum ſcalpro (id eſt raſpatorio) prius incipiendnm eſt lato, ſi verò cum terebro & forcipe prius eſt incipiendum ab anguſto & ſtricto, ſive integrè perforetur os cum ſcalpro & terebro ſive non.

Sæpe tamen contingit ut uno ſolo ferramento abſque permutatione lati & ſtricti fiat
oſſis

ossis apertio & amotio, imò ipse pluries vidi unicum ferramentum sufficere.

CAP. XLII.

Repetitio eorum quæ hactenus dicta & cura primis observanda sunt.

SEd antequam ad opus particulare ferramentorum deveniam, dignum putavi hic in quodam catalogo fere omnia à me longo sermone in toto opere ante dicta perstringere, ut legentes facilius intelligant quid agendum & quomodo agendum & quando agendum sit. Nam etiam decies repetita placere solent, & ut inquit Seneca, *nunquam bene dicitur, quod satis non dicitur*. Galenus etiam lib. 1. de Crisi cap. 8. inquit: *Res quæ juvamentum præbet oportet ut iteretur multotiens, & incitetur*. In Megategni quoque dicitur: *geminata disputatio juvat, quia facilius memoriæ mandatur.*

Notandum est igitur, in vulneribus capitis notabilibus servandas esse intentiones sive canones omnes tam quia nobis dicti quàm qui dicendi sunt.

Fiat phlebotomia, ventosatio, sanguisugagarum applicatio, & fricatio fortis partis contrariæ.

Ventris solutio fit cum pharmaco convenienti vel clystere vel suppositorio.

Observetur totum regimen sex rerum non naturalium.

Extra-

Extrahantur extranea ſine ægri moleſtia.

Sanguis conſtringatur appropriatis & neceſſarijs, & prohibeatur ebullitio ſanguinis choleram evacuando & refrenando.

Præſerventur ægri ab accidentibus, & ſi jam adſint illa corrigantur, habendo recurſum ad fidelem & peritum Phyſicum.

Quam primum poteſt fieri cutis inciſio triangulari vel quadrangulari forma fiat in declivіori loco, & cum ovo & pulveribus ſanguinem conſtringentibus, vel alia re, dimittantur labia vulneris ſic plena ad minus per diem, ut deinde prædicta labia magis aperta & minus doloroſa ſint.

Fiat ante omnia prognoſticum de periculo, ut evitentur ſermones ſtolidorum; periculum autem tale ponitur teſte Guidone autoritate Rugerij, uſque ad viginti dies, ſecundum ICtos ad quadraginta ſex quia tunc eſt ultimum acutarum: & ſecundum Quatuor Magiſtros ad quindecim.

Præcipiatur ægro in prima viſitatione ut confiteatur Deo delicta ſua, juxta illud in Decretali, capitulo de pęnitẽtijs & remiſsionibus: *cum infirmitas multotiens ob peccata contingat prius vocentur medici animarum: quia ſic faciendo evitatur excommunicatio, & melius etiam & citius ſanantur ægri multis de cauſis.*

Non fiat oſſis amotio ſtante virtute proſtrata, nec niſi urgente neceſſitate ante dicta: ſed quanto citius tanto melius.

Aer

Aer ſemper ſit calidus etiam in æſtate, magis & minus tamen ſecundum conditiones antedictas.

Commiſſuræ relinquantur intactæ in operando, niſi ſiphac ſit ſeparatum, in quo tunc tute poteſt fieri operatio.

Talis operatio fiat in decliviori loco: quia eſt facilior ad expurgandum.

In dilatando non conſequatur finis fiſſurarum, ſufficit enim auferre tantum de oſſe, ut ſanies poſſit expurgari. Aperiatur tamen tota fiſſura fricatione levi, ita ut in ea non retineatur ærugo, & lavetur, & mundetur aliquo invento ne ibi fiat corruptio & ſaniei ad intra penetratio.

Quam citiſſimè abſolvat medicus operationem, ne dum actu operatur debilitetur æger.

Eligatur bonus operator qui alios ſæpe viderit operari, quique ſit manibus expeditus, & boni viſus, & tandem legitimus medicus.

Inter operandum claudantur aures ægri cotone, vel lana, ne lædatur ex ſtrepitu ferramentorum.

Ferramenta ſint plura numero & diverſarum formarum.

In opere adſint ſemper aliqui miniſtri, ad minus duo, cum medico, ut juvent pro neceſſitate adveniente. Hi teneant ægrum ne moveatur motu tali ut fiat impedimentum in cura.

Quod

Quod si sutura facienda est nunquam fiat stante læsione in suprema capitis parte.

Sive fiat sutura sive non in suprema capitis parte, semper habeatur bona cura & diligentia ne ibidem retineatur sanies, quia potest ossa & panniculos corrumpere, ideoque in tali casu ægri situentur ita ut caput sit depressum, ne sanies retineatur.

In prædicto casu vulnera sæpe medicentur, & optime semper à sorde mundentur.

Oleum rosatum & aliæ medicinæ doloris sedativæ administrentur in principio solum, neque transeat quarta vel septima vel certè decima dies: deinde administrentur medicinæ siccæ, ut supra dictum est.

Oleum rosatum sit omphacinum, & anno illo confectum, quia aliter est malum.

A principio medicina sit repercussiva, leviter tamen ne ab extra ad intra repercutiatur materia.

Medicinæ multum stipticæ non laudantur, nec opilativæ propter eandem causam: ab eis enim conculcantur materiæ, & redduntur inobedientes arti & naturæ; sed circuncirca sufficit oleum rosatum & myrtinum tantum, & maximè in contusione.

Non sit medicina mordicativa, nec dolorem inferens: quòd si est talis, necessario sit levis, quantum fieri potest.

Mutetur vulnus semel, bis, ter, & pluries secundum qualitatem & quantitatem saniei,

& se-

ſecundum locum in quo eſt, & ſecundum accidentia ab ea cauſata.

Super lychnia ponatur fruſtulum ſpongiæ, ut ſugatur melius ſanies à fundo vulneris.

Stante magna oſſis amotione, ne ligatura & tentæ comprimant & gravent ſiphac, ponatur in medietate ſuper primo lychnio, vel ſuper ſyndone poſito (ut ſupra dictum eſt) ſuper panniculo, fruſtulum cucurbitæ ſiccæ, vel alterius rei levis majoris quantitatis, amoto tamen parum cranio.

Ligatura ſit levis non gravans, maxime uſquequo totum vulnus ſit carne repletum.

A principio talis ligatura ſit tantum retentiva, in fine vero ſit incarnativa & expreſſiva, qualis poteſt.

Quod ſi oſſa ſunt alterata ab aëre, vel à medicina, vel à ſanie, vel ab omnibus his, de duobus alterum fiat: vel expectetur ut oſſa emittant ſquammam ſuperficialem alteratam, cujus ſquammationis tempus eſt generatio pori orosboth; qui non ſit ita fortis in cranio ſicut in alijs oſſibus, ſed ut ego vidi, pluries in capite loco oſſis deperditi generatur quædam ſubſtantia ligamentalis, ſimilis duræ matri, cui ſubſtantiæ fortiſsimè alligatur ipſa dura mater. Hoc vidi anatomizando aliqua capita quæ prius curaveram cum notabili oſsis amotione. Verum tempus illud communiter, ſi oſſa ſunt leviter & ſuperficialiter alterata, eſt triginta quinque dierum vel circa.

Sed ſi oſsa ſint alterata ſecundum profundum, ſicut etiam ſæpe contingit, tardius fit ſquammæ emiſsio, & magis minuſvè tardè ſecundùm complexionem, & virtutem, & ætatem, & anni tempus: quia interdum durant ultra annum, niſi cauterio vel medicina juventur, cujus tarditatis ſunt multæ cauſæ.

Si ſuperficialiter oſsa ſunt alterata, Medicus ad minus ſingulis diebus aliquo raſpatorio debet fricare oſsa, & illa bene mundare ab alteratione, incipiendo tranſacta ſuſpitione de apoſtemate; nam ſic faciendo citius oſsa carne teguntur, & replentur vulnera, & nullam ſquammam emittunt: fricatio enim ipſa mundat oſsa & trahit nutrimentum ad locum atque ita citius perficitur cura. Et ſic ſemper ego procedo, maximè ſi via ſit lata, qua mediante poſsim uti ferramentis.

Volo etiam juvenes hujus artis unum ſcire, ſcilicet quod dura mater detecta ſemper carne tegitur, & tanta caro interdum ſuper ea oritur ut aliqui credant ipſam pati apoſtema, & in cura utantur emplaſtris ex altera fenugræco, & ſemine lini, & pinguedine gallinæ, & ſimilibus: ſed tunc magis creſcit prædicta caro mollis, & elevata interdum ad modum fungi: ab illo autē medicamine & ab illâ carne ita mutiplicatur ſanies, ut inde ſequantur aliqua mala accidentia. Videant igitur prius operantes ſigna apoſtematis ſiphac, & indicent an ſit panniculus apoſtematus, an caro

ſuper-

ſuperaddita, & cura adhibeatur congrua.

Cura enim carnis ſuperfluæ eſt ipſam exiccare cum hermodactylis, & alumine, vel zucarino vel rochæ uſto, vel cum unguento Apoſtolorum, vel cum cucurbita aut ſpongia aduſta, & cum ſimilibus, in quibus nulla eſt venenoſitas nec malitia. De cura vero apoſtematis habeatur recurſus ad ea quæ dicta ſunt ſupra de ejus cura. Interdum enim apoſtematur panniculus, & exit cranium ſicut alfuturati (id eſt ſicut fungus) ut inquit Auicenna prima tertij cap. de plaga capitis.

CAP. XLIII.

De uſu inſtrumentorum chirurgicorum in genere, & particulatim in capillari cranij fractura.

AD opus particulare ferramentorum in quacunque ſpecie læſionum capitis jam deveniendum eſt, à qua operatione caveant illi qui legitimi medici non ſunt. Nemo hercle deberet ad hoc opus ferramentorum devenire, niſi ſit valde exercitatus in hac arte, quiq; non viderit ſæpius talia operari ab aliquo perito medico.

Sed, ut inquit Avenzoar. lib. 1. Theizi rt. 2. ſuo tempore (& forte noſtro) pauci reperiuntur qui ſciant operari in fracturis capitis cum ferramētis ratione & experientia. Ibidē etiam inquit, quòd ad tale opus ſit inveniendus homo, qui habeat intellectum & conſuetudinē,

& qui ex natura ſua & complexione habilis ſit huic arti, & qui expertus ſit in ea tempore longo: quoniam non debet recipi aliquis ad hoc exercendum niſi longo tempore fuerit diſçipulus magiſtri optimè perfecti, & ipſe per ſemet longo tempore fuerit practicatus.

Debet etiam eſſe talis operator in anatomia capitis inſtructus, ut ſciat groſſiciem & duriciem partium cranij, & cognoſcat loca à quibus exeunt nervi, venæ, & alia omnia in çapite contenta. Sed ad rem.

Prima ſpecies fracturarum cranij eſt quæ *rhagamia darcam & capillaris* dicitur: quæ quamvis interdum totum non penetret cranium, metum tamen maximum infert medico de penetratione & de malis accidentibus futuris: eſtq; ſpecies hæc etiam non penetrans periculoſa, ſi non curetur uti decet. Porro hæc ſpecies veriori nomine poſſet denominari *fractura dubia*: fit autem à contuſione.

Hujus fracturę per ferramenta cura hæc eſt. Hora prima læſionis, ſicut ante dictum eſt, niſi aliquid impediat, abraſo prius capite oportet fiſſuras facere duas, ſeſe incidentes rectis angulis in modum crucis, quarum una ſit ſecundum longitudinem fiſſuræ quæ à percuſſione facta eſt: dehinc quatuor excoriabis angulos ut ita totum denudetur os quod perforare deſideras. Vt autem ſanguinis fluxus inhibeatur, implebis fiſſuram hanc panno aceto infuſo, & aqua aut panno ſicco: & ſic faſcias apPones

pones

pones vino & oleo olivæ vel roſato infuſas, ligationemque adhibebis competentem. Mane facto ſi malorum nihil acciderit accidentium, hoc opus impedientium, cavare os oportebit fractum.

Atque hic modus eſt Pauli, Haly, Avicennæ & aliquorum aliorum antiquorum; non quod ipſi ponant prima hora aut primo die hoc agẽdum non eſſe niſi in caſibus ab eis antedictis: ſed, ut ego ſupra dixi, ſi neceſſitas cogat laudo tale opus in prima hora propter rationes à me adductas, vel ſi non fiat prima hora ut quam citiſſimè fiat.

Advertant tamen operantes, quòd ſi metus eſſet de adventu apoſtematis propter fricationem cum ferramentis, aut quia corpus eſſet cacochymum, ſi item eſſet dubium de aliquo ſanguinis fluxu propter operationem talem, vel ſi eſſet ebullitio in capite & in humoribus totius corporis dependens immediate ab alia cauſa quam à vulnere capitis; tunc melius eſſet expectare donec tranſiret tempus ſuſpicionis apoſtematis, ad tale opus perficiendum. Sed hæc committo, ut multoties ſupra dictum eſt, prudenti & legitimo medico.

Recentiores tamen medici non ſemper orthogonalem faciunt fiſſuram, ſed ſæpe eis ſufficit triangularis forma: nec utuntur aceto & aqua, (ſicut nec ego auderem aceto uti in vulneribus capitis, propter ea quæ dixi de aceto ſupra) ſed utuntur ovo & pulveribus

ſanguinem conſtringentibus.

Cæterum poſt hæc, ſi accidentia aliqua non impediant, mane ad ferramenta deveniendum eſt:hora enim illa convenientior eſt cæteris. Prius itaq; aures lanâ,cotone, vel alia re oppilentur,ne forte ferramentorum ſtrepitus qui in oſſis fit aperitione,illi noceant. Deinde ſoluto vulnere eoque abſterſo, duobus miniſtris impera ut labia vulneris aliquo panno, vel alio ingenio elevent & aperta teneant. Deinde capiat operans aliquod ex prædictis ferramentis ſupra poſitis, quæ ſcalpra appellantur, barbaro tamen nomine raſpatoria dicta ſunt. Et ſecundum longitudinem rimæ fiat abraſio:à lato tamen ferramento incipiendo, & humiditate nigra prius poſita in rimâ ut videri poſſit abradendo an fractura penetret,quia ſi rima totum cranium non penetrat,à ferramento removetur omne humiditatis nigræ veſtigium in rima prius viſum.

Hæc autem rima ſi reperiatur non penetrare,curetur medicamentoGaleni qui l. 6.Ingenij in tali præciſe caſu oſſis facta abraſione docetcuram fieri debere cum pulvere ireos, farina orobi, thure, ariſtolochia, & omni medicina quæ ſine dolore; eſt mundificativa.

Et hic modus curandi ante dictus eſt præ cæteris eligendus, dato etiam quod medicus eſſet certus fracturam non penetrare: quia ſæpe in fiſſura tali retinetur ærugo, (& maxime ſi illa ſit in ſummitate capitis nam

non

non expurgantur talia vulnera ſicut lateralia) quæ ærugo poteſt lædere ſiphac. Ideoq; medici in tali fiſſura ſunt multum cauti, ordinando ſitum talẽ ut ſanies in labijs retineri non poſſit,aut vel per rimam per poros cranij deſcendere introrſum &corrumpere cerebrum.Hinc raſpatorijs quam citiſsimè removent rimam, deinde exiccant & carne replent, & tandem conſolidant,adhibendo rationabilem diætam & potionem, prout ſupra dictum eſt eſse faciendum circa univerſalia.

Porro in prædicta ſpecie læſionis non expectantur accidentia ſeparationis ſiphac:ſed præcavetur ne ſolũ ærugo ledat panniculum, deſcendendo per poros oſſis; ſanantur tamen tales ægritudines etiam ſæpe ſine tali opere adhibita ſolerti cura. Tutior autem eſt prima via, neq; enim in ea eſt metus de læſione panniculorum per ferramenta; immo ab eis eſt incipiendum ordine jam dicto, & poſt ad medicinas debitas deveniendum: & ſic ſequitur laudabilis finis.

Notent prȩterea medici,quod non ſẽper manifeſtatur hæc rima ab humiditate nigra, quia interdũ eſt fiſſura ita ſtricta ut eam nihil ingredi poſsit. Vidi hoc ego experientia, quia poſui ſuper oſſa de tali nigredine,&non remanſit aliquod veſtigium nigrũ,deinde aliquo poſt tẽpore natura emiſit ſquammam ſatis notabilẽ prȩdicti oſsis,in qua ſquãma apparebat fiſſura notabilis. Contingit autem hoc, quia viveute

adhuc

adhuc osse est illud ubique hnmiditate plenum, quæ humiditas impedit extranea ingredi talem fissuram, cum autem os exiccatur tunc apparent fissuræ in eo si quæ adsint.

Si autem dum tentativè sic operatur reperiatur rimam intra cranium penetrare, nullo pacto audeat medicus ad intrinsecam partem cum instrumentis devenire, nisi prius adsint signa separationis panniculi, quia posset quocunque ferramento lædi siphac; Sed procedatur in cura cum medicinis dolorem sedantibus, & exiccantibus, prout requirit ægritudinis tempus & dispositio, quia sæpissime sic procedendo sine aliquâ ferramentorum operatione sanantur ægri.

Si autem accidentia cogant medicum os aperire & amovere usque ad siphac, ad alia ferramenta est deveniendum, quamvis etiam raspatoria prædicta apta sint totum os penetrare, & multi ijs solis utantur, alia enim ferramenta minus impediunt ægros & operantes, quia brevissimo tempore ijs ossa perforantur scalpro autem sive raspatorio perforantur, ossa longo labore & tempore: ideo ad alia ferramenta (scilicet ad terebras prænarratas) est deveniendum, quæ multarum sunt formarum.

Eligatur autem ea forma à medico quæ magis isti speciei læsionis videtur convenire: Ego uterer in tali specie vel ferramento illo

illo ad formam limæ rotundo, vel ferrâ illâ rotundâ cannulatâ cum alis incidentibus, quorum ferramentorum formas superius vidisti. Seponenda vero omnino sunt illa ferramenta superius monstrata, quæ propter suam formam rectam secundum longitudinem rimę sunt apta præcipitari intra cranium, si rima est rectæ lineę; si autem rima est obliqua omnes terebrę prędictę conveniunt, prout videtur operanti, quia uni medico placet unum ferramentum & aliud alteri.

Mihi præ cęteris placet serra illa cum aculeo: quæ posita in vertibulo sive in receptaculo antedicto, figitur in loco expurgationi magis apto, & sic revolvendo ferramenta prædicta perforatur os. Prius tamen utendum instrumento angustiore & strictiore, deinde vel magis vel minus lato, prout requiritur via ad expurgationem virulentę materię contentę infra cranium. Dimittatur aculeus prædictæ serræ usquequo perforatæ sint duæ partes spissitudinis cranij vel circa: deinde removeatur aculeus à ferramento ne ab eo siphac pungatur. Nam iste aculeus est ita positus in serra ut ad libitum operantis removeri possit. Vel alia capiatur serra sine aculeo æqualis cum prima magnitudinis, & perforetur totum cranium usque ad siphac. Atq; ita securè, & brevi tempore, & sine magno motu capitis ęgri perficitur opus.

Quod si contingeret ut dum isto instrumento vel alio aliquo operamur, post ossis amotionem remanerent aliquæ asperitates, squirlæ sive satagiæ, aptæ pungere siphac: removeantur illæ cum forcipe incidente, vel aliquo alio ingenio, maxime cum lenticulari Galeni & malleo plumbeo, ponẽdo extremitatem illius ferri lenti similem versus siphac, & partem ejus incidentem versus os amovendum, & malleo plumbeo percutiendo usquequo amoveantur squirlæ & asperitates prædictæ.

Perfecto denique ferramentorum opere abstergatur sanguis & sanies: deinde oleo rosato vel melle rosato (puris vel mixtis, prout indicat dispositio) procedatur, lychnijs debitis vulnus replendo: ponatur etiam aliquid syndonis inter os & panniculum, intincti in medicamento quod judicatur conveniens, usque ad repletionem carnis.

Sunt qui in tali loco ossis amoti ponunt frustulum cucurbitæ siccæ supra syndonem prædictum, ne tentæ gravent siphac: quem modum nec vitupero nec laudo, nam & ipse interdum eo usus sum & sine eo etiam sæpius processi, non minus bono successit. Vno in casu solum ego laudo applicationem talis cucurbitę quando scilicet magna pars cranij amota est, & metuimus ne ligatura & tentæ gravent siphac. Sane credo eam tunc multum convenire: quia prohibet apostematis

per

per gravamen tentarum adventum.

Cæterum ſuper talibus lychnijs ſive tentis, & ſyndone antedicto pono unguentum meum capitale, & mel oleumq; roſatum, prout requirit diſpoſitio.

Semper tamen per ſeptem vel octo vel decem dies poſt tale opus, inungo caput oleo omphacino: ſive fiat tale opus in primis diebus, ſive cum eſt ſanies ſub oſſe: quia ex oſſis cum ferramentis amotione agitantur humores & currunt ad locum læſum, oleum autem omphacinum reſiſtit ijs, caput confortando & ſua ſtipticitate humores repellendo.

Porro non tantum humoribus motis reſiſto localibus medicinis, ſed etiam diæta & regimine debito, & medicamentis, ſicut ſupra oſtenſum eſt.

Quod ſupereſt curationis perficio ſyringationibus, & lotionibus, & pulveribus antedictis: & tandem conſolidativis & cicatrizativis utor medicinis.

CAP. XLIV.

Vſus inſtrumentorum chirurgicorum in reliquis fracturarum cranij ſpeciebus.

EAdem cura eſt adhibenda in illa ſpecie quę *aberia* dicitur ſive *angin*: quæ eſt remotio primæ ſuperficiei oſſis: in qua ſpecie ſi contingat duram matrem ſeparari (ut ſupra dictum eſt quando de iſta ſpecie locuti

ſumus:

ſumus: ubi de ſignis ſeparationis panniculi dictum eſt, iſtam ſpeciem eſſe verendam; & ſane etiam hæc ſpecies eſt magis verenda cum eſt in ſummitate capitis, propter ſaniem ibidem magis aptam ad intra deſcēdere, propter ſitum) neceſſe eſt ſtatim viſis accidentibus ad os aperiendum devenire. Cæterum prænarratus modus oſſis perforandi qui inſtituitur cum terebris, præ cæteris etiam huic ſpeciei convenit. Inciſo & remoto oſſe procedatur immediate ad ſaniei exiccationem, & curæ ſuprapoſitæ reſiduum.

ISte etiam modus ſuprapoſitus prædictæ curæ convenit illi ſpeciei quæ dicta eſt *marifis ſive moneſis*: in qua introrſum cerebrum verſus os eſt ruptū, non autem extra. Cura eſt facienda inſtantibus accidentibus, vel de ſanie, vel de punctura, vel de gravamine oſſis ad panniculum. Perpendant porro diligenter medici locum ubi fieri debet oſſis perforatio, ne illa inſtituatur ſupra os pungens, quia ab inſtrumento introrſum magis os comprimeretur, & majorem faceret puncturam. Iccirco in operando ponatur perforatorium in confinibus læſionis, capiendo multum de parte ſana ne os gravans vel pungens comprimatur. Ita enim bene ſuccedet opus, quod tamen non niſi per expertum in hac arte quique boni fuerit judicij, faciendum eſt. Deinde cura fiat antedicta,

Con-

Convenit hic etiam curæ modus illi ſpeciei quæ *heſena* dicitur : in qua ſpecie os eſt plicatum ad intra ; maximè ſi accidentia cogant medicum ad hoc opus, quia alias ſæpe vidi tales plicaturas ſine accidentibus malis per emplaſtra ſanari, & quidem potiſſimum meo ceroto humano, & ceroto betonicæ antedicto, maxime in corpore molli, in quo os ad priſtinum redijt locum. Vidi etiam in quibus os remanſit ſemper depreſſum, & nullum ſecutum fuit nocumentum. Quod ſi tamen accidentia ſuperveniant prius perforandum eſt os terebro aliquo circa locum ſanum, propè compreſſionem oſsis. Fiat autem tale foramem ut poſsit ſub oſſe poni aliquod ferramentum elevatorium. Et tandem elevetur os.

Quod ſi contingat totum os depreſſum eſſe ſeparatum à matre dura, idem etiam ab almocati totaliter removeatur ; ſi autem ambobus vel alteri eorum firmiter ſit alligatum, ad locum ſuum elevetur, quia fortè ibidem conſolidabitur, & maximè quidem ſi ſit fruſtum natabilis magnitudinis : nam ut ſuperius dixi, os trahit vitam à panniculis mediantibus arterijs & venis : ſed ſi eſt parvum os, omninò removeatur propter rationem cuivis perito notam. Hoc peracto, ſive os removeatur ſive non, cura localis ſit illa quæ ante dicta eſt.

Hæc

HÆc eadem cura cum terebellis antedicta convenit etiam illi ſpeciei in qua rumpitur aliqua vena in panniculo duro, cranio tamen non fracto. Quam apertionem fieri debere monſtrant accidentia evenire ſolita in ſeparatione panniculi à cranio. Locum autem talis perforationis faciendæ committo legitimo medico, quia poſſibilis eſt talis cura maxime ſi vena rupta ſit infer cranium & ſiphac, & medicus loco convenienti ad expurgationem & exiccationem faciendam os perforet.

Quando vero vena eſt rupta inter duram & piam matrem, dura matre non exiſtente perforata è regione apertionis ſive perforationis oſsis: cura eſt impoſsibilis, niſi à natura forti ad nares vel ad alia loca tranſmittatur materia. Ab iſta tamen ſpecie pauci ijque rariſsmi evadunt, quorum eadem ſit curandi ratio, cum potione & diæta quæ antedicta eſt. Porro hanc ſpeciem bene perpendant operatores.

PRædictus etiam curæ modus cum terebris, convenit illi ſpeciei læſionis, in qua panniculus contunditur ab oſsibus inter commiſſuras. Itaque ſi contingat ut medicus cognoſcat talem ſpeciem ex aliquo tumore in loco commiſſurarum facto, vel alio aliquo ſigno, ſi adſint prava ſymptomata, audacter ſuper commiſſuras aperiat: facta verò apertura, ſi videat quòd os ſit ibidem denudatum & in colore mutatum, eo loco os perforet, quia panniculus

culus jam eſt ſeparatus: deinde reſiduum curæ adhibeatur. Certè ſi datur & reperitur via, ſalutis huic ſpeciei, iſta ſola via, aperitio ſcilicet oſsis, eſt illa, quâ mediante ſanari poteſt.

Eodem modo dico, quod ſi contingat os perforari in quacunque alia ſpecie, ſi ſeparatio adſit panniculli à cranio è regione commiſſurarum, tute poſſe fieri ibidem oſsis amotionem & perforationem. Equidem talem operationem ego pluries feci, & mihi bene ſucceſsit. Neque vero aliquam ego ponerem differentiam in loco commiſſurarum & alijs locis quoad operationem, dummodo per ſigna cognoſcam duram matrem eſſe à cranio ſeparatam.

Nec eſt tam grande periculum in commiſſuris operari, ſicut aliqui dicunt; videmus enim cauteria fieri in commiſſuris, quæ omnino attingunt ad primum panniculum ſupra os, cui panniculo alligatur dura mater: & tamen nullum ſequitur nocumentum. Sane quod ſi poſſet fieri apertio alibi quam in commiſſuris, ibi omnino inſtituenda eſt, quia in commiſſuris dura mater alligatur almocati ſenſibilius quam alibi, ſicuti ſupra à nobis monſtratum eſt. Cæterum in medicamentorum uſu idem ordo ſervetur qui ſupra poſitus eſt.

CVra autem illius ſpeciei, quæ dicitur *apoſtatiſmos* ſive *cutomatos* vel *aſcialis*, eſtque illa in qua totum os eſt remotum uſque

ad panniculos, eſt iſta. Debet medicus videre an pręter os amotum ſit adhuc aliud amovendum: quia interdum, & ferè ſemper, maximè in corpore ſicco, quamvis os incidatur enſe, gladio, vel ſimili re, ſcinditur etiam in partes diverſas, quarum aliquæ ſunt pungentes & aſperæ, & remotione indigent. Et tunc quidem forcipe incidente, vel lenticulari Galeni os eſt applanandum. Quia etiam in tali ſpecie, quamvis os uſque ad ſiphac ſit remotum, foramen illud non eſt ſufficiens ſaniem intra contentam expurgare, ideo foramen illud eſt ampliandum vel forcipe, vel ſerra oblonga, vel lenticulari, vel aliquo terebello groſſo. Deinde medicinis debitis, cum reſiduo curæ eſt procedendum.

Cura vero illius ſpeciei, quæ *empiaſma* & *antiaca* dicitur, in qua frangitur cranium in partes plurimas, & deſcendit ſupra ſiphac infra os ſanum, à quo oſſe interdum fit punctura & gravamen panniculo: hujus inquam ſpeciei cura eſt iſta; ſcilicet ut quam citiſſime medicus os confractum, quod in loco non eſt aptum vivere, removeat, & forcipe vel lenticulari vel ſerra oblonga incidat os ſanum quod prohibebat os ruptum & fractum exire: poſtea cura debita cum medicinis procedat, uti convenit.

SI autem contingat os perforari ſagitta vel ſtilo & ſimilibus, extractis illis ante omnia curandum eſt ut modo antedicto cutis dilatetur. Deinde urgentibus accidentibus, ſi opus eſt, delatetur foramen oſsis cum terebris ad formam limæ factis vel aliquibus alijs, ut ſanies ſi qua ſit expurgari poſſit. Quod ſi vero accidentia illa proveniant ab apoſtemate, parum confert talis in oſse operatio. Cæterum deinceps medicinis ad propoſitum facientibus exiccare vulnus & totam curam perficere oportet.

Cap. XLV.

Peroratio.

IStum per ferramenta curandi modum poſtpoſui omnibus alijs modis curandi prædictas læſiones, ut legentes & operantes cognoſcant, omnia alia remedia prius tentanda eſse antequam ad hoc opus ſe cõvertant: quia, ut ſupra latius diximus, prius altera illa via & alter modus eſt tentandus antequam ad ferramenta deveniatur. Quod ſi tamen neceſsitas poſtulet quanto citius ad illa devenimus tanto melius eſt.

Atque hæc ſufficiant de cranij fractura: quæ à nobis paulo fuſius ſunt tractata. Sed prolixitatis veniam rogo. Potuiſsem certe hæc ſtrictiori ſermoni includere.

QVoniam vulnerum cranij vetustæ appellationes, more barbaris seculis usitato, ab auctore nostro prolatæ plurimum à Græci sermonis, cuiillas debemus, nitore abeunt: visum est hoc loco adjungere celebre illud Æginetæ fragmentum, ex quo genuina omnium capitis vulnerum nomina licet petere. Hoc enim satius esse arbitrati sumus, quam intempestiva ipsiusmet auctoris emendatione tenebras ijs parere, qui barbarorum scriptorũ lectioni assueti sunt.

PAVLVS ÆGINETA lib. 6 cap. 90.

FRactura in capite peculiariter calvariæ est divisio, nunc simplex. nunc multifida, à vi quadam exteriore facta. Porro differentiæ capitis fracturarum hæ numerantur: Rhogme, Eccope, Ecpiesma, Ecgisoma, Camarosis, in infantibus etiam Thlasis. Rhogme, calvariæ per summa est divisio, aut rima profundior, in qua nequaquam os vitiatum foras emovetur. Eccope, calvariæ fissura est, cum ossis offensi ruptura. At si à reliquo osse pars offensa discesserit, Aposceparnismon nonnulli vitium appellant. Ecpiesma in multas parteis calvariæ effractio est, in qua profundius ossa descenderunt, ut cerebri membranam contactu suo premant. Ecgisoma, calvæ ictus est, in quo os vitiatum ad interiorem cerebri membranam descenderit. Camarosis, divisio calvariæ est in qua pars affecta cameræ modo exaltata relinquitur, ut Galenus tradit, ac intro à sanis fracturæ partibus ossa magis recedunt, membranæq; innituntur, quemadmodum in Ecpiesmate. sic enim ille existimat. Alij etiam Trichismon, quasi dicas capillationem his adnumerarunt. Est autem Trichismus, arctissima rhogme, sensum plerumque fallens, eoque latens: quæ quia non facile se ostendit, mortis causam sæpe adfert. Thlasis calvariæ divisio non est, eoque nec fracturam recte dixeris eiusmodi affectionem; verum est ossis calvæ in interiorem partem impulsio, aut inflexio, concavitatem integra calvæ continuitate efficiens tantum; ut licet in plumbeis, ex crudo ve corio cōfectis vasculis, si foris percutiantur illidanturve, conspicari. Porro Contusionis huius duæ existunt differentiæ; vel enim calva per totam ipsius crassitiem contunditur, ut frequenter etiam cerebri membrana abscessu occupetur; vel omnino à calvaria hæc per totum, aut non per

totum premitur, sed iuxta exteriorem duntaxat superficiem usque ad laminam secundum deprimitur. Sunt qui his differentiis Apechema, quasi dicas ab Echo responsionem, addiderint. Ea est, à contrariâ ictus parte facta calvariæ fractura. At falluntur hi; quoniam non fit in hominis calva quemadmodum in vitreis quibusdam vasculis fieri illi docent. Illa siquidem vacua sunt, ideoque id patiuntur: calva autem hominis undique plena & alioquin solida est.

SERIES CAPITVM.

FINIS.